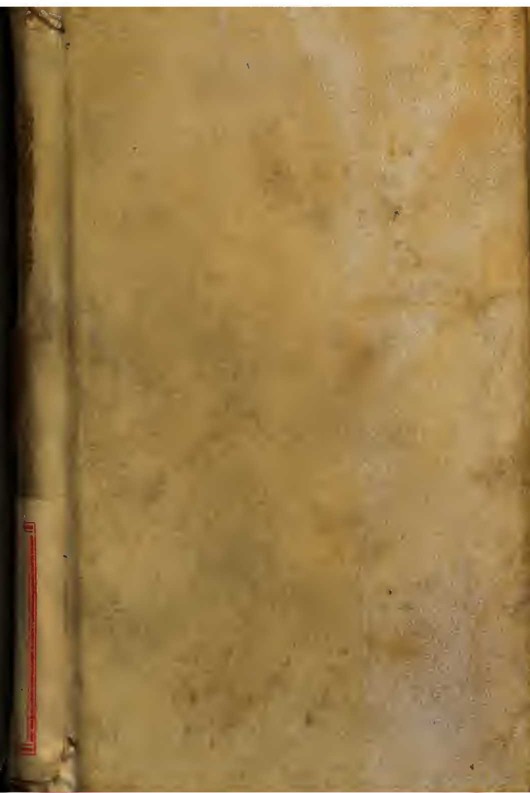
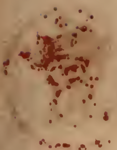

NICOLAI BVRGVNDI I. C.ti
ET PROFESSORIS ORDINARI
CODICIS IN ACADEMIA
INGOLSTADIENSI,

HISTORIA BELGICA,

AB ANNO M. D. LVIII.

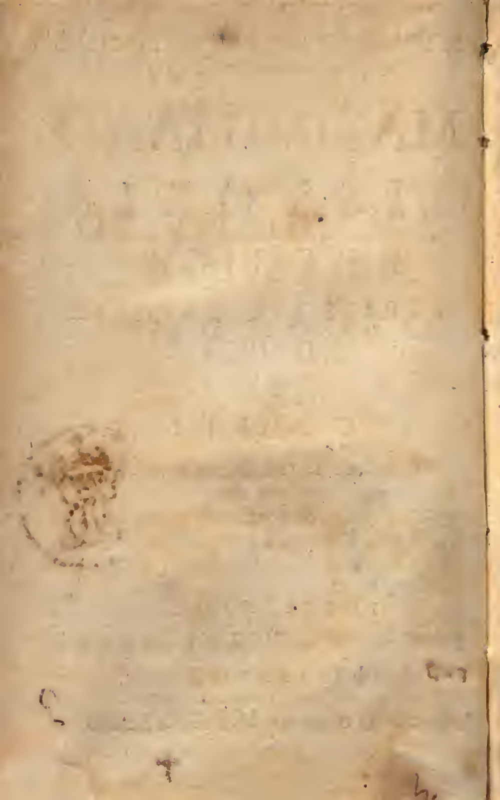

INGOLSTADII,
Ex Officinâ WILHELMI EDERI.
Apud IOANNEM BAYR.
ANNO DOMINI M.DC. XXXIII.

SERENISSIMO AC POTENTISSIMO
PRINCIPI
MAXIMILIANO
S. R. I.
ARCHIDAPIFERO
ELECTORI,
VTRIVSQVE BAVARIÆ
DVCI
ET
COMITI
PALATINO RHENI.

ON offendam, MAXIMILIANE Princeps Serenissime, si hunc libellum sub nominis Tui Magnitudine exire patiar. Belgium meum cùm felicissimum ac miserrimum simul fuit, veluti in pictura quadam repræsento. Videbis virtutis vitiorúmque certamen. Videbis perfidiam cum fide lu-

ctantem. Sectásque nostrorum temporum in religionem attollentes supercilium. Breviter, quidquid malorum prorupit in publicam perniciem, ex æmulatione & invidiâ Magnatum, Principi suo non sat obedientium. Hæc sunt initia, quibus populus ille distractus est in partes. His causis inter se nunc commissus, totius Orbis oculos, tanquam ad spectaculum quoddam gladiatorium, in se avertit Pulchrum tibi erit alienę gentis calamitates percurrere, ut subditorum tuorum felicitatē agnoscas, quos pestilentissimum hoc sydus nunquam afflavit, in mediis tamen collidentium inter se religionum fluctibus deprehensos. Ego cùm hæc scriberem, non semel inhorrui. In acerbâ illâ miseriarum contemplatione diutiùs hærere non erat animus, nisi reluctantem coëgissent viri magni, quibus nec negare quidquam debebam, nec poteram. Fatigatus igitur forensium occupationum molestiâ, alienas curas in hoc otio deposui, posteritatísq; negotium agere institui. Ne autem liber iste jamdiu neglectus, inter quisquilias meas pulverulentus ingemiscat, sub nomine Serenitatis Tuæ manumisi. Vt si livorem cōtrahat, inveniat patrocinium: si pu-

ſi publicum favorem, inter donaria numeretur. Perſis olim nefas fuit ſine munuſculo Reges accedere. Horum exemplo Serenitati Tuæ voveo, quod ſemper habui inter pignora chariſſimum. Agnoſco enim quo me favore exceperis, cum è Belgio evocatum, celeberrimæ Tuæ Academiæ Ingolſtadienſi adſcripſiſti. Sed ſi quæſiſſem Faſtigio Tuo dignum munus, non invenirem ſatis idoneum. Poſſem equidem in virtutes Tuas ire, Victorias extollere, quibus contumaces inimicorum ſpiritus confeciſti. Sed laudes Tuas tam ægre admittis, quam cæteri mortales lubenter audiunt. Virtutis mercedem in conſcientia facti reponis, ſolidamque gloriam, nullâ adulatione libatam, à poſteritate exſpectas. Admitte igitur benigno oculo exile monumentum ingenij mei, & hoc donario Serenitatem Tuam adorari patere.

SERENITATI TVÆ

Devotus

Nicolaus Burgundius.

AD LECTOREM.

Historiam Belgicam hic habes. Si tempora æstimes, prope antiquam: si res gestas, prope novam. Multi hactenus provinciam illam ingressi sunt: sed non omnes fidem intulere quam debebant. Plerisque ad veritatem affectus obfuit. Alij rectis monimentis destituti, rerum alieno ævo gestarum ignorantiâ laborant. Ego sanè polliceri possum, nihil me posteritati imponere. Fidelissimis manuscriptis adjutus sum. Quidquid in Belgicis concilijs actum, ex schedis Viglij accepi. quidquid in Hispanicis, ex commentarijs Tissenacquij. Viri illi falli non potuêre. Vterque enim rebus interfuit. Litteras denique omnes percurri, quas & Rex ad Gubernatricem, & ad Regem transmisit Gubernatrix. Ex quibus multa hausi, quæ temporum ratio & ignorantia absconderant. Quisquis hæc leget, nisi malignus esse velit, bonam fidem æstimabit.

V. C.

NICOLAO BVRGVNDIO IVRISCONS.

Summo, in ſummâ Flandriæ Curiâ cauſſarum Patrono.

Cum à Sereniſſ. Duce Bavariæ evocatus ad lectionem Iuris publicam in Academiâ ſuâ Ingolſtadienſi ſtaret in procinctu ſuæ profectionis.

SAt ſcio, Amicitiæ primæva ab origine noſtræ,
Et voto docti tempore conloquij:
Quod ſanxêre novem, noſtri, ſacra Numina, amoris;
Ac cum prudenti Pallade, juſta Themis:
Non maleſuada tuam penetravit opinio mentem,
Quæ enervet Fidei robora firma meæ.
Nam illa, velut ſcopulus contra maris impetum inanem,
Immoto rumpens naviſragam undam animo:
Mutui in æternum victuri conſcia Amoris;
Non per longinqui tædia diſcidij,
Sit labefactari potis: haut per corporum amantum
Vaſtitiem, aut præſens quæ mala languor habet.
Atque adeò ſi quis nigrâ ſit ſenſus in urnâ,
Vivere poſt mortem hanc experiere meam.
Verumetiam ut noſtri quædam extera ſymbola Amoris;
Fidi index animi; ſit tibi, ſitque aliis:
Hoc tibi, BVRGVNDI, huic noſtro adpoſui Monumento
Mnemoſunum; æternæ pignus Amicitiæ.
Nam clueas noſtri licet ingens Belgica ſecli
Laus, ut Pieridum deliciæ & Charitum:
Nec vix in quoquam tibi ſe æquiparare potiſſit:
Atque viciſſatim me quoque perditè ames:

Connitar tamen (heic faveas mihi SANCE, FIDIQVE!)
Hanc tibi in hoc stadio laureolam eripere.
BVRGVNDI (quem Astraea, suo cum Praeside, MVSAE,
Et Pallas curâ perpoliere pari)
Mortale est quodcumque vides: Animae sed origo;
In cujus penetrali inlatebravit Amor
Seu ille tui, aeterna est: sic nostri mutua nexus
Faedera; ut illius undique pars melior.
Quare etiam frustrà est, nostros tibi ut eloquar ignes.
Nam qui cera potest parvula eos capere?
Cùm penitae nequeant vix hoc in corde medullae.
Tanta meis superat flamma cupidinibus.
Hinc scio nil Pyladis, nil Thesei fama valeret,
Vnanimique nihil gloria Peirithoi:
Illo nos olim si vixissemus in aevo;
Omnibus ac noster cognitus esset Amor.
At tibi sit semper mens sana in corpore sano,
BVRGVNDI; ex voto & vita superstes eat.
Missiculataque scripta volent: perfrigeret aestum
Ne inrepens sensim torpor Amicitiae.
Sed potius (meminens nostri) alternata, requirant
Saepe, satin' salvae? Sic tibi, mique vale.

IEREMIAS PIERSSENÆVS
I. V. D.
in eadem Curia Regis Catholici Consiliarius
& Fisci Patronus
Amico Optimo Maxumo
cum mœrore L. M. Q. P.
ac omnia felicia & beata cum incremento Dignitatis
suae EX VOTO adprecor
in Maximâ Flandror. ipsis Kal. Septembr.
M. IO. C. XXVII.

NICO-

NICOLAI BURGUNDI

HISTORIÆ BELGICÆ

LIBER I.

FATO generis humani quemadmodum ſiderum, ita & rerum vices circumaguntur. Prima poteſtas in populo multis fuit; quæ citò ad primores flectendo; & ibi fracta diſcordiis, apud reges demùm feſſa conſedit: unde iterum ad exordium ſuum exoſa revertitur. Raro gentibus ìm felicia fata ſunt, ut in eodem ſtatu tranquillæ perdurent. Vnumquodque ſæculum ſa calamitas proſequitur ſimul, atque depo-n:. Igitur ſemper bella naſci, pacem ſubſequi, qircentem pacem vitia excipere, & hæc ipſa vrſus ubi proceſſerint in ſumma, iratum nunen ad ultionem provocant. Quippe natura multitudine onuſta quietis eſt intolerans. & ob id ſe velut ipſam accito Marte neceſſum expurgat: quaſiq; renaſcitur, ut in profundo otio iterùm conſeneſcat. Sed vitæ mortalium dux atque moderatrix ſapientia eſt, quæ contra omnes caſus virtute inſtructa, impendentia mala ex alto proſpicit, minantémque tempeſtatem immota exſpectat. Secura potiſſi-

mùm, non ob aliud, quàm quod nihil acerbius accidere videat, quod non aliquando acciderit. Omnis ætas de ſæculo ſuo queritur, & ſuum quiſque infeliciſſimum falsò credit; quia ſuum: hoc eſt; quod nulla calamitas altius penetret, quam quæ ſentitur. Homines cottidiè mutantur; mores hominum in orbem redeunt. eadem fabula ſæpius, iterumque peragitur ſub aliis, atque aliis perſonis. Luxus, fraus, libido, peculatus, & ejuſmodi flagitia quæ hodiernos affligunt mores, & olim prona, atque in aperto fuêre. Sed non aliter ad poſteros, quàm per ſilentium veniunt. Quocircà reipublicæ intereſt ſcriptores exiſtere. Hi ſunt qui famam rerum geſtarum longius traducunt; eventu; præcepti que ſalubria docent; iniquitati denique tei porum conſtantiâ, vel conſilio occurre Quippe nemo rectius, quàm exemplis inſti tur. Proinde operæpretium duxi, aggredi l lum, quo nullum unquam diuturnius au cerbius Belgium habuit, tum conflictu toti orbis Chriſtiani, cùm atrocitate præliorum, & nutatione victoriæ, exercitibus hinc pro religione & imperio, illinc pro vindicandâ libertate non minore animo concurrentibus. Nam qui hæc leget, facilè diſcet ſcenam rerum humanarum. Eadem cauſa, idem furor, eadem rabies primo Gallias inflammavit, mox in Scotiam deflexit, inde Belgis incubuit. At mihi princi-

principium narrandi facturo, pauca explanare convenit de ſtatu reipublicæ. Nam & exteris me ſcribere memini, qui aliis, atque aliis conditionibus regnantur.

Status Belgici brevis deſcriptio.

Belgica omnis longè, latéque, per Gallias, Germaniamque diffunditur. Cujus non una gens; ſed propriis nationibus, provinciis, nominibuſque diſcreta, in commune Belgæ vocantur, aut inferioris Germaniæ populi. Olim in ſingulis provinciis imperium fecerant. Imperium dominicum; inde regium, hoc eſt; legitimum; quoad vim dominationis privilegiis frangendo in formam principatus conceſſit. Summa imperii penes ſingulos, quos naſcendi ſors, & promiſcua ſucceſſio, non aura popularis, vel ambitio rebus præpoſuit. Licentia principum ſupra leges. pòſt inſanis caſtigata privilegiis, multorum motuum cauſam dedit. nunquam ſatis concordi potentia, quæ ad unum, vel plures, aut omnes tota non pertinet. Inſurgentibus enim principibus, populus contra niti cœpit; non paſſus vim dominorum intendi, quorum jugum jam exuere cœperat. Brevique oſtendit, nullum majus eſſe privilegium, quàm carere omni privilegio, cujus umbrâ publica tranquillitas ſæpe illuditur. Sed hæc ipſa Principes ab initio benignius indulſerant, ut immunitatis dulcedine animarent multitudinem ad opificia, & exterarum

gentium commercia elicerent. Nec fefellit. hæc moderatio dominationis magnum quoque incrementum dedit. Quippe ibi populus, & divitiæ, ubi & libertas. in tantùm brevi potentia crevit, ut etiam formidolosa haberetur Principibus suis, nec iisdem artibus quibus erat elata, deprimi posset. Post multos deinde per ordinem successionis dominos, universa Belgarum sceptra in Burgundicam gentem felicitas transtulit, nuptiis, pactis, successione, & fortunâ ad omnia prodigâ. tunc cùm sub uno spiritu, unoque rectore, ad terrorem Europæ circumferrentur Belgica signa, statim quoque popularis licentia cessit, magnitudine potentiæ debilitata, & timore compulsa ad reverentiam obsequii. simul ad imaginem regni adunatæ provinciæ, in unum quasi reipublicæ corpus formamque coaluêre. Status autem habitusque talis erat. Porrò titulo alio, atque alio, omnes tamen unius nutum intuebantur. Penes eundem pacis, bellique arbitrium, & administratio erat. Militiæ nomina dabant, non lecti, aut jussi: sed voluntarii. Namque populus olim ad pacem mitigatus, stipendiorum collatione vacationem redemerat. Lætis Principibus, & augmentum potestatis libenter retinentibus. quippè sordidâ adulatione exoluti, nec à libidine, vel ingenio plebis pendentes, vim armorum, hoc est; materiam facemq; seditionum turbidæ multitudi-

titudinis audaciæ eripuerant. Subſidia & tributa Ordinibus imperabantur, non promiſcuo jure veluti in ſolutis regnis: ſed conſenſu civium, hoc unum ex imagine libertatis retinentium, ut peteretur, quod negari jure non poteſt neceſſitatem æſtimantibus. Ordines autem conſtituebant delegati cujuſque provinciæ, quos ex eccleſiaſticis, nobilitate & civitatibus ſuffragia elegerant. Ærario principis ſenatus præerat. Finantiarum nomine deſignabatur. quem duo præſides (vulgo capita nominantur) cum theſaurario & præfectis aliquot conſtituunt. patrimonium, & domeſticas principis opes, ſimul & ingentia tributa curabat. Judicia magiſtratibus permiſſa. Necubi tamen Juſtitia gemeret, provocatio placuit ad ſupremas curias provinciarum. Vnde ad Mechlinienſe tribunal à pleriſque recurritur. Gentis proceres provinciis præerant, gubernaculis urbium admovebantur, legionibus imperabant, populum in obſequio principis; & ſubinde principem in metu tenebant benevolentiâ populi diuturnitate victâ. Minorum gentium nobilitas per urbes ſparſa, atque diffuſa, cum plebe magiſtratus implere, ſuæ quiſque patriæ operam dare, præſidio eſſe, incrementum quærere. Populus ſuis vivebat legibus, pace adultus, commerciis potens, obſequium principi, inter libertatem, & ſervitutem. Cæterum Carolo Cæſare in lon-

ginqua abstracto, tantum imperium à Mariâ sorore videbatur aptè regi non posse, quàm si cum multis communicaret consilium. Senatum igitur excitat, qui de statu rerum, hoc est; de bello, pace, fœderibus Principum, præsidiisque & munitionibus deliberaret, & ob id Concilium Status appellavit. Proceres gentium ut plurimum citrà numerum assumebantur, proceres, quod commilitio Cæsaris assueti, tamen procul illo agente ab administratione non exclusi, absentiam & desiderium principis per speciem fallerent. gentium verò, ne peregrinorum odia in seditionem erumperent. an quod imperia patientius populus ferat, quæ à suis proficiscuntur? Huic Concilio Princeps præerat, aut Gubernator. Rebus quoque civilibus curiam aperuit. Præsidem ei imposuit. Concilium Sanctius, aut Privatum nominavit. Privatum enim cum Principe expendit arcana imperii. Apud Græcos olim apocleti vocabantur. Per hos provinciarum, urbiumque querelæ, atque discordiæ plerumque dirimuntur, diplomata edicta, & rescripta, abolitiones quoque, & indulgentias, ut & alia quædam Suprema in Belgio Concilia expediunt, atque omnia ea quæ supra leges, citra tamen injuriam princeps potest. Nec ea potentium dignitas fuit. sine respectu generis, sine curâ ambitionis, duodecim primo assumpti sunt, quos fama, & vir-

&virtus, legumque ſtudium ſupra vulgus evexerat. nunc pro regnantium arbitrio numerus conſtat. Interjecto Cæſar tempore provinciarum habenas in filium tranſtulit, onuſtus ſenectute, ægróque corpore, & feſſus longâ potentiâ. Philippus ergo inter initia imperii, vim omnem principatus ad ſe revocavit. ſalutari more potentiam repetens, quã ſubinde proceres aſſuetudine imperandi ignavis dominis totam eripiunt. Bellum adverſus Gallos ſupererat, aſſiduos hoſtes, & ut ita dicam prope hereditarios. ſed quo interim vacuum foret de pace agere, annorum quinque inducias condixit. Quas paullo poſt Gallus fregit, & manifeſtius quàm ut à ſcelere excuſari poſſit. Ingenio velox, pœnitentiâ mobilis, ad pacem, ad bellum perinde ſubitus. Et nunquam poſtea aperto Marte, niſi infeliciter dimicavit. ſcires curæ eſſe Deo ultionem. Sed mutuis vulneribus fatigati, cum uterque ſibi confideret, neuter frangeretur ad tranquillitatem reſpexêre; ultimum ſemper laſſis, vel exhauſtis refugium. Hinc à pace mihi initium hiſtoriæ. ſine amore, ſine odio partium. quibus hactenus vitiis maximè laboratum eſt. Multi ſterilitate litterarum, plerique inſcitiâ genii tam regionis, quam populi & reipublicæ; plures tamen religionibus vel infenſi nimis, vel nimis obnoxii. Mihi ſacrorum cultus, quem à majo-

 ribus

ribus accepi, non adimet libertatem, quam felicitas temporum promiscuam fecit.

MDLVIII *Pax cum Gallis cōponitur.*

Gallus ergo præsentium rerum fastidium conceperat. Læto amoribus, venustisque studiis ingenio, & horum loco adversa fortuna armorum statim tædium fecit, & pacem quàm bellum malebat. Similis querulo, quod tam frigidè à Paulo Pontifice exceptus fuerat cum Guisio exercitus. Nec eundem videbat in bellum instructum, cujus impulsu causaque, pacem ruperat. Et sine dubio Pontificis cervicibus vires Hispanorum graves erant: at si frangerentur, Gallorum mores suspecti. Proinde (ut fertur) non causæ, non studiis partium; sed nec amori reipublicæ bellum dederat. contentus inter se commisisse reges, ut utroque lassato, & ad pacem respiciente, Etruriam ipse, tanquam adhuc incertæ possessionis sibi auferret. Et hinc promissa extrahere cœperat; satis gnarus, non bello magis, quàm morâ belli Gallos consumi; qui victoriam omnem in impetu constituunt, cujus statim obliviscuntur, ubi in externos exundant. Proinde Gallis tam ingentes conatus in Italia frustra expertis, postremæ duæ clades cum internecione nobilitatis, de supercilio eorum multum detraxerant. Sed præcipuus concordiæ auctor Annas Montmorancius, Magister equitum, seu Franciæ Conestabilis, regii exercitus prætor. Sancto-Quintino prælio in Belga-

Belgarum manus venerat. dein convento pretio remiſſus, ſpem, & fiduciam pacis, quam captivus fecerat, liber non abjecit. Huic uni viro bellum adverſus Philippum ſemper diſplicuit. ſolus omnium ſuaſerat Regi, ne feralem Gallis repeteret Italiam, equites ſe tranſituros Alpes, ut pedites inde reverterentur affirmans. Nec econtra Philippus abhorrebat à concordiâ. ingenio ad tranquilla promptiore, & alienis magis armis, quàm propriâ voluntate, ad bellum compulſus. Nam & Carolum patrem extinctum accipiens, animum cogitationemque ad Hiſpaniam appulerat. Et hinc proclivior ad tranquillitatem temporum, cujus ante deſiderium conceperat. Sed in pari Regum voto, nemo erat qui prior loqui vellet. Pudebat confeſſione propriæ infirmitatis victorem hoſtem facere. Inerat magnus utrique animus. & acceſſione Italicarum virium, par jam victori victus exercitus. Cunctantibus ergo publicam calamitatem extinguere privatâ verecundiâ, Chriſtierna Lotharingi vidua concordiæ mentionem injecit. Prudens, & virilis animi mulier. Alteri regum ſanguine, alteri per conjunctionem filii annexa erat. ac tùm quidem per finitimorum rabiem expoſita injuriis, haut ægrè expugnavit, ut conſentirent in colloquium. Actumque ut circa Idus Octob. Cericam-

pum convenirent. Cœnobium eſt Ciſtercienſis Ordinis, inter terminos vtriuſque regni. Cardinalis Lotharingus, Ioannes Morvellerius Aurelianenſium epiſcopus, Annas Montmorantius Coneſtabilis, Iacobus Albo Sancto-andreæ, tribunus militum ſive (ut dicunt) Mareſchalus, & Claudius Albaſpinæus Secretarius, ab Henrico rege præmiſſi. & ut cupidiores pacis viderentur, Philippi caduceatores paullò diutius exſpectavêre. A Philippo autem hi ſuccedebant, Antonius Perenottus Granvellanus Atrebatenſium epiſcopus, Ferdinandus Alvares à Toledo, dux Albanus, Guillelmus Naſſovius princeps, Ruygomes de Sylvâ Melitæ comes, & Vlricus Viglius ab Ayta Suichemus præſes Privati Conſilij. Ante omnia caduceatoribus placuit dimitti utrimque exercitus. ne proximus armorum ſtrepitus, tàm ſalutare turbaret commercium. At ne tunc quoque dilationem Gallus fecit. equitibus domum remiſſis, pedites in præſidia diſtribuit. curam deducendorum Germanorum Nivernio tradidit. Nam & Philippus jàm in Atrebatibus exercitum diſſolvebat. Magna pro Sabaudiâ contentio fuit. Gallus per ſucceſſionem aviæ ad ſe trahens, & quod omni iure potentius eſt, præmio victoriæ retinebat. Multum ex adverſo Thomâ Languſco Stropianæ comite, ac Præſide Aſtenſi pro Phileberto nitenti-

tentibus ; non armis in hoc contendendum eſſe ; ſed forum ex more, legéſque reſpicerent. Nec diſplicuit Gallis reſumere cognitionem. at longè aliud poſcebatur, ut paucis civitatibus pignori relictis, ſua Philebertoreſtitueretur poſſeſſio. Sed hoc ipſum à Gallis contumaciter negabatur. Nec aliter quàm in gratiam Margaretæ ſororis Henrici Regis Philebertus poſteà obtinuit, quam ſe in uxorem ducturum ſpopondit. Tota igitur concordiæ moles circà Caletum fuit. urbem in Gallico littore poſitam, multis ætatibus Angli inſederant.quę longa poſſeſſio effecit, ut veluti ſuam conſtantius vindicarent. Gliſcebat inter partes certamen ; & neuter remiſſurus aliquid videbatur de pertinaciâ:cum Philippus,& ipſe de pace deſperans,Comitem Feriæ dimiſit in Angliam, ad percunctandam uxorem Mariam,an mercari pacem vellet,quę ſine damno ejus componi non poſſet : ſi bellum haberet in animo ,nuptiis Eliſabethæ ſororis in ſpem ſucceſſionis regni ſui Sabaudum adoptaret, ad quem jam potiſſimùm detrimentũ omne armorum perveniat. Sed medio tempore Maria deceſſit.cujus mors colloquium fœderis in tempus diſſolvit.Eliſabetha verò ſceptrum adepta,& ſemper per diſſimulationem dubia,tanquàm alicui nuptura, primùm externis , deindè & domeſticis,poſteà omnibus impoſuit. ſeque & regnum hac arte egre-

egregiè tutata, ubi invidiam ſuperatam vidit, nuptiarum æmulos ſenſim ſuſtulit. tantaſque gentes, vix hodie patienter uni viro obedientes, femina, quod mirêre, tot annis in profundiſſima pace continuit. cui nihil dulcius regno unquam fuit. quod ne alteri traderet, omne matrimonium deſpexit. Sunt qui velint ad nuptias ejus intendiſſe Regem Philippum. Cujus rei certum auctorem non habeo. niſi quod Gallos acceperim, ſollicitaſſe ſummum Pontificem ne gratiam affinitatis Philippo faceret, vel diſturbaret conſilia ejus. ſed inani ſuſpicione correptos exiſtimo. nec enim Reges alio affectu ſæpius peccant; quibus ſemper formidoloſa eſt aliena felicitas. Cæterum poſt Calend. Febr. reſumtæ ſunt conditiones fœderis. Et jam prona omnia fortuna fecerat. Eliſabetha conſilii ambigua, ſed ad ſtabiliendum ſceptrum recens partum convenire pacem rata, ſimul metuens offenſam Philippi, quod ſub initia regni libertatem religionis vulgaſſet, cum Henrico ipſa per legatos de Caleto tranſegit: ut in annos octo Gallis cederet. reſtituerent deinde; vel quinquaginta aureorum millia penderent. in hoc legitimi obſides traderentur. Reſtabant ergo Genuenſes, Coſmuſque Medicæus. involuti & ipſi contagio alieni belli. quia ſocietatem Hiſpanorum palam induerant. alter eorum Senas tanquam ſuas; illi

Corſi-

Corſicam repetebant. Nec tam ingentia armorum præmia Gallus ægrius dimiſit, quàm ceperat. vna dies, vna hora, vnus calami ictus tot victorias repentè abſtulit. adeò vt quidam dicerent, ſic paciſci Gallos, quaſi nunquam bellum eſſent habituri. Eliſabetham Henrici regis filiam Philippus ſibi juncturus erat. & hoc pleriſque ſatis videbatur ad ſecuritatem. prorſus quaſi neceſſitudo fidem tueretur, quã religio non poterat. vſus certè comprobavit, affinitatem principum ad miſerationem erga oppreſſos ſatis validam: inter æmulos, & infenſos odia non minuêre. quippe ſpeciem magis amicitiæ, quàm vim retinent, pacémque & bellum æſtimant ex temporum ac fortunæ ingenio. ſed & ſanguinis pignora, ſuorúmque matrimonia, & ſacramentum pro vtilitate ferè diſpenſant. In cæteris juſtitiam, in regno fidem, aut naturam non agnoſcunt. Leges pacis hæ convenere.

Pacta Madriti, & Vallicellis inita, firma, rataque ſunto, niſi aliter convenit.

Pax ſolida, æternaque concordia, bonâ fide inter reges tanquam fratres coito; quam non obtentu Turcici fœderis, non alitèr lædere, vel offendere, liceat.

Fidem invicèm præſtanto Romanæ religionis curam acturos, daturoſque operam, ut œcumenicum concilium celebretur.

Eſto vtrimque præteritorum oblivio. eſto liberum commercium. nulli fraudi ſit ſtetiſſe in partibus. bona

in eam

in eam caufam publicata, vel diftracta reftituuntor. demtis tamen Neapolitanorum, Siculorum, atque Infubrum exulibus.

Oppida ab hinc octennio capta, vtrimque redduntor. Gallus Theonvillam, Marieburgum, Ivofium, Danvillerium, Montmedium, Valentiam Infubriæ, ejufque arces, & caftella: Philippus verò Sancto-Quintinum, Hanum, & Caftelletum.

Eo ftatu quo nunc eft Terouana reftituitor. Ivofium mænibus nudator, alterutrum munire jus non efto. non arcem, non propugnaculum in proximis mille paffibus exftruere.

Ditio Carolatenfis, cum Hefdino ad Philippum fpectato. Delfinus Galliæ in Crepacordij poffeffionem admittitor; falvo jure Crunij toparchæ.

Philippus Elifabetham regis filiam matrimonio adjungito. trecenta aureorum millia dos efto.

Emanueli Phileberto omnis Sabaudia, trans, cifque Alpes redditor. Augufta Taurinorum, Pinarolum, Clerium, Clavafsium & Villanova loco pignoris à Gallo retinetor, quoad de jure fucceffionis pronuntiatum fuerit. interim & Vercellæ & Afta Hifpanorum præfidiis occupantor.

Dux Sabaudiæ neutralis maneto. Margaretam Regis fororem in vxorem ducito. trecenta aureorum millia cum vfufructu principatus Bituricenfis dos funto.

Gallorum Rex præfidium Etruriâ educito. patricij Senenfes, alijque ad Ilcini-montem profugi reftituuntor. fi imperio audientes fuerint bona his redduntor.

Gallus Corſicam, & quæ in Liguriâ occupat Genuenſibus reſtituito. Genuenſes econtra ejuſdem Regis amicitiam colunto. militiam ejus ſecutis, & proſcriptis pœnam remittunto.

Arx Bullonia Leodienſium epiſcopo reſtituitor. negotium Sedanenſe excipitor.

Luſitana dote maternâ ſecurè fruitor.

Quidquid alteruter Monſerrati occupat Guillelmo duci Mantuæ reſtituito. arces & munimenta à ſe exſtructa cuique diruere jus eſto.

Maria Borbonia Fano-Pauli ſecurè fruitor, ſalvis aliorum actionibus.

Gallus intrà proximum trimeſtre prior pacta exequitor. Inde Philippus poſt alterum menſem fidem præſtato. obſides interim tradito.

Is demùm annus III. Non. April. Potentiſſimos validiſſimóſque Reges, veriùs laſſavit, bellúmque magis, quàm bonâ fide diffidentiam, odiáque ſuſtulit. In Caſtro Cameracenſi conditiones hæ convenerant. & hinc pax Cameracenſis vulgò dicitur. quæ Pontificē, Ferrarienſem, Mediolanenſes, Etruſcos, Neapolitanos, Siculos, Genuenſes, id eſt; propè totam Italiam tot annorum bello abſolvit. quorum cauſa, Belgas, ſimul & Hiſpanos & Anglos, cū Gallis commiſerat. At Senēſibus libertatis infeliciter auſpicatæ finem attulit. quam pleriq; exules etiam tùm à Gallo incaſſum repetentes, ſanctitate fœderis repulſi ſunt. Cæterùm & Pontifex, & Cæſar, & Electores, tetrarchæ, civita-

civitatesque imperii; simul Polonus, Danus, Suevus, Anglus, Scotus, Veneti, Helvetii, Rheti, Sabaudus, Lotharingus, Parmensis, Ferrariensis, Mantuanus, Genuenses, ac Lucenses, breviter, tota Europa fœderi adscripta. prorsus ut non cum una gente & pugnatum hactenus, & compositum: sed in unâ gẽte totus Christianus orbis, & concussus, & sedatus videretur. Paullò post conditiones Gallus implevit. Albanum, Auriacum, Egmondanum, & Arschotanum obsides habuit.

MDLIX. Stylo veteri Rex Philippus Gubernatricẽ Belgio imponit.

Hinc conversus ad pacem Philippus, primum omnium paternis manibus ingenti pompâ Bruxellæ parentavit. Mox navigaturus in Hispaniam, provincias ordinat, statumque reipublicæ componit, ac firmat. Sed eum maximè agitabat, quem cum potestate summæ rerum, ac gubernaculo præficeret. Imperator Ferdinandus pro Archiduce filio haut obscurè ambiebat. Auriacus & Egmondanus rumoribus populi maxime destinabantur. neutrum tamen in sermone Rex habuerat. non quod factiones metueret ex æqualium invidiâ, atque inde discrimen: quamvis hoc quoque spectaretur. at quia magnatum potentia, aliàs gravis, & semper nimia, periculum accerseret; ne quod ex alieno sumerent arbitrio, ex suo deponerent. Cuncta scrutanti, optimum visum, paterno exemplo gentis suæ feminam Belgis imponere. Animus huic sexui quan-

quantumvis impotens;tamen ad res novas videbatur meticulosus, ac mollior. Nec dubitabatur, quin tantæ familiæ splendor, ac majestas, tot illustrissimis Belgarum proceribus venerationem incuteret. Secretò agitatum de Christiernâ Lotharingi viduâ, & Margaretâ uxore Parmensis. illa quidem amitæ filia, hæc ex concubinâ soror. alioquin virtute animoq; & cætera pares, ac fortunâ prorsùs dignâ tanto fastigio. Sed difficiliorem electionem reddebant studia procerum in diversum accensa. non amore, vel curâ reipublicæ. sua quemque spes, vel ambitio impulerat hanc, vel illam suffragijs destinare imperio. Auriacus Lotharingę fautor aderat. adstrepente vulgi famâ anteferendam esse, utpote Belgis acceptam, morúmque similitudine propiorem, cui & pacem se debere meminerant. Ille tamen ad longè aliud intendebat. jampridem nec minore ambitu filiæ ejus Dorothææ nuptias sollicitaverat. tunc quidem majorum ornamentis ac stirpe imperatoriâ tumens: mox pretio suffultus tanti certaminis, & veluti jure exacturus si gubernaculi munus beneficij sui fecisset. Nec segnius Granvellanus Atrebatensium episcopus pro Margarita nitebatur, ardore retinendæ potentiæ, quâ hactenùs in aulâ prævaluerat. Verumtamen ut consilio suo adjiceret robur, Albanum simul in partes exstimulat, promptum suâ sponte, & adversus

Belgas satis obliquum. Erat tunc Philippo frequens, seorsim, & quasi aliud agenti sententias exquirere. quod plerosque reges sapienter factitasse legimus; ne qui in commune rogantur, in gratiam potentiorum consilia flectant, aut solita purpuratis adulatione consilia dirigant, quo principem ire vident. Albanus ergo pro more rogatus, in expedito regi suasit, *Securitatis interesse Margaretam eligi. sanctimoniâ vitæ, fideque probatam. cujus filium veluti obsidem, maritum teneret in Italiâ clausum; & alioquin destitutum potentiâ ad occupandum facinus. Lotharingos Belgis finitimos esse, & affinitate Gallorum, veterisque inimicitiæ recordatione suspectos: Geldriam denique ad se trahere. timere ergo ne fiduciâ virium, & favore populi diuturnitate victo periculum faciant. maxime cum & jam per speciem amicitiæ proceribus blandiantur. sacrosanctum principatus arcanum esse, neminem aliquem magnum facere, cujus fortunam in potestate non teneas. nimiam credulitatem multos perdere. suspectandum semper dominantibus qui capax habetur, & imperio proximus. Nec Christiernam accusari; quamvis vulgi rumore prodigam, atque alieni æris famâ laborantem: sed humanum ingenium potentiæ avidum, ac per fas nefasque præceps ad profundam animi cupidinem.* Ratio tam salubris consilij facile vicit, ut Margareta sine mora evocaretur, tribus subnixa

Concilijs

Conciliis rectura provincias. fatali indignatione Auriaci, qui exinde Granvellano adversus, sanctissimam hastenus amicitiæ tesseram fregit, atque inexpiabile odium concipiens, venturæ calamitatis fundamenta posuit.

Provincias verò inter proceres Rex divisit, ut præter summam imperii, Brabantiam quoque Parmensis haberet. Flandriam, Artesiamque Egmondano tradidit, divitiis, armisque validissimas. Hollandia, Zeelandia, Vltrajectum, Auriaco data sunt. nauticus populus, & hanc unam artem eâ tempestate sibi vindicans, cujus nunc commercium unus orbis non capit. Frisia, ac Transislania Ioanni de Ligne comiti Arenbergio: Geldria, cum Zutphania Carolo de Brimeu comiti Meghemo permissa. Petrus Ernestus comes Mansveldius Luxenburgum sortitus est. In Hannoniam Ioannes Glimæus marchio Bergensis missus, adjunctis Valencenis, atque arce Cameracensi. Namurcum Barlaimontio; Insulæ, Duacum, & Orcinum Ioanni Montmorantio Courrurii domino; Tornacum Florentio Montmorantio Baroni Montignæo evenêre. In Transmosanos Brabantiæ terminos, destinatus est Ioannes comes Frisiæ Orientalis.

Provincias inter Proceres distribuit.

Ordinarias equitum turmas, (vulgo Ordinantiarum) inter magnates quoque distribuit. Hodie nomina tantum, & solatia. olim flos

Ordinarias equitum turmas ma-

flos provinciæ, vires, nervuſque exercitus. ſive numerum ſpectes, tria equitum millia fecerant: ſive robur, omnes electi: ſive animos, plerique nobiles habebantur. Bello feroces, & ad improviſos impetus prompti, validique: pace verò in ſuas quiſque domos diſparati, ac tributis exempti, ad uſum præliorum ſine ſtipendio ſeponebantur.

gnatibus aſsignat.

Comitis Hornani & Granvellani diſſidium.

Philippum Montmorantium comitem Hornanum mari claſſique Rex præpoſuit. Ante illum diem Geldriam ſub fiduciâ rexerat, & eandem provinciam porrò affectabat. Sed fuêre qui in eo ſuſpectarent artes Granvellani; ut ingenium turbidum, & olim ſibi diſcors, procul amoliretur à republicâ. Ac profectò tardè, nec ſine precibus, Concilio Status adſcriptum convenit. ſeu conſcius rei Granvellanus, ſive innocens fuerit: tamen ſuſpicionibus odia fovebantur, propemodum deteriora præteritis diſcordiis. Nam triſtiſſimas inter ſe pridem ſimultates exercuerant; quarum cauſa hæc fuit. Simonem Renardum Debremontii toparcham Granvellanus detulerat, non ſatis integrâ fide inſolentes inducias cum Gallo pepigiſſe. Et eundem Renardum ob eam cauſſam in aulâ ſuſpectum, Carolus Lalaignii comes tanquam ſuum dedecus accepit. Siquidem legationis ejus princeps fuerat. Hinc contentio, mox jurgium. Solitâque contagione proximos, & affines indignatio

tio corripuit. Ante alios Hornanus excanduit; naturâ suâ vehemens, & Lalaignio affinis, qui sororem illius habebat uxorem. sed posteà quoque Granvellanus proprio nomine iram ejus elicuit, asperavitque. Cum enim ab eo Hornanus quæreret, an sibi Geldriæ præfecturam relicturus esset Rex: & quid, (respondit ille) si sciam, an proditurum me putas tibi? Haut dubiè superba vox erat. Sed opinor irato exciderat. Hornanum tamen vehementer offendit. Itaque clam Granvellanum proscindere cœpit, actisque ejus obstrepere, donec in aperta odia erumperent. Contumelia enim in virum non inciderat ut altius absconderetur per dissimulationem, vel constantia virtutis indignationem concoqueret. Nam si discussâ opinionum caligine verum volumus, aut omninò injuriam in rerum naturâ non existere, aut in faciente esse necesse est: quia sapientis animum non afficit.

Cæterum ad firmandum religionis statum, comitia Ordinum Gandavi Rex indixit. Ipse sibi per Mechliniam iter pronuntiat. Nunquam satis de religione securus, quam supremo Concilio volebat commendare. Satis doctus, mutationem status in expedito fore, si noxiâ superstitione caperetur populus pace lasciviens, & ad novandum naturâ propensus: quem magnates armatum occupando, pro suâ quisque vel egestate, vel ambitione, aut

Philippus Rex Mechliniam proficiscitur.

 vin-

vindictâ, pietatis obtentu in principes exstimulant. Proinde magno animo exerceri leges jubet; pœnasque exigi à sectariis exutâ omni dissimulatione, & misericordia.

Novos episcopatus molitur. Et pridem Franciscum Zonnium theologum Lovaniensem, ad Paulum Pontificem legaverat, cum mandatis ejusmodi: Invalescere cottidie hæreticorum vecordiam, atque uti tabem proximas quasque civitates invadere. de cætero verendum, ne flagrantibus usquequaque finitimis, ipsa contagio & Belgas corripiat. Publicâ circa res divinas torpedine, & vilescente sacrorum majestate per sacerdotum incuriam. Remotiores episcopos, ut officia intendant. latius imperium, quàm ut in ordinem redigant, non genio populi, non commercio linguæ conjunctum. præsentissimum tot malis remedium, singulis provincijs assignari præsules, ac partito onere curam in angustias contrahere. Adjecitque libellum. Magnitudo Belgarum continebatur. quot archiepiscopos, quot episcopos destinaret: sedes, opes, jurisdictonem. in cathedralibus ecclesijs tres omnino theologos, totidemque jurisconsultos ac nobiles requirebat. Archidiaconos, & archipræsbyteros pro magnitudine imperij. quæ cuncta Granvellanus curiose descripserat.

Concilium status restituit. Post hæc ad pristinam formam revocavit Concilium Status, quod sub initia imperij ad se re-

ſe retraxerat. Ad hujus miniſterij procuratio-nem Antonius Perenottus Granvellanus epi-ſcopus Atrebatenſis, Guillelmus Naſſovius princeps Auriacus, Amorallus comes Egmon-danus, Philippus à Stavele Glaionij dominus, Carolus baro Barlaimontius, Viglius Ayta Suichemus aſſumti ſunt. At enim ſecretis co-dicillis imperat Gubernatrici, in perplexitate rerum & reliquos Aurei Velleris equites in communionem adſciſceret. Concilium ipſa cogeret, quoties videretur. ipſa præeſſet, ſuf-fragia exquireret, ſequeretur, aut ſtatueret, non quod plures ſentirent: ſed quod putaret optimum. nunc cum paucis, aliquando cum omnibus, ſæpe cum multis, ſemper tamen cũ Granvellano deliberaret, è Finãtijs ſubinde ac Privato cõcilio vires advocando. Sic nihil te-merè, omnia tutò agi. ſingulos falli poſſe, ne-minem omnes decipere. Gomeſium quoque Figueroam Feriæ comitem Concilio Status adſcripſerat, & in Belgio relicturus erat. Sed neſcio quo fato mutaverit conſilium. Proce-rum arte factum dicitur; maxime invidiâ eo-rum penes quos auctoritas, & ſi deijcerentur externi, plus potentiæ ſperantium. Nam ut primum Ordines Gandavum convenêre, non uno prætextu alium ab alio diverſos admo-nebant, *ne ſinerent prodi libertatem publicam. Peſſimo conſilio ſubiugari provincias. Externo-rum dominationem ſenſim inſurgere. adeone*

instigantur à proceribus.

effœtam patriam, ut reipublicæ Senatum ſuppeditare nequeat? an provincialium fides periclitatura eſſet, niſi in Concilium peregrini veniant? Comitem Feriæ Senatui Status adſcriptum. Quantum abeſſe, ut omne provinciarum regimen Hiſpani in ſe transſcriberent? à patriis honoribus Belgas excluderent? & ad ſimilitudinem victarum gentiū cunctis imperarent? Primas dominandi ſpes in modico. Vbi ſemel proceſſerint paullatim inſurrecturos, atque ad ſe tracturos omnia. Quid enim illis cum his provinciys? niſi ut arcana imperij ſcrutarentur, ac dominandi licentiam à ſuâ cupiditate in patientiam Belgarum transferrent? ſenſimque populum aſſueſcerent, non tam Regi abſenti, quàm genti ſervire in quâ Rex degeret? adeſſe Hiſpanicas legiones, & in præſidia diſtribui, tãquam ſua patria Belgis tutò credi non poſſit. A provincialibus ſtipendia exſpectare. & ſic nullum tributorum finẽ fore, manentibus ſemper exigendi & conferendi cauſis. nẽpe ut quod nunc voluntatis, & liberalitatis eſſet, in neceſſitatẽ, dominiumq; verteretur. pudendum ſibi, pudendum populo ſervitiũ; cum nihil civium oculis niſi Hiſpanicum occurret, atq; omnia externa. Meminiſſent ergo miſſionem expoſcere, jampridẽ promiſſam. Et hoc potiſſimum Ordinibus convenire.
Pronis auribus hæc accepta. & certatim inclinatio animorum ſequebatur. Inflammantibus inſuper Antverpienſium querelis. Nam & Atrebatenſes adverſus inſolentiam militum orabant auxiliũ. Cæteris quoque promiſſam miſ-

ſionis ſpem in ſuum ludibrium receſiſſe murmurantibus. Igitur inter ſe de remedio conſultabant. Præſentiſſima materies ad reſolvẽdam vim principatus, cujus rationem quam ſinguli non audent, omnes exigunt; & nihil magis unquam dominantibus diſplicuit, quam ex totâ gente concilium. Fremebant omnes tuendam libertatem. Pleriſque addentibus, ſi promiſſa miſſio non procederet, revocanda eſſe tributa in decem annos indulta. Alii revolvebantur ad privilegia ſua, & hoc ipſum acerrimum telum adverſus licentiam principum.

Philippus interim Rex magnâ curâ juſta perſolvebat manibus Henrici Galliæ Regis, paullò antè miſerabiliter extincti. Inter ludos haſtiles cum comite Montgomerio III. Cal. Auguſt. concurrens, dextro oculo vulnus acceperat unde ſtatim ex equo collapſus exanimis, ſequentibus Nonis exſpiravit. Cujus morti Philippus ingemuiſſe dicitur. Sed & Andream Veſalium, de ſalute ejus ſolicitus, in Galliam dimiſerat. Erat enim nobilis medicus; Philippum ſequens, natione Belga, qui non ſolùm illius ætatis genium; ſed ferè omnes ante ſe mortales humani corporis peritiâ ſuperavit. *Rex Philippus Galliæ Regi parentat.*

Hinc aurei velleris ſolemnia Rex celebrat. In cujus Ordinem aſſumpti ſunt Franciſcus Rex Galliæ, Guidobaldus à Monfeltre dux Vrbini, Marcus Antonius Columna dux Paliani, *Aurei Velleris equites creat.*

liani, Philippus Montmorantius dominus Hachicourtius, Balduinus Lanoius dominus Tourcoignii, Guillelmus Croyus marchio Rentei, Florentius Montmorantius baro Mõtignæi, Philippus comes Lignius, Carolus Lanoyus Princeps Sulmonensis, Antonius Lalaignius come Hoochstratanus, Ioachimus baro Nieuhausius, Cancellarius Bohemiæ.

Oratio Granvellani ad Ordines provinciarum.

Ingressus inde conventum Ordinum ex more suo pauca locutus est. sed sermonem ejus Granvellanus excipiens, ejusmodi verba fecit. *Optandum erat Regi, parta jam pace frui posse, ac vobiscum unà diutius in commune consulere. sed nutantia alibi sceptra invitum abstrahunt. Hispaniæ novo Cæsaris imperio non sat firmatæ, sine Rege diutius esse non possunt. Seditionis consilia apertius agitant, quàm aut fallere possint, aut contemni debeant. Præsentia majestatis haut ullo negotio dissipabit periculum adhuc incipiens, ceteroqui fortè noxium. Vos interim nisi spectatos haberet, hortaretur ad constantiam. Sed nec vestri mores, nec fiducia ejus patiuntur. Dubitare nefas, similes adhuc vobis, id est; an Belgæ sitis. Fidem, & obsequium, nec per metum, hactenus retinuistis. Quam ceteræ nationes in Principe fortunam, vos in fortuna Principem reveremini. Sed hæc laus ita manebit inculpata, si fœda sectariorum contagio non obliteret. nec id vestro; sed rei vitio, quæ sine concussione status non invalescit. Reliqua scelera nocent singulis. hoc unum armatum est in verni-*

perniciem universi. Aliorum exitus vos docere possunt, quàm fragile sit imperium quod religionis turbine quatitur. Remissio legum Germaniam perdidit. Providendum vobis est, ne eadem indulgentia & Belgium corrumpat. ut tolli sectarij possint, puniendi sunt. Bonis nocet qui pepercit malis. remedium erit in cæteros, si unus, atque alter in exemplum veniat. Enimverò Princeps edicto pridem intonuit. sed peccavit, si in hoc leges dedit, ut per silentium, & secordiam judicum populus disceret licentius transgredi. aut exercẽdæ pœnæ sunt, aut impares eritis flagitiis. Et quidem si satis esse crederet supremus Conciliis hoc ipsum mandasse: hodiè solicitudinem, fidemq; vestram nequaquam imploraret. sed in magno discrimine non satis prospicitur. Nimiũ firmari non potest cui sceptra nituntur, & imperia serviunt. De cætero, in omnem ipse partem sic prospexit, ut nisi quod sine illo eritis, abesse nõ sentietis. Et quoniam Sabaudo ad sua regressus est, Margaretam sororẽ in duos annos gubernaculo substituit. Carolum filium daturus vobis erat, si ejus esset ætatis, qua librare posset imperij corpus tot periculis septum. Belgam tamen legit, recturam Belgas. ita ut quoties discrimen impenderit, coràm eundem habituri sitis & Principẽ, & imperatorem. Nec antè ab illo, quàm à periculis destituemini. Vos interim cultum, & reverentiam quam debetis Principi, deferte gubernatrici: & quanti illum facitis, in hac ostendite. Reliqui veneratione, & silentio; Syndicus Gandavensis (quippe sic cõvenerat) Ordinum

num nomine gratias egit benevolentiæ Regis. *Cæterum*, inquit, *idem animus futurus est tuis qui fuit semper, ad religionem constans, quia pro Principe pertinax. Et tamen Deus avertat nefas. interim si irruperit, paratos habebis ultores. Scimus quidem quod nec idipsum imperaturus fueras, si in tuâ esset potestate, sollicitudini, quam voluptatibus, otioque mensuram ponere. Quippe hactenus & religiosi legum custodes, & acerrimi vindices sumus. Veruntamen constantiam nostram paullo ante extulisti supra mortales. Pudori nostro grave præconium: sed ex affectu tuo natum. cujus fiduciâ audebimus petere à majestate tuâ, ut alienigenas elimines, qui tantæ laudis gratiam inutili morâ infringunt. Quid obsecro ad hanc rempublicam peregrina nomina? nunquid nos ut cæteræ nationes inconstantiæ, aut stoliditatis arguant? Ac ne externo quidem opus præsidio in pace sedentibus. fides nostra faciet ut stabile, firmumque sit imperium. Benevolentia populi optimus regni custos. Vanum est in pace alere, propter quod pacem fecimus. sic lenior pace Mars erit. quia tum necessitas patientiam acuit, in tranquillitate calamitatibus succumbimus. An externos credis temperaturos ab injuria, quos præsentia Regis sui in modestiâ non continuit? ecce Antverpienses, Atrebatensesque, & Cameracenses de vi conqueruntur. Theonvilla, ac Marieburgum deserta oppida. Pacē vero fecisti, non ut ibi solitudinem relinqueres, quæ tamē ex magnâ parte manebit, si depopulatores istos non eduxeris,*

Ordinum responsio.

eduxeris, Belgica præſidia imponens. Forte tamen Gallorum inconſtantiam, jam ante proſpicis. Recte id quidem. ſed fama longe bellum præcurrit. Interim quid attinet magno ære peregrinos redimere, in alieno ſemper rapidos; & tanquam mox abituros, ſpolia intendentes? ſuperſunt validi Belgarum manipuli. hæc ſunt præſidia, quorum virtuti Cæſar graviſſimis temporibus rempub. credidit. cur jam damnetur illorum fides, quam per tot ſæcula inviolatam præſtitêre majoribus tuis? tantiſper autem bellum protrahêt, donec externæ gentes ſub ſigna conveniant, aut è proximo concurratur ad auxilium.

Fulminatus eſt Rex improviſa expoſtulatione, admiratuſque novitatem exempli, iraſcereturne haut facile dixerim. Nec dubio, arcana imperij tentari ſenſerat. confeſtim tamen deſcendit è ſolio. Dixiſſe quidam ferunt, num & ſe exiſſe vellent qui Hiſpanus utique ſit. Simul extra curiam ſe proripuit. Nulla tamen poſtea iracundiæ ſigna oſtendit. Dux Sabaudiæ pervicaciam Ordinum verbis caſtigavit. Nam in illum diem vicarium imperium geſſerat. Et *mirari ſe* ajebat *tam procaciter interpellari principem, qui præteritis comitijs fidem præſtitiſſet ſuam. certiora pignora dare non poſſe, pollicendo ſancire Reges. nec eorum aliam eſſe cautionem. Detur ergo juſtum eſſe quod peterent, interim non fruſtrari deſideria* Ordinum. *tantum exſpectarent in alterum vel tertium menſem, ſaltem donec in Hiſpaniam veniſſet*

Rex,

Rex, ubi ſtationes & hyberna aſſignaturus eſt legionibus, quæ præſens locus oſtendit melius. Serò quidem Ordines pœnituit, iracundiam Regis veritos. Sabaudum tamen hortati ſunt, ut cauſam provinciarum ageret.

Rex è Belgio ſolvit & in Hiſpaniam navigat.

VII. Calend. Septemb. Vliſſingâ Rex ſolvit. Comitem Feriæ ſecum unà reduxit. & ne quam querelæ materiam, procul ſe agente, in provinciâ relinqueret, externorum præſidia poſt ſextum menſem in Italiam revocavit. arceſque & gubernacula civitatum provincialibus tradidit. In comitatu ejus pauci è Belgis fuêre. Hornanus claſſi præerat. Carolus Tiſſinacquius à conſiliis Belgicis futurus Regi: Iodocus Cortevillius à ſecretis.

Hinc varii ſermones per omnem provinciam. pleriſque laudantibus Regem, pleriſque arguentibus, prout cuique amor, odium, aut ingenium erat. Prudentiores tamen cauſam abſceſſus, ſtatúmque reipublicæ expendebant. Regem quidem neceſſitate actum in Hiſpaniam velificaſſe, quæ tot ſceptra magnitudine caperet: unde Italiæ commodè proſpici, Indiæ contineri, atque ex oppoſito Barbari compeſci poſſint. Seditiones verò obtentui ſumptas, quò facilius imponeret populo, cuncta rapienti in deterius. Neutiquam tamen res in Belgio tutas eſſe. turbari facilè ac miſceri poſſe, principe in Hiſpaniis continenter agente, crudoque ad longinqua imperia.

peria. qui non ſæcúli vitiis, non ingeniis hominum æſtimatis, arces, præſidia, civitates, provincias, hoc eſt; præmia defectionis optimatibus prodidit. Quid enim ſequetur, niſi ut populus in unius Regis ſui reverentiam antè intentus, nunc propiore ſpe, atque utilitate ſuis præfectis veluti principibus ſenſim aſſueſcat, ac conſurgendi fiduciam, viresque ſufficiat? Formidabiles revera quorundam opes. & hos quoque in Concilium Status adſcitos, ut intutæ potentiæ adjicerentur vires publici conſilii. Sapienter eos dixiſſe, qui ſuaſiſſent Regi, ut ſuæ gentis Proceres aliquot, quorum fortunam haberet in manu, cum auctoritate in Belgio relinqueret; qui Procerum acta ſpecularentur, & non ſibi, ſed Regi cogerent adminiſtrare rempublicam. Æquum fortè multis videri, ut Belgæ relinquantur legibus ſuis, ſine peregrino magiſtratu, ſine externo exercitu. ſed hæc ipſa in provinciarum perniciem quandoque redundatura, otii ebrietate, ac longa pacis ſegnitie.

Profecto Rege luxuriare cœpit Belgica felicitas, creſcentibus ſenſim divitiis quibus ſecura pax viam aperuit. Divitias autem ſua excepere vitia; hoc eſt, ſuperbia, laſcivia, luxuria privatorum, & magnificentia principum. Inter Proceres ſtatim gliſcebat æmulatio: quæ præſentiâ Philippi Regis haut ægrè com-

MIƆLX. Stylo veteri.

Initium diſcordiæ inter Proceres.

compreſſa, eodem abſente ſine retinaculo erumpebat. Plerique Granvellano infenſi, criminabantur potentiam ſibi gravem, multis nimiam. Et primo quidem Simon Renardus multo ante diſcors, veteres inimicitias animoſe exercebat. Sed non ultra, quam ut actis ejus contradiceret. Tacitis adhuc cæterorum odijs, & manente in ſpeciem concordiâ; donec Egmondanus atrocius erumperet. nullâ vetere irâ: ſed irritatus, quod Helfautij toparcham, ad Heſdini præfecturam Granvellanus extulerat; adhibitis aulæ artibus, quas optimi principes & declinant ſemper, & incurrunt. Iuſſerat Rex inter alia imperij decreta, ut ad vacua, & honorâta miniſteria, à gubernatoribus provinciarum nominarentur tres, è quibus poſtea judicium ſibi, & electionem permitterent. Egmondanus ergo totidem repræſentaturus erat Regi. Quippe Heſdinum Arteſiæ oppidum gubernaculo ejus ſuberat. Sed ut quarto loco, atque extra ordinem Helfautium adſcriberet, precibus Granvellani dederat; ſpondentis quidem, non ob aliud ſe id velle, quam ut Helfautius ſplendidâ repulſâ Regi notus, ad futura momenta reſervaretur. Detecta fraus obliquis animis accepta. ſed amicorum adulatio indignationem auxit, inſerendo ſæpius querelas, & ambiguos de Granvellano ſermones. Clientes quoq; maledicendi licentiã inſolentius efferebant;

rebant; ad læta, & triſtia Procerum perinde ſemper compoſiti. Nec deerat Auriacus inveterato odio æſtuans: Sororem Ducis Saxoniæ acceperat uxorem. & has ei tedas ut infauſtas reipublicæ, & religionis exitium portendentes Granvellanus exprobraverat. Adhæc Lazarus Swendius homo Germanus, Auriacum in gratiam cum Egmondano reduxit. ut qui ante illum diem inter ſe diſcordes, conſpiratis animis Granvellani potentiã deſtruerent. Nam & ipſe Swendius armis inclytus, & magnatum amicitiâ ſubnixus, remoto Granvellano altiorem fortunam præſumebat animo, hunc unum ſibi credens ad faſtigium officere.

Tali rerum ſtatu, cum offenſi proceres ad ultionem ſpectarent, novorum epiſcoporum fama adfertur. Res haut dubiè ſaluberrima, & à multis retrò principibus fruſtrà agitata. quã plerique ſecordiâ, plures bello retenti, Cæſar quoque ob conſanguinitatem amicitiamque circumſedentium antiſtitum extraxerat, Philippo filio quaſi per ſucceſſionem tradens. Indignum ratus alienæ gentis epiſcopos, longum & ſecors in ſuos exercere imperium. Atque ea tempeſtate in Belgio quatuor omninò epiſcopatus. Atrebatenſis ex olim. Tornacenſem, Vltrajectinum, & Cameracenſem diverſæ principum pactiones adjecerant. ſed tot ſimul provinciis pares illi eſſe non poterãt.

MIƆLXI. Stylo vet.

Novi epiſcopi inſtituũtur.

C Externi

Externi deinde Archiepiſcopi his imminebant, qui ſalubria illorum decreta turbare aut evertere conſueverant. Igitur Pius Quartus Pontifex Maximus, re cum ſeptem Cardinalibus deliberata, in tres archiepiſcopatus diſcrevit provincias. Deſignatę ſedes, Mechlinia, Vltrajectum, Cameracum. E quibus Mechlinia dignitate eminentior, ſex complecteretur epiſcopatus: Antverpienſem, & Silvæducenſem in Brabantia: Gandavenſem, Brugenſem, & Iprenſem in Flandria: Ruremondenſem in Geldria: quinque epiſcopi Vltrajectino ſubmiſſi, Harlemenſis in Hollandia; Middelburgenſis in Zeelandia, Leeuwardenſis in Friſia: Daventrienſis in Tranſiſlania, & Groeningenſis. reliquæ provinciæ lingua, ſituque Gallis affines, quatuor epiſcopatus ſub imperio Cameracenſis explebant. Atrebatenſem, & Audomarenſem in Arteſia, Tornacenſem, & Namurcenſem. Reliquum erat ut novæ dignitates honeſtis opibus inſtruerentur. Frequens curia ſub Paulo Quarto Romæ decreverat, proximorum monaſteriorum decimis tria aureorum millia detrahi. Deinde repertum, ut expunctis abbatibus, epiſcopi ſubſtituerentur. Ejus conſilii auctorem Granvellanum fuiſſe invidia oſtendit. Et ſiniſtra de monachis fama, Pii Pontificis aſſenſum facilè attraxit. Præſidentibus enim epiſcopis, in ordinem redituri credebantur, qui ſolutis vetu-

vetustate moribus, sanctissimam majorum disciplinam corruperant. Præpositusq; Granvellanus ei curæ, proxima quæque monasteria corripuit. Forte ea tempestate Affligemium, sanctusque Bernardus & Tongerloa abbates non habebant, & circa eligendi successoris consilium intentos, Mechliniēsi, Antverpiensi, & Silvæducensi assignat. Nam & Donsanum Brugensi, & Martinianum Iprensi, & EgmondanumHarlemēsi, Margarittanumq; ac LiddanumLeeuwardensi, Bertinianū, sanctumque Gerardum Audomarensi atqueNamurcensi ità addixit, ut quamdiu supervixissēt abbates priorem opulentiam complecterentur, episcopis interim dotem conferrent. Gandavi S. Bavonis Præpositura erat, magnis opibus florēs; nec multò divitiis inferior S.ti Lævini Præpositura Daventriæ pollebat, quas utriusq; urbis episcopus ad se retraxit. Archiepiscopatus Mechliniensis Granvellano cessit: Antverpia Philippo Nigri destinata: Sonnius Silvæducensibus præficitur: Cornelius Jansenius theologus Lovaniensis Gandavensibus: Petrus Curtius Brugensibus: Martinus Rithovius theologus Iprensibus: GuillelmusDamasiLindanus theol. Ruremondensibus: Fredericus Schenc à Tautenbergh, Vltrajectum retinuit. Harlemum Nicolao à Terra-Nova: Daventrium Ægidio de Monte Franciscano: Leeuwerdia Cunero Petri à Brauwershavē;

Groeninga Ioanni Cnifio Franciſcano evenêre. Nicolaus à Caſtro Abbas Præmonſtratenſium Middelburgenſibus imponitur. patrimoniumq; omne cum monachis partitus, abbatiam tranſtulit in cathedralem eccleſiã. Maximilianus à Bergis Cameraci relictus eſt: Carolus Croyus Tornaci. Franciſcus Richardotus Burgundus Granvellano Atrebati ſucceſſit. Namurcum Antonio Havetio Dominicano; Audomarum Gerardo Hamericourtio abbati Bertinienſi contigit.

Hanc mutationem rerum adverſus rumor excepit, quem pro diverſo animorum motu multi explicabant. Procerum pars Granvellano infenſa, & adeptâ materiâ ad criminationẽ vertebatur. Inde & contagionem attraxit nobilitas magnis potiſſimum domibus annexa. Nam promptiſſimus quiſque adulatione, & obſequio, honoribus colebatur. ſed & populus ſtatim exarſit, irritatus acerbo multorum ſermone, vagis auctoribus ſparſo, tanquam in privilegia impingeret Rex, quod ſine Ordinum cõſenſu ejuſmodi novitatem induceret. aliud ſpecie præferri, aliud re agi. Granvellanum hominem arrogantem & Hiſpanis obnoxium; ac Hiſpanos dominationem cogitantes, hæc ipſa moliri. qui per artem intruderent epiſcopos, ut atrocitatem Inquiſitionis inferrent. Nec dubitabatur, quin confeſtim tres theologi, nobileſque, & totidem juriſconſulti

ſulti in cathedralibus eccleſiis ad canonicatus ſubveherentur. Duo ex his Inquiſitioni præfuturi erant. Inquiſitores vocarentur. reliqui verò Aſſeſſores. quippe ea cuncta Romani Pontificis diploma promiſerat. Credulitatem juvêre monachorum querelæ, in deterius cuncta trahentes. & has paſſim jactas, temere creditas, inquieta multorum, & fœcunda rumoribus ingenia, cottidie in auctius differebant. At profundâ irâ Auriacus Proceres alium ab alio diverſos aggrediebatur, novorumque epiſcoporum conſilium arguebat. ſimul & Granvellanum onerabat ingenti invidiâ. Erat enim ingenio ſolers, & demerendis hominibus apto. ſplendore familiæ, juxta opibus potens, quamvis plerumque falſa, & inania ingereret, tamen cum fide audiebatur. Quippe multis opinionem fecerat penetraſſe ſe in arcana Regis, cujus innocentiam modeſtè criminabatur; fluxam illi fidem, nec Principe dignam. peregrinis conſiliis imbutum, & Granvellano obnoxium, in ſummo imperio, non niſi imperium cogitare. Inde plerique faſtidire Regem, cum potiſſimum jactaretur, abrogationem privilegiorum imminere à Principe Belgis infeſto, in quorum exitium Inquiſitionem induceret. Multi proinde Granvellani acta propius expendere, amicitiam, congreſſum, familiaritatem exuere; qui contra nitens, & ſpernen-

dis rumoribus validus, archiepiſcopatum Mechlinienſem nihilo ſegnius auſpicatum ibat. Annotavêre curioſi, neminem ex Proceribus extitiſſe, qui honoris causâ obviam proceſſerit. ſive tamen neglexerint, ſive aſpernati ſint officium honeſtatis, novi ſermonis irritamentum fuit.

Granvellanus in Ordinem Cardinalium aſſumitur.

Sed eum paullo poſt in Ordinem Cardinalium Pontifex adoptavit. Galerum autem ipſe Rex tranſmiſit purpuratorum inſigne, ut eminentiâ dignitatis Proceribus æquatum invidiæ ſubtraheret, quem faſtiditum omnibus jampridem cognoverat. Nec ideò tamen invidiam imminuit. adeo difficile eſt hominibus conceptũ ſemel odium exuere, cujus nullus eſt modus, cum ſemel terminum tranſierit.

Sectarii ſtudia ſua.

Cæterùm antehac nihil adhuc adverſus religionem proruperat. metu legum, quas olim inexorabiles, infeſta Procerum diſſidia reſolvebant. Exteriorum commercia non paucos Belgarum corruperant. & hi epiſcopos inſectandi ſpecie, ſubinde religioni & ceremoniis illudebant. Jam enim mortalium omnium odia in epiſcopos ſe converterant. Execrabatur eos populus, ut Inquiſitores; faſtidiebant eccleſiaſtici, ut ſeveriſſimos morũ cenſores; monachi denique, ut bonorum ſuorum raptores. idem omnibus queſtus, ex cauſis diverſis. miſcentibus ſe ſectariis, atque animis multitudinis tædium priſtinæ religionis, ſimul

ſimul & ſtudia ſua inſinuantibus; propter libidinem talia loquendi impunitam, cujus exemplum Proceres fecerant. nullum enim populo majus momentum ad virtutes aut vitia, quàm inclinatio Principum, ad quorum mores cæteri componuntur. Hinc ad hæreſim ne ſibi quidem ſatis notam inclinari cœpit. occultis primùm ſtudiis, & ob id nocentioribus. Donec aliis ſcrutatis, pluribus conſcientiâ obſtrictis, & ubi aderant vires, in parte religionis fuit publicare flagitium.

Primus furor Tornaco erupit. circa Calend. Septemb. è ſecreto & latebris in apertum prodiit. Incolas ejus civitatis jus commercii Gallis potiſſimùm miſcuerat, corruperatque. ſed non aliud adhuc quàm pſalmos more ſuo noctu modulabantur. audacia tuti, quam tenebræ abſconderant. Acceſſit deinde ad impetum novitatis Matthæus Launoy, homo ingenioſe malus, & præſtigiatori ſimilis, prurientibus facem ſubjiciens. Is apud Calvinum adoleverat à primâ ætate, & in illa ſchola ſtudiorum ſuorum rudimenta poſuerat. Tornacum inde accitus, multos eloquentiâ ſeduxit, cui ſpeciem pietatis intexuerat. Emptæ furtim mulierculæ fanaticum morbum mentiebantur; quæ deinde mimicam ſanitatem acceptum ei ferebant. His potiſſimum commentis auctoritatem aſtruxit. Nam è proximis urbibus, pagiſque, &

Sectarii inſurgere incipiunt.

undique effundebantur homines tanquam ad miraculum. Et fuêre qui ſanctitatis famam ei circumdarent. ne quid deeſſet mendacio, centones veſtium in religione habebãtur, quas pro reliquiis ignari colebant, & profana manu contigiſſe in parte felicitatis repoſuerant. Nec deerat ipſe cohortari ſingulos, adire municipia, ubique adeſſe, Miniſtri munus exequi; neque jam occulto; ſed propalam: niſi quod adhuc concionaretur in ſilvis, abditiſque ſaltibus audaciam concluderet. Munia quę ipſe non poterat, obibant diſcipuli. qui non minori impoſtura rudem populum ludificabantur. ſed non occultum diu mendacium fuit. Fanaticæ illæ mulierculæ, promiſſum operæ ſuæ pretium exigentes; & cum negaretur, larvam omnem detraxêre. Ne quis à nobis ficta hæc eſſe crederet, ipſe Launoi libello vulgavit. quippe poſtea redditus eſt Romanæ eccleſiæ; vanæque credulitatis veſtigia ſuſtulit. Paullo triſtius Valencenæ conflagravêre, Philippi Maillart, & Simonis Faveau vecordiâ accenſæ. obſcuri & ex ultima plebe homines Miniſtrorum provinciam aſſumſerant. ſed flagitii comperti, conduntur in carcerem. ægrè id ferebant ſectarii. totaque nocte per forum & tenebras lymphantibus ſimiles volitabant, clamoribus turbidi, & pſalmorũ cantilenis in vernaculum numerum traductis laſci-

ſcivientes. Sed nec abſtinebant minis in
…ætorem , cujus aures crebris verberabant
…jurijs. ſimul auxilium afflictis ſpondebant.
…ec magiſtratus obviam ibat. plurium veſa-
…ia audaciam excuſſerat. & inconſultâ guber-
…atrice, cum periculo ſeditionis incipere ne-
…no audebat. Parmenſis re cognitâ animoſè
…ges exerceri jubet. Itaque primores civitatis
…n curiam coeunt, quam compleverant arma-
…is; ac ne effuſa opificum turba ſeditionem
…aceret, primo diluculo reos traducũt ad pub-
…icum judicium. Ingens multitudo ad rogum
…oncurrit , quem in foro excitaverat lictor.
…amque eò quoque damnati producebantur;
…cùm à pleriſque lapidatio urgeri cœpit. dein-
…dè ira pervenit in rabiem. impetúque facto
…audaciſſimi quique violentis manibus rogum
diſſipant. itum inde ad damnatos, quos lictor
tumultu in carcerem timidus retraxerat. effra-
ctis foribus vincula rumpunt. carnificúmque
manibus in præſens noxios eripiunt, ut paullò
pòſt vecordem ſpiritum digno redderent ſup-
plicio. Igitur venêre judices extra ordinem à
gubernatrice. præſidium militare ex proximis
hybernis unà tranſmiſſum. Ferociſſimorum
ſanguine expiatum eſt facinus. cæteris autem
mens obtorpuit, jam attonitis, & ſibi metuen-
tibus. ut facilè appareret vim populi in multi-
tudine pernitioſam : ſparſam verò, atque ſolu-
tam impune contemni.

Hæc impendentium malorum initia, ſeu portenta erant; reliquis gentibus fortaſſe terribilia: Belgis tamen non intelligebantur. Tanta animorum obſtinatio fuit. Immemores alienæ calamitatis, ſibique imminentis, turbari religionem malebant, quam non arcere epiſcopos, quos etiam ultro in remedium expetere debuerant. At illi nihilominus ad deſtinatas ſibi provincias accingebantur. Flandri, & Audomarenſes haut ægrè admiſêre. Silvæducenſes, & Harlemenſes parumper commoti ſunt. Reliqua Brabantia ut ad jugum inhorruit. Forte Ordinum frequentiam ſolita tunc comitia Bruxellam contraxerant. Ibi abbates identidem ingerebant; *majorum mores, & privilegia pollui. epiſcopos in cœnobia intrudi; haut aliâ cauſſâ quam vt primo loco ſederent in comitijs, provinciarum vires ſpecularentur, principumque petitionibus menſuram ſtatuerent ex ſuâ libidine: Denique vt nihil liberum, nihil ſincerum amplius eſſet in Ordinibus. Quem enim in comitijs liberam vocem exercere, quem recuſare aliquid, aut hiſcere contra auſurum? imminentibus ſupra caput epiſcopis, cujuſque nutum verbaque notantibus? aut adulandum fore illis hominibus, aut ſpem honorum in poſterum abijciendam; quando nemo deinceps ad magiſtratus, quam per epiſcopos perveniret. Iam rectores illos in aula voluptatibus habitos, fractoſque, à monaſticâ diſciplinâ prorſus abhorrere. & hoc nihil aliud eſſe, quam perturbationem Ordinum, & confuſionem*

ſacro-

crorum inducere. Tantum abesse ut religionis incre-entum quaereretur; Inquisitionis praefectos mutato mollius nomine appellari episcopos. Per artem nunc eologos assumi; vt quemadmodum nova imperia; ita uoque egregijs virtutibus auctoritatem sanciant. Ir-upturos mox aulicos illos. irrupturos alienigenarum beros, nullo patriae amore retentos. Qui non conscien-am, non integros mores in comitia adferrent: sed au-corum ambitu evecti, ac dominationem cogitantes, liena tantum cupiditati inservirent. Neminem prin-pum aequis oculis libertatem aspicere. vltimum in rincipatu semper esse regnum. Nec divitias illas totas tas esse. benignam majorum liberalitatem partim in ospitalitatem, partim in compendium pauperum con-ulisse. manere adhuc posteros eorum. quo animo latu-os, parentum suorum beneficia episcoporum fastui, ac ompae tanquam instrumenta luxuriae accedere? Om-ia se expertos consilia. jurisconsultos toto orbe Chri-iano quaesivisse. nec laborare de jure, si leges valerent. Nunc cùm imperio ageretur aestimare necessitatem. Si amen Ordines secum miscerentur, fiduciam ponere in enignitate Regis. qui non suâ voluntate; sed paucorum mbitione circumventus transisset in hac consilia. Illum Ordines adirent. omnium nomine affarentur, causaeq; uae justitiam repraesentarent. Hæc & plura hic at-què ibi jactata, traxerunt Ordines in senten-iam.

Eâ tempestate Geneva urbs antiqua, & stu-dijs nobilis, passim à Belgis frequentabatur. Non tam liberalium artium causa, quæ Lova-

nij non

nij non minus laudabiliter colebantur: quam quod Gallorum ſermonem ſimul ediſcerent. Cæterum novitate religionum, qua tunc maximè Genevenſes præter cæteros inſignes habebantur, offenſus Rex, litterarum commercio ejus urbis, Belgis interdixit. Et quo faciliùs lubricam juvenum ætatem conceſſis ſtudijs retineret, novam Academiam ex conſilio Viglij, Duaci inſtituit. Neque ea res criminationibus caruit. Lovanienſibus potiſſimum in detrimentum ſui interpretantibus. ſolitudinem urbi redituram, in cujus ſolatium olim Academia ſubvenerat. Brabantiæ Ordines apud Gubernatricem ſupplices, & ob magnitudinem negotij rejecti ad Regem, delegatos decernunt in Hiſpaniam, privilegia ſua memoraturos. Quippe ne abbatiæ in commendas transfunderentur, veterum Principum indulta caverant. Delegati cum aſſenſu auditi ſunt à Rege. ſcribente potiſſimum Gubernatrice, quam periculoſè leges verterentur, quibus publicus ſtatus innititur. Monaſteria Abbatibus permiſſa, octingentos quotannis florenos epiſcopis conferre jubentur. De Academiâ nihil mutatum. Antverpienſes ſeorſim legationem ornaverant, civium querelas, & vota laturam. Nam ſi metu Jnquiſitionis advenæ tenerentur, moritura commercia referebant. *Scire ſe quidem nihil triſte ab epiſcopis timendum eſſe, nec alio conſilio inſtitutos, quam ut in cuſto-*

MDLXII *Stylo veteri.*

diam

am religionis vigilarent; sed hoc ipsum suspicacibus ternorum animis persuaderi non posse; & plurimum bi sua accessurum, si hoc incommodo absolverentur. ultitudinem non aliter vanis, & inanibus, quam ve- terreri: & malorum hominum deliramentis concus- m, stultè omnia in metus trahere. Philippus Rex eliberaturum se præfatus, libellos recepit. éque pensatâ possessionem episcopatus in lventum suum vacuam esse jussit. His audi- s, Geldrij, Frisij, Groeningenses, & Daven- ienses contumaciores reddebantur. Nam & si ab initio adventantes episcopos constan- r repulerant. animati studijs Procerum, in- diam Granvellano ex omni parte quæren- um.

Medio tempore nuntiatum est discordare allias, & ingenti apparatu in civile bellum volvi. Et à Carolo Rege aderant legati, au- lium orantes in vltionem sceleris erga se per- etrati, cujus exemplum communis Regum usa postularet. suberat tamē metus, ne còm- exi dexteras verterent arma, & infesta signa elgis inferrent. Proceres in concilium voca- s Gubernatrix perpendere jubet, quid sibi endum, & post triduum referre sententiam. gressi curiâ, multi ex his cum Auriaco conce- unt ad epulas, quas tum forte solemniores struxerat. Ibi de Granvellano plurimus ser- io. Iam enim plerisque videbatur elatior uàm ferri posset. Quippe sine illius suffraga- tione

tione neminem ad magna, & honorata ministeria provehi aſpexerant. & ſi quid in Hiſpaniam ſcriberetur, haut aliæ ſententiæ Rex accedebat, quam cujus ille auctor fuerat. tantam de ſe prudentiæ opinionem fecerat. vir ſanè præſtans, diſciplina, & indole erectus ad magna, Regique chariſſimus, atque illo amicitiæ gradu dignus, in quem conſilij publici fata hactenus recubuerant. Hinc potiſſimum dolor, & indignatio, quod homo talis, & quidem externus, occuparet primum gratiæ locum apud Regem, & in ſecretorum omnium admitteretur conſortium. Itaque ut ſæpe alias, tunc quoque paſſim criminabantur, *quod ſolus ille rempublicam regeret. quod ex libidine cunctos extolleret, aut deprimeret. quod ſui ratio non haberetur, prævaleſcente ſemper illius ſententia, tanquam plus omnibus ſaperet. vnum quidem è ſenatoribus eſſe; ſed re verâ imperij ſummam habere in manibus. & ob id, ſuis artibus Gubernatricem ad provinciarum regimen evexiſſe, non viribus, non experientia validam, ut reipublicæ munia ſibi arrogaret, ex arbitrio ſtatum formaret, cæteroſque calcaret recenti potentiâ. Nil ſe in concilio quam numerum facere, egregie ſcilicet ornatos, vano, & ſupervacuo titulo, vno Granvellano in ſacra, in profana, & in omnia regimen vſurpante. Non aliâ cauſâ novos introduxiſſe epiſcopos, quam ut inviſis hominibus, & ſui ſimilibus Ordines impleret, ne qua pars reipublicæ Granvellaniſtis careat. mox fratres, mox cognatos & affines Concilio Status illaturum. qui actio-*

nes

*es Procerum observent, & apud Regem universos ac-
usent, vt supplantatâ nobilitate ad Hispanorum ar-
itrium rempublicam instituant. Olim Principes om-
ia per Magnates egisse. nec pœnitere veteris status. ad
abiliendum imperium maximè pertinere, si ratio a-
ud vnum, cura cum multis communicetur. Eundum
bviam vanitati, & arrogantiæ hominis. Et hoc in ex-
edito fore, si unanimes fuerint, atque vno semper ore
ntentiam prompserint. idem velle, idem nolle, id est;
micos esse debere, qui societate velleris propiore nexu
ungerentur. eâque concordiâ auctoritatem illius con-
ulsuros.* Et instabat Auriacus, ut privatim
unc statuerent, quid post triduum dicturi
ssent in curia. Pauci quidem assentieban-
ur ei. Neque enim usqueadeo corrupti mo-
es erant. plerisque adhuc privatas simultates
ic exercentibus, ut salutis publicæ curam
ion deponerent. Ab his igitur responsum,
res dies ad deliberandū datos, ut ab eo quod
iodiè placeret, medio tempore liceret recede-
e. neque convenire, ut privatim inter se de
anta re decernant, qui coràm, & sub oculis
Gubernatricis jussi essent ferre suffragium.
Condicto autem die, cum super inopia ærarij,
Gallorumque postulatis consulerentur, since-
is judicijs decrevere, referendum esse ad Re-
gem. actumque ut Montignæus ea legatione
ungeretur.

Inter quæ Hornanus ex Hispaniâ superve-
ait, Consiliarij Status titulo excultus. vetus
odium

odium diuturnitate non exuerat. Statimque se factiosis applicuit. Cæterũ Auriacus pluribus artibus nobilitatẽ juxta, ac plebem sibi devinxerat. comis, liberalis, magnificus, non contemptor, non superbus, commune nobilitatis vitium: solertissimè populo blandus, congressu & sermone familiaris, infimo cuique honorem reddebat, prorsus vulgari auræ commodissimus. tótque bonas artes prudentia, calliditate, & solertia miscuerat; vitijs nisi plerisque Principum familiaribus, non corruperat. nihil temere loqui, egregiè dissimulare, aliud linguá prȩferre, aliud pectore claudere, tutissima quæq; metuere. magnæ sanè virtutes quoties in virum bonum, & civilia patientem inci derint. Ingenium ejus olim notaverat Carolus Cæsar, & reipublicæ quandoque grave, & periculosum fore prædixerat. Regi quoque paullò suspectior erat, quàm volebat videri. & ob id Flandriam ambientem, Hollandiæ præposuerat, eâ tempestate inopi, atque infirmæ provinciæ. Granvellanum quoque custodiæ causa abhibuerat Concilio Status; virum constantem, & obstrȩpere ausum, quoties à ratione abiretur, & justitia. Quæ res potissimum Granvellani invidiam inexpiabilem fecit. Proceribus libertati ejus irascentibus, nec satis patientibus secundo gradu post illum consistere. sed jam furore, & ambitu cuncta compleverant. consilia domi

mi frequenter habere, apud Gubernatricem impotentiam criminari, consiliis ejus officere, nihil pensi habere dum è provinciis amolirentur.

Eò tandem res deducitur, ut Auriacus, Egmondanus, & Hornanus ad Regem scriberent in hunc modum. *Ægris oculis Proceres summam reipublicæ in unum aliquem translatam aspicere. Quæ jam ut maximè incolumis esset, stare tamen non posse, nisi amoto Granvellano, cujus impotentiam omnes fastidire inciperent. se ad id consiliis publico urgeri periculo. Malum esse displicere cunctis ut uni placeas. si quæ suaderent, etiam crederet, omnia in melius processura. Placida Parmensis imperia populum continere. Neque hæc in ambitionem consuli, cujus causas procul haberent. Pro beneficio accepturos, si expungerentur è Concilio Status, ubi Granvellano præsente, non indoli, non existimationi, ac ne sacramento quidem suo satisfacerent. Religionis curam diligenter acturos. & illam hactenus inviolatam stetisse solicitudine suâ: quæ dissolutis Granvellani moribus perire sensim inciperet.* *Proceres ad Regẽ scribunt ut Granvellanum amoveat.*

Rerum novitas ingentem Regi solicitudinem incussit. Mox Debremontii dominum redire in Burgundiam iubet. quem pridem Granvellano infensum, mutuas simultates exercere perceperat. Proceribus autem in hæc verba rescripsit. *Affectum animi vestri perfectum habeo. cur tamen res in præsens mutari debeant, non video. si ex vobis alteruter excurrerit;* *Responsum Regis Philippi.* *MDLXII. Stylo v.*

cuncta ex liquido cognoscam. Regem me esse memini,& inauditum damnare non posse. Ingrata Proceribus epistola fuit. Quippe non obscure repulsi erant. & hoc ipsum in contemptum sui interpretabantur. Inde ad fortiora consilia respexêre. & quod præsentissimum remedium rebantur, Generalia Ordinum concilia sollicitare incipiunt. Sed Gubernatrix decretum Regis in contrarium obtendebat. Nam inter plura alia arcana mandata, hoc ipsum diligentissimè jusserat Rex, ne absente se Generalia Ordinum comitia indicerentur. Cùm ergò mentionem eorum gravatè admisisset, plus indignationis factiosis accessit.

Auriacus, Egmondanus & Hornanus è Concilio se subducũt.

Post aliquot dies, tres illi quos ante nominavi Gubernatricem aggrediuntur libello, in hanc sententiam. *Proceres sæpe inter se miscuisse sermonem de statu publico. qui ab exitio quantillum abesset, ex his intelligeret. Novis opinionibus addictum esse populum. militibus stipendia non dependi, toties flagitata, atque promissa. blanditiis ultra pacari non posse. exhaustum esse Regis ærarium, & alieno ære gravatum. Parum abesse, quin importuna creditorum libido negotiatoribus Belgicis manus foris injiciat; & commercia intervertat. Ista tot mala anteverti potuisse Generalium ordinum comitiis, usitato hactenus in anxiis rebus remedio. Cùm ei verò displicerent hæc consilia, orare ut salutari aliqua ratione subveniret. Nam quod ad se attineret, abdicare Concilium Status, in quo hactenus pro umbrâ servierint.*

vierint. Simul omnes abstinebant curiâ. nec precibus, nec auctoritate ad mutandam sententiam compelli poterant.

Deinde ut erant ad omnia quæ agitassent pervicacis animi, sumpsere rursus tabellas, & ejusmodi verba ad Regem exarant. *Laudabile id quidem, quod indicta causa in tuos non statuas. Neque se Granvellanum reum facere. contrà bene illi consultum velle; si adimeretur onus, supervacuum forsan; at certè cujus humeri magnitudinem non caperent. Causam si requiris, à malis publicis exigenda est. Ipsæ calamitates erudire te possunt, quàm impares lacertos imperio subjiciat. In Hispaniam, nisi per rempublicam foret, non unus aliquis nostrum; sed universi veniremus. Armorum strepitus, qui vicinas concutit gentes, ad intensiorem curam nos compellit, & in suas quemque cogit provincias. Attamen si verum scire vis, ex litteris nostris consequi potes. quarum fidei præsentia nostra; nec detrahet aliquid, nec adjiciet. De cætero rogamus, ut in bonam partem consulas, destitutum esse à nobis Concilium Status. ubi intempestivis simultatibus tempus terendo, magis graves, quàm utiles eramus. Difficile est cum eo vivere, qui modum nescit in imperio.*

Proceres rursus ad Regem scribunt.

In his motibus Proceres toti erant. cùm populus, nihil horum ignarus, non mediocriter murmurare cœpit. Multi non tam Granvellano infensi, quàm Proceribus adulantes, maledictis agebant. Proceres enim af-

 fectus

fectus omnium in se attraxerant. qui per creditas sibi provincias animis civium propius incumbentes; cùm amicos, & adulatores honoribus excolerent, & promptissimus quisque supra cæteros attolleretur, arcanum quoddam in omnes gerebant imperium. Igitur factionem, & contumaciam eorum vulgus laudare, Granvellani famam verbis, famosisque libellis, atque omni prorsus modo proscindere; avaritiam, ambitionem, libidinem objectare; crucem, & lapidationem meritum clamare; utique postquam per multitudinem spargi cœpit, suasisse illum Regi, ut à Summo Pontifice peteret absolutionem sacramenti in auspiciis principatus emissi, quò sua civibus jura, ac privilegia eriperet. Sed longè aliter prudentiores æstimabant civiles artes, rerumque experientiam, & eruditionem atque eloquentiam in viro summam. virtutes amares, vitia non nocebant; quæ sub umbrâ magnitudinis excusata latebant.

Falsus rumor spargitur Granvellanum in capita Procerum percussores comparasse.

Inter quæ Bruxellæ vulgatum, destinatos occultè in Procerum capita percussores, & Granvellanum esse, qui licitasset. Rumorem illum à magnatibus ultrò ad augendam invidiam compositum, multi intelligebant magis, quàm credulo populo persuadere poterant. Proceres verò simulaverintne metum, fide invicem data, acceptaque sacramento obstrin-

Iidē Proceres fœdus ineūt.

obstringuntur. Legem fœderis nemo meminit. Nihil in Regem; aut religionem meditatum convertit. Initium ab Auriaco cœpit. Egmondanus & Hornanus viva repente odia intulere. Hoochstratanus, Montignæus, & Brederodius, spontanei sociavere consilia. Bergensem nulla sua injuria adjunxit. Ob æmulationem Granvellano adversus, premendi inimici occasionem arripuit. Plures inierintne fœdus, per scriptores non convenit. Multi enim ut nomina dare, & participes esse vellent, perpelli non poterant. & modestissimus quisque ab ejusmodi factionibus abhorrebat. Constat autem cœnantes apud Gasparum Scetum Regis ærarii, seu Finantiarum quæstorem, inter vina, & facetias sortito tesseram quæsiisse. Fortuna eligendi arbitrium in Egmondanum transtulit. Ille signum flagitantibus dedit, ut factiosorum servitia nigro cultu instruerentur, & supra pallii latus, aureo internitente filo morionis cucullum exprimerent. Postridie lugere omnes diceres. nisi quòd eminebat in veste ludibrium, quod non obscure ad Granvellanum referebatur. Ea res multitudini grata, bonorum indignationem contraxit. sed ante alios Gubernatrix offendebatur, quòd non unius hominis famam, quàm religionis reverentiam ad risum, jocumque traductam aspiceret. Modestè igitur incusati Proceres,

loco cuculli reposuêre fasciculum sagittarum, sinuantibus funiculis in medio astrictum. tanquam invicti, quamdiu concordes agerent. Granvellanus autem publico ludibrio expositus, Mechliniam turbatus se recepit. Prudentique absentiâ furori cedens, negotiis imperii in posterum abstinuit. Nam & nobiles ad solita Brabantiæ comitia de more vocati, detrectabant contumaciter officium, affirmantes se prę̨sente eo haut unquam ibi vestigium posituros. Paullò post Burgundus quidam, nomine Villeta, in caput illius ferebatur comparasse insidias. Et ille tot simul malis perculsus, ut seque, & religionem infamiâ absolveret, circumspectare abitum cœpit. Communicato cum Gubernatrice consilio Armenterius in Hispaniam mittitur. Erat ille ab epistolis Gubernatrici, rectæ tunc fidei, quia nundum se avaritia animo ejus insinuaverat. Ad hunc nunciũ Rex quid agendum sibi esset paullisper dubitavit. Deinde amicos in consilium adhibuit. quorum varia sententia fuit. Plerique in Belgarum Procerum contumaciam stomachabantur; *quòd præscriberent Principi leges. quod seditionem, bellumque molirentur. quod inordinatis affectibus indulgentes, ad eadem volenda Regem adigerent, & contra fas imperii libidini eorum morem gerere æquum crederent. Rem esse altiorem, quàm ut concedi debeat. odium, & invidiam prætendere, ut abducto custode impe-*

imperium ipsi invadant, & quod nunc alienum administrare coguntur, suum faciant. ausuros peiora, si prima processerint. Nec dissitas provincias aliter retineri posse, quàm si aliqui extiterint, qui Magnatum cervicibus incumbentes, actiones eorum observent, intra obsequii limites cohibeant, nec in noxias cupiditates evagari patiantur. Hæc quidem Rex favorabiliter audiebat. vicit tamen naturalis bonitas. simul discordiæ privata odia supergressæ timebantur. Haut ignarus quantum sceptri sui interesset gentem illam in pace relinquere. quod unum ipsi Carolus pater ante omnia commendaverat, & inter arcana imperii censeri voluerat. Proceribus itaque in concilium redire jussis, tacito mandato Granvellanum evocavit, quæsito prætextu viam instituere jubens, ne id sibi extortum Proceres crederent.

Granvellanus provinciis excedit.

Neque mora, Granvellanus prid. Id. Mart. iter sibi in Burgundiam pronuntiat. Maximilianum Morilonum, præpositum Ariensem, archiepiscopalibus officiis substituit, virum virtute insignem, sibique charissimum, simul & litterarum, atque eloquentiæ nervis instrutum. Causam revisendæ matris in prætextum viæ accepit. & ob id Chantenottum, & Champignæum fratres unà proficisci mandavit. sed re verâ animum ad Hispaniam adjecerat. struentibus fatis viam fastigio, quod deinde ascendit. Quippe illum comitata est

perpetua, & inconcuſſa felicitas: cùm eos ferè ad ultimum fortuna faſtidire, & tanquam fatigata excutere ſoleat, quos principibus aliquando chariſſimos fecit.

NICO-

NICOLAI BURGUNDI

HISTORIÆ BELGICÆ

LIBER II.

HACTENUS quidem adhuc privata odia videri poterant, sequens tamen furor anno MDLXIV exordium cœpit. fatale sæculum discordijs; quarum initia, causæque in diversa parte terrarum variè struebantur. Nec decrant vaticinatium ingenia, cum cœli aspectus nihil mitius promitteret. Superiores tres planetæ unà cum Sole, & Mercurio in Leone cōcurrebant. præsaga malorum sydera, ruinam, stragemque portendentia. Quippe eandē astrorum faciem ante quingentos annos exitiosam populis didicerant. Sed nihil tristius à Belgis exspectabatur, sedatiora sperantibus extruso Granvellano: cujus fortuna invidiæ cedens, liberiora factiosis scelera fecit. Quippe vir acer, summis adornatus virtutibus, & per omnia fortē nataliū egressus, insigni constantia & auctoritate, consilio & prudentia regionem protexerat. Nec tristis Gubernatrix; sed dominationis pædagogum jam pridem exosa, materiam tranquillitatis avide arripuit. Anno MDLXIV. *Stylo veteri.*

Confeſtim & ſine mora Auriacum, Egmondanumque, & Hornanum ad ſe accitos in ſenatum redire jubet. Qui primò hærentes ſpecie recuſantium; poſtquam vero flagitarentur, ad priſtina officia rediêre. Prima erat cura, necubi deſiderium Granvellani eſſet: aut abſentiam ejus ſentiret reſpublica. Proinde ſumma fide, conſilioque cuncta agebantur. nihilque intermiſſa rerum cura, ſubinde negotia in intempeſtam noctem protrahebant. Syncera etiam inter Statuſque ac Privatum Concilium, & Finantias concordia; niſi quod liventibus oculis Viglium, & Barlaimontium aſpicerent, occultis tamen odijs: *Quæ perinde non extinguuntur vt cœpere: ſed ſublato duce manent in partibus, & poſt certamen, metumque durant.* Huc accedebat facilis animus; perinde magnificus: & ex utroque benevolentia populi. Nam delegatos gentium, urbiumque hoſpitio, & convivijs certatim inliciebant, potentiæ ſtudio, & æmulatione magnitudinis. Haut ignari, Belgarum animos non alia arte facilius capi. Nec fruſtra fuit tam profuſa humanitatis explicatio. Nam ſubinde à provincialibus nova tributa; & ex magna petitione ſemper aliquid auferebant. Quibus rebus Gubernatrici grati, ſibi graves, cæteris luxuriæ exemplum, afflixere mores ſæculi. Et ſi fateri licet, hoc initium fuit malorum omnium. Tantam enim magnificentiam, & ex

câ

eâ inopiam, cupiditas excepit. cum nemo turpe crederet, quod lucroſum quomodocunque auferre; ut ſuccurreret neceſſitati, quam luxus hiantem fecerat: pompæque ſuppeditaret inſtrumenta, prodigis ſumptibus, jam non conſiſtentibus vnde cœperant. *Hæc enim eſt mortalium conditio, à vitijs degenerare in prava; à pravis in præcipitia, à præcipitijs in turbida, cum ſemel à virtute deſciverint, per pacem temporum; & inde luxuries.* Siquidem adverſa, quam proſpera feruntur melius. Res ſecundæ impotentiam generant: adverſæ moderationem. Philoſophia opus eſt ad otium: fortitudine, & conſtantia ad negotium: temperantia, & juſtitia ad utrumque: ſed magis in pace & otio. ex bello calamitas; & inde humilitas: ex pace laſcivia; contemtuſque numinis ex laſcivia náſcitur. breviter, in magna fortuna multa opus eſt juſtitia, & temperantia, ut conſervetur ſtatus tranquillitas. Ergo auctoritas Procerum, quam bonis artibus ſtruxerant, cupiditate & avaritia fœdata, ad ultimum erupit in exitium publicum. Primo dignitates, & ſacerdotia pretio ceſſêre. ſecutæ mox uſuræ, abolitiones, indulgentiæ, privilegia, & judicia; breviter, cuncta proſtituta. jura & leges, divina atque humana polluta, quæſtuique fuêre. Nihil tam inexorabile, quod auri fulgor non flecteret: nihil tam flagitioſum, quod non

mol-

molliret: nihil tam sanctum; quod non corrumperet. Quidquid in privato Concilio severitas expunxerat; in Concilio Status statim redimebatur. ubi non ex fide, & honesto: sed ex libidine omnia, & sine metu procedebant. ignarâ, aut incredulâ Gubernatrice, & quoquo modo acta, scrutari altius insolita. In cujus secreta quo facilius proceres penetrarent, Armenterium Hispanum sibi adjungunt, fidemque ejus per speciem familiaritatis expugnant. ut vere dicere liceat, nihil mortalibus suavius quidem; sed nihil quoque periculosius amicitia; in qua raræ felicitatis est tanti boni metam attingere, indissolubili, securoque nexu, & non suspecto commercio. Et Armenterius quidem antea rectus, & innocens, ubi semel dulcedine munerum cupiditates solvit, subito pravus, par, similisque cæteris, in concupiscenda pecunia, non modum, non terminum noverat. ut sua tegeret, aliena vitia dissimulabat: quorum licentiæ Proceres fiduciam insuper præferebant. Quippe mulierculârum ingenia edocti, assentationum, & adulationum illecebris Gubernatricis animum adeò devinxerant sibi; ut si quid Præses Viglius secreto suasisset, protinus ipsa referret ad Concilium Status: sine quo nihil agi, nihil administrari permitteret. Hinc omnia ad Proceres vergere. preces, & libellos illi excipiebant,

bant, magiſtratus, honores, officia mandabant; Nemo in gubernaculo minus quam Gubernatrix poterat. Neque adhuc tamen aliud, quam condicionis ſuæ ſtatum venalem, atque inſolentem fecerant. Poſtea id quoque acceſſit, ut magiſtratuum officia, hoc eſt; forum & jus, legum & tribunalium munia ad ſe revocarent. Iam primum apud illos privatorum negotia tractabantur. Si quis de juſtitia cauſæ apud magiſtratus diffideret, prætextu boni publici evocabat in Concilium Status. Iam vocatis in controverſiam Gorcomio, Worcomio Saliniſque Burgundicis, per modica, & crebra damna lacerabant patrimonium Regis, & judicia in quæſtu habebant. Hinc fluxa magiſtratuum auctoritas, priſcam ſeveritatem, & innocentiam retinentium. & quod eſt perniciofiſſimum, jacebat Provincialium Conciliorum preſſa, atque contempta reverentia, & ſub pedibus ſacroſancta poteſtas. Nobilitas veluti frænis exoluta, ad omnia contumax. nullum in legibus auxilium; cum vi, & armis reſiſteretur lictoribus, & imperia magiſtratuum ignava redderentur. Idque Ordines provinciarum ęgrè toleravêre. & vndequaque querelæ in aulam confluxerāt. ſed delegati Ordinū ingentibus onuſti promiſſis, & ſic remiſſi domū, tamdiu in ſpe retenti ſunt, donec impetus ſpatio vaneſceret. Accedentibus inſuper

mini-

ministrorum nequitijs, per quorum vestigia quærebatur favor Procerum, & tanquam internuncij responsa gentibus promebant. Nam & hi muneribus venales, quo plura emungerent, incredibili tædio lassabant patientiam exigentium in aula ultionem. Sic atrocissima quæque facinora impunè grassabantur. crescentibus semper vitijs, dilato semel remedio. Domus rapinis afflictæ, spoliata delubra, expilata monasteria, in omnes audacia, denique terror urbibus intentabatur. Quæ & ipsa maximè onerabant famam Procerum tanquam facinus imperantium. qui sontibus faciles, ad indulgentiam prompti, & ad omnia connivendo, causam suspicionibus dederant. Crebræ nunc querelæ, nunc calumniæ de sacerdotibus percipiebantur. alijs divitias, aliis dissolutionem morum infami licentia traducentibus. & sic majestatem religionis in ministrorum sordibus contemnebant. Fuêre etiam, qui censerent adimendam gladij potestatem huic Ordini, quem sacrorum integritas à profanis curis secrevisset. Prorsus immemores, quod eorum majores profusâ liberalitate extulissent ecclesiam in tantum fastigium. Forte autem Præpositus Brugensis vacuam dignitatem per mortem fecerat. Neque accessio Præposituræ quamvis pridem destinata, Episcopo ante permissa est, quam Laicæ jurisdictionis insignia ejurasset.

magnâ

magnâ cum indignatione ecclesiastici status, cujus hæc prima injuria noscitabatur. Præses Viglius iratior fremebat, quod inutili novatione majestatem religionis proijcerent. Sed consilia ejus suspecta erant. quasi idem timeret, qui idem esse cœperat, hoc est, Præposituram Bavonianam adeptus fuerat, lato imperio, titulisque amictam.

Itaque in tanta morum vecordia, nihil facilius erat, quam hæresim perrumpere. cum languerent judicia, non lex, non metus conciliabula retineret. Inquisitorum severitas, ante arrogans, atque implacabilis, in fastidium, risumque venerat. doctis reis, spiritum quem supplicio debebant, favore, ambitu, & ad ultimum pecunia redimere. Pro quibus Auriacus, & Hornanus non raro intercedebant. innixus uterque uxorum conscientiæ; quas in Germania genitas, ac Lutheranis imbutas sacris, patrius ritus non deseruerat. Plerisque mirantibus, & inter arcana imperij numerantibus, ne matrimonijs aliarum gentium, aut rituum, purpurati miscerentur. Qua in re quoque ab initio adversarium Auriacus Granvellanum habuerat: nempe vaticinantem, quod aliquando potentia affinium, ad impotentiam abuteretur. Henricus Brederodius, & Florentius Pallantius Culenburgi comes subinde etiam damnatis aderant; & si possent, supplicio eximebant. audaces & turbulenti

bulenti homines.ac tunc quidem uxorum auspicijs ad alios ritus transgressi, metuebant legum vindictam. Nam quantum in se liceret, multorum exitus, paupertas, exilia ostenderant. Hinc sermo, & initium cœpit de mitigandis legibus. Quę res exinde perpetuis contentionibus agitata fuit: donec religioni, & reipublicæ, nec minus diverso tempore, suis quoque auctoribus exitium attulerit. Non deerant qui aperte jam dicerent, haut aliud superesse remedium in corrupto, & ad discordias vergente populo; quam si contagio mollius haberetur, & lentus usus pervicaciam frãgeret, quam ignis, ferrumque debellare non poterat. Sine dubio malitia creverat. ita tamẽ ut nõ & multi supplicijs absumerẽtur, ac maxime quorum promptitudo flagitij misericordiam excesserat. At hi contumaces adversus tormenta, nulliusque sceleris extra novitatem comperti, tanquam innocentes perire videbantur. unde miseratio in vulgum, quasi non utilitate publica; sed in sævitiam legum vltricibus flammis sanguinem profunderent. Antverpiæ verò, & tumultus exortus est. levis, & modicus; qui tamen intra minas non consisteret. Christofferum Smetium ex Carmelitarum ordine ad sectariorum ministeria transgressum, leges ad ignem protraxerant. Fanatica multitudo ad spectaculum collecta, primo ut in turba, licentius fremere; psalmis & blasphe-

phemiis insultare, ferociusque agere. Iamque quod in ejusmodi audacia ultimum esse solet, saxis, fustibusque erumpens, præsenti, metu mortis lictorem exterruit. Ac ille reum rerum capitalium transegit ferro, fugaque se furentibus eripuit. Sed ne tunc vesania stetit, postquàm desiisset esse pro quo certaret. irruptione in curiam facta, ultionem quam à lictore non poterat, à judice exegit. Magistratus foro pellitur. armati per urbem vagabantur. & egentissimus quisque ex plebe circumspectare direptionis initium. sceleratum prorsus spectaculum. clausæ toto biduo officinæ, formam captæ urbis faciebant. Neque hæc seditio Proceribus displicuit. Leges in fastidium venerant. quas, ut magis invisas populo redderent; Hispanicæ Inquisitionis cognomentum indiderant. Nec minus interim de temperamento frequens inter se consilium habebant. & jam Gubernatricis animum explorare cœperant. Sed privata curia ex adverso nitebatur. hactenus sana, constans, innocentia, & sanctitate morum eximia. Hujus auctoritas in leges plurimum valebat. & proinde hac incolumi sperare Proceres mutationem non poterant. Ludovicus Nassovius suaserat Auriaco fratri, ut homines aliquot suæ factionis Privatæ insereret curiæ, & adversariorum vires accideret. Et eundem Nassovium in Belgio versatum ad concitan-

das discordias, post ipsas discordias demum sensimus. fax, & turbo sui sæculi. sine Iare, sine bonis, sine familia, omnem spem, fortunam, consilium in turbidis habebat. Sectariorum partes in Gallia amplexus, bonorum suspicionem in Belgio non evasit: tanquam & hic seditionis semina fereret, ut semper esset, si bellum condicionibus in Gallia poneretur, ubi inter armatos vivere posset.

Eodem tempore Georgius Cassander, & Franciscus Balduinus, magna studiorum fama celebrabantur. Et Cassandrum quidem Hornanus, Ludovicus Nassovius Balduinum in arbitros religionis obtulerant. simul utrumq; excivêre sedibus. sed Cassandrum umbratica vanitas, & rudes aulæ mores, statim unde venerat in Germaniam rejecêre. Balduinus natione Atrebas, in adolescentia hæresis crimine postulatus, & post fugam proscriptus, ad Calvinum decurrit. Eodem usurus doctore, quem auctorem novitatis habuerat. cui se celeriter liberalitate ingenii insinuavit. Erat enim formæ veneratione, & eloquentia insignis. sed Sanctorum Patrum lectione crebrò otium insumens, & exinde magistro suo discors, reconciliatus est Romanæ ecclesiæ. Vnde se Iurisprudentiæ studio totum applicuit, liberalium artium mansuetudinem, & consortia admiscens. Vtroque genere

nere disciplinæ ad famam provectus, Heidelbergæ profiteri cœpit. & ibi Ludovico Nassovio imprimis innotuit. Post illustribus Galliæ familijs, eruditionis, geniique beneficio immersus; ut in Belgium venit, magnam sui exspectationem omnibus fecit. solers animo, obsequendi gratiâ, & civili congressu, nec minus officij comitate, ad ingenia principum vitam instruxerat. Nec enim novorum hominum deliramenta sectabatur, & rursus in religione scrupulum oderat. Humaniúsque credebat, iniquitati temporum cedere, pietatisque integritatem in paucis violare, quam vim adferre turbatis conscientijs, quas in contaminatis hominibus nulla unquam supplicia eluunt. Itaque Auriacus ad se accitum promissis onerat. & ad professionē publicam in Lovaniensi, vel Duacensi Academiâ destinat. Mox futurum spondens, ut favore proprij nominis, suoque, & magnatum suffragio accerseretur in Privatum Concilium. Rebus sic compositis tanquam brevi rediturum à se dimittens muneribus honoravit. in spem adductus, religionis arbitria suscipi posse, si vir tantus cum Viglio, Masioque, & Hopero ęquatâ dignitate componeretur. Nam & Barlaimontium per Gasparum Scetum sollicitabat in societatem consilij; peculiaria quoque in ipsū officia sua repromittens, si adversus Hispanicę Inquisitionis tristitiā unà consurgeret.

Quippe repulſo Granvellano hunc jam titulum factionibus prætexuerant. Cæterum Barlaimontius vir ſanctus, & innocens, virtute, & prudentia eximius, Granvellani partibus ſe junxerat. Ejus abſceſſu diſcordiis, odioque relictus, fidem & conſtantiam nulla tempeſtate libatas ad ultimum Regi ſervavit. Ex alia parte Balduinus tempeſtiva pœnitentia conſilium ſuum damnavit. ſtultum ratus, pro ſecuris, & præſentibus, incerta & præcipitia eligere. & ut quiſque ei amicus, ita & reditum diſſuadebat; dedecus, atque diſcrimen oſtentans, ſi non reſolveret leges, in quarum contumaciam duraret Rex Philippus. Non omiſit Ludovicus Naſſovius crebris cum nuntiis admonere promiſſi, & imminentium honorum blanditiis allicere: ſed ille in Gallia Borboneis, Guiſeiſque juxta acceptus, & inde majora ſibi præmia ſpondens; laborabat inter diſſidentes finire diſcordiam, gravem paci, graviorem dominantibus, in quorum perniciem haut dubiè eruperat, Ergo Auriacus ſpe. ſua fruſtratus, conſilium mutavit. faciliuſque quæ vellet perfici poſſe credens, ſi nullis curiarum frænis retineretur; Privatum Concilium cum Financiis expungere ſtatuit, & ad ſuam curiam utriuſque munia transferre. Parva res erat prima ſpecie: ſed ſub titulo minus atroci reipublicæ vires, petebantur. Proinde ut ad

eadem

eadem volenda Proceres impelleret, crebris ſermonibus inceſſebat; *Conſiliarij titulum penes ſe, penes alios vim & poteſtatem eſſe. interim ſi accideret triſtius aliquid, ſi flagitaret multorum annorum ſtipendia ſeditioſus miles, ſi hæreticorum tumultus ingrueret, reddendam ſibi rationem; qui non legibus, non ærario præeſſent: ſed in hoc duntaxat haberentur, ut ſpecioſâ dignitatis umbrâ, nova ſemper tributa extorquerent à populo. Pares nempe ſe toti reipublicæ. curæque ſufficere, quæ fruſtra in plures ſpargeretur. Revocanda eſſe Privatæ curiæ, Finantiarumque officia ad Concilium Status, ut unius reipublicæ una tantum eſſet veluti anima, concorſque ſententia.* Multis æqua ſentire videbatur, quò hæc pertinerent non ſatis adhuc animadvertentibus. Concilii formam concepit, ut duodecim primorum gentium equites in Senatum ſublegerentur; judicia Mechliniam rejicerent; gratiam, abolitiones, & ejuſmodi, Præſidi cum aſſeſſoribus permitterent; Ærarium ipſi regerent; minores curas delegatis committerent. Sed hæc conſilia etiam ſuis auctoribus ardua videbantur. Nec enim ſuppetebat, quo pacto perſuaderent Regi, inter tot obtrectatores, qui potentiam Procerum antè exoſam, timere inciperent. Itaque diu ſecum expendentes, centuriones clam ſubornant, qui expoſcerent in aulâ ſtipendium obæratis militibus; & ſi differrentur ſeditio-

nem in promptu aſſererent. Fortè & libelli curiæ oblati, torpedinem juſtitię, & inde diſcrimen, in vaſta hæreticorum frequentia querebantur. Ergo in tot malorum remedium, Gubernatrix contraxit Proceres in Concilium. Omnes uno ore dixêre ſuffragium? Legatus in Hiſpaniam decerneretur, qui indicaret hæc Regi, & levamentum peteret. Ignarus adhuc Viglius quid Proceres machinarentur, & melioribus conſiliis dirigens fata reipublicæ, loco ſententiæ dicebat: *Sectarios latè corripuiſſe provincias; ſed non eſſe deſperatum remedium, neque auctoritatem imperij omninò projectam. Profectò ſi florerent in republica leges; ſi pro modo flagitij magiſtratus animadverterent, minori negotio debacchantium illam colluviem tolli poſſe, quàm ſurrexerit. nunc verò nullum in magiſtratibus præſidium; & hinc ſcelera impunè graſſari, & ab uno ad aliud, ſine retinaculo tranſitum facere. ſua tantùm quiſque impleret officia, atque uterentur remedio à majoribus reperto; haut dubiè ſupplantaturos partem illam vulgi, & modicam reſpectu cæterorum, & planè timidam. Non unius quidem anni negotium eſſe, nec tot flagitia ſimul poſſe erui: quemadmodum nec uno gradu iſtos homines innocentia deſtituit. tempore opus eſſe. Vitia publica, ut ſenſim adulta, ita & ſenſim corrigenda. ab unitate auſpicandum; ut ad ſummam venias. neminem inde cœpiſſe, quò incredibile eſt perveniſſe. eſſe in procinctu Tridentinum Concilium;*

lium : ne afflicti sacerdotum mores desiderium suum deterrerent. Addebat deinde. *Haut aliundè proteri ministros justitiæ, quàm quòd plerique Satrapæ insolentiores, omnem reverentiam, & obsequium erga magistratus exuerent. Unde in cæteros impunitatis spes. liberiúsque vitia gliscere quæ primorum exemplo aluntur. Languentem justitiæ manum ad nervos revocare in expedito esse volentibus. nec ob id accersenda proçul regis consilia. si provinciarum rectores præsidium militare lictoribus succenturiarent; si abolitiones, si indulgentiæ, hactenus promiscuæ, intrà modum legesque coercerentur, mox redituram magistratibus reverentiam suam. Exhausti ærarij nullam in ministris culpam. Bello Gallico Regis opes attritas. aliter recreari non posse, quàm si vel Hispaniæ, vel provinciæ novis tributis subvenerint. quæ autem hic extorqueat nemo, nisi sub oculis principis. cujus etiam maturam præsentiam tot simul reipublicæ vulnera implorarent. Nescire ergo se quò pertineret destinare legatos in Hispaniam. quasi verò hæc hodie nova essent, & non pridem audita Regi. Si tamen decernere perseverarent, non adversari se quidem, si in hoc fieret, uti Rex Philippus acceleraret reditum in provincias.* Sedit ergo sententia quæ legatum mitteret. Omnium consensu Egmondanus assumptus est. Erat enim propter militarem gloriam Regi acceptus : adhæc insigni corporis habitu, cujus apud principes ferè exi-

re eximia est veneratio. Mandata quæ perferrentur in codicillos Viglius redegit. postero die in curiâ recitavit. Pauca omnino erant. Sectariorum multitudinem, justitiæ contemptum, & ærarij inopiam querebatur magis, quam exprimebat. Denique orandum Regem, ut occursurus tot malis festinaret in provincias. Plerisque probantibus quod facundiæ legati plura reservarentur, Auriacus ad occasionem intentus, meditato impetu in hæc verba detonuit. *Quid adhuc dissimulare convenit? sine ambage nuntiandum est Regi, hoc in statu salvam stare non posse rempublicam. Multitudo ex magnâ parte à religione majorum defecit. nec pares sunt magistratus tanto incendio. proprio vitio provinciæ laborant, propter sacerdotum mores sordibus maculatos, frustra contagio arcetur, cujus causa in visceribus alitur. Quid edictorum severitas hactenus profecit, nisi ut atrocior succederet Inquisitio? neque hæc ipsa coërcendis flagitiis satis valida. mitioribus remedijs eluendæ sunt hæ maculæ. Ostentata tormenta ingenia exasperant. ex unius cineribus mille renascuntur. malè id cogitur ad quod persuadendò pervenire oportet. acrius stimulat qui conscientijs vim adfert. & intempestiva sunt remedia quibus delicta magis accendimus. imitandi sunt periti medici, qui interdum plus quiete, quàm movendo proficiunt. honestè cedit, qui tempori cedit; hoc est, necessitatem æstimat. Nemo mihi priorum*

sæculorum innocentiam objiciat. Idem genius hodierna ingenia non conjungit. Neque olim pænarũ metus, sed sui mores quemque continuêre. Ne irritamenta quidem eadem sectis nascentibus; cum adhuc intra paucorum, viliumque conscientiam concluderentur. totæ hodiè regiones huic disciplinæ accedunt. ut mirum adeo videri non debeat, si plerisque Belgis impetus iste novitatis imposuerit. qui ut frangatur, relinquendus est sibi, in pingui, inertique licentiâ, ne ad insaniora adigatur necessitate. Vidimus quantum turba Valencenis, Tornaci, & Antverpiæ accenderit. quid futurum si plures simul urbes reverentiam exuant? Incertum est remedium quod pollicetur nobis Tridentinum Concilium. & ut vanum esse credamus, Germani non recipiunt. Exemplo eorum mitius vivendum est cum sectariis; quos ne catholici illic principes cruciatibus asperant. si crederem ad conscientias hominum valere supplicium, suaderem exquisitiorem quamque crudelitatem. sed cum per tot annos igne, ferroque nihil profectum videam; utilius judico detrahere aliquid horrori legum, quã palam facere impares eas esse flagitijs. Priscorum temporum sectas gladius non delevit. eruditione, & eloquentiâ, vitæque exemplo revocati sunt errones illi ad ecclesiam. His armis hominum animis vim inferimus. religio imperium despicit. nemo cogi potest, ut credat invitus. Et hæc solidiora pacis sunt consilia; quæ tamen Privatæ Curiæ senatores non recipiunt. malunt omnia flagrare

incendio, ut in turbidis undis largius piscentur. Vnde enim justitiæ ista corruptela, nisi ab ingentibus illorum vitiis, insatiabili aviditate cuncta prostituentium? Non superarent tot divitiæ istis hominibus è scholastico squallore in Concilium accitis, si muneribus nihil concederent. Scimus quo conducti sint stipendio, nec illud par esse, quod luxum, & pompam, & tam infames sumptus toleret. Vtinam tam modestè peccarent ut negari flagitia possent. Nunc si populo credimus, non aliter rectius quàm auro tentantur. nec quidquam tam sanctè indulgent, ut non accipiant. sed ut promiscuè omnes avaritiæ non insimulem: accusare certamina, invidiam, simultates possum, & privati odij stimulos, quibus adversandi libidine invicem se lacessunt, & miserorum calamitatibus injuriæ suæ litant. Quis probet intempestivam Cancellarij Brabantiæ jurgandi licentiam, & exerceri solitas cum Masio contentiones? dicerem erupturas in publicam perniciem, nisi quis crederet à me malignius prolata, ad conflandam invidiam. Interim scimus quàm turbida sint consilia eorum, quibus affectus officit. Non est igitur quòd in discrimen vocent innocentiam Procerum. quasi scilicet Gubernatores, ad infamis cujusque lictoris libidinem centurias militum subministrare debeant. Ponant illi senatores modum animo suo. ne tam proni sint ad indulgentias, quas cùm à nobis non impetraverint rei, in ista curia statim redimunt. Hoc est quod rempublicam funditus trahit. Nemo ad remittenda

mittenda ſcelera facilis eſſe poteſt, quin ſemper aliquid adjiciat malo publico. Nunquam mihi placuit, in tot Concilia curas imperij, & arcana diſtrahi. Sufficit omnibus Concilium Status. & hoc ipſum Proceres non rarò inter ſe ſecretò muſſitarunt: ideóque nunc repeto, ut omnes intelligant, haut aliter tot malorum finem haberi poſſe, quàm ſi Privata curia, & Finantiarum officia, in Proceres transferat Rex Philippus: Conciliumque unum, veluti unum corpus, ex omnibus faciat. Poſtulandum hoc eſt ab eo diſertis verbis, nullum alioqui fructum legatio habitura eſt. Tum conceptam à ſe formulam depromens, in intempeſtam noctem ſermonem protraxit. Laſſa Gubernatrix & attonita ad cœnam diſceſſit, atque in poſterum diem Concilium diſtulit. Ad hanc orationem Viglius diriguit. In ſe potiſſimum jaculatam viderat, & fundamēta imperii quati ſenſerat. Ergo anxius animo, ſecreta æſtimatione volvebat, quid poſtridiè reſpōſurus eſſet calumniis. Inter curam & meditationes inſomnem noctem protraxit. Surgente die habitum corporis componens, rotantibus oculis linqui animo cœpit. nerviſque in ſtuporem actis, totum corpus ſenſus deſtituit. Exſpiranti ſimilem miniſter invenit. cùm nec ſatis compotem mentis amici renunciarent, in ejus locum ad Concilium Status Ioachimus Hoperus accitus fuit. Vir antiquus, & gravis, ſanctitate morum, & eloquen-

eloquentia excellens. Quædam de abroganda Inquiſitione, derogandiſque legibus, & confuſione Curiarum mandatis adjecit; non tam volente Gubernatrice, quàm non prohibente. Poſt Calend. Ianu. digredientem Egmondanum Viglius oravit, ut vacationem ſibi à Rege peteret. Ægritudinem animi in contemplatione doloris detenti, & fatigatum laboribus corpus prætendens: re vera apud amicos privatæ vitæ deſiderium teſtabatur; *Perveniſſe ſe ad extremum faſtigy. decidere poſſe, progredi verò non poſſe. tempus eſſe ſubducere cervicem jugo tritam, & eripere ſe fortunæ faſtidio. Raròpotentiam diuturnam. nec eodem ſtatu fortunam conſiſtere; quæ poſt ſatietatem, ferè deſævit in eos, quos propiore amicitiæ gradu Principibus admovit. Poſſe reliquum ætatis ſapientiæ concedi: quod in republica per indignationem, & diſcordias tranſmittendum ſibi foret proceribus inviſo; non aliqua ſua culpa: ſed quia flagitiorum impatiens, ſuaderet optima. Proſpectare imminentes ſeditiones, per nimium magnatum in ſcelus conſenſum; per laceratam ſuperſtitionibus regionem, legibuſque parere neſciam. & ni benignius aliquod aſtrum adfulſerit, undaturam brevi civili ſanguine. & hæc omnia privata vita ſe vitare.*

Intereà Egmondanum in Hiſpania magno honore, doniſque Rex coluit. Ea tamen quæ in Belgio agitarentur triſtior accepit.

Quem cum Alexandro Farneſio Guber-

natricis filio à se dimittens, perferenda mandata dedit in hanc sententiam. *Gratissimis auribus legationem excepi. ex his quæ deferebantur cognosco sollicitudinem tuam. salutem publicam fidei tuæ diligenter commendo. Propter impendentem Turcicorum armorum necessitatem arctius in Hispania detineor: nec referre pedem inde possum, nisi ut fugitivo similis videar, ac desperare de successu victoriæ. ut proximo anno veniam, summa ope nitemur. Destino interim ad te ingentem vim pecuniæ, ut nominibus meis æs alienum exolvas. De remedio justitiæ vos videritis, & integrum ad me negotium referte. Cæterum religionis causam perfunctoriam non existimo. multa simul in contemplationem veniunt. quæ hoc amplius curam intendunt meam, quò propiori vinculo obstricta sunt fastigia, cæteris in rebus in eo stant consilia mea ut eligere possim. hujus longè alia est condicio. Rex per leges esse non possum, nisi & catholicus; nec proinde aliis quàm catholicis imperare. Equidem spiritu nihil carius habeo ejus tamẽ naufragium longè vilius religione duco. Imò potius millies moriar (si per naturam liceat) quàm ut in hac re mutationem admittam. Itaque tres episcopos, cum Theologis, ac consiliariis aliquot vocabis in concilium. memẽto viros eligas, fama conspicuos, nec deteriores ingeniis. Inter eos unum tibi Rythovium præcipio. de cæteris ipsa melius despicies. Quo pacto optima præcipi possint constituere eos jubeo. ne plebeia ingenia inopia doctrinæ, posthac trahantur in* errores

MDLXV.
Sty'o veteri.

errores animi. contaminati verò sanitatem debeant melioribus disciplinis. Deinde quis ordo servandus in scholis; quâ ratione juventus formanda quàm optimis studiis. Multi enim institutionis vitio degenerant à sensu majorum, & falsas sibi persuasiones induunt. Discutient denique an pristinæ legum pœnæ mitigari debeant. Nam ut relictum sibi scelus, sine metu licentiam exerceat, mihi non est animus. Pœnam aliquam sanciri volo: & quidem validam, ad frænandam istorum hominum amentiam. Nam ut inulti, & securi degant, nec condicio publicæ tranquillitatis, nec divini cultus ministerium postulat. Quamvis interim ostentata supplicia nec mihi satis videantur conducere rationibus temporum. quia damnatos audio lætantium more canentes, atque invicem se adhortantes, ultimam necessitatem excipere. Hæc ergo summâ agentur diligentiâ, prout magnitudo rerum postulat. ut si nos intentos viderint boni, resumant animum: mali verò despondeant. integra tamen omnia mihi serva.

Proceres, episcopi & consiliarij conveniunt.

Hæc relationis summa erat. quam III. Non. Maii Gubernatrici exhibuit. pronúmque Regis in Proceres affectum, sincerúmque gaudium testabatur quod eâ legatione perceperat. Dein agitatum quos ad exequendam Regis voluntatem adhiberent in concilium. Ex episcopis supra Rythovium, in Namurcensem & Audomarensem consensum est. His adjuncti Iacobus Martins Flandriæ, Hippolitus Persin Vltrajectensium præsides,

Antonius Meulenare consiliarius Mechliniensis, Iodocus Tiletanus Theologiæ, Wilmarus Bernarts Canonum, Professores. Viri eruditione illius temporis exculti, ac divini humanique juris scientia præter cæteros insignes. IV. Cal. Iun. in aulam convenêre. sed ne rei quæ agitaretur suspicionem populo facerent, quæsitus est color. Concilium Tridentinum retractaturi fingebantur. Primâ die facilis & expedita deliberatio. Quærebatur de rectâ institutione fidei; de excutiendis sacerdotum ingeniis, non irritata vetustate ad ignaviam prolapsis. sed in eam partem Concilium Tridentinum abundè prospexerat. saluberrima ecclesiæ reperta, Christianisque principibus ferè placita, sine scelere verti non posse. dandam operam ut in mores venirent. Et in hanc sententiam facta est discessio. Sequens cognitio longâ contentione, variisque orationibus agitata fuit. Episcopi contumaciter intercedebant pro legibus, quarum utilitatem prioris temporis innocentia sanxerat. Proceres è diverso, *quondam placuisse* dicebant *acriora remedia, temporibus sic postulantibus. aliā ætatem, alios mores requirere. ut annorum vices, ita & vitiorum esse. Veteres sæculi sui innocentiam: se præsentis ævi genium intelligere. in republicâ idem semper spectare oportere; non idem semper convenire. legum oportunitates non uno*

statu

statu consistere. mutari solere pro temporum moribus, atque utilitatum præsentium rationibus inservire. Non esse laudatam in unâ sententiâ perpetuam permansionem. Nautas aliquando non aliter, quam flectendo in portum pervenire. cum homines non possunt, flecti debere leges, quas mortales, & temporibus aptas prudentia condidisset. Eas quidem salubres olim, satisque validas fuisse ut pernitiosa excluderent: vitijs usqueadeo non ferventibus; cum malorum initia adhuc in potestate forent: nunc tamen impares esse ad exstirpandum virus quod tot simul gentes corripuit. adeo facilius excludi vitia, quam ejici. Sic diffissum est negotium. Auriacus verò postridie jussu Gubernatricis præsentis temporis calamitatem exposuit. *Nec immerito*, inquit, *commoveor nomine reipublicæ; quam circum, intraque sectarij lacessunt, & penetralia ejus crebris quatiunt motibus. Remedia ista languentis ævi modum excedunt. nisi spōte in Labyrinthum currere placet, unde sera nos pœnitentia sine pudore, & damno non eripiat. si nescitis, atrocissima religionis sunt dissidia. In Gallis præsens habemus exemplum: nunc in se acrius, quam in nos olim incurrerunt. tam vastum regnum ita seditione distractum est, ut videatur aliter componi non posse, quàm alterius partis exitio. Quid si sectarij nostri, quod suis nequeunt consequi viribus, excidio patriæ quærant, æmulasque gentes specie auxilij accersant in laceratum discordiis imperium? acerrimus mor-*

sus est irritatæ necessitatis. Neque ignoro adferri multa posse , quæ à derogandis legibus nos absterreant. Nam nec ipse leges temerè vertendas judico ; si pares erunt flagitiis ; si condicio sæculi inutiles non fecit ; si tempora aliud non desiderent. Nunc etiam horrorem illarum judices aversantur, & ad rigorem calculos non porrigunt. Et quid obsecro profectum tam exquisitis suppliciis ? Carcerem, laqueos, cruciatus homines isti ridendo excipiunt. adversus terribiles flammarum apparatus rectos oculos tenent. nemo tot vexatus tormentis pœnitentiæ vestigia exhibuit. Et si verum volumus, cottidianis spectaculis animatur constantia. unius exitium, plurium est illecebra. Adhæc verendum ne lacessita patientia exeat in furorem, & ad armorum necessitatem desperatio traducatur.

Hæc & similia Auriacus. Sed episcopi in contrarium arguebant : *Sectarios nullâ flecti clementiâ. patientiam nostram contemptim pro imbecillitate accipere. Diversum cæteris mortalibus illud esse genus hominum. reliqua scelera intra conscientiam latere. hoc unum non ante quiescere, quàm regnum occupaverit. ferro opus ut exscindatur tabes, priusquam in plures serpat. mundum eo gradu consistere, unde dejici non possit. sed ne quid damni coërcitio in rempublicam infundat, pœnarum gradus statui posse. Doctoribus, Ministris, relapsis, contumacibus ultima ponantur supplicia. pœnitentiâ flexi, exutis bonis provinciâ cedant. verberibus & exilio plectatur nequitia, que non ex alto processit ; sed animorum simplicitatem occupauit. In omni denique animadver-*

Episcopi certant pro legibus.

ſione dignitatis, ſexus, ætatis rationem judices habeant. Si publicum exemplum non permiſerit iracundia temporis, integrum eis ſit repetitis calculis condemnatos ad triremes abjicere. Hæc ſecreto mandari judicibus poſſe, ut ipſi cognoſcant neque gratiæ aliquid concedi, neque inexorabiles pœnas conſtitui. Cùm ferveſcerent ſtudia partium, his pro legibus, illis contra contumaciter nitentibus, juſſi ſunt epiſcopi in codicillos referre ſententiam ſuam. Proceres autem ut ſubſcriberent perſuaderi non poterant. Rogati verò torpedini juſtitiæ remedium quærerent, variis dilationibus relationem fruſtrati; ſpatio tandem languеſcere paſſi ſunt: ut ferè in republicâ ſolent faſtidita negotia. Odio præſentium, & ne ſine cauſa mutationem legum poſtulaſſe crederentur, turbari cuncta malebant. Et nunquam poſteà de juſtitiâ quæſitum.

Inter quæ ſuperveniunt à rege epiſtolæ. Concilii Tridentini publicationem mandantes, cum paucorum Anabaptiſtarum ſupplicio; quorum exitium non auſa Gubernatrix, ad Philippum detulerat. Tunc demùm recruduit ira Procerum. Auſuſque eſt Auriacus Egmondanum inſimulare, blanditiis captum, nihil præter inanem promiſſorum pompam ex Hiſpania retuliſſe. Et ille non obſcurè arguebat inconſtantiam Philippi Regis, nec verbis ejus fidem conſtare. Sed Gubernatrix cuncta in mollius flectebat, &

ad roganda Concilii Tridentini decreta cogebat Proceres in curiam.

Tridentum in Venetiarum finibus, inter montium amplexus, modicâ planitie ad Athesim accumbit. Triſtis ſcopulis, & horrida regio. immitibuſque damnata frigoribus, ſed amœna ædificiis civitas, Italicis ſicariis quaſi ad aſylum ſeponitur. In hac œcumenicum Concilium magnâ frequentiâ celebratum, ex loci vocabulo nomen accepit. Nam cùm Martinus Lutherus ſacerdotum odio ferox, laceſſeret paſſim tranquillitatem eccleſiæ: Carolus Cæſar in hoc totus incubuit, ut diſſidentes Germanias generali aliquo Concilio revocaret ad pacem. Leonem tamen, & Adrianum, & Clementem Pontifices nequicquam ſollicitavit. Cæterùm graveſcentibus indies malis, deſideratas diu curas Paulus Tertius ſalutaribus auſpiciis aggreſſus eſt. ac primùm Mantuæ, deinde Vicentiæ, ad extremum Tridenti conventum indixit. Huic rei non alia civitas magis idonea, inter Germanos, Italoſque media, ab Hiſpanis, Galliſque haut procul ſejungitur. Sed cum nunc commiſſi inter ſe bello principes Chriſtiani, nunc aliæ, atque aliæ cauſæ, & ſuſpiciones, tàm ſanctum negotium interrumperent: Pius Quartus VII. Cal. Febr. MDLXIII. finem impoſuit, ejuſque publicationem Chriſtianis Principibus paſſim cõmendavit. Tranſ-

Conciliũ Tridentinum promulgari jubetur.

miſſum ergo in Belgium à Philippo Rege, Proceribus examinādum traditur. Nec ea res minori acta eſt certamine. Duæ ſententiæ ſenatum diſtrahebant. altera ſuadebat rogationem, quæ ubi mandaretur à Rege ſine ſcelere differri non poſſet. altera patriarum legum reverentiam opponebat. Quo enim animo laturum populum, inſtituta majorum, & privilegia inaudito ſibi eripi? ſcribendum ante ad epiſcopos; ſcribendum ad provinciarū rectores, ut iis ſaltem conſentientibus nova illa decreta ferantur. Et hoc ultimum Gubernatrici non diſplicuit. ſtatimque miſit per provincias. Reſponſum eſt ab epiſcopis, cæteriſque Tridentinum Concilium publicari ita poſſe, ut regalibus, privilegiis, juriſdictionibus, indultis, nominationibus, viſitationibus, patronis, pauperumque & eccleſiæ bonis non deroget. Hinc inter Proceres magna opinionum circa ipſam promulgationem differentia. alii ſub formula; alii ſine exceptione faciendam ſuadebant. Digna res viſa de qua conſuleretur Rex Philippus. Et ille quidem promulgationem ſine exceptione mandavit; cætera ſe curaturum affirmans. Itaque Gubernatrix XI. Cal. Iul. uno exemplo ſcripſit ad archiepiſcopos in hanc ſententiam. *Publicationem Concilii Tridentini Rex in ſe ſuſcepit. Idem mihi injunxit, ut in Belgio quamprimum perficerem. A vobis peto ne tam ſalutare differatis negotium. Si manu*

militari est opus, exigite à rectoribus provinciarum, nisi eligatis à me accipere. sed ne quis privilegiorum, aut constitutorum, vel alio aliquo prætextu excusationem obtendat: voluntas Regis est, sua cuique jura interim salva, atque inviolata relinquere. Primus omnium archiepiscopus Cameracensis, nec sine contentione vulgavit. Eandem enim regionem necdum contagio latè insederat. Post multum demùm temporis Mechliniensis ægrius obtinuit. Vltrajectino pertinacius contradictum. Canonici insolitam severitatem aspernabantur. spernendi morum, & licentiæ assueti, cum archiepiscopo crebrò intendebant certamen, cujus frugalitatem pro vitiis oderant. Frisiorum civitates misêre legatos in curiam. Opponentibus majorum mores, & constituta, responsum fuit, nihil adferri cur morarentur desiderium Regis, quod cæteræ provinciæ tam promptè absolverant. Nec eosdem nunc scrupulos sibi primùm moveri. plures provincias idem agitasse: sed manere jura sua cunctis integra, quoad disquisierit Rex, quid de his fieri placeat. Non movebant hæc Frisios, obstinatos adversus imperium. multisque contradictionibus auctoritatem Gubernatricis destructam, sequens motus languentem extinxit.

Cæterùm Rex Philippus, episcoporum, & theologorum, aliorumque sententiam pridem acceperat. diuque pensatis omnibus, & habito

Responsũ Regis ad episcoporum sententiam.

habito sæpius consilio, tandem in hunc modum rescripsit Gubernatrici. *In quo rerum articulo conflictetur religio, ex te accepi. vim legum remittere non convenit. Quis ignorat quin facturus sim pessimo publico, si crescentibus sceleribus pœnas detraxero? Horum ultione nihil cordi magis habeo. ut judices admoneas officii, fidei committo tuæ. sine publico exitio segnes esse non possunt. Et certè qui tanti mali causam propiùs quæret, illorum ignaviæ meritò imputet. Nimium mansueti in sontes fuêre. quod illi misericordiam, ego crudelitatem esse censeo. Proinde si qui tibi posthac meticulosi videbuntur, licet ad me scribas. ego vero animosiores substituam.* Non *deerunt in tam vastâ regione, qui officium colant, numinumque cultum vindicent. Inquisitionem supervacuam non duco. tolli non potest, nisi ut divina simul, & humana jura violentur.* Neque *ego jam nova incipio. Cæsarea majestas quæstionem eam induxit. utor ergo provisis olim remediis. Cui enim non constat, longè tristiora exspectanda esse, si securum iter relinquamus flagitiis? occupandi sunt hæretici, priusquàm ab illis occupemur. Quantò intentius nos agemus, tanto illis animus futurus est infirmior. Supplicii acerbitas bene vivendi disciplina est. Primò statim tempore, volo Anabaptistas in vinculis habitos ultimo tradi supplicio. jamdiu extinctos esse oportuit. Nec Egmondano cum ad me venit fidem dedi, interim eos me sine noxâ habiturum. Referenti quippe sectarios magno gaudio tormenta excipere; videret igitur, respondi, an publicè non conduceret, secretò sontibus eripere spiritum.*

tum. De cætero quod ad eam rem attinet, episcoporum judicium sequor. Rectè illi censent insanabiles esse misericordia hæreticorum animos. ita altè contumaciam perbibêre, ut nisi cum anima superstitionem exuant. Fortius itaque inurendum est aliquid. solida malitia, solida remedia postulat. In communi periculo optimum misericordiæ genus est, occidere. Si exempla non admittimus, qui consuli poterit ne peccetur? Inquisitores præter me intueri neminem volo. Lacessant scelus securi. satis est mihi, si scandalum declinaverint. Ego iræ populi me offeram; locumque inveniam desperatæ victoriæ. Codicillos episcoporum una remisit, adjectis ad marginem notis; ut magis eluceret, quæ culpanda, quæ probanda credidisset. De curiarum confusione mentionem non fecit. Ducem tamen Arschotanum extulit in concilium Status. tenacem religionis, & æmulatione familiæ Nassoviis pridem infestum noverat; & si pristina recrudescerent odia, securitatem sibi promittebat ex discordia Procerum, rarò noxia principibus, quoties ipsi partibus non accesserint. Accepta à Viglio ætatis excusatione, Carolum Tissenacquium suffecit; prudentiam, bonasque artes in viro secutus. Joachimum Hoperum Tissenacquio substituit.

Vbi hæc fama manavit in publicum, summa populi turbatio fuit. Hispanicæ Inquisitionis auspicium litteræ Regis mandare ferebantur. Et pridem Inquisitionis nomen in

 horro-

horrorem cesserat, cui atrocissima quæq; malignitas affinxerat. Criminabantur Proceres Philippum Regem à Granvellano obsessum; inter gentem Belgis æmulam, atque infensam cogitare servitutem provinciarum omnium, & in præludium ejus Inquisitionem præmittere. Quæ cuncta clientes licentius spargebant in populum. Nec crebrior alius sermo per circulos, & convivia, quàm, *velamentum quari ad perdendam innocentiam. jurisdictiones, & imperia hominibus concedi, qui non jure, non legibus agerent: sed per vana, per calumnias, per nebulas suspicionum grassarentur in familias divitum. ademptum jam cuique commercium sermonis, paratis semper delatoribus, qui in foro, in conviviis, in domibus, & undique uniuscujusque verba, nutumque exciperent. neminem fore insontem, qui inimicum inveniet ausurum accusare. tantam nulli potentiam, in quem superciliosa illa auctoritas non arrogaret imperium. nihil fascibus concedere, nihil sceptris deferre. Carolum Cæsarem criminationibus notatum, quòd cum Lutheranis in Germania mitius vixisset. Parari in Germania exercitus, qui invisum Belgis tribunal per vim stabiliant. Alfonsum de Canto, carcerem, vincula, compedes Bruxellis instruere. His rebus iter sibi moliri ad vertenda privilegia; ad extorquendam libertatem, Dominantibus semper invisam.* Mera sine dubio insomnia erant. plebs tamen promiscuè credebat, querebaturque; sine veri, aut falsi discrimine; ut quemque metus,

dolor,

dolor, indignatio, conſcientia impulerat. Hinc nefariæ voces, & turbulenti ſermones, qui intra paucorum conſcientiam ante occulti, tunc primum ſoluto metu vagabantur. Libertatem ejuſmodi loquendi protervia Procerum aperuerat.

Forte eâ tempeſtate inciderant Montignæi nuptiæ. Multi ex magnatibus ad ſolemnia convenerant. Incaleſcentes mero in Inquiſitionem, & edicta atrociter perorabant; nec maledictis abſtinebant in Regem. adeò ut quidam obteſtarentur ſacramento, ni leges flecteret ſuas, ab invito ſe libertatem expetituros. Quæ vox ab aſtantibus excepta, & inde repens in vulgus, nihil modeſtiæ reliquum fecit. Poſiti ad valvas Procerum palam libelli; parentes, patroni; protectores novę religionis appellabantur; & ſi animus ſit pro libertate conſurgere, promittebant non defore populum. Quidam etiam mimographorum, & id genus ludicra carmina in ſacerdotes, & epiſcopos ſpargebant; ſimul in Romanum Pontificem exonerabant virus inſanientis ingenij. Nec quidquam eorum latebat Gubernatricem: ſed de imperio Regis ſolicita, à primoribus civitatum ſecretò quærebat, an ſupra remedium malitia conſiſteret. Pleriſque omnibus conſiſtere negantibus: Privatum Concilium cum Proceribus in curiam contraxit, rogatura auxilium. Anceps deliberatio

 fuit,

fuit,hinc Inquisitionis invidiam, inde obfirmatum Regis imperium reputantibus. Sententia Viglij litterarum regiarum publicationem differendam esse ferebat; quo in statu respublica esset ostendens. importuniora remedia illa pristinis malis. Monendos potius Inquisitores, ne judicia, quæ in hæresim habent,ultra solitum intendant,vel ad aliena traducant delicta,& sine duritie potestatem exerceant.Huic mox consilio Auriacum adversarium expertus est. Liquidum Regis imperium sine contumaciæ scelere protrahi non posse. interim rem esse altam,plenamque periculi. quomodo tamen excusaturos, quod tot protelationibus deliberatam ejus voluntatem frustrarentur? Agedum, inquit Viglius, ego totam Regis iram in me suscipio. servata reipublicæ tranquillitas nos absolvet. Et videbatur Gubernatrix inclinatura in hanc sententiam; cum Auriacus irato similis, intonare cœpit; perfectum hactenus, ne quid amplius à se desideraretur. nihil litteris, nihil legationibus profectum. quid ergo exspectarent? nisi parêre omnino nollent Regi, ut omnem ipsi invidiam in Proceres reijcerent. Incerta consilij Gubernatrix, atque huc, illuc ex cujusque sententiâ fluctuans, accessit tandem tristiora suadentibus: quanquam irati populi insaniam & impendentia pericula satis prospiceret: omnem tamen fiduciam

n proceribus reponebat. Sed illi econtra maturabant exitium publicum. ut funeſtus rerum exitus probaret, conſilium quod ipſi tradidiſſent Regi, fuiſſe optimum. Lætus ergo Auriacus, atque renidens, proxime ſibi aſſidenti ſuſurravit in aurem, viſuros ſe propediem ingentem tragœdiam.

Sed locus admonet, ut de initijs, & progreſſu Inquiſitionis pauca diſſeram; quibuſque cauſis ad hanc legum acerbitatem perventum ſit. Hiſpania à Romanis ſubacta, frigente jam imperio, Alanis, Vandaliſque Galliâ pulſis refugium dedit. Quos cum & illic Gotthorum arma perſequerentur, Genſerico, & Gunthario ducibus trajecêre in Africam. Gotti vero tanquam non ſibi, ſed Hiſpanis ipſis viciſſent, priſtinis incolis coadunantur, & ex varijs gentibus vnum veluti corpus, & Chriſtianum populum conſtituunt. Poſt multum temporis Rodericus Rex nobiliſſimæ filiæ ſtuprum intulit. Julianus comes puellæ pater, in ultionem ſceleris Alanos, Vandaloſque rurſus accerſit in Hiſpaniam. Qui permixtis ſibi Iudæis, ac Saracenis, ingentique variarum gentium colluvie, oppoſita Africæ littora populis inundant. Hiſpanos congredi auſos, varijs cladibus afficiunt. Poſtremo ad internecionem cæſos, & in Aſturiæ compulſos ſaltus, pro victis relinquunt. Inde Barbari jam ſecuri, & ſibi quiſque regnum occu-

Initium Inquiſitionis.

occupantes,in diversa distrahuntur imperia. sed nec infelicis exercitus reliquiæ in horridis suis montibus diu quievêre. Pelagium quendam regio ortum sanguine,ducem assumunt. Cujus fiducia cum Barbaris conferre manus ausi,& interdum victores, subegêre primum finitimos. deinde alium post alium Regem aggressi,dum cum singulis pugnant, magnorum incrementorum fundamenta collocant. Sed nihil adhuc quam sceptrum victis ademerant; tributo contenti, quod capitatim pendere solebant barbari. Cæterum Christianis cum Saraceno non satis conveniebat, crebras iras exercentibus discordia religionis. Et barbari fere potentiores erant, quam ut timeri non possent. Itaque Ferdinandus,& Isabella semel & in perpetuum securitati consulere volentes dimittunt per regna præcones qui juberent omnes excedere regno, aut Christiano ritu imbui. Plures Mauri pene octo jam sæculis Hispaniæ incubantes, redditi sunt Africæ suæ. multos tamen natalis soli dulcedo retinuit. Qui ne simulata religione inter Christianos profani viverent, Ferdinandus atrocibus deterruit legibus, & ad eosdem persequendos Inquisitores instituit. Sed ut potestatem illam sanctiorem efficeret,Dominicanæ familiæ peculiarem fecit. non habentibus tribunal erexit.leges,& cæremonias in eam rem utiliter reperit, & ad terrorem

omnia

omnia inſtruxit. Damnati tanquam piaculares victimæ ad ſupplicia protrahuntur. ſolemni pompa ſacerdotes præeunt, ſacrum canentes carmen. Pone ſacerdotes reus ſequitur, croceo amiculo velatus, quod nigrantia geniorum ſimulacra, circumquaque interſtingunt. mitram è papyro capite ſuſtinet, in modum turbinis ſurgentem; in cujus apice humana eminet ſpecies, lambentibus flammis terribilis, quam circumvolantes geniorum figuræ horribiliorem efficiunt. pila ori inſerta vocem impedit. Sequuntur hunc Abbates, & canonici pontificali cultu adornati. Poſt quos præſides, gubernatores, magiſtratus, & tota nobilitas. Crederes funus ad cremandum efferri. Et hæc eſt illa Inquiſitio, ad cujus nomen Belgæ adeo exhorruerant. Multitudini utcumque formidabilis, cujus animos nihil magis quam rerum umbræ, atque oculis ſubjecta terriculamenta penetrant: tamen nihil in ſe habet, quod prudentiores deterreat. Cæterum vetuſtiſſimi Belgarum interſectas quoque iactati fuere. adeoque hæreſis anno DCCXII furialibus facibus Gandavenſes armavit in mutuum exitium. Eam tamen non ferro, non metu legum, aut ſanguine: ſed morum diſciplina extinctam comperio. Exin continua pax, ac durata in Romanam ſedem fides, & longa ſecuritas eccleſiæ, cujus tranquillitatem

anno

anno MCCCCXLIV homo plebejus Duaci ſollicitare auſus, petitis ab Archiepiſcopo judicibus, violatæ religionis pœnas primus exolvit. Vrbanis magiſtratibus inſolitam ſibi quæſtionem exercere non audentibus. Quippe canoniſtarum ſuffragia Pontificio foro peculiarem fecerant. At poſteaquam Martinus Lutherus tentare publicam animorum pacem, & in Chriſtianorum exitium creſcere cœpit: religionis inclinationem excepêre leges & judicia, ad extinguendam tabem compoſita. Acimprimis Leo Decimus Pontifex maximus in contumacem Lutherum atrociſſime detonuit. nec contentus cenſura eccleſiæ; inſuper Hieronimum Alexandrum Præpoſitum S. Ioannis Leodienſis, Protonotarium, ac bibliothecarium apoſtolicum legavit ad Carolum imperatorem, audacis inſaniæ ultionem provocans. Et quidem Cæſar habitis Wormatiæ comitijs imperij, poſtquam Lutherum publica fide interpoſita eo accitum, fatentemque palàm ſcelus, fruſtra ſollicitaſſet ad palinodiam, illic unde venerat ſecure redditum, ſeveriſſimis ſanctionibus proſcripſit. Legeſque has omnium primas poſtr. Non. Maij MIϽXXI in ſectarios vibravit.

I. *Ne cum Martino Luthero hoſpitij, vel commercij jura miſceto.*

II. *Quiſquis eum habuerit in poteſtate, plectito, aut vinctum Cæſari tranſmittito.*

III. *Illicitis*

III. *Illicitis ejus commentis ne adhæreto;adhærentes cum ecclesia in gratiā redeunto, aut legibus plectuntor.*

IV. *Damnatorum bona fisco,judici,delatori,addicuntor pro æqualibus partibus.*

V. *Famosos,vetitosque libellos,seu probrosas imagines ne parato.paratos exurito.*

VI. *Typographi quæ ad religionē pertinent sine censura Ordinariorum ne excudunto. in cæteris à Cæsare facultatem postulanto.*

Cæterum prævalescente impetu novitatis, successit inquisitio; & ipsa suis armata legibus. quam primus omnium Franciscus Hulstius Brabantiæ Consiliarius anno MIↃXXII in Belgio exercuit. Iacobus Laurentius Mechliniensium Præses ei præerat.viri boni,industria validi,moribusque insontes,apud Cæsarem tot virtutibus commendari promeruerant. Cæterum plerisque hanc potestatem Pontificio foro peculiarem esse contendentibus;Adrianus Sextus diplomate firmavit.theologos tamen aliquot in assessores Hulstio attribuit.Ei postea Clemens Pontifex jurisdictionem ademit, Cardinale à Marca episcopo Leodiensi succedere jusso. Nec à Marca tot simul curis par esse poterat. Itaque precibus Cæsaris Pontifex indulgens,anno MIↃXXVII tres quæsitores Belgio assignat. Præpositum Canonicorum regularium Asprensium Flandriæ imposuit.Prępositum Scholarium Montensium Hannoniæ, atque adiacentibus pro-

vin-

vinciis. Iacobus de Montibus Decanus Lovaniensis severo atque implacabili ingenio erat eoque accommodatior vitijs temporum, Brabantiæ, Hollandiæ, Zeelandiæ, Frisiæ, præfectus est. Multis ille vecordiam doctrina excusſit. plures flagitium ſupplicio finiêre. Poſt ejus mortem, cæteros ut functione illa indignos, amotos accepimus. Ergo Paulus Tertius Pontifex anno MIↃXXXIII Renardum Tapperũ theologum atque decanum, Michaëlemque Drachium, I. C. & utrumque profeſſores Lovanienſes ſubſtituit. In quorum locum Pius Pontifex anno MIↃLX Iodocum Tiletanum Præpoſitum Wallecourtij, necnon Michaelem Bajum canonicum, theologos Louanienſes inſtituit. Quibus Cæſar prid. Cal. Iul. MIↃL. querendi leges præſcripſit in hanc formulam.

Inquiſitores, & delegati, adſcito tabellione commiſſas ſibi viſitabunt provincias impendio publico. A magiſtratibus, viriſque piis, & integris diligenter quærent in hæreticos, aut non perfunctoriè ſuſpectos. Qui damnatos habeant libros, qui legant, qui conuenticula in quibus de religione & ſcripturis tractetur, foveant. qui hæreticorum fautores, qui receptatores. Tabelliones, ſcriptis elogia mandent atque cuſtodiant.

Fidem teſtium haut aliter explorent, quam juriſiurandi religione obſtrictam. illos interim ſerio admoneant, ne vel invidia, vel odio, vel alio pravo affectu quemquam inſimulent.

Qui

Qui eâ lege detulerit, ut nomen ejus non inferatur logio; ne admittatur in testimonium.

Ea quæ deferentur occulta maneant. Nomina denuntiatorum, aut testimonia, haut aliter Inquisitores publicent, quàm si adversus reos judicium experti fuerint.

Delatores interim indifferenter audiant. Cum sinceram fuisse delationem constabit ex aliorum testimoniis, delatum vocent in jus, sine respectu nullitatis prioris denuntiationis.

Si quis invidia, vel odio, aut pravo animi affectu falsò deferat; judicibus & magistratibus, aut supremis curiis plectendus tradatur.

Quisquis ad Inquisitores vocabitur, venire debebit; cujuscumque tandem auctoritatis, vel condicionis, sive præsides, sive consiliarii Provinciales, aut magistratus, aut consules, vel senatores. Eosdem ad juramentum compellent, dicturos se ex animi sententia, quæ vel scient, vel rogabuntur; utrum ne cognoscant hæreticorum quempiam, aut vehementer suspectum.

Qui testimonium invitus dixerit, aut omnino perhibere detrectaverit, ab Inquisitoribus admonebitur. Si admonitus non paruerit, tanquam fautor rapietur in judicium; aut arbitraria plectetur pœna.

Et si in pristina contumacia laicus perseveraverit, ex edicto tanquam fautor hæreticorum plectetur, adversus ecclesiasticos jure agetur.

Præsides, consiliarii, judices, prætores, vasalli, & generaliter quicumque officiales, magistratus & subditi, Inquisitoribus, tabellionibus, aliisque ministris auxi-

G lium

lium præstent. tutos eos ab injuria reddant. contumeliam inferre ausos pœnis coërceant. Si quis neglexerit, aut dißimulaverit, ut fautor plectetur.

Hi, quos liquebit esse hæreticos, aut in edicta peccasse, vel qui duorum testimonio, vel alioquin legitimè ejusdem criminis convicti fuerint, comprehensi compingentur in carcerem. Iudices & officiales eam in rem præstent operam suam. inviti, & negligentes pœnâ fautorum plectantur.

Inquisitores à Cæsare litteras accipiant ad compellendos judices, & magistratus in auxilium. Nam & Cæsar supremis, ac Provincialibus Curiis mandaturus est, ut de invitis, & negligentibus pœnam sumant, vel in eos se animadversurum. Ecclesiastici, ab Inquisitoribus comprehensi, condantur in carcerem Concilii Provincialis, aut ordinarii. adversus quos agatur sine strepitu, aut forma judicii. Lite instructâ è Concilio Cæsareo nonnulli adsciscantur ad ferendam sententiam.

Quisquis ab Inquisitoribus in hoc eligetur, de causa cognoscere debet, & ad absolutionem, vel condemnationem rei suffragium promere.

Concilium quoq; Provinciale cognoscere, & pronuntiare cogatur, si ab Inquisitoribus interpellatum fuerit.

Si quis gravabitur, aut omnino detrectaverit conferre operam suam, debebunt hoc ipsum Inquisitores denuntiare Gubernatrici, aut privato Concilio. Si Inquisitores adscito sibi Consiliario aliquo degradandum esse reum pronuntiaverint, laicus judex sine mora de degradato sumat supplicium.

Si ex

Si ex elogio appareat laicum edicta transgressum esse; Inquisitores negotium conferant cum consiliario Cæsareo. ex cujus relatione Provinciale Concilium in sontem secundum edictum animadvertet.

Sed ne interim Inquisitores incurrant periculum irregularitatis, veniam exspectabunt à sede Apostolicâ.

Intereà ad conficiendum elogium, Consiliarium sibi adsciscant. qui, si in edicta peccatum videat, magistratibus regionis, aut Provinciali curiæ, & procuratori Generali elogium communicare debet, ut adversus sontes litem instituant.

Si laicus ex elogio suspectus appareat, in edicta tamen peccasse non probetur: tunc Inquisitores adscito Consiliario, vel perito aliquo à Provinciali curia delegato, de causa cognoscent.

Similiter si lite coram laico instituta, in edicta peccatum esse non liqueat; reus tamen aut suspectus, aut jure communi plectendus videatur: utique judex reum absolvet ab instantia: ad Inquisitorem tamen transmittet, ut cognoscat ille, an ex integro in jus vocari debeat.

Provincialibus autem curiis mandat Cæsar sub pœna indignationis, ne Inquisitoribus impedimentum facescant. & si cōtroversia inter eos oriatur Gubernatrici denuntient.

Officiales, & Ordinarii molestiam Inquisitori non exhibeant: alioquin ecclesiasticis censuris deterreat eos Inquisitor, aut Gubernatricis opem imploret. illa vero subsidio erit Inquisitoribus, cavebitque ne tam sanctum differatur negotium.

Sed nec è contra Inquisitor, Officialis, aut Ordinarii jurisdictionem perturbet.

Cùm alterius provinciæ incolæ ad Inquisitorem deferentur; elogium ille transmittet ad Inquisitorem domicilii, ut de crimine cognoscat.

Inquisitores quoque pastorum mores expendant, an viri boni, & sinceri, an catholici sint. si qui mercenarii deserto monachorum habitu pastoralia subierint officia, submovebit eos Inquisitor; quamvis ecclesiastici judicis consensu rationem vivendi, cultumque mutaverint.

Pastores palam foventes concubinam, aut qui cæteris scandalo fuerint; item indoctos, & inidoneos, episcopi, & Officiales, ex relatione Inquisitorum submoveant, digrioresque substituant. salvo jure colationis, & præsentationis. Si episcopi, aut Officiales parere detrectaverint, Inquisitor imploret Gubernatricis auxilium.

In ludimagistris famam, & mores observet. simul quid juventuti prælegant. si quid emendandum duxerit, denuntiet iis qui subrogandi jus habent; ut vel ipsi corrigant, vel si videbitur ludimagistrum dimittant. Qui si hoc ipsum facere gravabuntur, Gubernatrici denuntiet. Inquisitor denique in libros inquiret, ne damnati, aut suspecti excudantur vel distrahantur. item in mores, & familiaritates typographorum, & bibliopolarum. si quid corrigendum erit, statim emendet, ex magistratus aut curiæ Provincialis suffragio.

Inprimis ea adhibenda est cura, ne pium hoc negotium

tium ex difficili reddatur impoßibile; ſimul ne emungant, aut deglubant populum Inquiſitores. & ante omnia remedium adhibeant his, quæ ſine periculo religionis, aut detrimento reipublicæ ferri non poſſunt. perſuaſumque omnibus reddant, ſe non quæ ſua; ſed quæ Chriſti ſunt quærere. in hoc potißimùm intenti ut à Belgio contagionem arceant.

Inquiſitores eorumque miniſtri, ſtipendium à Cæſare accipiant.

Impenſas capturæ & carceris præſtabunt judices, qui manum reo injecerint, quas rationibus Cæſaris imputent.

Philippus Rex III Cal. Decemb. MIↃLV, ſicut antè diximus, imperium adeptus, hæc parentis ſui præſcripta diplomate corroboravit, & ſub titulo nominis ſui tulit ad populum. Sed medio tempore alia, atque alia edicta. gliſcentibus indies novis ſceleribus, quibus ſequentes leges obviam ibant. Primæ illę Anno MIↃXXVI ultrà mulctam nihil inflixerant. quas An. MIↃXXIX tranſgredi capitale fuit. Mox MIↃXXXI, MIↃXXXIII. MIↃXL. MIↃXLIV. & MIↃXLV. variè auctas: dein MIↃXLVI intenſas; atque MIↃXLIX interpretatas, ad ultimum Cęſar III. Calend. Maji MIↃL in unum omnes corpus contraxit, & hanc tabulam populo propoſuit.

Libros Martini Lutheri, Ioannis Oecolampadij, Vlrici Zvvinglij, Martini Buceri, Ioannis Calvini, editioneſve ab univerſitate Lovanienſi proſcriptas, ne vulgato, ne diſtrahito, neve legito. Famo-

ſas, & probroſas in religionem imagines ne fingito. fictas ne retineto, ne diſtrahito. ſacras imagines ne violato. ſecretos cœtus ne agitato. à conciliabulis, & conventiculis abſtineto. Extra theologos ab univerſitate admiſſos, de ſcripturarum ſenſu ſermonem, controverſiamque nemo miſceto. Proferendi, diſſerendi, concionandi illicita jus non eſto. Qui ſecus faxit, perduellis eſto. ex die criminis inteſtabilis eſto. alienandi facultatem ne habeto.

Pœnarum gradus ſunto. pœnitentia ducti, ſi viri, gladio plectuntor. fœminæ in terram vivæ defodiuntor. contumaces igne cremantor. bona univerſorum in fiſcum rediguntor.

Domum ſciens ne aperito ſectariis. victum, & amictum ne adminiſtrato. ad Inquiſitores vel magiſtratus deferto. quod ſi quis earum rerum præſcriptum exceſſerit, noxia par cæteris eſto.

Qui imprudens hæreſim contraxerit, & innocenter habitam legitimè maledixerit, ſi de religione ſermonem ſparſerit, relapſus habetor.

Qui ſuſpicionibus diffamatus hæreſi maledixerit, aut ex ea cauſa pœnas dederit; amplexus illicita, etſi in edicta non peccaverit, relapſus habetor. Relapſi ultimo ſupplicio, cum publicatione bonorum puniuntor. Suſpecti vel ad pœnitentiam admiſſi, ad magiſtratus, dignitates, officia ne aſſumuntor.

Peregrini ad incolatum ſine teſtimonio parochi ne admittuntor, ſuſpecti habentor, in jus rapiuntor.

Patroni & magiſtratus territoriorum, flagitia ad laicum judicem ſpectantia animosè vindicanto. alio-

quin

quin imperio & jurisdictione privantor; arbitrariam mulctam incurrunto.

Inquisitoribus cùm in jus vocant, aut in vincula ducunt subsidio sunto. si ad persequenda ea, quæ ad Inquisitionem spectant, concurrere velint, admittuntor. Procuratores fisci negligentibus, & dissimulantibus dicam scribunto.

Archiepiscopi, episcopi, archidiaconi, abbates, prælati, capitula, vicarii, Officiales, Pontificii judices, atque Inquisitores in sacerdotes hæreticos judicia exercento.

Ad perpetuos carceres damnati, vel ad palinodiam admissi; si præterea in edicta deliquerint, seditiosius egerint, aliudve turbulentum peccassint, magistratus publicationem bonorum persequunto.

Hæreticum ad Inquisitores, episcopos, vel parochos deferto. transgressorum edictorum ad magistratus. qui celaverit, fautor habetor, pœnâ vindicator.

Delator dimidium bonorum convicti auferto; ita tamen, si ultra centum libras Flandricas in bonis non habuerit. eorum quæ amplius centum in bonis fuerint, dimidium percipito.

Qui conciliabula, & conventicula indicassit, si particeps fuerit, impunitatem ejus rei habeto. si non fuerit, dimidium bonorum centenarii, decimamve eorum, qui centenario majores erunt, auferto.

Iudices provinciales de his delictis cognoscunto. magistratus municipales si prævenerint, judicium exercento. bona tamen principali fisco addicunto, deductis impensis. salvo tamẽ jure XII. Cal. Decemb. M IↃXLIX *vasallis præscripto.*

Pœnas legum arbitrari, vel mitigare fas non esto. qui faxit, dignitate, & officio privator. ad magistratus, & honores inhabilis esto. pœnam arbitrariam incurrito.

Fugitivi, & contumaces pro convictis habentor. qui pro fugitivis Imperatori supplicaverit, ad publica munera, ad honores, ad postulandum indignus esto.

Artem typographicam sine veniâ ne exerceto. nihil sine facultate Ordinarii prælis committito. Qui secus faxit, & illicita impresserit, pœna sectariorum plectitor: si licita; exilium, & quinquaginta libræ pœna sunto. domini pro familia tenentor. famuli extra officinam heri ne imprimunto.

Facultatem imprimendi, nisi boni nominis, nemo impetrato. Qui facultatem impetraverit, juramentum præstato, nihil extra provinciam, citrà censuram excusurum. nomen, & domicilium, simul & compendium diplomatis libellis præfigito.

Ante distractionem librorum, Ordinariis aut vicariis exemplar transmittito. sin secus, arbitraria pœna plectitor. Bibliopolæ sine facultate ne sunto. librorum non privilegiatorum quæstum ne faciunto. Editiones extra provinciam excusas ante censuram Ordinarii, aut vicarii ne prostituunto. alioquin si illicita distraxerint capitale esto. si licita XX. Caroli pœna sunto.

Boni nominis bibliopolæ sunto. in hasce leges juranto. extra civitates ne habitanto, neve distrahunto. inventarium licitorum, & illicitorum librorum in

officina

officina habento, vel centum Carolis mulctantor. Magiſtratus municipales, cum eruditioribus bis quotannis officinam ſcrutantor. bibliopolæ magiſtratibus officinas aperiunto. præter bibliopolas nemo venundato.

Ludum litterarium ſine venia magiſtratus & parochi, vel eorum quibus hæc provincia mandata eſt, nemo aperito. noxa XII. Caroli ſunto. iteranti, pœna dupli, cum exilio. boni nominis profeſſores ſunto. libros ab univerſitate Lovanienſi præſcriptos juventuti prælegunto.

Harum legum æterna auctoritas eſto. ac ne in oblivionem veniant; ſingulis trimeſtribus publicantor. magiſtratus, ſi omiſerint decem Carolos fiſco præſtanto. ſecunda culpa duplo plectitor. tertia pœnis legum tenetor.

Ac ne tum quidem omiſſum, quin multa, & diverſa Antverpienſes quererentur. Terrebat illos præcipue quod cum inquinatis hominibus miſcere hoſpitium, & inire commercia vetabantur. Igitur Cæſar VII Cal. Octob. M I Ↄ L. leges ſuas ad ultimum interpretatus, hæreticos in fraudem legum tantum, alienandi jus non habere edixit; advenaſque paſſim hoſpitio ſuſcipi poſſe, ſi nihil irreligioſius, aut ſeditioſius dixerint, egerintve. Sic tandem ei rei pacem paravit, quoad ſequens temporum malignitas, rurſus in edicta conſurgeret.

Ergo ut iſtuc redeam, unde me neceſſitas paullo longius abduxit; poſteaquam litteræ

Regiæ, (quas ſupra retulimus) à præcone vulgari, & in ſontes pœnæ revocari cœptæ; immanè, quantam feralis illa vox excitaverit facem. non jam ſolum territa plebes ſeditioſius fremere: ſed & omnis factio nobilium. totaſque provincias murmur & inſania pervadere, hoc non eſſe regnum exercere, ſed tyrannidem, cum alijs mortem, alijs exilium, omnibus metum prætextu violatæ religionis intentet Rex Philippus; ut ſingulorum bonis re vera inhiet. non ſe adeo ſtolidos, ut ignorent, quæ ſint officia principis, quæ populi. debere ſe obſequium, cætera liberos ſolutoſque. Proinde ſi pergeret ille tentare, quæ extrema ſunt in ſervitute, inventurum qui armata opponent corpora ſua, bello honeſtius, quam lictorum manibus perituros. Hæc & ejuſmodi per cuneos, ac conventus promiſcue jactabantur. Nam plerique re vera credebant Hiſpanicæ Inquiſitionis adferri initium.

Eodem tempore Maria Portugalica Regis filio genita, in Belgium venit. Alexandro Farneſio Gubernatricis filio paullo ante deſponſa; & ad eandem accerſendam comes Manſveldius unà cum familia in Portugaliam conceſſerat. Nuptiarum dies pro magnitudine fortunæ apparatibus inſignis, multos mortales exciverat. Nam & pater Octavius magna Italorum iuvenum manu advenerat. ac ne ſtudio magnificentiæ Belgæ vincerentur, cultu ad pom-

pompam exacto, hastiles ludos ad invidiam instruxerant. Mensis November erat. in hoc ultima dies S. Andreæ sacer, magno honore aurei velleris equitibus colebatur. Quippe patronum eum majorum pietas huic Ordini præscripserat. Cum igitur solita sacrificij solemnia ipsos proceres cum reliqua nobilitate corrogassent in templum; Præses Viglius Ordinis Cancellarius pro concione exponere cœpit; *Splendidissimum hunc Ordinem, haut alia causa cœpisse originem, quam ut religionem & concordiam, maxima regni præsidia, Proceres alerent. Basim, & fundamentum reipublicæ religionem esse. sine illa humanarum rerum regimen stare non posse. tutelam ejus omnibus incumbere; ac inprimis Principibus viris, ad prodendum in vulgus exemplum. Cæteros mortales Regibus subjici. Reges autem Ecclesiæ. nec eam esse aliam quam Romanam; hoc est, Christi Ecclesiam, quæ à temporibus apostolorum continua serie ab nos descendens, Beatum Andream huic Ordini patronum dederit. Eundem, sicuti memoriæ traditur, idolis, sacrificare jussum, Ageæ proconsuli intrepide respondisse, se cotidie pretiosissimum corpus, sanguinemque domini nostri Iesu Christi æterno patri in victimam offerre illam esse veterem hæreditatem ecclesiæ, ab ipso Christo nobis testamento relictam. multos olim ecclesiam expertam hæreticos: neminem tamen hactenus inventum esse, qui in sacrificium consurgeret, tantique sacramenti veritatem in quæstionem revocaret. Hanc primum ætatem oppugnasse sanctissimum mysterium. Nec habitura*

fuisse

anno M C C C C X L I V homo plebejus Duaci ſollicitare auſus, petitis ab Archiepiſcopo judicibus, violatæ religionis pœnas primus exolvit. Vrbanis magiſtratibus inſolitam ſibi quæſtionem exercere non audentibus. Quippe canoniſtarum ſuffragia Pontificio foro peculiarem fecerant. At poſteaquam Martinus Lutherus tentare publicam animorum pacem, & in Chriſtianorum exitium creſcere cœpit: religionis inclinationem excepêre leges & judicia, ad extinguendam tabem compoſita. Ac imprimis Leo Decimus Pontifex maximus in contumacem Lutherum atrociſſime detonuit. nec contentus cenſura eccleſiæ; inſuper Hieronimum Alexandrum Præpoſitum S. Ioannis Leodienſis, Protonotarium, ac bibliothecarium apoſtolicum legavit ad Carolum imperatorem, audacis inſaniæ ultionem provocans. Et quidem Cæſar habitis Wormatiæ comitijs imperij, poſtquam Lutherum publica fide interpoſita eo accitum, fatentemque palàm ſcelus, fruſtra ſollicitaſſet ad palinodiam, illic unde venerat ſecure redditum, ſeveriſſimis ſanctionibus proſcripſit. Legeſque has omnium primas poſtr. Non. Maij M I Ↄ X X I in ſectarios vibravit.

I. *Ne cum Martino Luthero hoſpitij, vel commercij jura miſceto.*

II. *Quiſquis eum habuerit in poteſtate, plectito, aut vinctum Cæſari tranſmittito.*

III. *Illicitis*

III. *Illicitis ejus commentis ne adhæreto;adhærentes cum ecclesia in gratiã redeunto, aut legibus plectuntor.*
IV. *Damnatorum bona fisco,judici,delatori,addicuntor pro æqualibus partibus.*
V. *Famosos,vetitosque libellos,seu probrosas imagines ne parato.paratos exurito.*
VI. *Typographi quæ ad religionẽ pertinent sine censura Ordinariorum ne excudunto. in cæteris à Cæsare facultatem postulanto.*

Cæterum prævalescente impetu novitatis, successit inquisitio; & ipsa suis armata legibus. quam primus omnium Franciscus Hulstius Brabantiæ Consiliarius anno MIↃXXII in Belgio exercuit. Iacobus Laurentius Mechliniensium Præses ei præerat.viri boni,industria validi,moribusque insontes,apud Cæsarem tot virtutibus commendari promeruerant. Cæterum plerisque hanc potestatem Pontificio foro peculiarem esse contendentibus;Adrianus Sextus diplomate firmavit.theologos tamen aliquot in assessores Hulstio attribuit.Ei postea Clemens Pontifex jurisdictionem ademit, Cardinale à Marca episcopo Leodiensi succedere jusso. Nec à Marca tot simul curis par esse poterat. Itaque precibus Cæsaris Pontifex indulgens,anno MIↃXXVII tres quæsitores Belgio assignat. Præpositum canonicorum regularium Asprensium Flandriæ imposuit.Prępositum Scholarium Montensium Hannoniæ, atque adiacentibus provin-

vinciis. Iacobus de Montibus Decanus Lovaniensis severo atque implacabili ingenio erat eoque accommodatior vitijs temporum, Brabantiæ, Hollandiæ, Zeelandiæ, Frisiæ, præfectus est. Multis ille vecordiam doctrina excussit. plures flagitium supplicio finiêre. Post ejus mortem, cæteros ut functione illa indignos, amotos accepimus. Ergo Paulus Tertius Pontifex anno MDXXXIII Renardum Tapperũ theologum atque decanum, Michaëlemque Drachium, I. C. & utrumque professores Lovanienses substituit. In quorum locum Pius Pontifex anno MDLX Iodocum Tiletanum Præpositum Wallecourtij, necnon Michaelem Bajum canonicum, theologos Louanienses instituit. Quibus Cæsar prid. Cal. Iul. MDL. querendi leges præscripsit in hanc formulam.

Inquisitores, & delegati, adscito tabellione commissas sibi visitabunt provincias impendio publico. A magistratibus, virisque piis, & integris diligenter quærent in hæreticos, aut non perfunctoriè suspectos. Qui damnatos habeant libros, qui legant, qui conuenticula in quibus de religione & scripturis tractetur, foveant. qui hæreticorum fautores, qui receptatores. Tabelliones, scriptis elogia mandent atque custodiant.

Fidem testium haut aliter explorent; quam jurisjurandi religione obstrictam. illos interim serio admoneant, ne vel invidia, vel odio, vel alio pravo affectu quemquam insimulent.

Qui

Qui eâ lege detulerit, ut nomen ejus non inferatur elogio; ne admittatur in testimonium.

Ea quæ deferentur occulta maneant. Nomina *denuntiatorum, aut testimonia, haut aliter Inquisitores publicent, quàm si adversus reos judicium experti fuerint.*

Delatores interim indifferenter audiant. Cum sinceram fuisse delationem constabit ex aliorum testimoniis, delatum vocent in jus, sine respectu nullitatis prioris denuntiationis.

Si quis invidiæ, vel odio, aut pravo animi affectu falsò deferat; judicibus & magistratibus, aut supremis curiis plectendus tradatur.

Quisquis ad Inquisitores vocabitur, venire debebit; cujuscumque tandem auctoritatis, vel condicionis, sive præsides, sive consiliarii Provinciales, aut magistratus, aut consules, vel senatores. Eosdem ad juramentum compellent, dicturos se ex animi sententia, quæ vel scient, vel rogabuntur; utrum ne cognoscant hæreticorum quempiam, aut vehementer suspectum.

Qui testimonium invitus dixerit, aut omnino perhibere detrectaverit, ab Inquisitoribus admonebitur. Si admonitus non paruerit, tanquam fautor rapietur in judicium; aut arbitraria plectetur pœna.

Et si in pristina contumacia laicus perseveraverit, ex edicto tanquam fautor hæreticorum plectetur, adversus ecclesiasticos jure agetur.

Præsides, consiliarii, judices, prætores, vasalli, & generaliter quicumque officiales, magistratus & subditi, Inquisitoribus, tabellionibus, aliisque ministris auxilium

lium præstent. tutos eos ab injuria reddant. contumeliam inferre ausos pœnis coërceant. Si quis neglexerit, aut dissimulaverit, ut fautor plectetur.

Hi, quos liquebit esse hæreticos, aut in edicta peccasse, vel qui duorum testimonio, vel alioquin legitimè ejusdem criminis convicti fuerint, comprehensi compingentur in carcerem. Iudices & officiales eam in rem præstent operam suam. inviti, & negligentes pœnâ fautorum plectantur.

Inquisitores à Cæsare litteras accipiant ad compellendos judices, & magistratus in auxilium. Nam & Cæsar supremis, ac Provincialibus Curiis mandaturus est, ut de invitis, & negligentibus pœnam sumant, vel in eos se animadversurum. Ecclesiastici, ab Inquisitoribus comprehensi, condantur in carcerem Concilii Provincialis, aut ordinarii. adversus quos agatur sine strepitu, aut forma judicii. Lite instructâ è Concilio Cæsareo nonnulli adsciscantur ad ferendam sententiam.

Quisquis ab Inquisitoribus in hoc eligetur, de causa cognoscere debet, & ad absolutionem, vel condemnationem rei suffragium promere.

Concilium quoq; Provinciale cognoscere, & pronuntiare cogatur, si ab Inquisitoribus interpellatum fuerit.

Si quis gravabitur, aut omnino detrectaverit conferre operam suam, debebunt hoc ipsum Inquisitores denuntiare Gubernatrici, aut privato Concilio. Si Inquisitores adscito sibi Consiliario aliquo degradandum esse reum pronuntiaverint, laicus judex sine mora de degradato sumat supplicium.

Si ex

Si ex elogio appareat laicum edicta transgressum esse; Inquisitores negotium conferant cum consiliario Cæsareo. ex cujus relatione Provinciale Concilium in sontem secundum edictum animadvertet.

Sed ne interim Inquisitores incurrant periculum irregularitatis, veniam exspectabunt à sede Apostolicâ.

Intereà ad conficiendum elogium, Consiliarium sibi adsciscant. qui, si in edicta peccatum videat, magistratibus regionis, aut Provinciali curiæ, & procuratori Generali elogium communicare debet, ut adversus sontes litem instituant.

Si laicus ex elogio suspectus appareat, in edicta tamen peccasse non probetur: tunc Inquisitores adscito Consiliario, vel perito aliquo à Provinciali curia delegato, de causa cognoscent.

Similiter si lite coram laico instituta, in edicta peccatum esse non liqueat; reus tamen aut suspectus, aut jure communi plectendus videatur: utique judex reum absolvet ab instantia: ad Inquisitorem tamen transmittet, ut cognoscat ille, an ex integro in jus vocari debeat.

Provincialibus autem curiis mandat Cæsar sub pœna indignationis, ne Inquisitoribus impedimentum facescant. & si cõtroversia inter eos oriatur Gubernatrici denuntient.

Officiales, & Ordinarii molestiam Inquisitori non exhibeant: alioquin ecclesiasticis censuris deterreat eos Inquisitor, aut Gubernatricis opem imploret. illa vero subsidio erit Inquisitoribus, cavebitque ne tam sanctum differatur negotium.

Sed nec è contra Inquisitor, Officialis, aut Ordinarii jurisdictionem perturbet.

Cùm alterius provinciæ incolæ ad Inquisitorem deferentur; elogium ille transmittet ad Inquisitorem domicilii, ut de crimine cognoscat.

Inquisitores quoque pastorum mores expendant, an viri boni, & sinceri, an catholici sint. si qui mercenarii deserto monachorum habitu pastoralia subierint officia, submovebit eos Inquisitor; quamvis ecclesiastici judicis consensu rationem vivendi, cultumque mutaverint.

Pastores palam foventes concubinam, aut qui cæteris scandalo fuerint; item indoctos, & inidoneos, episcopi, & Officiales, ex relatione Inquisitorum submoveant, dignioresque substituant. salvo jure colationis, & præsentationis. Si episcopi, aut Officiales parere detrectaverint, Inquisitor imploret Gubernatricis auxilium.

In ludimagistris famam, & mores observet. simul quid juventuti prælegant. si quid emendandum duxerit, denuntiet iis qui subrogandi jus habent; ut vel ipsi corrigant, vel si videbitur ludimagistrum dimittant. Qui si hoc ipsum facere gravabuntur, Gubernatrici denuntiet. Inquisitor denique in libros inquiret, ne damnati, aut suspecti excudantur vel distrahantur. item in mores, & familiaritates typographorum, & bibliopolarum. si quid corrigendum erit, statim emendet, ex magistratus aut curiæ Provincialis suffragio.

Inprimis ea adhibenda est cura, ne pium hoc nego-

tium

tium ex difficili reddatur impoßibile; ſimul ne emungant, aut deglubant populum Inquiſitores. & ante omnia remedium adhibeant his, quæ ſine periculo religionis, aut detrimento reipublicæ ferri non poſſunt. perſuaſumque omnibus reddant, ſe non quæ ſua; ſed quæ Chriſti ſunt quærere. in hoc potißimum intenti ut à Belgio contagionem arceant.

Inquiſitores eorumque miniſtri, ſtipendium à Cæſare accipiant.

Impenſas capturæ & carceris præſtabunt judices, qui manum reo injecerint, quas rationibus Cæſaris imputent.

Philippus Rex III Cal. Decemb. MIↃLV, ſicut antè diximus, imperium adeptus, hæc parentis ſui præſcripta diplomate corroboravit, & ſub titulo nominis ſui tulit ad populum. Sed medio tempore alia, atque alia edicta. gliſcentibus indies novis ſceleribus, quibus ſequentes leges obviam ibant. Primæ illę Anno MIↃXXVI ultrà mulctam nihil inflixerant. quas An. MIↃXXIX tranſgredi capitale fuit. Mox MIↃXXXI, MIↃXXXIII. MIↃXL. MIↃXLIV. & MIↃXLV. variè auctas: dein MIↃXLVI intenſas; atque MIↃXLIX interpretatas, ad ultimum Cęſar III. Calend. Maji MIↃL in unum omnes corpus contraxit, & hanc tabulam populo propoſuit.

Libros Martini Lutheri, Ioannis Oecolampadij, Ulrici Zuvinglij, Martini Buceri, Ioannis Calvini, editioneſve ab univerſitate Lovanienſi proſcriptas, ne vulgato, ne diſtrahito, neve legito. Famo-

ſas, & probroſas in religionem imagines ne fingito. fictas ne retineto, ne diſtrahito. ſacras imagines ne violato. ſecretos cœtus ne agitato. à conciliabulis, & conventiculis abſtineto. Extra theologos ab univerſitate admiſſos, de ſcripturarum ſenſu ſermonem, controverſiamque nemo miſceto. Proferendi, diſſerendi, concionandi illicita jus non eſto. Qui ſecus faxit, perduellis eſto. ex die criminis inteſtabilis eſto. alienandi facultatem ne habeto.

Pœnarum gradus ſunto. pœnitentia ducti, ſi viri, gladio plectuntor. fœminæ in terram vivæ defodiuntor. contumaces igne cremantor. bona univerſorum in fiſcum rediguntor.

Domum ſciens ne aperito ſectariis. victum, & amictum ne adminiſtrato. ad Inquiſitores vel magiſtratus deferto. quod ſi quis earum rerum præſcriptum exceſſerit, noxia par cæteris eſto.

Qui imprudens hæreſim contraxerit, & innocenter habitam legitimè maledixerit, ſi de religione ſermonem ſparſerit, relapſus habetor.

Qui ſuſpicionibus diffamatus hæreſi maledixerit, aut ex ea cauſa pœnas dederit; amplexus illicita, etſi in edicta non peccaverit, relapſus habetor. Relapſi ultimo ſupplicio, cum publicatione bonorum puniuntor. Suſpecti vel ad pœnitentiam admiſſi, ad magiſtratus, dignitates, officia ne aſſumuntor.

Peregrini ad incolatum ſine teſtimonio parochi ne admittuntor, ſuſpecti habentor, in jus rapiuntor.

Patroni & magiſtratus territoriorum, flagitia ad laicum judicem ſpectantia animosè vindicanto. alio-

quin

quin imperio & jurisdictione privantor; arbitrariam mulctam incurrunto.

Inquisitoribus cùm in jus vocant, aut in vincula ducunt subsidio sunto. si ad persequenda ea, quæ ad Inquisitionem spectant, concurrere velint, admittuntor. Procuratores fisci negligentibus, & dissimulantibus dicam scribunto.

Archiepiscopi, episcopi, archidiaconi, abbates, prælati, capitula, vicarii, Officiales, Pontificii judices, atque Inquisitores in sacerdotes hæreticos judicia exercento.

Ad perpetuos carceres damnati, vel ad palinodiam admissi; si præterea in edicta deliquerint, seditiosius egerint, aliudve turbulentum peccassint, magistratus publicationem bonorum persequunto.

Hæreticum ad Inquisitores, episcopos, vel parochos deferto. transgressorum edictorum ad magistratus. qui celaverit, fautor habetor, pœnâ vindicator.

Delator dimidium bonorum convicti auferto; ita tamen, si ultra centum libras Flandricas in bonis non habuerit. eorum quæ amplius centum in bonis fuerint, dimidium percipito.

Qui conciliabula, & conventicula indicassit, si particeps fuerit, impunitatem ejus rei habeto. si non fuerit, dimidium bonorum centenarii, decimamve eorum, qui centenario majores erunt, auferto.

Iudices provinciales de his delictis cognoscunto. magistratus municipales si prævenerint, judicium exercento. bona tamen principali fisco addicunto, deductis impensis. salvo tamẽ jure XII. Cal. Decemb. M IↃXLIX vasallis præscripto.

Pœnas legum arbitrari, vel mitigare fas non esto. qui faxit, dignitate, & officio privator. ad magistratus, & honores inhabilis esto. pœnam arbitrariam incurrito.

Fugitivi, & contumaces pro convictis habentor. qui pro fugitivis Imperatori supplicaverit, ad publica munera, ad honores, ad postulandum indignus esto.

Artem typographicam sine veniâ ne exerceto. nihil sine facultate Ordinarii prælis committito. Qui secus faxit, & illicita impresserit, pœna sectariorum plectitor: si licita; exilium, & quinquaginta libræ pœna sunto. domini pro familia tenentor. famuli extra officinam heri ne imprimunto.

Facultatem imprimendi, nisi boni nominis, nemo impetrato. Qui facultatem impetraverit, juramentum præstato, nihil extra provinciam, citrà censuram excusurum. nomen, & domicilium, simul & compendium diplomatis libellis præfigito.

Ante distractionem librorum, Ordinariis aut vicariis exemplar transmittito. sin secus, arbitraria pœna plectitor. Bibliopolæ sine facultate ne sunto. librorum non privilegiatorum quæstum ne faciunto. Editiones extra provinciam excusas ante censuram Ordinarii, aut vicarii ne prostituunto. alioquin si illicita distraxerint capitale esto. si licita XX. *Caroli pœna sunto.*

Boni nominis bibliopolæ sunto. in hasce leges juranto. extra civitates ne habitanto, neve distrahunto. inventarium licitorum, & illicitorum librorum in officina

officina habento, vel centum Carolis mulctantor. Magistratus municipales, cum eruditioribus bis quotannis officinam ſcrutantor. bibliopolæ magiſtratibus officinas aperiunto. præter bibliopolas nemo venundato.

Ludum litterarium ſine venia magiſtratus & parochi, vel eorum quibus hæc provincia mandata eſt, nemo aperito. noxa XII. Caroli ſunto. iteranti, pœna dupli, cum exilio. boni nominis profeſſores ſunto. libros ab univerſitate Lovanienſi præſcriptos juventuti prælegunto.

Harum legum æterna auctoritas eſto. ac ne in oblivionem veniant; ſingulis trimeſtribus publicantor. magiſtratus, ſi omiſerint decem Carolos fiſco præſtanto. ſecunda culpa duplo plectitor. tertia pœnis legum tenetor.

Ac ne tum quidem omiſſum, quin multa, & diverſa Antverpienſes quererentur. Terrebat illos præcipue quod cum inquinatis hominibus miſcere hoſpitium, & inire commercia vetabantur. Igitur Cæſar VII Cal. Octob. M I Ↄ L. leges ſuas ad ultimum interpretatus, hæreticos in fraudem legum tantum, alienandi jus non habere edixit; advenaſque paſſim hoſpitio ſuſcipi poſſe, ſi nihil irreligioſius, aut ſeditioſius dixerint, egerintve. Sic tandem ei rei pacem paravit, quoad ſequens temporum malignitas, rurſus in edicta conſurgeret.

Ergo ut iſtuc redeam, unde me neceſſitas paullo longius abduxit; poſteaquam litteræ

 Regiæ,

Regiæ, (quas ſupra retulimus) à præcone vulgari, & in ſontes pœnæ revocari cœptæ; immanè, quantam feralis illa vox excitaverit facem. non jam ſolum territa plebes ſeditioſius fremere: ſed & omnis factio nobilium. totaſque provincias murmur & inſania pervadere, hoc non eſſe regnum exercere, ſed tyrannidem, cum alijs mortem, alijs exilium, omnibus metum prætextu violatæ religionis intentet Rex Philippus; ut ſingulorum bonis re vera inhiet. non ſe adeo ſtolidos, ut ignorent, quæ ſint officia principis, quæ populi. debere ſe obſequium, cætera liberos ſolutoſque. Proinde ſi pergeret ille tentare, quæ extrema ſunt in ſervitute, inventurum qui armata opponent corpora ſua, bello honeſtius, quam lictorum manibus perituros. Hæc & ejuſmodi per cuneos, ac conventus promiſcue jactabantur. Nam plerique re vera credebant Hiſpanicæ Inquiſitionis adferri initium.

Eodem tempore Maria Portugalica Regis filio genita, in Belgium venit. Alexandro Farneſio Gubernatricis filio paullo ante deſponſa; & ad eandem accerſendam comes Manſveldius unà cum familia in Portugaliam conceſſerat. Nuptiarum dies pro magnitudine fortunæ apparatibus inſignis, multos mortales exciverat. Nam & pater Octavius magna Italorum iuvenum manu advenerat. ac ne ſtudio magnificentiæ Belgæ vincerentur, cultu ad pom-

pompam exacto, haſtiles ludos ad invidiam inſtruxerant. Menſis November erat. in hoc ultima dies S. Andreæ ſacer, magno honore aurei velleris equitibus colebatur. Quippe patronum eum majorum pietas huic Ordini præſcripſerat. Cum igitur ſolita ſacrificij ſolemnia ipſos proceres cum reliqua nobilitate corrogaſſent in templum; Præſes Viglius Ordinis Cancellarius pro concione exponere cœpit; *Splendidiſsimum hunc Ordinem, haut alia cauſa cœpiſſe originem, quam ut religionem & concordiam, maxima regni præſidia, Proceres alerent. Baſim, & fundamentum reipublicæ religionem eſſe. ſine illa humanarum rerum regimen ſtare non poſſe. tutelam ejus omnibus incumbere; ac inprimis Principibus viris, ad prodendum in vulgus exemplum. Cæteros mortales Regibus ſubijci. Reges autem Eccleſiæ. nec eam eſſe aliam quam Romanam; hoc eſt, Chriſti Eccleſiam, quæ à temporibus apoſtolorum continua ſerie ab nos deſcendens, Beatum Andream huic Ordini patronum dederit. Eundem, ſicuti memoriæ traditur, idolis ſacrificare juſſum, Ageæ proconſuli intrepide reſpondiſſe, ſe cottidie pretioſiſsimum corpus, ſanguinemque domini noſtri Ieſu Chriſti æterno patri in victimam offerre. illam eſſe veterem hæreditatem eccleſiæ, ab ipſo Chriſto nobis teſtamento relictam. multos olim eccleſiam expertam hæreticos: neminem tamen hactenus inventum eſſe, qui in ſacrificium conſurgeret, tantique ſacramenti veritatem in quæſtionem revocaret. Hanc primum ætatem oppugnaſſe ſanctiſsimum myſterium. Nec habitura fuiſſe*

fuisse commenta illa tot sectatores, nisi accessissent studia Principum, privatis respectibus cuncta novantium. Non Reges Angliæ, non Germaniæ principes amore divini cultus professiones illas amplexos esse. alios, ut licentius indulgerent voluptatibus; alios, ut lautis sacerdotum patrimoniis implerent ærarium accessisse huic disciplinæ. Gallorum denique Proceres ambitione flagrantes, aulæque infensos, quo factioni suæ vires, & in æmulos potentiam quærerent, præbuisse se tumultuantibus duces. breviter, si à principibus mutatæ religionis causam exigas, haut aliam reddituros, quam ut rationibus politicis, ad cujusque affectum, pro larva serviret. Hinc vero tabem illam cepisse incrementum. quæ apud nos eo proclivius erui posit, quod intra obscurissimorum hominum ingenia adhuc absconderetur. Et hanc potissimum solicitudinem ad Proceres spectare, aurei velleris sacramento obstrictos.

A plerisque effuso risu excepta est oratio; interrogantibus ecquas adhuc haberet aniles fabulas, qui modo de sancto Andreâ vanissima commenta, somniaque recitasset. Quæ ex eo hic inserui, ut corrupti sæculi mores noscitarentur. Quippe nobilitas in segnitiem, torporemque resoluta, nec ut olim intenta ad martem, pascebat animum peregrinationibus. Ac specie studiorum Genevam transiens, dum bonas artes, & civilia investigare crederetur; pravos ritus, turbidosque mores in patriam referebat. Hinc pristinorum sacrorum fastidio laboravit. Numen denique

con-

contemnere cœpit. de quo ad ultimum nihil certi habuit.

Circa idem tempus, Svvartenburgius, Hollius & Westerholtius Bruxellis agebant. Germani principes erant. Sed à ſenſu majorum abſtracti, laceſſebant ſubinde cavillis patientiam Procerum, & ſi in eum modum inceſſerentur, ferro ſe libertatem aſſerebant ulturos. furioſi turbines ad diſcutiendum compoſita, per quorum etiam amicitiam Belgæ fidentius ſcelera audebant. Et mox omnia in turbas vergere. Provinciarum Gubernatores concordi voce denuntiabant Gubernatrici, non velle ſe, & ſi maxime vellent, non poſſe tamen Inquiſitoribus adminiſtrare ſubſidium, aut invidioſiſſimarum legum exercitium admittere. ita induxiſſe in animum, ſi obſtinatius pergeret ipſa mandare, quæ communi officerent libertati, continuo ſe magiſtratu abdicaturos. Brabantiæ Ordines apud Provinciale Concilium (Cancellariam ipſi nominant) exponebant libello, non eſſe fas eccleſiaſticis in Brabantia incrementum accipere, aut extra priſtina tribunalia in jus vocare. eaſdem leges ſacramento Regis ſancitas eſſe, proterique, quoties contra ſolitos mores inferretur Inquiſitio. Proinde ut revocaretur mandatum, quo magiſtratus civitatum Inquiſitoribus adeſſe jubebantur, orare. Trepidante conſilijs Curia, conſultatio ad Gubernatricẽ rejicitur. Et illa

quidem

quidem attonita, primò, & ante omnia Inquisitorum Lovanienſium ſententiam exploravit. cum illi neſcio quid inordinatum promiſiſſent; Brabanticæ Curiæ ſenatores, cum Privata Curia, atque una Proceres in conſilium adhibuit. Tres fuere ſententiæ. Prima Cancellariæ, & illa obſcurior. ſingulis non ſatis adhuc audentibus invidiæ ſe offerre. Pòſt apertius ſuffragari juſſi, Inquiſitionem hactenus Brabantis inſolitam pronuntiant. edictis, & legibus non inuſitato ejuſmodi remedio compellendos eſſe hæreticos ad officium. Privata Curia cenſebat Brabantos Inquiſitioni obnoxios. Sed Proceres ſtatim Cancellariæ aſſentiebantur: poſteriorem ſententiam ut duram rigidamque reprehendentes, alteram illam laudabant, tanquam moderatam, aptamque tempori; & quod equum eſſet credere, cum de interpretatione legum quæreretur, leges ipſas tractantibus. Orta ergo eſt & tertia ſententia. Nam cum cæteræ curiæ hoc amplius decernerent, referendum eſſe de toto negotio ad Regem; Proceres econtra vociferabantur, *Non eſſe nunc tempus reſpiciendi ad tam ſerum auxilium. Imo confeſtim, & ſine mora pronuntiandum pro legibus patrijs, in quarum juſtitiam plurium ſuffragia conſentirent. nihil enim Ordines arbitraturos, quam negotium extrahi, ut tempore evaneſcat.* Et ſine mora Gubernatrix Proceribus acceſſit. cujus imprudentiã con-

consilij, sequentium malorum eventus explicuit. Mox quippe cæteræ provinciæ idem postulantes, non exspectato Gubernatricis imperio universis Inquisitoribus adimebant jurisdictionis ministerium. Inquisitores vero paullo ante à Gubernatrice ad constantiam severitatis animati, jamque attoniti, incertique quid agerent, vanis querimonijs in aula exprobrabant, compelli se ad intensionem officij, cujus potestas à magistratibus destituta, sine auctoritate, & formidine, imo vana, & ridicula relinqueretur. simul omnes parati Inquisitionis munia deponere; nihil aliud retulere quam verba, & voces, & adulatoria aulicorum fastidia. ambiguâ semper Gubernatrice, reliquisque occultê adversis.

Quæ res vivendi licentiam palam solvit. populi mores, studiaque labefactavit. At nihil æque publicam acceleravit calamitatē, quam turbulenta colloquia, quibus per multos hosce dies, non solum otiosa, segnisque multitudo maledicis sermonibus traducebat Regem: sed & nobilissimi passim viri. quem ego morbum perniciosissimum judico, quando à capite diffunditur. Ergo ex omni parte seditionis materia quærebatur. multis haut obscurè frementibus, vindicandam esse ferro libertatem. Atque omnia prorsus audaciæ opportuna dicebant. *Nullum in Belgio peregrinum exercitum. veteranos alieno ære oppressos, perinde querulos.*

quibus

quibus in pace nulla ſpes reliqua. cauſam, & initium ad flagitanda per ſeditionem ſtipendia circumſpectare. nec à Gubernatrice ad expeditionē exciri poſſe, prómiſsis toties fruſtratos. Quid tamē ſi excirentur? nullum ex ijs metum. qui non integram fidem adferrent, pleriſq; centurionibus Inquiſitionem deteſtantibus. cæteroſque facile conſenſuros in ſcelus, cum Proceres, cum tribunos, cū duces in partibus viderint. Tardum eſſe peregrinos elicere exercitus. ſed nec illos ſine ſtipēdio vexilla ſervaturos.

Exordiū conjurationis nobilium.

Hos & ejuſmodi ſermones pronis auribus plerique accipiebant, expendebantque. nam & opes reipublicæ acciſas noverant, vulgatis, paſſim arcanis imperij. Hinc audacia, atroxque conſilium, & fiducia rerum novandarum. Iam primum nimia licentia, dein conſcientia labentis aulæ, & quod negari non poteſt, novitatibus oblectatæ; cujus mores, & ingenium omnis fere regio induerat.

Primum conjurationis conſilium Bruxellæ fuit. ſex nobiles ad cœnam convenerant. interque pocula increpantes ignaviam Procerum, quòd toties de abroganda Inquiſitione conſultando perdidiſſent operam; atque inde indignitas animos acueret, triſtiſſimum facinus exorſi ſunt. ferendum utcumque erat, etſi non æquo animo, ſi ſaltem plebei homines tanto ſceleri præbuiſſent initium. ſex aurati equites conjuravere in perniciem publicam, & pacem Belgarum, ſtatumque concuſſere. nec enim plures in exordio fuiſſe memorātur.

ut

ut jure miretur posteritas, à tam paucis cœptum, quod tot millium sanguis, nec adhuc satis expavit. temulenti per insolentiam, atque lasciviam suscepêre nefanda consilia, ut pari audaciâ jam sobrij, nec minus vecordes exequerentur. Seu compromissum, aut compactum, seu societas (quæ inter malos nulla esse potest) sive potius conjuratio, seu quoquo nomine hoc ipsum quod egerunt, appellandum sit, fide invicem datâ acceptâque, subscripsêre certæ formulæ. De nominibus auctorum omnium non convenit. Quædam ætas obliteravit, atque odium partium. ego quoque consultò nonnullis parco, quorum vestigia per annales dissipata invenio. non quod posterorū magnitudinem in majorum maculis, pudendisque imaginibus, offendere metuam. nam quomodocumque hæc scripsero, scio mihi imminere invidiam. nolo tamen erubescant illi, quos jam fastigijs admotos video. quidam enim hodie eâ laborant intemperie animi, ut majorum sive errorem, sive fatalem vecordiam exprobrare non timeant liberis innocentibus. Inimica res tranquillitati publicæ, multisque gentibus civili sanguine per factiones expiata. Ego virtutes, & vitia temporum tradere constitui: nemini vero ruborem exprimere. Cæterum Philippum Marnixium Sanctæ-aldogundum legem fœderis in hunc sensum dictasse comperio.

Formula conjurationis.

Satis constat, quosdam perversos, callidosque homines, insatiabili avaritiæ, intolerabilique ambitioni, & superbiæ suæ inservientes, sub falsâ religionis umbra, sub publicæ tranquillitatis prætextu, perduxisse eo Regem; ut conatus ille sit, contra bonorum suffragia, contra sacrosanctum Deoque & hominibus dictum sacramentum, pernitiosissimam Inquisitionem per vim inferre. rem gentibus abominandam, divinisque, & humanis legibus contrariam. infandam ejus crudelitatem, nulla infidelium barbaries, nulla tyrannorum sævitia exæquat. nec ob aliud reperta est, quam in contemptum divini nominis, & exitium publicum. Siquidem jurisdictionem omnem Inquisitoribus trãscribit. cæteros in servitutem redigit. civium omnium capita in discrimen adducit. Nemo enim insons futurus est, quisquis vel sacerdotem, vel Hispanum inimicum sibi inveniet, vel scurram aliquẽ in caput suum subornatum. Nam dicendæ causæ potestas, omnisque defensio reis adimitur. Hæc ergo revocamus ad animum. & officij nostri ducimus imminentibus succurrere malis, corporaque & facultates nostras prædæ eripere: ne prætextu violatæ religionis innocentium sanguine calumnia pascatur. Itaque pulcherrimum facinus contractâ societate aggressi sumus. gravissimisque obsecrationibus obstringimus mutua capita, nullam nos Inquisitionem in Belgio passuros, nec ullam rem quæ eo pertineat, quoquo titulo adumbratam; sive Inquisitio, sive visitatio, aut edictum, seu quocumque

que

que alio nomine appelletur. sed econtra sublaturos, atque eradicaturos eam funditus, tanquam fontem confusionis, & injustitiæ. Obtestamur interim haut alio hæc respicere, quam ad honorem gloriamque divini cultus, & amplitudinem Regis, ac salutem publicam. ut salubri aliquâ ratione popularibus discordiis obviare liceat. Proinde Deum in testem accipimus, non commissuros, ut Inquisitio, vel edicta nostrorum quempiam lacessant. cæteroqui corpus, & bona oblaturos in ultionem. sed nec ullus color, aut occasio, nullus titulus, aut causa, ad excusationem proficiet, quo minus ad auxilium quisque confluere debeat, etiamsi rebellionis crimen contractum obtendat. Nec enim rebelles dici possunt, qui gloriam quærunt divini nominis, Regisque majestatem tuentur, & salutem publicam; qui bonorum curam gerunt, uxoremque, & liberos, & familiam vindicant ab injuriâ; in quorum tutelam Deus, & natura universos obstrinxit. Interea ut sancta hæc societas inconcussa semper, & inviolata permaneat, fidem invicem præstamus, ea nos acturos, ratumque habituros, quæ statuentur ex communi consilio, vel ex suffragio illorum quibus ea cura mandata fuerit. Creatorem cœli, & terræ, mentium scrutatorem, in testem accipimus nostrarum actionum; sanctissimumque ejus nomen invocamus, precamurque suppliciter, ne cœpta hæc nostra successus destituat. utque per gratiam S. Spiritus ad honorem sanctissimi nominis sui, publicamque

tranquillitatem, & animarum nostrarum salutem dirigere velit. Amen.

Ipsa ferè retuli verba, sicut erant incompta, atque acerba, quantum Latino sermone assequi licuit. Primus deinde Marnixius subscripsit; & si fallat, iratum Deum, hominesque invocat. Cæteri deinde idem faciunt. Hæc enim erat tessera conjurationis. Cæterùm ut furori pararent vires, itum inde per provincias. amicos, propinquos, necessarios, familiares, notos atque ignotos, bonos ac malos, in idem facinus concitant. Multi levis animi vitio easdem partes amplexi sunt: pauci consilio. catholici, an hæretici, nullo discrimine. Toti dies comessationibus transigebantur; & ut quemque in contubernium attraxerant, obviam ei ire, prensare, amplecti, onerare poculis, præire sacramentum, dextram chartæ ad signandum adducere, dubitantibus exprobrare vecordiam, minis cogere. sic passim, latéque nomina data. & à plerisque tanta securitate, ut ne scirent quidem quid subscriberent, atque interim pigeret exquirere. postridiè verò cum animo suo reputantibus magnitudinem facinoris, non patebat regressus ad pœnitentiam. Auriacus, Egmondanus, Hornanus, Megemus, Bergensis & prætereà multi ejusdem Ordinis, ut auctores, vel participes conjurationis jactabantur, quorum signa quoque falsò codicillis impressérant.

ferant. hac arte centuriones potissimum, & signiferi in scelus obstricti sunt. in quibus tamen plus amentiæ, quàm sceleris fuit. Scio quoque Henricum Brederodium, in Ordinariæ turmæ signiferum strinxisse ferrum, quod sacramentum accipere detrectaret.

Primum colloquium factiosis Bredæ fuit. Sub Id. Mart. non uno prætextu cum Hornano, ad Auriacum diverterant, secretum inituri consilium. Forte autem Swartenburgius, Hollius, & Westerholtius in Germaniam recedebant. Hoochstratanus solemne viaticum abituris instruxerat, in Hoochstratensi prætorio suo, frequentesque conjuratos convivio adhibuit. Egmondanus, & Megemus eòdem veniebant. Cùm multo incalescerent mero, trecentos, & ampliùs nobilissimos viros conjurasse in Inquisitionem & edicta Auriacus memoravit, viresque illorum non immodicè æstimare cœpit. Megemus novitatem consilii admiratus; quid? inquit, tam pauci in perniciem publicam? ita me Deus, ducenta florenorum millia permiserit mihi Rex, scurris ego illis caput imminuam. Vt facilè appareret abhorrere eum à furiosis consiliis. Sublata jam mensa Auriacus solicita manu Egmondanum protraxit in secretum, totamque scenam conjurationis aperuit. quacumque tandem mente, Egmondanus inde cum Megemo Bruxellam iter instituit. Promptius

hinc agitatum inter temulentos de ſummâ conjurationis. Auriacum, & Hornanum arbitros fecerant amentiæ ſuæ. magna nomina,& momentum partium.Publicis enim conſilijs incumbebant. Quærebatur potiſſimum inermes, an armati; oratione, an libello ſententiam exponerent. vicit mitior ratio, ut inermes, & libello; tanquam jus, forumque reſpicerent. In dictando libello non unus aliquis conſenſus. ſæpius in aliam atque aliam verterunt formam. Sunt qui Hiſpanicè conſcriptum velint. quos ego falli exiſtimo. De Gallico idiomate plures mecum conſentiunt. quod & publica exemplaria promiſcuè præferunt. apud omnes tamen in hanc ſententiam fuiſſe invenio.

Celſitudini Parmenſi.

Libel'us à conjuratis Gubernatrici oblatus.

Belgas venerationi principis ſui religioſius ſemper fuiſſe deditos, nullus eſt terrarum angulus qui ignoret. hanc in primis gloriam nobilibus peculiarem genius fecit, fortunarum ſuarum, vitæque prodigis pro ſalute Principis. Proinde nihil prius nobis fuit, quam ne, majorum veſtigijs inhærentes, vinceremur obſequio. Movemur enim cauſâ reipublicæ. Aliquantillum invidiæ ſubire eligimus, quam intempeſtivo peccare ſilentio, & ad præſens omittere, quæ ad communem incolumitatem pertinent. Quantum ſummæ rerum collaturi ſimus, tempus aperiet. nullum majus à nobis obſequium

exſpe-

exspectari potest. Quamvis ergo nemo dubitet, haut perperam fecisse Regem, quòd servari jusserit leges, quas rectis forte consiliis Cæsar edixit: tamen habenda est ratio temporis. ejus condicio, alia atque alia remedia exigit. Eædem illæ leges, ultra priscum rigorem exercitatæ, multorum motuum hactenus causa fuêre. Quas cùm nuperis suis litteris Rex non mitigaverit; sed econtra exerceri eas acrius jusserit: timemus sanè, ne ingravescentia mala in tumultus exeant. quos funesta terrarum vastatio excipiat. multa cottidiè indicia seditionis erumpunt. Iamdiu exspectavimus, ut Proceres, Ordinesve provinciarum hanc in se curam transferrent, atque imminentium calamitatum radicem exscinderent: sed cùm hoc illi graventur officium, & in procinctu stet pernicies, ac ruina publica: unusquisque nostrum muneris sui esse credidit, exolvere se sacramento, atque impendentis tempestatis periculum avertere. Satis quippe confidimus æqui, bonique consulturum Regem hæc monita. Maximè enim nostra interest. Quoniam ruri agentes, & populationibus expositi, omnium proximi habemur, in quos tumultuantium rabies feratur. Adhæc si rigorem illum semel admittimus, quem deinceps innocentem Rex habiturus est? non deerũnt certè, qui improba præmij spe invitabuntur ad calumniam: qui prætextu violatæ religionis, periculum singulis intentent. quippe accusatis nullum relictum est refugium, quàm clementia, & dissimulatio judicis, in cujus misericordiâ omnium

vita opesque sitæ sunt. Oramus ergo ut obviam eas: & pro magnitudine causæ mittas ocyus ad Regem; ut videat, ne quid detrimenti respublica accipiat. Salva illâ stare non potest, nisi mala hac, edictorum abrogatione antevertat, & perire leges malit, quàm rempublicam. Quamvis denique necessitas temporis edicta non rejiceret; justitia tamen, & æquitas abrogari postulant. Hujus consilij rationem reddemus vobis, quotiescumque Rex à nobis exegerit. Sed ne officia hæc nostra inimicorum acerbitas in deteriorem partem interpretetur; tanquam contendamus dominantibus præscribere leges, aut Majestati frænum injicere: Placebit Regi refringere leges generalium Ordinum consensu, & ultionem flagitiorum sic exigere. Rogamus tamen Celsitudinem tuam, ut dum exspectas voluntatem Regis, exercitium interim legum, & Inquisitionis suspendas. Quod officij fuit nostri, exegimus, impendentium calamitatum indicia non suppressimus, ne, si quid evenerit tristius, imputari nobis debeat. Proindè Deum, & Regem, & Celsitudinem tuam, ipsum denique Concilium Status, propriámque conscientiam in testes accipimus præsentis obsequij. in quo haut alios nos gessimus, quàm fidos clientes, & ministros convenit. Ideóque instamus quàm maximè, ut maturè subvenias. Offerendi partes Brederodius poposcit. priscis Hollandiæ comitibus stirpis suæ auctoribus ferox, atque ore tenus facundus, perinde audax, atque factiosus, & ad flagitium prom-

promptiſſimus habebatur. Bruxellæ ad Calendas proximas adeſſe omnes juſſi.

Nihil adhuc de conjuratione in apertum eruperat. Primus Gubernatrici indicium Megemus fecit. ita tamen, ut nec totam aperiret tragœdiæ ſpeciem. Imminere periculum reipublicæ, flagitio trecentorum nobilium, libertatem religionis petentium; quam fœdere inter ſe per jusjurandum icto, viribuſque externis ſubnixi, mox armati poſtulatum venirent. Vnde id accepiſſet, quamvis rogatus, non adjecit. externum ſibi nobilem retuliſſe ſimulans, cujus nomine abſtineret, ſacramento pietatis obſtrictus. Quippe Megemus, cætera egregius, & in paucis Gubernatrici poſtea charus, rigorem legum, atque Inquiſitionem juxtà oderat. rarò hominibus tanta virtutum inſita conſtantia, ut meliora ſemper ſuadeant exuti affectibus. ſupra mortales credendus eſt, qui amicitia, vel odio, animique contumacia aliquando non peccat. optimus tamen ille eſt, qui minus peccat. Paullò poſt Egmondanus fœderis exemplar Gubernatrici exhibuit. Nomina conjuratorum, nec omnium prodidit. Secutæ mox ſunt ab Auriaco atrociores epiſtolæ; parari exercitum, duces, & centuriones legionibus aſſignatos, viginti hominum millia brevi in procinctu fore, colorem quæri diſcordiis, denique mutationem principis in ſermone haberi. Ea ſe deferre

quæ audierit. quamvis gravia, & incredibilia, non omnia tamen ex falso constare. Hæc ab illo ficta, & ad simulationem magnarum virium composita dicuntur, ut amoliretur suspicionem conscientiæ, simul & Gubernatrici trepidationem injiceret. Quæ interim attonita, stupentique similis, & jam magis, magisque pavida, reputansque secũ quid faceret, quid primum aggrederetur, concilium Procerum quos casus obtulerat, atque eorum quos maximè ducebat idoneos properè contraxit. variantibus sententijs, prope in altercationem res venit. Megemus clamabat; *non esse jam tempus certare otiosis opinionibus, & consultando dies perdere. aut delectum, bellúmque habendum esse; aut vulgandam religionis libertatem. Sed cùm neutrum horum fieri posit inconsulto Rege, & imminentis periculi magnitudo intervallum non postulet: quod reliquum esset, parendum necessitati; hoc est, Inquisitionem abrogandam, atque aliquid laxamenti dandum legibus, impunitate contracti sceleris factiosis promissa.* Et huic Egmondanus verbo assensus est: fremente Barlaimontio, *vanos esse rumores, & ad terrorem de industria compositos. fieri non posse, ut strepitum tanti exercitus velocitas famæ non præveniat. cur metuerent paucorum colluviem, ex seditiosis aliquot pendentem capitibus? momento temporis dissipari posse, cõspirantibus in unum Proceribus. Et si se audirent,* *extem-*

extemplo insignem aliquem ducem obtorto collo arriperent. uno, atque altero percusso, quieturos cæteros. & hoc maximè pertinere ad exemplum. Non placere sibi abolitionem concedi, ubi nec rei, nec crimina proderentur. hoc non esse scelera tollere; sed provocare: non componere seditionem; sed irritare, & spe impunitatis, illecebram peccandi porrigere. Gubernatrix ad frequentius Concilium, quod intrà paucos dies habitura erat, rem ex integro distulit. variisque interim cogitationibus distracta, potens sui non erat. incautus ad credendum pavor, constantiam abstulerat. quidquid in tristiorem partem metus suggesserat, secretâ æstimatione librabat. colligeret copias? alieno ære demersum ærarium. nervum belli pecuniam esse. sed cui alas, cui centurias, cui legiones, cui denique exercitum crederet, intimis aulæ suspectis? conclamatum fore de religione, silentibus inter arma legibus; & sic bello amissuram, propter quod bellum gereret.

Erumpens in publicum conjuratio, populum exspectatione eventus detentum, variè affecit. prudentissimus quisque nec probare: nec tamen aliud quàm tentationem credere mitigandarum legum, quæ publicè exosæ, multis quoque familiis funestæ, atque exitiosæ timebantur. Longè alius vulgo sensus erat. seditiosissimus quisque increpare pervi-

caciam Regis ducebat egregium. extitiſſe viros, qui aſſertum irent libertatem; qui jura, & leges tuerentur. irent nunc Inquiſitores; citarent armatos; nunc torquerent; nunc urerent. victam eſſe tandem, verſamque in furorem patientiam læſam. Cæterum acerrima ſeditionum materies fuit, quòd Erycius Brunſwicenſium dux traderetur compoſuiſſe legiones, & eaſdem à Rege conductas, exſtruendarum arcium, & Inquiſitionis firmandæ causâ; rectáque iter in Belgium dirigere. Nec de legionibus dubitabatur, quas nulla probabili cauſa Brunſvvicenſis conſcripſerat. & quorſum tenderent nemo ſciebat. Nam & vicinorum Principum ſecuritatem concuſſit, inſidias atque arma metuentium. Quod inter cæteros mortales invidia, id in principibus pro virtute eſt, ſuſpicio alienæ potentiæ. Clivia erat, qua Brunſvvicenſibus in Belgium venturis tranſitus erat. Cæterùm dux ejuſdem regionis profecturus Auguſtam Vindelicorum ad comitia imperii, omnes eos, qui fide clientelæ, aut obſequio ejus tenebantur, arma, & equos parare, atque ad claſſicum intentos conſidere domi juſſerat. Hinc fama ſine auctore exierat, conſenſiſſe eum in conjuratorum facinus. Crebris litteris Brunſvvicenſem Gubernatrix admonuit, ut ab armis falſo Regis titulo ſumptis, decederet. & cum proprio nomine impetrare non poſſet, aucto-

ritatem Cæſaris nequicquam imploravit. Nec ideo tamen mitigatus eſt populus, cuicumq; famæ credulus. Itaq; varijs criminationibus inceſſebat Gubernatricem, ut fallacem & callidam, vanis & inanibus promiſſis, hominibus illudere. ſparſa quoque Antverpiæ ſcedia, ſeditioſis referta carminibus, incitamenta diſcordiæ, in urbe fœcundâ rumoribus, quibus plebs totis illis diebus perquàm dedita erat. ſed magiſtratus imprimis ad lectionem inhorruit, confeſtim igitur, & ſine morâ in libellorum auctores quæſtionem exercuit, ingentia præmia decernens, ſi quis indicaſſet. vigilias quoque diurnas, nocturnaſque intenſiùs habuit. ſtationeſque per urbem diſponit, nec mortalium cuiquam fidere juſſit. Ergo hinc, inde, & undique atroces nuncij deferebantur in regiam. Antverpienſes ut non apertâ conſenſione; ità viritim deſcendiſſe in conjuratorum facinus, mandatumque multitudini ut imparatam occuparet urbem, & ſi forte arma moverentur à Gubernatrice, ne pecuniam, vel quid aliud, ad uſum belli exportari permitterent. Adhæc Gallos, Angloſque pepegiſſe, non defuturos ſe conjuratis, ſi Gubernatrix ad arma ſpectare cœperit. Et illa quidem de Gallis omnino ſecura non erat. Quippe Hugenotti (Gallicis hæreticis hoc nomen fecit ſectæ genius) magnis copijs

Caletum

Caletum intraverant. Zeelandicas moliri insulas, & ob hoc ipsum instruere classem ferebantur. sed artem fuisse postea apparuit. Exoneraturus Gallias suas Rex, seditiosissimam hominum fæcem in Floridas insulas jure colonorum ignaram traduxit. Saluberrimo more, & ferè usitato magnis imperiis; ut repurgato populo domi tranquillitas, apud victos munimenta pararentur. Relatum est præterea, Auriaco, & Hornano intercedere cum Conjuratis privata consilia. Dies appetebat solemni Procerum conventui indictus. Nec Gubernatrix dubitavit, Auriacum, & Hornanum litteris in senatum perlicere. Nam si per omnia spreti forent, causam offensæ crederentur accepisse. & jam de conjuratione placidiora omnia acceperat. Vterque quoque abesse non sustinuit. Itaque VI. Cal. April. præter eos, in curiam quoque ex optimatum numero convenere Egmondanus, Arschotanus, Bergensis, Megemus, Arenbergius, Hoochstratanus, Lignius, Montignæus, Barlaimontius, & Hachicourtius. Privatæ curiæ senatores, unà cum Bruxellio pariter adsciti sunt. Multis diebus assidui in eo fuerunt, quid statuerent de Inquisitione & edictis; in hanc, aut illam partem suffragia variantes. Multi pro legibus stabant. Plures mediam sententiam eligebant. Alii leges omnino detestabantur. E quibus Auriacus ita disseruit. *Vtinam in*

principio credidisses nobis. suaseramus si morbi sævitiam ponere velles, uterêre potius aliis artibus, iisque mitioribus, quàm metu mortis contaminatos in desperationem adduceres. Omnes ut vides ejusdem animi sumus. religionem Catholicam salvam volumus. & si integritas ejus sine ope Inquisitionis retineri non possit; agedum digna hæc est, cui fortunas impendamus, & spiritum. sed ut modò audisti, longè nobis diversa sententia est, tolli ergo debet tot malorum seges atque materia, ut nos periculo liberet. Inquisitionem tamen rectè distinxit, quisquis paullo ante duo ejus genera constituit; Papalem, & Episcopalem. priorem illam quia possumus, habere desinamus: alteram enim omnino non possumus; nisi ut episcopos exterminemus sedibus, quorum esse munus nemo ignorat, in cujusque mores, & genium, vitiaque inquirere. Et hoc ipsum, quidquid est, Inquisitio est. Neque tamen illa est, quam nefaria voce perstringit populus. Papalis illa, seu Romana, sive Hispanica, seu quovis alio nomine dicta, illa tamen sola in fastidium venit, quæstusque, & odia hominum prope in tumultum concitat. Quid igitur ea opus est nobis, quam multis gentibus deesse video? Pristinus rerum status, plerisque Galliæ, & Germaniæ populis nihil ad constantiam obfuit. satis erit mea sententia, si pastores curam intendant, si episcopi officium impleant suum. Nam & salva Regis pace, Papalem adimi posse sat conjicio. Ille enim cùm ad te scriberet, nihil se ex vetere more mutare velle

velle adjecit. Ante Lutheri ortum Inquisitionem Papalem nemo noverat. Imperatoria Majestas primus induxit. at cum otiaretur Ecclesia, cum torperent episcopi, cum sorderent sacerdotum mores; breviter, cum tempora exigerent. Nescio tamen; utiliusne Cæsar, an periculosius fecerit, quod leges publicas, hoc est; fundamenta reipublicæ concusserit. Interim alia est hodiè imperij facies, alius dignitatum aspectus, alius rerum ordo. Provincias aspicite, tot episcopis, quot opulentis fere civitatibus instructas. Ecquid mirum, si ad sæculi nostri genium remedia exigimus? Medici non nisi ægrè ad tristiora recurrunt. omnia prius experiuntur, antequam ad ustionem veniant. nondum deplorata res est, & consumpta remedia. Periculosè status bene constituti leges vertuntur. Imitandi sunt periti medici, qui acerbiora medicamenta suavi temperant mixturâ, & stomacho nauseantis accommodant. lenitate, non rigore opus est nobis. videmus fastidium populi. mitigandum hoc est, ne (quod abominor) in seditionem exeat. Quod ad me igitur attinet, magnopere censerem, hoc esse tempus, quo Inquisitionis exercitium differre oporteat. quod sine cujusquam fraude facere licet. Inquisitores ab hodierno Pontifice diploma non habent. sine quo hactenus illorum nemo jurisdictionem incepit. & ipsi quoque fato Pontificis, mandatum suum extingui existimant. hæc de Inquisitione, mea, nec (ut vides) sola sententia est. De edictis vero quid

judi-

judicem, jam antè multa audisti, & plura nunc in contemplationem veniunt. Nihilominus Viglius perveniendum putat ad gladios. aliter sectarios, ait, tolli non posse. Et ut verum fatear, ea sententia olim plurium fuit. sed ego illam condicioni temporum, non prudentiæ imputo. Vsu rerum compertum est, exquisitiorem quamque crudelitatem, magis esse sectarum illecebram. Nam qui novæ religioni accedunt, ita plerumque affecti sunt, ut à Deo traductam putent fidem suam, atque unam præsenti morti pervicaciam anteponant. Proximis annis multi professiones illas amplexi sunt, haut alio vitio, quàm quod in perituris constantiam mortis attoniti admirarentur. Rectè eos credere debere ducebant, qui ob hoc ipsum quod crederent, corpora sua, (quæ utique non oderant) suppliciis offerrent in pignus, & infanda tormenta læti exciperent. Hoc in Gallia, hoc in Anglia, hoc apud nos denique crudelitas profecit, ut plures de novo reos faceret. Primi quoque Christiani jactare solebant sanguinem martyrum, semen esse Ecclesiæ. Proinde Iulianus Imperator, ut eos sibi invisos funditus erueret, mitius habuit. & sanè plures ille pace, & otio à fide abstraxit, quàm priores illi ferro, & sanguine. Non est gladio jus in animum. Iudæorum pervicaciam nullus unquam Regum excussit. Animi viribus debellandus est animus. Quàm atrociter hæresis Græcorum concussit imperium? ferè tamen Cæsares exilio contenti fuere. Nec Constantinus ab Ario, Constantius ab Ætio, Theodosius à Ne-

ſtorio graviora exegit ſupplicia. & hic tamen triſtiſſimas pœnas legibus ſanxerat, ut terreret noxios, quorum interim nemo gladio periit. ubi jam ſunt Ariani, quos non unum regnum, non unum imperium, fere dicam, non unus capiebat orbis? ſecura ſegnities, & non irritata vetuſtas univerſos extinxit. Omnis hæreſis hoc in ſe habet, ut exoriens tollat ſupercilium: ſimul vero atque exuta novitas eſt, ſibi relicta, & nullo cogente ſponte excidat. Contenti ſimus pœnis, quibus tanti Imperatores fregere flagitia. nunquam tutius quàm per exempla progredimur. Nova & inexperta cum periculo incipiuntur. Carolus Cæſar anno M I Ↄ L. *ſolicitantibus provinciis de rigore legum quædam detraxit. ſicut* Rex *Philippus proximè meditabatur. benignitatem ejus Epiſcopi deterruere. an rectis conſiliis, ipſi viderint. Ego interim leges pro moribus temporum flectendas judico. vincemus ſcelera, ſi non vicerint. Nam ut omnino eſſe deſinant, vix equidem fieri poſſe exiſtimo. Naſcituras ſemper hæreſes Apoſtolus prædixit. Demus verò leges illas optimas eſſe: quid jam tamen proficient? In plures contagio ſerpſit, quàm citari poßint ſingulorum nomina. quid ſi, dùm intentos jugulo ſuo viderint enſes, ad inſaniora neceſſitate adigantur? Ex parva ſcintilla magnum ſæpe ortum eſt incendium. Haut aliis initiis Galli in ſeditiones ſeceſſere; cum quibus conjuratos intelligo ſociare conſilia. Placandi ergo aliqua ratione ſunt nobis, ſi pacem retinere volumus. Quod impræſentiarum*

tiarum dedi, tutum eſt conſilium. quæ vobis optima videbuntur Deus ſecundet. Nemini mirum videri debet, tantam in illo principe eluxiſſe cognitionem philoſophiæ. Ex Balduini colloquiis hauſerat. His ille artibus rempublicam componere ſuſceperat. Libratis ergo hinc, inde rationibus, media placuit via, hoc eſt; derogare aliquid legibus, quas nec ſalva pace retinere poterant, nec ſalva religione abrogare. Dein conjuratis reſpondendum eſſe cenſebant, quod Inquiſitionem non habentibus, nullam inferrent: habentibus, interim exercitium ejus mollirent, quoad de voluntate Regis redderentur certiores. moderationem legum Gubernatrici & Proceribus curæ fore: nec laturos alias, quàm quas conſenſus Ordinum comprobaſſet communi ſuffragio. Nec mora Gubernatrix Privatam curiam, primo quoquo tempore novi edicti formulam componere juſſit.

Dum hæc aguntur, rumor curiam penetrat, veniſſe in urbem conjuratos. Brederodius cum paucis appulerat. cæteri poſtridie ſucceſſuri ferebantur. Et hoc nuncians alius ſupervenit. Rogare gubernatrix cœpit, quid auctores ſibi fierent, utrum appropinquanti multitudini occluderet portas urbis, an potius in tutum ſecedens furentibus ſe eriperet. Egmondani ſententia abhorrebat à fuga, vio-

landiſque ijs, qui ad tribunal decurrerent. Quem intuens Barlaimontius, quin imò inquit, compleamus curiam armatis, & univerſis trucidatis tam effuſam vindicemus licentiam. Auriacus negabat ſe commiſſurum, ut inſtar barbaricæ feritatis damnaret, quos nondum conſtaret eſſe reos, multos eorum ſanguine, vel affinitate ſibi permixtos. ſi ſupplices venirent, quare non liceret his, quod promiſcuè omnibus licet? ſi inermes, nihil eſſe quod formidarent. Quidam cenſebant occultè hortandos conjuratos, ut ſinguli, & ſine turbâ venirent in oppidum, vel provinciarum rectoribus libellos porrigerent.

Conjurati in curiam prodeunt.

Non intererat Conjuratorum quid decerneretur. cogi ad obſequium non poterant. In urbem recepti, Nonis April. progrediuntur in curiam. bini ac bini longo ordine procedebant. Diceres pompam funebrem ducere. De numero ſcriptores non conſentiunt. trecentos fuiſſe multi tradidere. plures alii, pauciores nonnulli conſtituunt. Ego in litteris Gubernatricis ducentos invenio. Egregium agmen ſplendidorum equitum, nec inania nomina præferentium. Eminebant inter illos Ludovicus Naſſovius cum Brederodio, ſyrma claudentes; altiſque ſpiritibus inflati, & non vulgari ſpecie, omnium oculos in ſe attraxerant. Ingens turba denſis

ruebat

ruebat agminibus in spectaculum, exspectatione suspensa. Pauci ex plebe hoc conspectu movebantur. Ignari adhuc quantum ferealis illa vecordia conflaret incendium; cujus calamitas maxima ex parte in se redundaret. Frequens eo die Concilium advocatum erat: admissisque in conspectum conjuratis Brederodius uno genu procumbebat in terram, vultuque elato, post officiosæ dimissionis venerationem hæc verba locutus est: *Domina, Nobiles hi, quorum numerum vides, gravissimis de rebus, & ad salutem publicam pertinentibus, ad te libellum adferunt. plures idem facturi erant. sed sua cuique ratio adesse non patitur. Providere tibi placeat, quæ putabis in commune conducere; atque æqui boniq; hæc consulere.* Dein porrexit libellum, &c; *cæterum, Domina*, inquit, *quidam actis nostris obtrectare ausi, egêre negotium calumniæ. turbas, seditiones, & quod atrocius est, mutationem status moliri nos differunt; fœderaque cum alienigenis contrahere. Indigna prorsus animo nostro cogitatio & sacramento adversa. Rogamus ergo delatores renunties; & ad quos tãtum pertineat facinus, ut pervestigato scelere debitas pœnas à noxiis exigas.* Gubernatrix accepto libello ad Concilium relaturam se dixit. jussitq; in vesperam opperiri responsum. Dein marginibus libelli ex procerum consilio adscripsit; *Legatos se missuram ad regem. in ingenio ac benignitate ejus fiduciam ponerent. se quoque interposituram officii sui*

Oratio conjuratorum libellum offerentium.

ministerium. De mitigandis edictis jam multo ante cum Proceribus egisse: & in promptu esse formulam, quam destinaret Regi. pro certo haberent non displicituram eam provinciis. scire utique & ipsos, quàm in potestate sua non esset, intermittere Inquisitionis, legumque munia, vel provincias ex ea parte exleges relinquere. contentos esse debere, quod de postulatis eorũ ad Regem scriberet. Daturamque operam, dum responsum opperiunt, ut Inquisitores, & magistratus providentius, modestiusque se gerant, nec querelæ causam cuiquam præbeant. Eos quoque se mores ab illis exspectare. Considerent itaque, Inquisitionem se non illaturam his provinciis, quibus hactenus insolita fuerit. & hoc esse, quod Brabantis nuper rescripserit. ad quæ impetranda eo proclivius operam, curamque impenderet suam, quod ab omni mutatione religionis alienos eos intelligeret. Tenebrante vespera conjurati revertuntur in curiam. recepto libello, rescriptũ tumultuantibus magnopere displicuit. Et certè exspectatione minora consecuti fuerant. Itaque preces repetere statuunt. Et quoniam fatalis quædam amẽtia pervagabatur provincias, multi cottidiè deficiebant ad illos. & qui prius sociaverant consilia, plures jam aderant. Culenburgius quoq; simul intervenit, magna nobilium juvenum manu stipatus. VII Idu. Apr. eâdem pompâ rursus iter in curiam dirigunt. Admissi in conspectum, *magnas*, inquit Brederodius, *debemus tibi gratias, Domina, quòd*

de

de his quæ fecimus rectè sentias, nec protelationibus ullis responsum moreris. cæterùm si ambiguam voluntatem tuam, nonnihil liquidiorem effeceris, nihil est, quod debeamus amplius optare. Nam Inquisitionis, legumque arbitrium, non esse tuæ potestatis, longè ante cognovimus. Interim tamen, dum desideria nostra perferuntur ad Regē, sine cunctatione concedere potes, ne Iudices, vel Inquisitores suppliciis quemquam conficiant. Leges quas ex suffragio Ordinum laturus est Rex, non tantum summa fide custodiemus: sed & omni ope nitemur, ut eadem sanctitate ab aliis colantur. Si quos nostrorum seditionis noxa, contactos existimes, per nos licet supplicia expetas. Hæc coram testari voluimus, ne si quid fortè acciderit tristius, nobis imputes. cùm fidem non habueris instantis periculi discrimen denuntiantibus. Orámus itaque ut cuncta referas ad rempublicam. pro qua & corpora nostra offerimus, nec recusamus occumbere. Ad ea Gubernatrix, rescripto contentos esse jussit. majora impræsentiarum præstare non posse. Exaratas esse litteras, quas magistratibus, Inquisitoribusque transmitteret. Has deinde recitari eis curat. monuitque ut litarent modestiæ, nec quemquam ultra in societatem admitterent. Curia egrediens circumfusos rogabat Proceres, nunquid sibi iratiores viderentur Conjurati. Quid? inquit Barlaimontius, securam ego te efficio. non est, quod Geusios illos extimescas. Quæ vox

ab aſtantibus excepta, cauſam nomini fecit, ut dicemus poſtea. Multi variant in tempore, & ante oblationem libelli vocem illam emiſſam affirmant. Nec refert quando. de facto non ambigitur. Conjurati autem blandis vocibus caſtigati, coibant ad epulas, quas Florentius Pallas Culenburgij comes univerſis inſtruxerat. Multi ſe omnis ordinis applicuêre convivio. Adulta jam cœna poculis certare incipiunt. ſtrepituque confuſo perſonabat triclinium, & in diverſa trahebatur alacritas. Ex his bacchantium neſcio quis, & ipſe inſigniter madidus, Geuſios ſe per amaritudinem cavilli appellatos proclamat. arreptoq; protenus ingenti ſcypho, Geuſiis libavit. exhauſto eo ad umbilicum perpetuo ſpiritu, eià vivat Rex, vivant Geuſii vociferari cœpit. ſed & eadem lege circumferri craterem, & ſingulos hauſtus pari clamore proſequi juſſit. Omnes incaluerant mero. tam miniſtri, quàm convivæ in furorem ſolvebantur. non clamoribus, non poculis temperabant. Ita res in ſerium verſa eſt. Et inde nominis originem ſecta invenit, quæ initio ſui modica: nunc Regis ſui vires, & imperium quaſſare non timuit. Scurras, & mendicos Belgæ *Geuten* appellant. ductam à Gothis vocem plerique conjiciunt; quorum barbaries latrocinantibus ſimilis, nomen gentis poſteris ignominioſum

nioſum fecit. Nos hæc curioſis ingeniis ſcrutanda relinquimus. Igitur in hunc modum bacchantibus, Hoochſtratanus ſupervenit à Gubernatrice. Explorare juſſus erat, an in fide ſe manſuros polliceri vellent. Sed à lymphantibus intrò abripitur. credebat ludicrum agi. verticibus capitis alternatim obverſos imponebant galeros, manticam circumſtantes quam Brederodius è lacunari ſuſpenderat. perque vicem in ſedem tollebantur. ubi inter ſolemnem aliorum vociferationem exſiccato ſcypho, per panem, ſalemque, & manticam, in conſtantiam fœderis ſacramentum præſtabant. Poſtero die ebrietate excuſſâ nihil ſaniores, abradi mentum jubent. ſubcineritios cultus ſibi induunt, ligneaſque ſcutellas de circulo galeri ſuſpendunt. prorſus, ne quid differrent à mendicis, quorum nomen aſſumſerant, habitumque, & mores imitabantur. Aureum numiſma de collo demittunt. duraturi fœderis teſſera erat. ſine qua ſuorum quemquam prodire in publicum nefas ſanxerant. In uno latere Philippi Regis imago eminebat, vibrantibus oculis animata, criſpiſque labris, & in tumorem ſurgentibus, ut Auſtriacum agnoſceres. Extremitates vero percurrebat hæc inſcriptio Fideles Regi. Alteram faciem duæ aſperabant manus, impli-

catis inter se pectinatim digitis porrectæ, tanquam in fœdus concurrerent, exprimentes fidei signum. De pollicibus pera dimittebatur, pendentibus funiculis constricta. in ambitu ejus eminentibus litteris cælatum erat, VSQVE AD MANTICAM. Inde duos ex suorum numero, in eum modum excultos, ad Gubernatricem adornant. Necessitatem fœderis excusatum ibant, in quod publico se compendio adactos, nihil adversus numen, Regemque decretum dicerent. proinde ut aperta professione placere sibi testaretur, instanter petebant. Ad tam perplexæ interrogationis insidias; Ego, respondit Gubernatrix, hujus utique causæ iudex non sum. tempora nos erudient, utrum recte, an perperam feceritis. Satis ostendens, promptam tantæ turbæ lasciviam admodum sibi gravem esse. Et hoc ipsum quoque Conjurati senserant. Duodecim igitur præfectos constituunt. Eos vulgus per cavillum, ex numeri similitudine, Apostolos vocabat. Cæteris domum remissis, soli illi ad solicitandam promissorum fidem Bruxellis relinquuntur.

Inter quæ privata curia novi edicti tabulam Gubernatrici repræsentavit. illa vero excutiendam tradidit Procerum Concilio. Auriacus cum suis, ita legibus illis assensus

est, si

est, si extemplo ferrentur. Privata curia in contrarium incubuit, & Gubernatricem traxit in sententiam suam, auctoritate Regis opus esse dictitantem. Hinc inter eos orta contentio est. Et Auriacus ingentē iram concipiens animo; intelligo, inquit, suspecta esse concilia mea. Neque Regi opus est amicis, quorum damnat fidem: neque mihi gloriosum pro fastidiente principe certare obsequio. Ego me deinceps reipublicæ subtraham. Nec diversa ab his Hornanus dixit. Egmondanus vero, ex medicorum præscripto Bajas se Aquisgranenses petere jussum obtendens, paucorum mensium rogabat inducias. Hanc rem Gubernatrix graviter tulit. inter tot pericula, querebatur se destitui. Precibus deinde Auriacum aggressa, & si nec meo, inquit, nec reipublicæ nomine movearis; saltem ne suspicionem conscientiæ vulgo facias. Ludovicus Nassovius ac Brederodius foverūt apud te jura hospitij. & hoc palam, atque in ore est omni populo. Quid igitur existimabit cum te quoque hinc proreptum, & contumacius abstinere curia viderit? nonne ut princeps conjurationis habearis, aut particeps? Ad ultimum abire perseverantes verbis terret, culpæ eos substituens, si quid detrimenti infunderetur reipublicæ. deinde iterum ad preces conversa ut manerent expressit. Post hæc Bergensem,

ſem, & Montignæum in Hiſpaniam decernit. Acceptum utrumque conjuratis noverat, Inquiſitioni, legibuſque juxtà infenſum. ſed ne vacua rectoribus gubernacula relinquerent. In locum Bergenſis, Philippum à Sancto-aldegonda Noircarmij dominum Hannoniæ Valenceniſque ad tempus ſuffecit. Eadem lege Ioanni Caſteleto Mailbaſij domino Tornacum attribuit. Novi quoque edicti exempla diſtribuit rectoribus provinciarum, tradenda Ordinibus. Ejus forma talis erat. *Religionem, quam catholicam ne doceto. functionem Miniſterij nemo exerceto. noxios libros ne conſcribito. domum conventiculis ne aperito: turbas ne concitato. catholicos ne offendito. Qui horum quid faxit, & pœnitens fuerit, gladio plectitor; ſi contumax, laqueo exſtinguitor. bona damnatorum eatenus publicantor, quatenus per leges municipales licet.*

Qui hæreſim contraxerit, & horum nihil fecerit, ſi coram epiſcopo renuntiaverit, fraudi ei non eſto. ſi non renuntiaverit, relegator. bonis interim fruitor, alienandi, aut teſtandi facultatem ne habeto. catholici inteſtatis ſuccedunto. Si proſcriptus publicam vel religionis tranquillitatem turbarit, bona amittito.

Anabaptiſtæ pœnitentes, & alterius noxæ non cõmperti, arbitrio judicis, citra mortem puniuntor. contumaces exilio boniſque amiſſis coërcentor.

Relapſi

Relapsi qui non maledixerint, publicatis bonis provincijs cedunto. qui maledixerint, ultimo afficiuntor supplicio. Anabaptistæ relapsi sine discrimine damnantor ad laqueos.

Qui dolo malo seditiosos, aut contaminatos libellos sæpius excuderit, pœna Ministrorum tenetor. si rarius, exilio plectitor, & arbitrio judicis. Qui duntaxat lucri causa fecerit, extra ordinem coërcetor.

Disputationem seductionis causa frequentius instituere capitale esto. Rarius, animique gratia, arbitraria pœna.

Qui vetitos legerit libros; qui legendos alteri exhibuerit; qui vetitas imagines pinxerit; statuas finxerit; aut horum aliquid habuerit; qui interfuerit sectariorum conventiculis, pro conditione criminis, & personæ plectitor, judicis arbitrio.

Qui illicita conventicula prodiderit, si particeps fuerit, impunitatem habeto: si non fuerit, dimidium bonorum, quoties non excesserint sexcentos florenos, auferto: quoties excesserint, quartam partem percipito.

Peregrini in urbes vicosque, sine pastoris, aut Magistratus testimonio ne admittuntor. hæc lex tamen peregrinos mercatores non teneat, si modeste se, ac sine cujusquam offensa gesserint.

Regij judices, inferioresve magistratus, & vasalli in reos animadvertunto. sin secus; honoribus, muneribus, feudo privantor.

Magistratibus, & territoriorum patronis, revocandi domum jus non esto.

Si cui

Si cui noxa indulta fuerit; ad honores, & magistratus inhabilis esto.

Qui suspecti pronuntiati erunt, restitutionemque impetraverint, ad munera & honores admittuntor.

Quamvis extra territorium relegare non liceat, quisquis tamen ob hæresim proscriptus fuerit, universis provincijs cedito.

In typographos, bibliopolas & ludimagistros haut diversa à superioribus legibus statuebantur. Vnus mensis deliberandi causa datus est magistratibus. post illum sententiam remittere jubebantur. Prolixiusque spatium Gubernatrix indulserat; quod interim aut scripturum putabat Regem, an ratas haberet leges, aut quoquo modo factiosorum vecordiam repressurum.

Hinc de ipsa conjuratione in circulis, & cœtibus plurimus sermo. tristis, aut lætus, prout cuique fides, aut ingenium erat. Fuere qui ad portentum, omenque referrent, quod Conjuratos in curiam prodeuntes claudus duxerit. Alij initia, causasque Gallici motus expendentes, præsentibus rebus conferebant. Edicta, & quæstiones sub Carolo Imperatore, ac Philippo ejus filio, juxta ac sub Francisco, atque Henrico Galliæ regibus exitiosas multis, in quorum corpus,

pus,bonaque, ignis & haſta ſævierat. Neutiquam tamen fregiſſe flagitium, quod intra paucorum conſcientiam nihilominus cohibuere. Nec ut impares radicem exſcindere: ſed mutuis cladibus intenti, ſubtraxerant curam legibus, inter arma invalidis; quibus etiam temporibus, utpote turbulentis, fœda omnia adfluxerant. Nulla tamen adhuc formido ex ſectarijs. Donec inde exceſſu Henrici; hinc Philippo in Hiſpaniam abſtracto, inter Optimates utrobique ſuperveniret ambitio, vetus aulæ malum. Ambitionem Procerum invidia excepit, & factionum atrocitas, Flagrantibus in Gallia odijs adverſus Cardinalem Lotharingum, in Belgio adverſus Cardinalem Granvellanum. quorum alter ſub Catharina, & Franciſco filio, alter ſub Margareta Gubernatrice rerum potiebantur, atque omnia poterant. Poſtquam Cardinalibus utrobique adempta eſt poteſtas, manſere tamen odia partium. multaque ſectarijs indulta fuere, fœdâ edictorum inconſtantiâ. dum per alterius Regis continuam pueritiam; alterius contumacem abſentiam, ſana conſilia exſcindendæ contagionis, tanquam à Cardinalibus profecta, factioſorum invidia eluduntur; hoc ipſum indignantium aliquos eſſe qui vellent corrigere. Ad ultimum auctomorbo, Admirallium, & Brederodium,

hunc

hunc Gubernatricis, illum Regis ſui genibus advolutum, & utrumque favore Procerum, ſtudiiſque nobilitatis ſubnixum, poſtulaſſe libertatem religionis. Nec in Gallia prius quieviſſe tumultuantium ingenia, turbulentiſſimo ſectæ genio accenſa, quàm ſigna attollerentur in Regem, & in uno regno alium, atque alium populum facerent. Nihil ergo mitius exſpectandum in Belgis, agitatis eodem illo peſtilentiſſimo ſydere. Leni ad omnia Gubernatrice, & incautâ ad imbuendum conſilia, quæ velut non ex arte fallax quorundam familiaritas inſinuat. Cum econtra Catharina, gravis regno mater, Italicis artibus cuncta corrumperet.

NICO-

NICOLAI BURGUNDI

HISTORIÆ BELGICÆ

LIBER III.

PRINCIPIO anni nihil prius quàm de legibus actum. ingrata res conjuratis, qui generalia Ordinum comitia optaverant. haud dubiè ut leges, quas detrectaverant accipere, Principi ponerent. Cæterùm Gubernatrix à ſingulis provinciis ſingula ſuffragia requirebat. Sufficere rata quoquo modo auctoritas Ordinum accederet. Generalia utique comitia, ut pernitioſa dominantibus, aſpernaturum eſſe Regem, & ſi forte indicerentur, ſententiam ſingulorum prænoverat. Sed nec eadem mens provinciis, nec reſcribendi cura omnibus fuit. Luxenburgenſes, & Namurcenſes ſine ſcrupulo conſentiebant in leges. Arteſię Ordines id modò cautum volebant, ut pœnâ talionis calumniatores obſtringeret Hannones. hoc amplius exegerant, ut publicationi bonorum ſurrogaretur arbitraria pœna. Obſtinati in patriarum conſuetudinum reverentiam, vindicabant priſtinos mores, qui confi-

Anno MIↃLXV Stylo veteri.

K ſcationi

ſcationi hactenus locum non fecerant. Flandri ita legibus ſunt aſſenſi, ſi eccleſiaſticorum quæſtionibus profani non tenerentur. revocandi domum jus eſſet. munia Inquiſitionis ceſſarent. coram Paſtore, & magiſtratu fas eſſet hæreſi maledicere. Brabantiæ Ordines Bruxellam evocati, poſtquam ea quæ de edictis proponerentur accepiſſent, relaturos ſe ad populum reſponderant. Iudicium populi Gubernatrici ſuſpectum erat. primoréſque maximè monere cœpit, *ne tam periculoſam rem ſubjicerent ſuffragio plebis, iiſdem vitiis contactæ, quæ pararent ulciſci. pro comperto ſe habere, ſeditioſiſſimum quemque interceſſurum decreto; quod fruſtrari tamen non debeant, niſi patriæ exitioſi eſſe vellent, ipſam denique Majeſtatem offendi concuperent. Memoréſque eſſe debere, cuncta ad populum vocando, auctoritatem primorum reſolvi.* Facilè perſuaſum eſt Ordinibus. Cæterùm hi multitudini imponere non poterant, adimi ſibi privilegia muſſitanti. ſi Ordines rogarentur, cur plebem excluderent? ſine calculo ejus conſenſum Ordinum ſolemnem non eſſe. tertium in civitatibus membrum multitudinem conſtituere. Vt nemo adhuc aliquis apertè; ita multi privatim Gubernatricem criminabantur. fixiſque palàm ſcediis conſenſum Ordinum invidiosè proſcribebant, tanquàm minus legitimum. res ſanè ad accendendas ſeditiones temporibus noſtris & uſitata ſem-

ta ſemper, & ſemper vetita, nunquam ſatis punita. Vnde præcipuè indignatio, ſeditioſæque voces, & turbulenta colloquia, in diſcordibus animis; & ob remiſſa legum fræna promiſcuam licentiam uſurpantibus. Cæteræ igitur provinciæ in recenſendis legibus marcebant. Neque interim legatio diutius differri poterat. Montignæus, & Bergenſis formulam edicti, ſimul & ſupradictarum provinciarum cenſuram accipiunt, ac primo quoquo tempore in Hiſpaniam deferre jubentur. In mandatis inſuper hæc habebant. De Inquiſitione, & edictis ſententiam promere feſtinaret Rex Philippus. Concilium Status revocaret in eum modum, quem præteritâ legatione Egmondanus propoſuerat. Præteritarum rerum oblivionem concederet, & hoc pacto diffidentiæ occurreret, quæ aliâ ratione ablui non poſſet ex animis fœderatorum, peccaſſe timentium.

Inter quæ ab epiſcopo Leodienſi ſuperveniunt legati, ademptum ſibi territorium repetentes. Diu erat, quod hoc ipſum apud ſummum Pontificem contenderat frequentibus libellis. In comitiis quoque Auguſtanis multa nequicquam quæſtus fuerat. Tunc verò, cum hic omnia nutarent diſcordiis, facilior ſpes promittebatur. Et ne non tempore uteretur, juriſdictionem in Campiniâ exercere vi cœpit, intempeſtiviſque tribunalibus religio-

niilludere. Eâ tempeſtate epiſcopatum Silvæducenſem obtinebat Sonnius, de quo ante habita mentio eſt. In hunc ſibi reſiſtentem eccleſiaſticis cenſuris intemperanter Leodienſis invehitur, minaceſque libellos portis civitatis, templorumque affigit, ut in omnium oculis proſcriptus Sonnius excuteretur è cathedra. Iuſtâne ira Leodienſem impulerit longum eſſet inquirere. Non habuit ſanè rationem temporum. Alienam dignitatem proſcribendo, ſeque pariter, & authoritatem ſuam deſtruebat, intempeſtivis diſcordijs.

Exinde civitates Culenburgio obnoxias, ſtudia novitatis apertâ profeſſione induiſſe nunciatur Gubernatrici. Super hæc Egmondanus, & Raſſegemius majore terrore ſolicitudinem ejus perculerant. Gallos diſſimulato habitu miſceri paſſim Belgis, munitiſſimaque oppida ignotos luſtrare. Nec ex ficto omnia erant. Nam etſi è Galliâ quieta cuncta adferrentur, ſuſpecta tamen erat gentilis levitas. paventibuſque ſolicitudo ſubiecerat, nihil nefas eſſe regibus, omnem rationem augendi regnum, honeſtam. nulli tantas opes, ut cupiditatem expleant. non deeſſe ſpeciem æquitatis bellum concupiſcentibus, majorum jurgijs nunquam ſatis fidâ pace ſopitis. At non idem conſultioribus videbatur, molliora augurantibus de illo rege, Optimatum factionibus

bus collifo; neque externa arma laceffituro, quæ domi timeat. Satis tamen conftabat machinas illas admoveri à magnatibus Gallicis, pari difcordiâ Belgas inter fe committere molientibus, ut fi à Rege fuo ipfi premerentur, hic haberent unde accerferent auxilium. Gubernatrix interea improvifo territa malo, in diverfas cogitationes abripitur. Neque enim à domefticis turbis fecura erat. Præfidiarij propriâ indigentiâ, & fuper hæc, ejufdem anni caritate annonæ preffi, paffim deftituebant vexilla. alij in monafteria, villafque petulanti licentia ferebantur. ibi quifque pro libidine fumebat hofpitium. Hinc ergo metus, ne militares animi defperatione accenfi, apertâ confenfione ad conjuratos deficerent. Quippe conjurati, non fatis bonâ fide pacati abfcefferant. Manebat plerofque confcientia fceleris. & quafi aliorum fcelere abfolverentur, multitudinem provocare adorfi funt ad libertatem religionis, ut reipublicæ libello confuliffe crederentur, & per confufionem Status, ea quæ volebant exprimerent.

Itaque jam Miniftri, jam fœda cuncta, tanquam in fentinam in provincias confluebant. Boni malis, dubij integris permixti, invicem corrumpebant, corrumpebanturque. feditiofiffimi quique fupercilium attollere; mox crefcente licentiâ, novarum rerum ftudia proferre; adeòque procaciter, ut quidā Al-

denardæ ſacrificanti ſacerdoti hoſtiam ſubtraxerit. Ille quidem atrocitatem audaciæ flammis expiavit. Sed ad eum modum cætera corrigi non poterant. Prætori Flandriæ nocturnis cœtibus comprimendis, octoginta ſatellites ſtatuuntur. Parem numerum Brabantiæ prætor conſcripſit. & quaſi parvus hic numerus eſſet, ducenti equites utrique adduntur. Impar adhuc manus vecordiæ multitudinis, quæ armorum præſidio concionandi jura ſibi aſſerebat, contumaciam ſuam prætorum viribus conferens. In civitatibus, ut multi boni, integrique, ita dubii, metuenteſque, quiſnam exitus foret, contrarias partes foviſſe noluerant. Egentiſſimus quiſque ex plebe conjuratis adhærebat, ſi forte caſus daretur, ad ſpolium accurſurus. Sparſaque in agris nobilitas, ubi pro Inquiſitione, & edictis ſtare crederetur, ædes ſuas exponebat injuriæ. Sic ergo, ubi nihil uſquam ſincerum, aut tutum, frequentari liberè conventicula cœpêre. Inquiſitionem & edicta uſus rejecerat. non tam volente Gubernatrice, quàm quòd crederetur voluiſſe. Supremis provinciarum conciliis, atque rectoribus in eam ſententiam ſcripſerat; *Dari operam volo, ut Inquiſitores, judiceſque prudentius ſe, modeſtiuſque gerant, nec querelæ cuiquam locum faciant. Si quos ſeditionis, aut ſcandali crimine judicetis contactos, cauſam eorum ad me remittite.* Hæc ſectarii haut aliter

accipie-

accipiebant, quàm ſi legum fræna reſolviſſet. Quædam Procurator Generalis Flandriæ, quędam Audenburgenſes conventicula diſſipavêre, & trecentorum aureorum præmio exculti ſunt. Sed ad plectendum vires deerant, auctoritate Gubernatricis in riſum versâ. quæ inter contumaces, metúque ſolutos, omne decus majeſtatis amiſerat. Ne tamen ipſa connivere videretur flagitiis, atroci edicto in conciones detonuit. Miniſtris, receptatoribuſque mortem indixit. inermes auditores arbitrariâ pœnâ: armatos autem exilio plecti juſſit. Miniſtrum comprehendentibus trecentorum aureorum mercedem conſtituit. Sed nunquam magis patuit quàm ſit vanum ſine viribus imperium. Miſerabilis reipublicæ, miſerabilior facies. Vrbes, pagos, tantúmque non totas provincias ſectarii inſederant. Noviſque legibus nihil ampliùs profectum, quàm ut conſtaret impares eas eſſe flagitiis.

Duæ ſententiæ Gubernatricem deſtinebant. Alii conſcribendum cenſebant exercitum. Temperandum pluribus videbatur. Nam ſi moderatio legum maturè ſuccederet, cuncta ad pacem ſponte reditura. Igitur legati ſtimulantur ad iter. Sed fortuna in omnibus maligna remoram injecit. Bergenſis in areâ curiæ inter ludentes obambulans, palmulæ ictu in crure percuſſus eſt. Quorum-

dam ſuperſtitio hoc ipſum in deterius omen accepit. Ille interim nihil deterritus, vulnere tamen retardabatur. Et Montignæus ut ſine comite præcederet, exorari vix poterat. Interim Prætori Flandriæ trecenti quinquaginta pedites rurſus adjecti. In quatuor agmina dividere copias, atque in diverſa jubetur contendere. Sed nullum jam præſidium ſat firmum videbatur adverſus furentem multitudinem. Pleriſque etiam fortunam tentantibus, haut proſperè ceſſerat. Ergo undique atroces nuncii; Zeelandos, Aldenardenſes, Valencenenſes, Tornacenſes, & Antverpienſes illicitis cœtibus amplius reſiſtere non poſſe. Gubernatrix tot ſimul malis confuſa, adhibitis in conſilium Proceribus rurſus quærebat, an efferatæ audaciæ opponeret armatos. Auriacus, Hornanus, & qui prætereà ejuſdem factionis erant, nihildum movendum cenſebant. niſi amaret claſſicum dare, ad cujus ſtrepitum inſani, urbes, pagos, & monaſteria diriperent, atque inde deficerent ad Gallos; accerſitiſque in provincias peregrinis exercitibus, excidio patriæ efficerent, quod viribus ſuis nequirent conſequi. Roganti, quid igitur facto opus? vox eorum fuit, poſtulatis legatorum aſſentiretur Rex Philippus, exarmaturos ipſos protenus licentiam populi, pacemque reddituros provincijs. cæteroqui pro Inquiſitione, & edictis arma non ſumpturos.

Viglius

Viglius facilè quid vellent intellexit. ſtimuliſque iræ ſenſim concedens; *Videre ſe* dixit, *ſcienter, uolenterque rempublicam deſtitui. quid enim de Inquiſitione, & edictis tantoperè ipſi ſolicitarentur? permitterent hoc Regi, & ſuum quiſque impleret officium. Vellent ne ergo Principi dare leges? vel per immodeſtiam extorquere, ut vel invitus concedat in eorum libidinem? Meminiſſe debere, totam hanc tragœdiam, ab intempeſtivâ principalium litterarum publicatione initium, cauſamque ducere. cujus rei Proceres reluctantibus ſibi auctores fuerint. Si gladio aſſeri ſerenitas poſſit, uterentur occaſione. Reddendam ſibi rationem prætermiſſi officij, ni præcipitata conſilia maturè corrigerent. quod in illorum eſſe poteſtate, etiam ex propriâ confeſſione ſe accipere. Quos enim juſtius arma oppoſituros, quam qui provincijs præpoſiti, mandatum Gubernatricis acciperent? Multa quæ pertimeſcerent in melius ceſſura. Populum mobili impetu ferri. Terrorem circumfuſi exercitus ſtatim tela excuſſurum è manibus. Seditionis principia formidoloſiora eſſe, quam remedia. Gallorum auxilia nullos jactantius ſpondere, quam quorum intereſſet ea venire. Quis autem promittet non aliquando deinde ſucceſſura, ad turbandum ſtatum, quaquâ ratione compoſitum; ſi Belgas contra ignavos aſpexerint? Arma armis retunderent. Levia adhuc eſſe, & vana fortaſſe indicia, quæ de Gallorũ machinis ſpargerentur. Nec ſe præterea quidquam de*

apparatu audiviſſe. An Inquiſitionem, & edicta extremum putarent, quod poſtulaturi eſſent ſectarij? Nihilminus quieturum populum ſibi relictum; priuſquam libertatem religionis adeptus fuerit. ad quem ſcopum duntaxat collinearet tanta licentia. His auditis Proceres pejus accenſi ſunt. Non temperavit iræ Hornanus, cujus ſatis potens non erat. Flagrantique eum intuens vultu; *Nos ergo*, inquit, *Vigli tibi videmur, qui irati populi inſaniam in tumultus avertimus? quid iſtæc ſibi vult oratio? Litteras Regias publicari ſuaſimus; quia princeps juſſerat. Mandatis ejus morem gerere officij noſtri fuit, cujus tu tam intemperanter rationem exigis. Si non paruiſſemus, tunc merito ſceleris nos arguere poteras. nunc quia paruimus, cur nobis invidiam facis? Quare eâdem operâ non culpas Regem quod litteras miſerit? ille, ſi dicere licet, hujus culpæ auctor fuit. Si intelligere vellet, multum nobis deberet. Ex eo enim ſcire inciperet, quam ſtolidè Hiſpanorum conſiliis totus adhæreat. Hæc tibi gens Vigli, ante omnes culpanda fuerat. Nemo alius litteras compoſuit. Ego totam culpam transfero in illos homines, qui haut aliter Belgis, quam Mediolanenſibus, Siculiſque, & Neapolitanis dominari præſumunt, Satis video, quod veſtrorum ingratiis hîc ſumus. Vt nempe Granuellaniſtæ ſecure occupetis rempublicam, & Hiſpanis poſſidendam per manus tradatis.* Plura dicturus erat, & fortaſſe atrociora prçteritis. Sed ex omni

omni parte oriebatur fremitus, ardentibus Procerum animis, passimque Viglium contumelijs, & invidiâ onerantibus. Nihil ergo in commune consulebatur. cum Gubernatrix ad tot clamores perplexa, curiâ excessit, senatum dimittens, mollique sermone adhortans ad concordiam.

Dicant alij quidquid volent, mihi semper tumultuum horum caussa fuisse videtur, ambitio, & invidia Procerum, per tot trophæa pro nobilitate suâ magnos spiritus gerentium. Primò quidem Granvellanum provincijs extrusêre, tanquam principalibus illudentem curis, Proceresque calcantem recenti potentiâ. Cujus abscessu gubernaculi viribus ad illos translatis; cum nec Rex in omnibus libidini eorum morem gereret, & hi econtra deterreri illum potissimum arbitrarentur Hispanorum consilio: hoc ipsum maximè indignabantur, aliquos esse, qui possent contradicere. Hinc ad omnia principi discordes, irati, & contumaces. atque ut optimum videretur consilium quod attulissent ipsi; durabant in exitium reipublicæ; & hanc perire malebant, quam mutare sententiam. Mehercule verò, nihil ego populari invidiæ non attribuo. Novis tamē episcopatibus, & Inquisitioni, & edictis, quibus tū maxime irascebantur, cuncta non imputo. Altiores causę stimulabant Proceres in facinus.

Furor,

Furor, & ambitus cæcos obſederat. De cætero Inquiſitionis, edictorumque larvas palam aſſumpſerant, ut ſub honeſto titulo litarent invidiæ ſuæ, & publicæ utilitatis ſpeciem æmulationi præferrent. Quis non videt, repentem tumultuantium inſaniam potuiſſe comprimi ferro, ſi extitiſſet qui gladium educeret? Nullo poſteà negotio ſectarii conceſſere victoriam. Vnius civitatis deditione cervices ſubdidêre. Proceribus itaque non conſtabat fides. Hæc eſt cauſa ſequentium malorum. & ut propius radicem attingam, profunda pax luxuriam pepererat; quam ſuperbia, contemptuſque numinis excepit. Hæc inquam vitia perdidêre rempublicam. & ſuper omnia divina providentia; quæ ubi ſcelera noſtra ulciſci, fortunamque mutare conſtituit, prudentiam adimit, ac conſilia corrumpit.

Cæterùm nihil eorum quæ in Belgio agitarentur Rex ignorabat ſed in adventum legatorum remedium diſtulerat. Cunctabundus ingenio, & ſemper exequi differens conſilium, quod tardè ſumpſerat. cùm interim ubi principiis non occurreret, publica mala progrederentur in pejus, & tunc poſt res conſilia adferrentur.

Regionem omnem tres diſtraxerant ſectæ. In Flandria, proximiſque Galliæ Calviniſtæ præcellebant. vicina Germanis invaſerant Lutherani, Hollandiam, & Zeelandiam Anabapti-

baptiſtæ. Vniverſæ faces Antverpiam inſederant. Inter Flandros verò, finitimoſque Gallis, Aldenardenſes, Poperingenſes, Tornacenſes, & Valencenenſes eminebant. Reliquæ civitates, quamvis & ipſæ ſuperſtitionibus contactæ: tamen conſenſu bonorum ſuperabantur. In his verò malorum numerus excreverat.

Aldenarda popularibus ingeniis urbs eſt procax. Theatralis licentia ſacræ Scripturæ lectionem ciuibus promiſcuè indulſerat. Quibus ſe opinionum novitas haut ægrè inſinuavit; naturâ ſuâ blanda, & pellax animorum nullo litterarum ſtudio mitigatorum. Totam mox plebem, poſitáſque circum gentes, velut incendium quoddam ea peſtis corripuit. Torpentibus per iniquitatem temporum legibus, & Miniſtris ad imponendum acribus, per ſpecies virtutibus ſimiles. Hactenus profeſſionem ſuam tenebris abſconderant. Vbi verò conjuratorum factio domuiſſe crederetur ſceleris ultionem: audacia modeſtiæ impatiens, pedetentim erigere ſupercilium cœpit. Donec ad ultimum Cal. Iul. in apertum prorumperet.

Iter eſt ad Gandavum, in vicum Rodium ducens. Haut procul portâ in patentiſſimam planitiem extenditur. Huc Ioannes Wingene, turbulenti vir ingenii à conjuratis inflammatus, infandam multitudinem Rotnaco, Aldenardâque deduxerat. Habebat in comitatu *Sectarii palam cōcionari incipiunt.*

Mini-

Miniſtrum, Hermannum Strickerium, haut abſurdum corporis habitu, ingenio vanum, & tumidum, vultu arroganti, facundiâ præcipuum, auræque popularis captatorem; dignum planè qui non degeneraret à majorum cæremonijs, niſi egregias naturæ dotes turbidiſſimis moribus corrupiſſet, ut poſtea dicemus. Fuit hic Swollæ in Tranſiſlania genitus, parentibus ultimæ ſortis. Inde autem legibus pulſus, famam quam per modeſtiam profeſſionis (fuit enim monachus) conſequi non poterat; ſacrorum novitatibus Aldenardæ ſolicitare cœpit. Primuſque omnium ad publicas conciones multitudinem provocavit. Inſolita res erat. Ruebatque ex proximis civitatibus, atque vicis, & undique populus, cognoſcendi avidus, & tum maximè, quia prohibebatur. Nec ſolum quibus corrupta fides erat; ſed pleroſque etiam innoxios curioſitas attraxerat. Numerum referre vix auſim. Septem millia interfuiſſe traduntur. Sed in tam confuſâ multitudine, juſtum calculum iniri nō potuiſſe crediderim potius, quam temerè aſſeveraverim. Iudicium ſcriptorum ſequor, quando aliter de veritate non conſtat. Ergo omnes ad ſermonē erexerant aures. Quidquid fere ſpatij ſeptis claudebatur, multitudo impleverat. Cornelius Croëſenius Gentbruggēſis prętor non dubitavit, quin primo impetu cōcio proteri

teri posset. Itaque rem ausus ingentem, contemptim in eos concitat equum, alterâ manu strictum tenens gladium, alterâ sclopo armatus. Per cuneos populi receptus, ad comprehendendum Ministrum deferebatur. Sed hic tumultu audito in proximam se proripuerat silvam. satis gnarus unum se potissimum peti. Multitudini ferè arma deerant, & statim furor invenit. Denso saxorum nimbo aërem condidit. Croësenium eminùs, cominùs petebant tot jactus. & ille ad omnes ictus expositus, plura jam vulnera capite exceperat. Cum non furibundus ut ante; sed supplex, ac fugam circumspectans, projecit arma, & præsenti morti non perfunctoriè castigatus, se subtraxit. Hinc sectarijs fiducia crevit. & quia auspicia prosperè cesserant, alacriori animo X. Calend. August. solemnia repetunt. Ingens compitum, sive pascuum erat. haut procul Gandavo Persellinâ expositum portâ. Alostum S. Petri vulgo dicitur. Ibi vehiculis inter se junctis, castrorum speciem fecerant. Aditus omnes, vigiles insederāt. alij hastam, alij securim, multi sclopum habebant. In principijs stabant bibliopolæ, illicitos libellos accepto pretio distribuentes intrantibus. Dispositi per viam, qui ignaros deducerent. & ut quemque casus obtulerat, invitabant ad sacrū. Sublimē in medio compiti excitaverant suggestū, subitarijs asseribus instar

scenæ

ſcenæ currui impoſitis. In hunc ſublatus Miniſter Hermannus, quæ ad ſuperſtitionem pertinerent clatâ voce docebat. Ingens agmen ſtipaverat latera. Quos nullo jam metu ſua quemque libido attraxerat. Concione peractâ, virorum fæminarumque cantus oritur, ſuo more identidem carmen ſonantium. Poſt quæ pelui aquam inferunt, quam è proximo hauſerant flumine, & oblatum infantem, non ritibus, non cæremonijs majorum adhibitis; ſed ut erat in profanâ veſte Miniſter babtizat. Magna pars civium Gandavênſium exceſſerat portis, quos fere omnes poſteà Albanus conquiſitos, aut morte aut exilio mulctavit. Biduum ibi ſuperſtitionibus datum. Inde verò Deinſam movere, tertio fere lapide recedentem à compito. Poſt Eeckloam, & in Brugarum confinia; hinc aliò, atque aliò trânſeuntes, totam Flandriam orientalem concionabundi peragrabantur.

Iiſdem diebus Magiſter Petrus Dathenus Poperingenſes in regione Flandriæ occidentali majori furore compleverat. Fuerat ille ejuſdem civitatis quondam monachus. Rejectoque cucullo defecerat ad Palatinum. quò ferè eâ tempeſtate perfugere conſueverant delira ingenia, & fœda omnia. Mox factionum atrocitate tranquillitatem provinciarum libante, Poperingam redijt, & inter ſectarios principatum facilè obtinuit, facundiâ pollens,

quam

quam longo uſu exercuerat. Quindecim millia ad concionem pertraxit, quam tunc primùm publicè erat habiturus. Quantò major multitudo, tantò violentior. Nec enim pari quàm Aldenardenſes modeſtia, novitatem ſuam licentiæ conſecravit. Duo Anabaptiſtæ Armentarii tenebantur in vinculis, quorum ſupplicium idoneis temporibus reſervabatur. Protenus ergo ſectarii magiſtratui denunciari jubet, reſolveret captivos, & ſi differret, armis ſe repetituros. Nec ſegnius quàm minati fuerant, fecerunt. Nemo venientes prohibere ſuſtinuit, audacia multitudinis in metum creſcente. Fractæ ſunt carceris fores. captivi ex cuſtodia educti. patratoque facinore dimiſſi domum ſectarii, paulliſper quievere.

Valencenenſes vetus malum ſtupore morientium legum licentius aluerant. Primores civitatis externus timor maximè intentos habebat. Cæterum concionandi libidini pares eſſe non poterant. Viam licentiæ Conjurati aperuerant. Accedebat & metus, ne ſi intempeſtivis quæſtionibus aſperaretur populus, deſperatione adactus ad Gallos reſpiceret. Hinc ſectarii ad inſaniora progreſſi ſunt. Promiſcuam religionis libertatem, oblato magiſtratibus libello ſuperbè flagitare cœpere. Anxii Primores tantis malis, Gubernatricem extemplo certiorem faciunt, quid de his fieri

vellet. Illa quidem attonita, nihil amplius quàm leges exerceri jussit. Vanum prorsus sine viribus solatium. Potentior legibus vis erat. Sine metu seditionis supplicia exerceri non poterant. Igitur cùm in tanta licentia intutum videretur iram multitudinis quæstionibus provocare: sectarii quod nequierant precibus, per vim occupare constituunt. A Conjuratis denique secreto adhortabantur. Nec cessabant Ministri fatigare clamoribus; *Macte animo, jam tempus appetere, quo euangelium proferrent in publicum. Quid ultra suppliciorum metu retinerentur? Vanam esse iram magistratuum, in consensu multitudinis. Inania dignitatum nomina ne pavescerent, quarum tota potestas consisteret in obedientia parentium. Increpare fœderatos illorum ignaviam. Vires suas periclitaturis promittere. Flandros nuper eadem ausos; & impune cessisse. Turpe sibi esse, quod à reliquis nationibus ardore vincerentur. Antverpienses, & Tornacenses idem velle: sed initium erumpendi circumspicere.* Non erat opus tanta facundia. Is habitus animorum fuit, ut facinus omnes vellent, nemo tamen auderet incipere. Mittunt igitur ad Antverpienses & Tornacenses, qui communicarent consilia. Quippe tres hæ civitates communi fere consensu regebantur. Plebs utrobique ab Optimatibus dissentiebat. Primores obsequium fidemque colebant. Multitudo ferè novitatibus accesserat.

Secta-

Sectarios Tornacenses continenter agitabat Ambrosius Willius, homo Gallus, & delata sibi Ministerii prærogativa ferox. Senatus enim quosdam sectariorum in custodia retinebat. Ad eos vi armisque eximendos non semel Willius multitudinis aures incassùm verberaverat. Sed cùm clamore & questu nihil proficeret, conscripsit tabellas in hanc summam: *Captivos extemplo dimitterent, ac desinerent terrere edictis, quos scirent armatâ manu ultionem petituros.* Hos ille codicillos projecit in concionem, plenusque irarum ad senatum protinus deferri jussit. Audax protervia Primores exterruit. Ac nemini dubium erat, quin gravioris sceleris fiduciam præferret. Itaque præcipuos plebis in curiam vocatos, hortantur ad tuendam armis rempublicam. Milites præterea quinquaginta paullò ante conscripserant publico ære merituros. Eos quoque ad signum intentos esse jubent. Sed nec hi persuaderi poterant, ut in parentes & propinquos arma stringerent. & plurima plebs novitatibus gaudebat. Optimates igitur altiora metuentes, intempesta nocte captivos in arcem traducunt. Præerat arci Joannes Castelectus Molbaisii Dominus, fiduciariâ præfecturâ Montignæo suffectus, fidus Gubernatrici, nec religione deterior. Senatus ei militem omnem ad custodiam arcis attribuit.

Galli erant qui potissimum timebantur. Nam proditioni arcis imminere incertus rumor attulerat. Willium denique sæpe palam jactasse constabat, religionem suam in anxio semper fore, nisi gubernacula reipublicæ à patribus transferret ad populum, traditurũ deinde Gallis civitatis imperiũ. Sed ne urbs sine custodia relinqueretur, Senatus à Gubernatrice præsidium militare petere constituit. Huic mox decreto irâ multitudinis se opposuit. Nicolaus Taffinus vir plebeius, opibus potens, juxta factiosus, plebis animos ad seditionem erexerat. Magna verborum contentione certatum est inter patres & plebem. Miseria enim temporis, etiam humillimis in magistratus licentiam fecerat. Dicebant patres, decretum revocari non posse, nisi ab externis hostibus, seditionibus, & concionibus tutam vellent præstare urbem, & in hoc idonei fidejussores traderentur. Sectarii econtra publicum sibi templum in civitate dari petebant. Eoque negato, Valencenensibus junguntur, & in publicas conciones prorumpere constituunt.

Vtrisque populis dicta est dies. VIII. Id. Jul. in suburbiis suæ quisque civitatis solemniorum auspicia incipere statuit. Destinata luce appetente, non ex civitatibus modò, sed ex vicis, pagisque, omnis generis mortales accurrebant ad sacrum. Viri armati ibant, fœmi-

fœminæ parvos trahebant liberos. Non alias unquam major turba in unum confluxerat. Circiter quinque millia Valencenis numerata ſunt. Ampliorem paullò numerum Tornacenſes expleverant. Hic quoque turbidus ille Willius inſanè furebat; armis ſe perſecuturum injuriam vociferans, ſi Inſulenſes non abſtinerent à probris, civibuſque conſcientia ſibi obſtrictis, infeſti eſſe non deſinerent.

Siquidem Inſulenſes novitatibus utplurimum adverſi, quoſcumque ex agrariis concionibus redire conſpexerant, petulantibus verberabant contumeliis, & in publico ludibrio habebant. Non aliam magis urbem, procellis temporum expoſitam; reverentia Majeſtatis in fide continuit. Adjuvantibus rectorum ingeniis, pro majorum pietate conſtantibus. cum econtra Montignæus, & Bergenſis nimia diſſimulatione, Valencenenſibus, atque Tornacenſibus plus æquo indulſiſſent. Ad primum ſectariorum motum Gilbertus D'Oignii Tornacenſis epiſcopus, huc ſe recepit. Quò pridem ea quæ ad ſacra pertinerent, captatis temporibus convexerat. Fidiſſimi civium in præſidio erant, à magiſtratibus nuper in ſacramentum accepti; quibus præerat Giſlenus Hayninus Brencii dominus. Maximilianus Vilainius Raſſegemii dominus, arcem inſedebat, non contemnendo præſidio. Quippe mortuo Courririi domino,

fiduciariam Inſulenſium præfecturam acceperat. in paucis Gubernatrici charus, & qui per hæc bella incorruptam ſemper fidem Regi ſervavit. Comes Reuſius cum Ordinariorum equitum turma in proximis excubabat vicis, laturus opem periclitantibus. Namque Gubernatrix pervagante jam provincias incendio, Arſchotanum, & Reuſium, ſimul comitem Boſſuium, atque Barlaimontium, Ordinarias, quibus præerant turmas, adornare juſſerat. Horum fides minimè timebatur. Cum turbulentis conſilia non miſcuerant. In hoc quidem turbine, multi Inſulenſium novitatibus capiebantur. Nemo tamen civitatis conſpectum concionibus fœdare ſuſtinuit. Numinibus operaturi plerumque ſecedebant in Saillium pagum, primo lapide diſtantem ab oppido. Ingentem ſecum habebant agricolarum manum, & ipſam quidem armatam; ſed vecordia ferociorem. Pro fide ſe morituros, ſacramentum invicem dederant. Cognitaque pervicacia nemo eos laceſſere ſuſtinuit. Sciebat quippe Raſſegemius in eo ſtare victoriam, ſi tutam à flagitiis præſtaret urbem, quando aliter inſaniæ occurri non poterat.

Antverpia non ſolum Belgicarum urbium domina; ſed cum præcipuis orbis terrarum civitatibus certare auſa, ea certè tempeſtate commerciis parem non noverat. Commune

mune Christianorum emporium Mercurius fecerat. In ripa Scaldis posita, procumbit in planitie; sed in longum porrecta, non recedit à flumine laborante suas undas miscere Oceano. Nihil ergo portu commodius, neque enim ita recedit à mari, ut continuo velo benignitatem ejus totam non admittat: neque ita proximus, ut refluentis æstus fœtorem percipiat. Plurimum naturæ debet; non minora tamen industriæ omnium quæ in Belgio sunt civitatum, quæ[illegible] decore pulcherrima. Altitudo ædificiorum, & ornamenta, prioris sæculi simplicitatem proscribunt. Nunc civilibus desolata bellis, sibique longè dissimilis, spirat adhuc tamen ad æmularum invidiam, & priscam magnitudinem in reliquiis ostentat. documento futura, magnas urbes, & vasta imperia, mortalia esse, & suo quæque tempore nasci, florere, senescere, ac tandem occidere. Haut adeò nuper Brugæ, Flandrorum civitas, de culmine tantæ felicitatis exciderat. Cujus occasu Antverpia crevit. Sed de causis ejus mihi pauca dicere est animus. Brugarum enim magnitudinem nemo meminisset; nisi historiæ ostenderent caduca vestigia. Diu est, quòd hæc urbs cum fortuna luctatur. Sed magnæ civitates difficilè resurgunt, cùm semel de fastigio decidesint. fatiscentibus per senectutem legibus, sensimque degenerantibus à suo

 prin-

principio: potentiam deinde ad interitum trahentibus, non iisdem amplius fundamentis subnixam. Priscis temporibus vigebant in Flandria bonæ artes, nullique ad eam rem acriores habebantur. juvantibus potissimum legibus, ignaviæ infestis, otiumq; severissimè mulctantibus. Cottidiano quæstu cives alebantur. Sed ne secordiæ amore de industria aliquid remitterent; annuamque prædiorum pensionem otiosi exspectare, quàm suis laboribus vivere mallent; vulgo fas non erat extra pomœria fundos acquirere. Juri quoque civitatis renuntiare nemo poterat, nisi decimam facultatum suarum partem reipublicæ relinqueret. Adhæc diligentissimè cautum erat, ut defunctorum facultates pro æquali portione ad hæredes transirent. Quibus maximè rebus effectum est, ut liberi paternis artibus instituti, ad industriam, virtutis fœcundissimam matrem, acuerentur. Hinc artificum vis ingens, & frugalis opulentia, nullo luxu, aut mollitie fracta. Lanaria, lineariaque opificia ut plurimum colebant. easdemque merces toto spargebant orbe, ad usum mortalium, hoc tunc cultu maximè gaudentium. Orientem, occidentem & quidquid terrarum mari, quidquid insularum, urbiumque oceano alluitur, classibus lustrabant. Namque antehac Hollandi, & Zeelandi civilibus discordiis dediti, urbes tantum suas, portusq; noverant.

Lon-

Longinqua maria dissitasque Oceano regiones, magis auribus, quam experimento perceperant. Gloriam navalem Flandris concedebant: appellentibus ad eos Italis, Hispanis, Anglis, Germanis & quantum regionum pelago prætenditur. His disciplinis populus ille surrexit in summa. Donec mutatis per diversissimas leges animorum affectibus, sensim fortuna se remitteret. Accessit deinde pestilens sydus civilium armorum, magnis imperijs præsentissima pernicies. Res tamen Brugensium Maximilianus princeps ante omnes maxime afflixit. Mortua enim uxore Maria, ille se avelli non sustinebat à filio in fortunam principatus genito; quem Gandavenses tenebant in potestate, Ordinibus Flandriæ tutelam ejus ad se trahentibus. Et hinc princeps populo discors, crebrisque expeditionibus non satis domito pacem dedit. Cujus fiducia Brugis existens, captivus à suis efficitur. Nec multo post dimissus, atque indignitate accensus, ad ultionē majestatis surrexit, multarum provinciarum accursu, & viribus. Pater quoque Fredericus Imperator ad auxilium venit. Qui ut facilius rebellium contumaciam frangeret; Teutonicis civitatibus Flandrorum commercio interdixit. Et hoc est, quod fatiscentem jam Brugensium fortunam ad interitum traxit. Nam portu Slusano à Cliviensi insesso, obstructoque ne qua navis posset ap-

pellere; vexatus crebris motibus mercator Antverpiam divertit. Fluminisque opportunitate non indelectatus, nescio quo fastidio etiam in pace Brugarum portum destituit, ægre jam transmittentem graviora navigia. Quibus rebus Antverpia divitijs crevit, urbis genium in eam magnitudinem efferentibus, quam ut hodie intelligamus, ab Amsterdamo exigere debemus. Illuc enim fortunam Mercurius transtulit. Cujus quoque vices, ex fatorum dispendio, aliæ atque aliæ urbes, haut immerito exspectant. Talis tamen pridem Antverpia fuit. In qua nihil proclivius erat quam religionem corrumpi, per affluentiam populorum, novitatem omnem inferentium. Flagitium vigentibus legibus non satis supplantatum, ijs sepultis coërceri non poterat. Sectarij studia sua diutius non premebant. Supra imperij reverentiam excreverant, cottidiano scelere audaciores. Quam inulte magistratus contemni posset, experti fuerant. Cujus auctoritatem adeo despexerant, ut nefarium obtruderent libellum, in quo Reformatæ religionis titulum sibi adscripserant. Petebant autem templum ad sacra: vel si id minus placeret, ut extra urbem saltem facientibus sibi satellites ad custodiam statuerentur. Ferrum alioqui & extrema experturos, cum civium pernicie. Preces erant; sed quibus nemo audebat contradicere. Magistratus, sumpto deli-

deliberandi ſpatio, fortunas urbis apud Gubernatricem deflere cœpit, nullum alium vecordiæ finem fore dictitans, quam ſi vel ipſa ad eos deſcenderet, habitura ibi domicilium, vel Procerum aliquē cum imperio tranſmitteret. Illa quidem tot curis obruta, & quid faceret incerta, eos cum quibus conſulere ſolita erat in conſilium adhibuit. Hi certatim tranſitionem diſſuadebant. Indignum facturam, ſi peteret civitatem, in qua non leges, non imperium valerent: ubi non auditura modo, ſed & viſura eſſet abominanda flagitia. caput denique ſuum furentibus non credituram ſine nota ſtultitiæ. Secundum hæc, magiſtratui renuntiari juſſit; ſine militari præſidio venire ſe non poſſe. Hoc ſi præſto foret intranti, protinus adfuturum.

Interim Brederodius Antverpiam appulit. Cujus interventu accenſa improbitas, modum exceſſit. Nihilque jam diſſimulata audacia VIII. Cal. Iulias in concionem prorupit; quam Burgerhauti, in campo Lario, haut procul mœnibus, Miniſtri indixerant. Eandem diem Tornacenſes, Valencenenſeſquē pari inſania feralem fecerant. prorſus ne quis dubitaret ex compoſito egiſſe. Permixtæ viris fœminæ ad ſexdecim fere millia exceſſere portis. Armati deducebāt Miniſtros, homines infimæ ſortis, nulliſq; litterarū ſtudijs imbutos. Alter eorum ſartor, flammearius alter erat. Quibus

vix

vix diurno quæſtu famem propulſantibus, rudis facundia, & inepta vanitas, faſtuſque in ſcripturas, prærogativam ſacrorum detulerat. Patentia campi junctis vehiculis inter ſe committebant. Poſt quæ latebant armati, propulſaturi Brabantiæ prætorē, in viciñia agentem cum militibus, ut incautos exciperet. reliqua multitudo in duos cuneos collecta ſermonibus vacabat, Miniſtris vocem intendentibus ut ab omnibus poſſent audiri. Ab hoc ſacro rediverunt in urbem. Perculſis cæterorum civium animis, ſponteque furori cedentibus. Senatus conſilij inops nequicquā reluctabatur. cui præter ſanam plebis mentem nihil deerat. Forte tum Megemus in urbe agebat, paucorum dierum moram trahens, ſpeculaturus Brederodij conſilia. Hinc ſuſpicionem vulgo fecit, de inducendis præſidiarijs cum primoribus conſultare. Verane ea fuerint, an incerto rumore conficta parum affirmatur. Magnus certe motus exortus eſt. Tantoque diſcrimine nutavit civitas, ut mercatorum præcipui atrocius aliquid metuentes, de fuga cogitarent, reſque ſuas convaſare inciperent; donec ſenatus edicto interceſſit, præſentiam Gubernatricis rurſus implorans. Illa tum nihil cunctandum rata, Auriacum Antverpiam deſtinavit. Vicecomes urbis erat, nec ingratum civibus fore cognoverat. Megemum vero, cum Brederodio movere inde juſſit. Neque moram

ram Megemus fecit. Brederodius ad omnia contumax, sext. Idib. Iul. Auriaco Antverpiam propinquanti quasi per honorem obviam processit. Ingens quoque multitudo sequebatur. Erecta omnium studia erant ad novum Gubernatorem. Alij extra portas, alij in muris consistebant. Eoque conspecto qui primi occurrerant, attolluntur in clamorem plaudentibus similem, & incondita vociferatione. *Vivant Geusÿ*, ingeminare incipiunt. Eadem vox ab his qui extremi venerant excepta, in auctius reddebatur. Nec minore clamore in urbe excipitur. Adeo ut modico risu diductus, subinde proximis diceret, viderent ne mox pœnitentiam agerent intempestivæ lætitiæ. Magistratus ea vespera publicas epulas instruxit, quibus Brederodius quoque adhibitus est. Multum indignante Gubernatrice, quod qui Megemum exturbare sustinuerant, solemni convivio Brederodium excolerent. Interim Auriacus valetudinem urbis curare adorsus, deteriorem reddidit. Quippe sectarijs, extra muros suo ritu inermes operari permisit, quoad Generalium Ordinum decretum succederet. Præsidiariorum metum paventibus ademit, & inordinatam lascıviam aliquamdiu in pace continuit. Inde ad S. Trudonis fanum Brederodius se recepit.

Vrbem hanc in regione Leodiensium sitam, habendo conventui Conjurati definierant. *Conjurati ad S. Trudonē conveniunt.*

rant. Miserat paullo ante ad eos epistolas Gubernatrix, quibus ad illicita religionis studia reprimenda, ex prolixa promissorum fide admonebantur. Et hoc prætextu concilium suorum indixerant. Cæterum altiores suberant causæ. Quippe cum per tot menses nihil læti ex Hispania acciperent, inexcusabile suum crimen, & abominandum regibus exemplum timere cœperant; sub specie silentij securiori se vindictæ servari credentes. Sciebant enim quam multum peccassent. Neque in animum dimittere poterant, præteritarum rerum insolentiam oblivioni daturum esse Regem, vel Generalia inducturum comitia, nisi novis tumultibus extorquerent invito. Itaque ad Sanctum-Trudonem non conjuratos modo, sed & ministros, & Sectariorum præcipuos tempestas compulit. Non pauciores duobus equitum millibus convenisse traduntur. Quærebant autem, qua potissimum ratione saluti consulerent suæ. denique quid ultra facturi essent de libello. quid de sectarijs promiscuam religionis libertatem ibidem postulantibus. Aliquot dies per discordiam absumpti sunt. Multi enim non suo; sed temporum, levisque animi vitio conjurationi adhęserant. & hi pręcipue abhorrebant ab omni mutatione sacrorum: prolixe censentes, exspectandum esse promissorum eventum, ne tumultibus serviisse crederentur, & necessitatem temporum obtendisse

tendiſſe facinori. Alijs econtra placebat miſcere cuncta ſeditionibus, & aliorum ſcelere ſcelus ſuum abſolvere. Libertate opus eſſe clamabant. Maximam populi partem conſenſiſſe ſectarijs. In eo ſtare victoriam ſuam, ſi & plebs ſecum inſanire inciperet. Tunc enim primum ex publico dedecore accepturum Regem, quantis malis libello laboraſſent occurrere. Fervebat itaque certamen pro cujuſque ſtudio. Iurgioque inter eos procedente, vicit malitia ratione potentior. Quibuſdam adeo indignantibus, cum aliud ex alio captari aſpicerent, ut non erubeſcenda pœnitentia clementiam Gubernatricis experirentur redituri ad officium. Interea ingens pavor curiam obſederat, incertam adhuc quo tanta vis erumperet. Gubernatrix animo ægra, & ne in furioſum exitum rebelles ſpectarent ſollicita, ſuorum præcipuos rogavit, ecquid haberent conſilij. Nihil ſupereſſe videbatur, quam ut iratos utcumque conciliatos, quamprimum reſolveret. Protinus igitur Auriacus, & Egmondanus Conjuratis non injucundi, ad hoc deſtinantur officium. Mandatum his fuit, ſi quid rebelles vellent, remiſſa domum multitudine, certos delegatos Arſchotum mitterent. Neſcio qua cauſa Arſchotum Conjuratis non placuit. Dufflam tamen (vicus eſt haut procul Mechlinia) venturos ſe conſtituunt. Quidam volunt ex communi

consilio conceptos fuisse libellos ad Imperatorem, ut Belgicæ libertatis patrocinium apud Regem susciperet. De quibus mihi parum constat. Cęterum XIV. Cal. soluto cœtu, Ludovicus Nassovius, Brederodius, & Culenburgius cum novem alijs conjuratis Dufflam veniunt. Proceres quoque moram non fecere. Mandata quę deferrent, hæc acceperant, in codicillos contracta sub nomine Gubernatricis. *Auriacum, & Egmondanum ad vos destino, interrogaturos quid, malùm, hæc sibi velit tumultuaria secessio. Neque enim satis scio quid imprudens peccaverim, aut in quo offenderim nupera satisfactione dimissos. Quid ergo est quod ultra petitis? quid vobis vultis? legatos petentibus, in Hispaniam decrevi. Inquisitionem, & edicta rigoris insimulastis; mitigavi.* Generalia *Ordinum comitia desiderastis; quia in potestate mea non erant, ad Regem scripsi. An ex illo tempore quo libellus oblatus est, aliquid novi commenta sum? An, quod magis puto, desperatis de clementia Regis, ne iratus vobis placari non posit? Nemo subditorum unquam sævitiem ejus expertus est. Nunquam in suos iræ, quàm clementiæ consuluit. Bonum animum habere vos jubeo, & hoc nomine esse securos. Saltem daturus est precibus meis oblivionem præteritorum, cui ea de re favorabiliter toties scripsi. Hoccine illud est quod promiseratis, ne quem tumultum moveretis in populo? ubi sunt magnifica illa verba; quibus morituros vovebatis vos pro obsequio principis? quibus repressuros concionū licentiā pollicebamini? quibus ante*

pedes

pedes meos non recusastis occumbere? Ego nunc fidem à vobis exigo. Quam præstare non potestis, nisi libidinem frænetis popularis vecordiæ. Iam turbas, jam seditiones, & exitium reipublicæ sectarij moliuntur. in quorum subsidium externæ etiam gentes, vetereſque Belgarum hostes conveniunt. His si connivetis, conscientiam sceleris confitemini. Interea rumor publicus omnem in vos invidiam transfert, criminique substituit; turbarum capita, atque auctores demonstrat. Quid hoc aliud est, quàm ad motus civiles commodare operam, & contra morem obsequij licentiæ concionum libello consulere, publicæ tranquillitatis larvâ adumbrato? Quæ si vera non sunt, re ipsâ refellite. Ex iracundiâ vestrâ intelligam, postulata illa reipublicæ utilitatem, obsequiumque respicere.

Percussit conjuratos invidiosa expostulatio. Prolixâque oratione objectum crimen diluere adorsi, à Proceribus monentur, defensionem suam scripto committere. Capto deliberandi spatio, sex delecti III. Cal. August. Bruxellam veniunt, laturi responsum: Petebantque intromitti ad Gubernatricem. Sed illa præsentiam eorum aversata: quare, inquit, Auriacum, & Egmondanum non conveniunt? jussitque hoc ipsum renuntiari exspectantibus. Hi se ad Gubernatricem missos dicebant, significantes esse, quod nisi uni illi promere jussi fuissent in fœderatorum

concilio. quod postulante Gubernatrice solutum, rursus evocandum foret, si perseveraret ipsos excludere. His relatis, ad memoriam concilii Gubernatrix exhorruit. Proceribusque advocatis in curiam, tres ex fœderatorum numero introduci jussit. E quibus unus, quæ res poscebat locutus, tabellas obtulit in hanc sententiam; *Domina, Gratiam benevolentiæ tuæ dignam referre non possumus, quòd legatos in Hispaniam dixeris. Ex his quæ tradentur, facilè confidimus justitiam causæ nostræ absoluturum Regem. Pro cujus ministerio ne jam quoque sanguinem dubitamus prodigere. Credimus denique ex quo libellus oblatus est, nihil à te novatum esse. Verumenimverò cùm videamus alios religionis causâ in jus rapi, alios ad supplicia servari carceribus; persuademus certè nobis, magistratus non gessisse morem tuo imperio. Atenim promissorum fidem à nobis requiris. Quasi in coërcendis concionibus non omnem locaverimus industriam? Quod ad nos pertinet, conciones jacent. Iracundia populi cohiberi non potuit. Multa simul queritur. Quòd Rex libello nostro respondere differat. Duos menses datos esse. inter illos nihil succedere. Insolita quoque comitiorum forma, non paucis displicuit. Ecclesiasticorum denique malignitas protervâ linguâ terrere cuncta complentium, multos in rabiem efferavit. Hæ causæ illis ingeniis fecere prorumpendi audaciam. Nisi antevertissemus mala ista oblatione libelli,*

libelli, jam diu est, quòd prodendæ conscientiæ consilium inierant. Si externi rebus se immisceant nostris, primi surgemus in ultionem. Ferrum tamen in cives stringere; non est animus. Sed nec ministerium Regis id ipsum postulat. Gladio premendi non sunt, qui ad jus provocant, & Generalium Ordinum decretum exspectant. Nisi crudeles esse volumus in communem perniciem. At herculè fama publica reos nos facit. Nemo magis fallitur, quàm qui rumoribus se permisit. Quàm sæpe fama mentitur? Quis ergo plebem concitavit? quis ad concionandum persuasit? quis ad ferociam impulit? Cum res exiret in tumultus, passi sumus lascivire eos, qui in officio contineri non poterant. Hoc ipsum purgare Celsitudini tuæ parati sumus. Non inficiamur quidem, plerosque fœderatorum iisdem ritibus imbutos, non aversari promiscuam sacrorum licentiam. Nemo tamen eorum adhuc inventus est excessisse terminos officii sui, aut obsequium exuisse erga Principem. Animi sui vota modestia compensant. Quoties plebem precibus aggressi sunt, ut abstraherent à furioso exitu? Abominamur certè tam protervam licentiam. Proinde si quid habes, quo pervicaciæ obviam ire potes, edissere Domina, tibi omnem pollicemur operam. Cæterum non adeò perversam rationem solicitudo nostra instituit, ut diffidere Regi oporteat. Iustitia & benignitas ejus meliora spondent. Nam si hic sit (quod in votis omnium diu fuit) videres cuncta in Ordinem con-

cedere. Perperam itaq; de præteritarum rerum oblivione securos nos esse jubes. Quid enim fecimus, ut veniâ opus sit? Venturis malis libello cavimus. Et ut scires vera fuisse, magnam calamitatum partem experti sumus. Restat ergo ut reipublicæ videamur consuluisse, non seditionibus, aut privatis affectibus. Quod tam favorabiliter de nobis scripseris ad Regem, gratiam debemus Celsitudini tuæ. Vis tamen verum hic accipere? Indulge libertati sermonis, propitias aures tuas non fraudabimus arcanis rationibus, quibus adacti sumus ad intensiorem vitæ curam. Multa iracundiæ tuæ indicia erupêre. Quid igitur mirum, si diffidentiæ nobis suspicionem feceris? Auriacus & Egmondanus illum heri scrupulum eximere conati sunt. Scimus interim multos Procerum nobis infestos, & nescio quibus verbis innocentiam nostram proscribere. Rebelles, & turbulentos proclamant. Brevi Regem ad ultionem venturum. Se quoque quamprimum mandatum acceperint, facturos, ne in illum impune peccemus. His sermonibus simplices populi aures cottidie imbuuntur. Longiùs quoque quam oportuit silentio transmisimus. Ad ultimum patientia diuturnitati succubuit. Clandestina consilia quibus illos male cogitare constat, extorsere remedium, quod à præsenti necessitate accepimus. Amicitias enim cum peregrinis contraximus. Illorum bonâ operâ usuri, si adversus nos, aut vasallos, aut subditos experta vim fueris. Hanc nobis necessitatem

ſitatem diffidentia tua impoſuit. Quis autem damnare poteſt, quod vitæ fortuniſque præſidium quæſiverimus, quarum amore etiam feræ ad ultima compelluntur? Nam ſi tutiori remedio conſulere potes deſperatis, non dubitamus admittere. Securitatem duntaxat circumſpicimus. adverſus malevolentiam Procerum & iracundiam tuam. Ne aut vi, aut alio genere proſequaris, nemini denique libellum fraudi efficias. Auriacus, Egmondanus, & Hornanus rerum noſtrarum ſtatum ante omnes intelligunt. Cum illis nobis frequens ſermo interceſſit. Operæpretium feceris, ſi tuo juſſu ſuſceperint patrocinium fœderis ampliſſimiſque mandatis inſtructi, conſilia nobiſcum conferant. Credibile eſt tantam indolem non peccaturam in fidem. Nihil denique ſuaſuram contra fas officij, & compendium publicum. Virtutem, quâ hactenus claruerunt, vadem, prædémque habes. Quanquam hoc ipſum præſtare niſi pro tempore nõ potes: poſtulare tamen à Rege potes, ut decreto tuo placitum adjiciat in Generalium Ordinum concilium. Cæterũ, Domina, celare te non decet Sancto-Trudoni agentibus oblatũ nobis eſſe libellũ à multitudine. Copiam ejus hic adjunximus. Arma quæ provocati acceperint, poſituros ſe profitebantur, religioniſque negotium ſubmiſſuros Generalibus comitiis, ſi interpoſitâ fide noſtrâ redderemus ſecuros. Non expediebat nobis tantæ invidiæ condicionem ſubire. Sed prævaluit fortuna publica. Igitur, miſerorum cauſam ſuſcepimus, patronoſque nos

diximus adversus injuriam. Proinde si tranquillitatem amas, distribuendi sumus per oppida, arma populo erepturi. ne forte ille sibi relictus, peregrinis accedat, æmulosque Gallos accersat in auxilium. Hoc tibi imprimis denuntiatum volumus, ut præsenti prospicias necessitati. ne si atrocius quid acciderit taciturnitatem nostram accuses. Quod reliquum est, Majestati rursus obsequium vovemus, & spiritum. Gubernatrix nihil quietum suspicata: tamẽ ad simulationem comparaverat vultum, contumaces irritare verita duriori supercilio. Ab Egmondano, Afficourtio, & Assonvillio jussit exspectare responsum. Pridie Auriacum Antverpiam dimiserat, sedandis motibus, quibus rursus studere videbatur populus ille, in tantâ licentiâ nunquam tranquillus. Scripserat ad eam senatus, Prætorem Brabantiæ in proximis visum cum equitibus, & hinc formidinem incessisse sectarijs, sacra sua contra fas turbari criminantibus. Vereri itaque, ne aut locum concionibus occuparent in urbe, aut ferrum, quod deposuissent, reciperent. Prætor ergo movere inde jussus. Egmondano imperatum, ut codicillos deferret ad Conjuratos, in hæc verba. *Nescire Gubernatricem quid in officium imprudens peccaverit, aut quid sibi velit tam confusa rescriptio; cujus planiorem interpretationem desideraret. Sectarios in vinculis detineri, vel quâ de causâ, nondum ad eam relatum esse. Perperam igitur contumacia insi-*

insimulari. Quæ promissi ejus fuerint, abundè servata esse. Sed econtra illos non exprimere operam, quam in coërcendis concionibus attulerint. Si candidè agerent, nominarent vasallos, & subditos, pro quibus tantoperè sollicitarentur. Nam securitatis pignus, vadesque quos flagitârent ipsi, vicissim se exigere. Conjurati contra in hunc modum rescribunt. *Multa à nobis, Domina, de industriâ prætermissa sunt, quorum ratio, & consilium ad te pertinent. Nunc verò quia ita jubes, non erit grave in copiam impingere, quàm nuper in scribendo effugimus, ne superfluo sermone aures oneraremus tuas. Captivos si placet accipere, rectiùs à Tornacensibus, Insulensibus, Montensibus, Ariensibus, Bethuniensibus, & Athensibus accipies. Brugenses denique, & Gandavenses non paucos in custodia habent. Diligentiam verò nostram in tranquillanda plebe, sola si ignoras, quamprimùm dimitte per provincias, qui consistoria, & Ministros interrogent. Inordinatorum comitiorum rationem frustra requiris à nobis. Ejus tibi causa exigenda est à populo. Quæritur ille vocatos in comitia, quibus jus suffragy non erat, cæteros, aut omninò non vocatos, aut exacto comitiorum die adesse jussos. Adhæc quòd delectis civitatum exemplar edicti petentibus non indulseris. Quòd spacium, dum ad collegia referrent, non dederis. Quòd publica domo inclusi, jussi sint consilium capere, nec prius inde exire passi quàm re-*

 spon-

ſponſum dediſſent pro tuo arbitrio. Interroga conſcientiam tuam, an non violaveris libertatem publicam, quæ modò Gubernatorum ſententias promiſſis emeris, modò litteris ſollicitaveris delectorum ſuffragia. Populus ergo jure de te quæritur: nos de Proceribus, quorum multos nobis infeſtos videas. Congreſſus, & occurſus noſtros vitant præter conſuetudinem. Tanquam rebelles aut læſæ majeſtatis piaculo contaminatos faſtidiunt. Conſanguineos quoque ſuos, atque amicos deterrent imagine periculi, à noſtro commercio. Spem gratiæ pleriſque oſtentant, ſi à nobis conſilia ſegregaverint. Multorum quoque auribus haut obſcurè inſinuant, ubi Rex in Belgium venerit, aut Regem non fore, aut nefario ſanguine parentaturum injuriæ ſuæ, noxiiſque daturum ſupplicia. Hi apud te ſunt, Cottidiè tecum conſulunt. Regis aures imbuunt ſecretioribus conſiliis, & bonitatem illius in triſtiora exſtimulant. Tot Veredarios jam remiſit Hiſpania: nullus tamen poſtulatorum noſtrorum mentionem attulit. Sed Philippum Regem accipimus iter ſibi, & legionibus per Gallias ſollicitare. Ab eadem gente ſubſidia in nos exigere. Ducem Sabaudiæ auxilia inſtruere. Proceres tanquam contagionem metuentes, ſecuritati noſtræ timent accedere. Hæ cauſæ compulêre nos ad externas amicitias. Quas cum Gallis tamen nullas contraximus. Si Vaſallos, & ſubditos ſcire vis pro quibus meritò ſollicitamur; Belgæ ſunt. Hi nempe qui cauſæ noſtræ ſe junxêre. Sed nec illos, nec cæteros

fœderatos

fœderatos ſecuros reddere poſſumus, niſi Celſitudo tua, & tres iſti Proceres fidem interponant ſuam. Hos veluti medios inter te Regemque, & nos conſtitue, nihil utique acturos, niſi ex tuo arbitrio. Ita tamen, ut non militem conſcribas, non aliundè adſciſcas, quàm ſub illorum auſpiciis. Hi duces, hi centuriones, & chiliarchas dicant. Scimus id multis provinciarum rectoribus grave fore. Commodius tamen nobis cavere non potes. Præſentem reipublicæ ſtatum invidiæ poſtferimus. Atque ut mentem noſtram propius accipias, ad tempus duntaxat exigimus fidem veſtram. Deſpiciet interim Rex reſcindere velit, an admittere. Quem ſi recuſare contigerit; æquum eſt, ſpatium aliquot concedi iiſdem promiſſis ſubnixum: ut interim ſecuritati noſtræ conſulamus. Tres ſeptimanæ in id ſuffecerint. Cautionem quam viciſſim poſtulas, ſupervacuam ducimus. Quia nihil acturi ſumus ſine Auriaci, Egmondani, & Hornani conſilio. Hæc eſt noſtra cautio. Vires namque quas foris contraximus, offerimus ad obſequium Majeſtatis exequi parati, quidquid ex ſuffragio Ordinum ille juſſerit.

Hæc mutuo metu, & ſimulatione retenti, invicem ſcribebant. Horrebant tamen prudentiores ad ſceleris novitatem, auribus Regum inſolitam: quæ non conveniret cum nomine Principis ſummóque imperio, nec ſine peſtilenti exemplo proferretur in populum. Cætèrùm Gubernatrix non ſolùm terrore plena; ſed ad tantam negotiorum vim ſolicita,

 Proce-

Proceres cum quibus conferret, ferè non habebat. Auriacus Antverpiæ hærebat. Mansveldius, Arenbergius, & Megemus suas curabant provincias. Arschotanus Montibus Hannoniæ retentum se simulabat infirmâ uxoris valetudine. Hactenus enim nullo publico munere excultus, tragœdiæ speciem eminus aspexerat. Hornanus injuriâ saucius, curiâ abstinebat; prætextu ægritudinis leviri sui absentiam excusans. Præter Egmondanum, & Barlaimontium nemo aderat. Vtrumque ergò cum Privatæ curiæ senatoribus adse accersitos, interrogabat, quid sibi agendum in tam perplexo rerum articulo. *At ego*, inquit Egmondanus, *de Inquisitione, & edictis, & abolitione non quærendum amplius censeo. Quorum jam nullus est usus, singulis à libidine suâ modum flagitij exigentibus. Nihil enim valent leges, nihil judicia, nihil imperia, ubi vis, & audacia regnant, ubi mali, atque scelesti, carceribus eripiuntur ab insanâ multitudine. Id nunc agitur, bellum, an pacem velimus, alterutrum nobis fœderatis promittentibus. Nisi ergo admittimus Generalia Ordinum comitia, flagrabunt omnia civili discordiâ, armaque propediem præ foribus strepentia audiemus. Ista vero utcumque periculosa sint consilia, neque utilia publicè, tamen ut necessaria suadeo; ut apparatum armorum fœderati destituant, sectarij vero remittant supercilium. Multum quoque fiduciæ decedet*

exter-

externis, destitutos se sentientibus conspiratione nobilium; quos econtra pro Rege suo obstinatos, abominari seditiones viderint. In summâ ex duobus malis, eligendum est minimum. Omnes quidem laudabant Egmondani sententiam. Viglius tamen *non placere sibi* dicebat *tam periculosa remedia, neque tantum se tribuere comitijs, ut ab his exspectari posit religionis incolumitas. Demus,* ait, *Ordines majorum religioni, ac venerationi Regis sui deditos, novitatibus non oblectari: polliceri tamen nemo potest, nihil utique illos antevertendis calamitatibus concessuros libellis, quos sectarij ex omni parte uno animo impetuque obtrudent. Haut frustra olim placitum principibus, ne absentibus ipsis Ordines haberentur. Cum vel præsentes cohibere vix posint, ne vel jura sua augeat populus, vel sceptrorū libertatem astringat. Hoc enim periculi in se habent ista comitia; ubi quod singuli non auderent, universi consentiunt, infesta semper, & nunquam sat suspecta dominantibus. Nam ne Regem quidem velle existimo. Scit enim quam procaciter sibi nuper illuserint. Populo cum Principibus nunquam convenit. Dominari illi volunt, hic liber esse. Quæres igitur, quid censeam, quando nec recusare comitia, nec admittere sine periculo possumus? Mea ferret sententia cavēdum esse Conjuratis, & per æqua, per iniqua conciliandos reipublicæ. Comitiorum vero negotium deferendum ad Regem, ut ipse statuat quod potissimum res exegerint.* Huic sententiæ Guberna-

trix

trix accessit. Nam cæteri quoque non dubitabant quin optimè Viglius dixisset. Secundùm hæc statuitur, respondendum esse Conjuratis, de postulatis eorum Gubernatrici curæ fore. Paucorum dierum inducias petere. intra quos mitteret ad Regem, Proceresque contraheret in curiam, quos in XV. Cal. proximas adesse omnes jusserit. Prædes quos exigerent absentes esse. Inuitos autem vadari non posse. Ad hoc decretum Conjuratis deferendum Egmondanus deligitur. Datum illi præterea in mandatis, ut quoquo modo pacaret contumaces, hortaretúrque dissolvere fœderis nexum, sub cujus fiduciâ sectarii tam flagitiosa peccarent.

Gubernatrix postridiè ad Regem scripsit. Materiámque consternationis subtrahendam rata, omne positum esse edocuit in celeritate remedium. Rempublicam in extremo sitam, & citò perituram ni festinaret occurrere. Siquidem Rex propriâ indole ad consilia tardus, etiam cùm tot tumultuum admoneretur, post VIII. Cal. Apr. nihil rescripserat. Id præcipuum alimentum malorum fuit. Cùm suspensa Gubernatrix, & quid actura esset à Rege semper exspectans, protraheret cottidiè remedia, quæ in tempore adhibere debuerat.

Iam Gandavênses, jam Silvæducenses, & in Zeelandiâ Middelburgenses, majorum sacra

fastidire

faſtidire cœperant. Harlemum, Lugdunum, Vltrajectum, Neomagum, Trajectum, Ziri-xæa, Tornhaultum, & proxima quæque concionibus fœdabantur. Amſterdamenſes ſemel iterumque portas civitatis occluſerant ſectariis, ad conciones prorumpentibus. Prævaluit tandem ira multitudinis; quamvis etiam tum Magiſtratui ab optimo quoque pareretur. Nā nec corrigi contumaces poterant, nec ſiſti furentes. Infirmitate retinentium magis accendebantur. Non Ipras, non cætera Flandriæ primorum conſtantia in fide retinuit. Inſtar morbi ſcelus, & amentia urbes, municipia, vicos pervagabantur. Vna Brugarum civitas erat, quam tempeſtas illa non libaverat. Hanc ſectarij per epiſtolas alliciebant in conſortium, & ſi reſiſteret magiſtratus, vim, & ultionem minabantur. Momentoque temporis quatuor armatorum millia Brugas contendunt, templumque Sāctæ-Crucis in ipſis ſuburbiis concionibus inceſtant. Neque civium hoc crimen erat; ſed eorum maximè, qui nuper Gandavum juxta inſani, facem audaciæ prætulerant. Ducentos tamen Brugenſium interfuiſſe comperio. Quorum pervicaciam magiſtratus timens, Gubernatricem invocavit. Miſſuſque eò Egmōdanus, trecentos civiū adlegit in ſtipendium. Et ſic haut ęgrè ſuppreſſum eſt ſcelus, in cujus etiam odium genius urbis duraverat. Inſignis ea tempeſtate Han-

nonum

nonum constantia fuit. A Valencenensibus sollicitabantur crebris epistolis. Et haut procul Montibus concionem edixerant. Ad discutiendos eos Latrunculator Hannoniæ egressus, idoneâ manu in ipso conatu furentes oppressit. Montensem Vrbem Arschotanus obsequio sibi demeruerat, & si cætera nutassent, Gubernatrici servabat ad receptaculum. Luxenburgum discreta spatiis regio, vitiis aliarum non miscebatur. Nec alia sanè provincia per civiles hos motus modestius egit. Eadem prope Namurci quies fuit. In Artesiâ denique integritas prævaluit. Flandrorum tamen & Valencenensium contactus, finitimos aliquot vicos, quasi agitantibus ventis, contagione infecerant. Proditúmque memoriæ est, ex tot satrapis, quibus ea regio abundat, haut amplius septem conjuratis accessisse. Regebat tum Atrebatum Vice-comes Gandavensis, vir nulli aut fide secundus, aut obsequio. de cujus virtutibus trademus postea. Nusquam fides in reliquis provinciis, quas fatalis tabes usque ad desperationem corripuerat. Geldria, Frisiáque crebris quatiebantur motibus, Gubernatoribus frustra obnitentibus, quorum constantia in contemptum venerat. Scires omnia ad seditiones vergere. Libidinem concionum multo armatorum præsidio Sectarii tutabantur. Equites in turmas componebant. Vt quisque

opibus

opibus validus, tela, equos, pecunias conferebat. Expilationes monasteriorum, raptus, & sacrilegia hauserant animo. Denique fiduciâ Conjuratorum inflatos, superstitione, ac lasciviâ discordes, non lex, non magistratus, non pudor, aut metus cohibebat. Provincialium curiarum projecta auctoritas, vano conatu jura exequebatur. Imperium viribus destitutum, decreta supplicia expetere non poterat. A sectariis vi agebatur. Fortè advocatum quendam Gandavi sceleris compertum, Procurator Generalis in judicium traxerat; cùm sex armati repentè in Præsidem Flandriæ domi invehuntur. Minister quoque simul venerat, superbeque poscebat, absolvi captivum, ac in posterum concionum libertati desineret officere. Cæterùm ille ad hoc fulmen haut quaquam territus, paucis respondit. *Regis se Ministrum esse. Imperio ejus morem gerere. Scire etiam ipsos novas leges ex communi Procerum consilio nuper sancitas in illicita conventicula. Quas cùm perferre jussus esset, exercitium earum remittere non posse sine crimine. Nullóque metu adduci posse, ut officium destituat.* Quem contractâ fronte intuens Minister; *ecquid intelligis*, inquit, *Verbum Dei nullis astringi legibus? in summa, denuncio tibi, ut malo caveas.* Et in hæc verba excedebant è limine. Signóque sibilis dato, plures statim armati prosiliunt, qui in insidiis constiterant. Strictos-

ctosque gladios vibrantes, ultra minas tamen non sævière. Longè atrociori viâ in Brabantiâ grassatum est. Treccenti ibi sectarij ad facinora collecti, quæcumque audebant. Famosus quidam Minister Vilvordiæ in vinculis detinebatur. Ad quem eripiendum cum munimenta arcis frustrà tentassent, injecturos se faces tectis oppidi atrociter minabantur. Iubebantque id ipsum denuntiari Prætori. Consumptaque urbs incendio foret, ni libertas Ministri ruinam prævenisset. Mechliniam inde digressi sunt ad paria facinora. Sed pavidi cives obiectis portis venientes excluserant. Igitur in rabiem versi, proxima quæque exterrent. Nec procul Bruxella aberant; jactabantque propediem admoturos se urbi multitudinem. Quibus auditis Gubernatrix non mediocriter expalluit. Tot simul flagitijs obviã ire non poterat, apparatu belli destituta, armisque, & milite; ac si hæc suppeterent, pecunia tamen deerat. Ordinarias turmas instrui jusserat. Sed illæ apertè inclamabant non facturã Gubernatricem ut sine stipendio militarent. Igitur ad conquirendas pecunias intendit animum. Vsitatum hactenus fuerat in extraordinario discriminis articulo, sub honestâ mutui specie tributum aliquod ecclesiasticis imperare. Tunc quoque rogari placuit. Quippe eò proclivius collaturi videbantur, quod hac pensione incolumitatem suam cogitarent
redi-

redimere. Conferendi exemplum Hannones præbuere. Idem factum in cæteris provincijs. Sed benigna illa liberalitas præteritorum annorum ſtipendia exonerare non poterat. Ad ea igitur diſſolvenda conſilium inijt, faſtigio quidem indignum, ſed quod terror & neceſſitas facile excuſat. Quæſtum enim ex ſorte (Lotharias vulgo dicimus) facere inſtituit; ſublevatura ærarij anguſtias ſine cujusquam incommodo. Vrbes interim in finibus poſitas, ſupplemento militum firmavit. munimentum adverſus finitimos, & ſi neceſſitas poſtularet, contractura inde auxilium in civili diſcordia. Gubernatores, & Provincialia concilia prætores quoque, & magiſtratus admonuit, diligenter caverent, ne externis hoſtibus, civitatum munimenta aperiret proditio. Denique ut cum ſaniore civium parte inirent rationem, qua illicitos cœtus diſcuterent, urbeſque, & populos continerent in obſequio. Et quoniam non ſine Dei ira mala iſta accidere videbantur, publicas preces. & ſupplicationes indixit. Hæc in præſens ſuppetebant remedia: ſed vana atque infirma in tam vaſto incendio. Plebs varie peſſum ierat, cupida rerum novarum, ſimul agitata peſtilenti ſydere illius ſæculi.

Dum hæc in Belgio aguntur, Rex in Hiſpania ſolicitus, inſumebat operam conſultationibus, adulta jam malitia nihil profutu-

 ris.

ris. Montignæus enim eodem pervenerat cursorijs equis. Et quid de mandatis suis fieri placeret ad Regem retulerat. Ille vero suos in Concilium contraxit, & quod optimum ducerent ad se referri jussit. Hi tum maxime Concilium instituebant; Dux Albanus, Gomesius de Figueroa Feriæ comes, Antonius de Toleto magnus prior Ordinis sancti Ioannis Leonensis, Ioannes Mauricius de Lara, Archiœconomus Reginæ, Reynerus Gomesius Princeps d'Ovoly & Comes de Melito, Ludovicus Quixada Archippocomus, sive magnus Scutarius principis, Tissinacquius, & Hopperus, & Cortevillius. Rex autem non intererat. ne forte studio suo suffragandi libertatem adimeret contraria suadere timentibus. Et quia plerisq; semina morbi ignota adhuc erant; ita instituere consilia ut prius de genere mali, deinde in remedia inquirerēt. Concilio Belgico Figueroa præerat. Verba ejus in hunc modum traduntur. *Nunquam mihi dubium fuit, haut alio spectare Belgicorum Procerum consilia, quam ut in turbidis rebus, & per religionis licentiam quassatis, summam imperij ad se traherent. Primo enim quibus non machinis Granvellanum amoliti sunt? quare tamen irascerentur illi non habebant. Hoc de illo quoque inimici confessi sunt. Quid est igitur quod causabantur? Non expedire reipublicæ unum aliquem in eo fortunæ gradu summam imperij habere in manibus. Majorum mores obstare,*

stare. Eam prærogativam deberi Proceribus. Hoc prætextu exturbavere periclitantem Cardinalem sub omnium invidia. Sed re vera constantiam ejus oderant, quam libidini suæ credebant officere. Deinde legatio Egmondani supervenit, de Inquisitione, & edictis querelam ferens, & curiarum omnium vires Proceribus vindicatura. Ab hac spe dejectis, libellus Conjuratorum successit. Qui sunt illi Conjurati? fratres, cognati, affines, domestici, amici, & familiares Procerum? Quid igitur flagitant? Inquisitionem tolli, mitigari edicta, Generalia Ordinum comitia contrahi. Nempe ut in comitijs rempublicam ex suo formarent arbitrio: Inquisitione vero, legibusque sublatis, promiscuam sacrorum licentiam inducerent. Ut vel inde nemine profitente satis intelligas, non alienos esse Proceres à Conjuratorum consilijs. facinusque inter se partiri, quos in unum omnes cogit eadem factio. Ne id quidem Proceres dissimulant; qui ad ultimum suasere Regi, ut Inquisitionem abrogaret, edicta leniret, præteritorum gratiam concederet, officia trium curiarum in unam confunderet. Hæc sunt quæ modo Montignæus attulit. De adventu Regis parum aut nihil adiecit. Cujus præsentiam Proceres non desiderant. In summa, duæ in Belgio sunt factiones, una Procerum altera Conjuratorum. Altera alterius instrumentum est. Et in id utraque collineat, ut dominationem Proceribus transcribat, quo deinde illi vel in Regem potentiam exerceant.

Post hunc sermonem, fuere qui censerent, prudenter facturum Regem, si vel ipse, vel

præfectorum aliquis ad opprimendum malum in provincias transiret cum exercitu. Sed eam sententiam plures abhorrendo; *Non paucos in Belgio sontes esse testabantur. Multos tamen ex his non propria indole abstractos; sed levis animi vitio alienæ stultitiæ accessisse. Bonorum interim numerum præpollere cæteris. Abominandum ergo remedij genus fore, pari supplicio cunctos afficere. Quippe bellum geri non posse citra bonorum injuriam. Longe aliam esse voluntatem Regis, qui mitem, & pacatum animum præstare cupit subditis; & cum illis haut aliter agere, quam tractare liberos solent offensi patresfamilias. Hi justitiam pietati admiscent. Domestica flagitia sic curant, ut liberorum salutem, non ultionem videantur exigere. Regem enim corrigere velle, non evertere; sanare, non exstinguere.* Cum his & ejusmodi argumentis pro se quisque vicissim certaret; in hanc tandem sententiam concessum est, ut referendum Regi dicerent: *Duo omnino suppetere remedia. Alterum verum, & solidum. Alterum medium quidem; sed necessarium. Solidum remedium in celeritate positum esse; si primo quoquo tempore in provincias festinaverit Rex, in ipso apparatu deprehensurus sectariorum consilia. Religionem adhuc in potestate esse. Auctoritatem refractariorum caducam, atque infirmam. Si proximam hyemem otiosus extraxerit, non religionem, non fidem, non obedientiam inventurum. Præcipitatam insaniam non postulare lenta remedia. Neque etiam exspectandum, donec mali junctis sibi externis super-*

supercilium tollant, & nihil amplius sincerum sit in provinciis. Componi adhuc res posse sine ferro, & sanguine. Sed glissentem seditionem in ipsis cunis opprimendam esse. Mox enim nihil proficient succinctæ legiones, vel certe non nisi inhonestis condicionibus ferociam discutient. Ipsum Regem hanc sibi expeditionem sumere debere. Nihil profuturam, si alteri permiserit, quantumvis egregio. In eo enim non elucebit reverentia Majestatis, non eminebit auctoritas. Quin imo atrociorum secessionum causas daturum partibus, utrimque armatis, & ministerium Regis utrimque præferentibus. Sicut nuper in Gallia accidisset. Hæc ergo incommoda prævenire debet Rex præsentia sua. Boni enim auspicia ejus sequentur. Dubii conspectu Majestatis perculsi, ad eundem respicient. Mali non habebunt in quo fiduciam reponant. quorum cervicibus exercitus incumbens, societates ac factiones dissoluet, libratisque conatibus rebelles in leges subiiciet. Tum demum religionis negotia secure componet, instructus legionibus, quas turbulentis obiiciat. Si quid in Ecclesiastica labaverit disciplina, revocabit ad Concilii Tridentini severitatem. A sectariis vero exiget ultionem flagitii. De edictis, quod videbitur, constituet. Si quid in Concilio Status, vel Finantiis, aut secreta curia mutandum duxerit, rectius ibi perficiet. Deesse nobis hic acta. deesse decreta majorum, unde præteriti temporis formam, moresque liceret colligere. Controversias quoque inter easdem curias exortas, dissolvet. jubebitque singulas contentas esse mandatorum suorum finibus. Operam denique dabit, ne indulgentiæ, & abolitiones, ne munera, & honores,

 in qui-

in quibus potißimũ tranquillitas, salusque publica consistit, ad indignos perveniant. Hæc sunt solidiora remedia. Quæ si mature applicari poßint vulneribus, frustra jam in cætera inquirimus. Cæterum dum instruitur exercitus, dum aulæ moles per se gravis movetur, hyems est, & intempestiva aura navigantibus. Quippe non aliter Rex in Belgium transportari potest, quam Oceano. Temere crediturus salutem suam externis hominibus. Proinde ad media remedia neceßitate compellitur. hoc est; de Inquisitione, & edictis, ac præteritorum delictorum venia, quid agendum sibi, consideret. Flagitiosum olim in præsentium scelerum remedia, & securitatem suam, futurorum præsagax Ecclesia instituit. Nihil enim sperandum, erepto telo quo integritatem ulciscitur suam, quam ut religio exponatur injurijs. Nec sine periculo edicta resolvi in ancipiti republica. Malos pœnis affici debere. Quid enim futurum si nihil præter scandala, & conciones, ac conventicula leges corripiant? nec id quidem idoneo supplicio; sed sub prætextu turbatæ pacis, aut læsæ tranquillitatis? scilicet ut fas cuique fiat, intra domesticos parietes contaminatæ conscientiæ morem gerere. Itaque si tempora admitterent, suasuros se fuisse majorum morem retineret, nec supplicia irrogaret mitiora præteritis. Nunc vero magnopere censere, sceleratis hominibus ignoscat, & præteritorum criminum gratiam faciat. unos tamen Ministros, & concionatores excipiat. Inquisitionis quoque Papalis potestatem exarmet, ita tamen ut Episcopalis in usum veniat. Edicta vero in adventum suum differat. & si

ne hæc

ne hac quidem moram ferant, Belgas ipsos jubeat formulam concipere, transmittendam in Hispaniam, ut de hac quod videbitur Rex constituat.

Hac relatione audita, Rex ad Gubernatricem litteras dedit, quibus sententiam suam, in hunc modum commisit. *Domina bona soror mea; Haut alia mihi unquam mens fuit, quam ut clementiam cum meis communicarem. Pristino affectui absens non detraho. Nihil equidem negare constitui, quatenus inviolatus numinis cultus patietur, & conscientia mea. Quod ex litteris hisce satis intelliges. Neque id necessitati tribuo, quam repræseptas; sed naturæ meæ. Malo me gratiæ, quam vindictæ pœniteat. At enim Inquisitionem aboleri desideras. Scio quantum momenti postulatis illis subsit. Hæc sunt arma, quæ ex olim in rebelles Ecclesia instruxit. Quibus hactenus dignitatem suam tutata est à sectarijs. Majorum consilia damnare non possum. Neque tamen institutis eorum ita me addixi, ut ab illorum prudentia recedere nefas existimem. Ad præsentis sæculi genium cogitationem direxi. Imperator pater meus Inquisitionem accepit, quia frænandæ malitiæ Episcopi deerant. Cum sub incuria eorum, qui jurisdictioni praerant torperet Ecclesia, ad hæc auxilia recurrere coactus est. Nunc inter tot Episcopos eadem tempora non videntur. Facilè itaque persuaderi mihi patiar, Papalem Inquisitionem expungi; modo Episcopalis robur accipiat. Edicti formulam, quam concepistis, plane inutilem esse video. quia sectarii haut alio spectant, quam ad libertatem religionis. Quod ex famosis*

mosis libellis facile est intelligere. Fœderati vero à Generalium Ordinum concilio edictum exspectant. Sed obsecro, quid bonorum interest, hæ, an illæ rogentur leges? Quippe suopte ingenio ad licita, & honesta feruntur, nec contra majorum morem quidquam attentant. In malos autem nulla satis atrocia statuuntur supplicia. Veruntamen ut tranquillitatem civium, beneficium meum faciam; recudi leges non recuso. Nec tam diu pressissem consilium meum, si provinciarum omnium accepissem suffragia. Absque his nihil novi statuere oportuit. Quippe in leges municipales, aut privilegia impingere non est animus. Nam si rogandi morem omittimus, bonorum offensa præsto est. Quia nec priora edicta sancita sunt inauditis provinciis. Et male leges sciscuntur, quas usus postea rejiciat. Imo ad exemplum pertinet, semel latas perpetuo custodiri. Cæterum si constare robur legibus volumus, quædam à juris communis præscripto exigenda sunt. nempe ut contumaces, anabaptistas, & relapsos ignis compescat. bona vero eorum publicentur, quos gladius extinxerit. Quis enim probare poterit, exules ipsos fortunarum suarum retinere arbitrium? Vsufructus, antenuptialia lucra, hæreditates, & legata ad eos pervenire, quos flagitio suo patria expulsos, civili beneficio indignos lex fecit; Ius commune has perduellibus pœnas liquido imposuit. Quarum mentionem in formula moderaminis vestri nullam invenio. Dubium consilio, an errore. Sed delatores pœna aut præmio ad proditionem sceleris sollicitari non video. Quasi futuri sint, qui sponte

qui ſponte volent accuſare ? nemo gratis ſubiturus eſt delatoris invidiam. Hæc velim eo candore admittas, quo ipſe exigo. Nam quod ad me attinet, augendo ærario non ſtudeo. Sed quia publicæ utilitati conducere arbitror, & ita fieri debere jus commune demonſtrat. Edictum anni MIↃXLIX. idem conſtituit, nihil tum detrectantibus Ordinibus. Neque interim ad rem pertinere puto, quo pacto obſtinatæ mentes frangantur. Poteſtatem vobis facio, concipiendi formulam; ita tamen, ut religionem mihi, & Majeſtatem illibatam ſervetis. Quodcumque autem videbitur, quamprimum ad me tranſmitte. Præteritorum veniam quam requiris, quantillum profecturam exiſtimem ex hoc conjicio, quòd Fœderatos ſpe ſua fruſtratos videam. Quanquam nec ſatis accipiam, utrum ipſos duntaxat Fœderatos, an & Miniſtros, & ſectarios gratia quoque dignos judices. Nolo tamen legibus conſtringi clementiam meam. De his quod videbitur ipſa conſtitue, & præteriti furoris veniam fac, pro tua prudentia, & arbitrio. Vnos tamen condemnatos excipio. Fœderati vero vinculum reſolvant, & ad conciones, cœtuſq; illicitos diſſipandos omnem tibi induſtriã conferant. Hac demum lege gratiam ratam efficiam. Quò minus ipſe iter in Belgium inſtituam, per imminentem hyemem non licet, deprehenſuram me ſine dubio in mediis fluctibus. Primo tamen vere appellere ſtatui. Interim ſi conciones, & conventicula non ceſſaverint, Ordinarias turmas, & præſidiarios objicias. In Fœderatos eaſdem partes amplexos, conſcribe exercitum. Præfecturas delectis attribue. Horum virtus ſecurum

curum me efficiet. Nam & civitates ferè in obsequio stant. Et quo fidem illibatam retineant, prætores, & magistratus ad colendum officium litteris exstimulo. quas sine mora destinandas trades veredariis. Vale. ex Silva Sigovia Prid. Calend. August.

Hanc utique epistolam in longum transcripsi, non ut moli voluminis aut copiæ consulerem, quod unum semper vitium maximè declino: sed ut boni Regis famam calumniis exonerem. Nemo scriptorum est aliarum partium, qui nocentem non pronuntiet. Servitutem, & regnum cogitasse mentiuntur. Et quò magis exosum populo faciant, plura innocentiæ ejus maledicta affingunt, præteritis virtutibus, quas mitissimi Rex ingenii, supra benignitatem candidissimas exercuit. In sacra majorum (nec immeritò) pervicacior fuit. Hæc si adsint, cætera facilè populo condonaverit. Sed ab æquo lectore, sincerisque judiciis, saniorem sententiam exspecto. Fata erant, quæ Belgas urgebant. Ad quorum iram avertendam publica vota & supplicationes Rex in Hispania suscipi jussit. Eadem in Belgio fieri mandavit. Litteras quoque ad Proceres dedit, blanditiis plenas. Tempus appetisse monens, quo constantiam suam fidemque probarent. Idem quoque magistratibus perscripsit.

Missis his epistolis, alii, atque alii tabellarii in Hispaniam perveniunt, nunciaturi

tristio-

triſtiora præteritis, & afflictæ ſtatum provinciæ. quo in diſcrimine religio eſſet, qua in perplexitate rerum Gubernatrix. Denique cuncta fervere diſcordiis, ſub infanda ſectariorum audacia.

Ad hos nuncios indignari Rex cæpit, quod ſibi populus tam procaciter illuderet. Succinctiſque legionibus ad omnem fortunam opus eſſe ratus, tria equitum, decem peditum millia in Germania conduci juſſit. Gens armis ſtrenua, ſuaque indole in martem propenſa, plura Cæſari, deinde & Philippo Regi ſtipendia generoſe, fortiterque fecerat, in venali fortitudine ignara perfidiæ. Sed nec recens adacta in Sacramentum vexilla deſtituit, quod tyrones Belgæ inter flagitia non numerant. Et cum hodierna prudentia ſtatum robur in peregrinis conſtituat, inter eos Germani, nihil cæteris virtute, nihil affectu concedunt in principem, cujus ære militant. Turmas equitum in hunc modum diſtribuit: Erycio Brunſwicenſi tradita ſunt tria millia; totidem Erneſto Brunſwicenſi. Philippus frater quingentos accepit. Joanni Bavaro centum quinquaginta; parem numerum Joanni Willaertio attribuit. Pedites vero in triginta tres manipulos cõtraxit. Ex his decem cohortes Joannes Naſſovius, totidem comes Everſtenius legerent. Gompenbergium octo præfecit. Waldenſingerus quinque juſſus

jussus est conscribere. Hos sibi Principes mercenarios pridem effecerat. Paucorum annorum debitam pensionem exigentibus persolvi jubet, missis in Belgium trecentis aureorum millibus. quantam summam necessitas requireret, & præsens fortuna permitteret. Ex eadem pecunia sexaginta duo millia præsidiariis, turmisque Belgicis in sex mensium stipendia numerari præcepit. Cæterum ne Germaniæ dynastæ ad tanti exercitus famam, in suspicionem raperentur; necessitatem armorum Cæsari excusavit. Gubernatricem præterea quæ moliretur secretis litteris edocuit, Generalia Ordinum comitia differri præcipiens.

Jamque epistolá quam ante transcripsimus, in manus venerat. Nemini dubium erat, Conjuratos malè sibi conscios, nisi ex Generalium Ordinum comitiis edicta non passuros. Nec mitius aliquid sperabat Gubernatrix. Itaque Viglium, Bruxellium, & Assonvillium ad se accersit ex Privatâ Curiâ, Barlaimontium, & Hachicourtiũ adesse unà jubet. Soli enim ex Proceribus aulam instruxerant. Deliberare eos jubet, quid sibi statuendum de voluntate Regis; infirmo, ut videbatur, in præsens remedio. Illi commodius de his relaturam dicebant xv. Cal. proximas, in communi Procerum concilio. Absentibus iis de tanta re statui nihil debere. Nam si infelicem exitum haberent litteræ, omnem invidiæ molem

molem in ſe undaturam. Probata ſententia, epiſtola magis non publicatur, quam ſupprimitur. Jam quoque ea quæ ſcripta erant ad aures Conjuratorum pervenerant; præcipue indignantium, quod nullam comitiorum mentionem epiſtola præferret, quæ tam profunde imbiberant. Credebant enim abſque his tuto ſibi caveri non poſſe. Et pro repulſa interpretabantur, quod Rex non ſcripſerat. Itaque novis tumultibus viſum eſt opus, & atrociori ſcelere extorquere, quæ Rex ſine ſcelere indulgere non poterat. Interceptæ ſunt à Gubernatrice Tornacenſium epiſtolæ, quibus ſignificabant Conjuratis, ut illico ad ſe mitterent, quid poſtremis eorum poſtulatis reſpondiſſet Rex Philippus, alioquin quæ deſtinaſſent ſtrenue effecturos. Vnde facile eſt conjicere, ex Conjuratorum inſtinctu tranſactum eſſe ſequens facinus, qui ſectariis tanquam inſtrumentis ad flagitia abutebantur.

Ergo poſtrid. Idu. Aug. proruptum eſt in apertum ſacrilegium. Compoſitionem ſceleris referre non poſſum. Nemo enim in tanto conſenſu auctores meminit. *Initium Iconomachiæ.* Sunt qui auſpicia Tornacenſibus imputent; & ab his ſubmiſſos, qui perditiſſimorum audaciam pecunia conducerent. Ego vero ut non unum aliquem populum, ita injuriam temporum accuſare non deſino, mutationem rerum porten-

tendentium. Trecenti circiter numerati ſunt, qui ſacrilegiorum licentiæ viam aperuêre. Obſcura fæx, & vappa populi. & inde in audaciam pronior, quia occulta. Quorum unum, etſi maximè nefas, ne nominare quidem poſſim. Homines ſine tribu, ſine nomine, finibus Audomarenſium egreſſi, mortalium omnium notitiam amiſerant. Sed Monaſteriorum opibus avidiſſimè inhiantes, primùm omnium abbatiam Wulverghemiam, haut procul Curtraco ſitam, hoſtiliter diripiunt. Clauſæ erant in ea virgines ſacræ. Ipſa ſolitudo loci, ſexuſque naturalis imbecillitas, Iconomachorum audaciam erexerat. Hoc ſceleris auſpicium fuit. Imbutæque ſemel ſacrilegio manus, nihil furori poſtea reliquum fecêre. Calcare ſacra, aras evertere, inſultare imaginibus, ornamenta abſumere flammis, violare ſepulchra, oſſibus defunctorum illudere. Mira prorſus & abominanda crudelitas. Quaſi parum facinoris in ſuperos admitterent, etiam manes laceſſere ſuſtinebant. Nunc demum intelligimus, quanto poſteritatis damno eraſerint litteras, Majorumque inſignia marmoribus inſculpta, quorum nunc veſtigia aberranti ſæpe conjectura multorum ingenia curioſe perſequuntur, aut à famâ memoriam requirunt, nullo certo auctore ſubnixam. Neque hunc furorem catholici tantum deteſtantur: ſed

etiam

etiam quiſquis aliarum partium liberalibus artibus ingenium excoluit. Iconomachorum tamen non intererat quid poſteritas amitteret. Per omnem illam oram graſſati ſunt in templa. cæteriſque ad eadem audenda exemplum præbuere, facilè ſequentibus, quod timebant incipere. Diceres ergo incendium per rura diſcurrere. Ita confeſtim, & ſine mora obſcuriores aliquot pagos, pari audacia in Caſſetana regione, pertentant Sectarii & Miniſtri in partibus. Inde ſtatim Bellam corripiunt. Cæterum Bellæ monaſterium erat, quod ex Prioratu Carolus Cæſar in Abbatiam extulerat, tranſlatis eò monachis D. Joannis Teruanenſis Benedictini Ordinis. In hoc Divus Antonius peculiari religione colebatur à populo. Vota quoque pendebant de pariete, ſanctitatem loci teſtantia, quam multorum annorum donaria celebriorem effecerant. Argenti ingens modus altaria inſtruebat, cultuſque ad magnificentiam ſacrorum exacti. Hæc ſectarii religionis odio, ſeu prædæ cupidine, ſcelerata pietate furiis conſecrant. Non ſacro, non profano manus abſtinent. Sedibus ſuis Monachos exturbant. Nihil intactum, nihil integrum relinquunt. Ornamentis ſacrorum abutuntur ad ludibrium, calicibus ad temulentiam. Et ne catholicæ religionis memoriam relinquerent; bibliothecam flammis abſumunt, multorum annorum labore,

labore,atque impendio instructam; & in hac multa clarissimorum ingeniorum monumenta, quibus adhuc typi lucem negaverant. Omnia prorsus vestigia prioris sæculi abolere decreverant, ut novitatem suam imputarent antiquitati, aptatoque mendacio, fabulosę origini apud posteritatem illuderent. Nihil ab infesto Christianorum hoste immanius exspectes. Plane ut jam non sit, unde succensere Barbaris jure debeant. Igitur omnia quæ reperiebantur, aut rapta, aut consumpta ęrant. Avaritiam tamen satiare non poterant. Sparsas per agros locupletum domos prædabundi irruebant, cultum ecclesiarum abscondi simulantes. Quæ res multorum iram, rixasque provocavit. Adeò ut quidem exprobrarent Ministris, nihil aliud ipsos, quàm latrocinandi licentiam sub larvâ pietatis aperire furentibus. Et certè non aberraverāt à vero. Et Ministri pudore victi, ad declinandam invidiam, aurum omne, & argentum templorum æditius jubebant restitui sub inventario; cæteroquin ut in furem se animadversuros. Fuere tamen qui abstruderent, & in crucem sublati exemplum fecere. Ea res avaritiam cohibuit. At ne simili licentia in posterum grassarentur; non dispersi, & palantes ut antea; sed conferti, ac composito ordine iter instituunt. Primi ibant Iconomachi cum bipennibus,

cæte-

cæteriſque inſtrumentis, obvia quæque ſana invadere, & ſi reſiſteretur, fores dolabris perrumpere juſſi. Miniſtri duo proximè ſuccedebant, homines nullo ſtudio exercitati. In eam provinciam ex ſutrinâ vel textrinâ ſurrexerant. Populari tamen facundiâ & miſcendis ſeditionibus validi apud multitudinem, crebris contumelijs in imagines debacchabantur. Poſt illos veniebant Diaconi, & Seniores; quos immenſa ſequebatur multitudo armis exculta. Hoc modo Stegram perventum eſt. quos Gallicus ibi Miniſter magno gaudio excepit. Inde Wervicũ, & Menimã, & Waſtenum, & circumjecta populati; ecce Meſſenenſem abbatiam, miſerabili vaſtatione diripiunt. Nec Flandriâ contenti, prætereunt Lyſam flumen, & Inſulenſium aliquot vicos ſacrilegio fœdant. Donec omnem iram effunderent in Marquettenſe monaſterium. Hinc Seclinium verſi, ab accolis excipiuntur, qui ex finitimis undique pagis ad tutandam templi religionem armati convenerant. Multi Iconomachorum ferro cæſi, alij præcipitati in paludes, obſcœnum ſpiritum in cœno evomuêre. Ad Raſſegemium quoque fama delabebatur. qui mox ſupervenit cum militibus: Sed adventum ejus ſubitâ fugâ ſectarij prævenerant. Et ſic ibi aliquando rabies ſtetit: ut in Flandriâ rurſus atrocius inſurgeret, quam non ſatis habuerant miſerrimè ſemel afflixiſſe. Vix Nor
O manno-

mannorum olim tanta fuit vastatio. Quadringenta & amplius templa triduanus furor absumpsit. Nec adhuc tamen oppida pertentaverat. Hoc unum deerat publicis malis. Manebat ibi adhuc aliqua magistratuum reverentia: cùm econtra in municipiis, vicisque, & pagis sine metu licentia grassaretur. Donec & oppida ad ultimum cessere.

Cæterùm Egmondanus ad primum Iconomachorum tumultum Ipras processit, ut auctoritate nominis sui cives contineret in pace. Habebat in comitatu Flandrorum præcipuos. His auctoribus edictum promulgat, quo externi in civitatem recipi prohibebantur. Salutaris haut dubiè lex: sed absque armis exerceri non poterat. Et interrogantibus Egmondanum magistratibus, num templa tentantibus vim inferrent; contraxit humeros in cervicem, mandatum sibi non esse respondens. Mox inde se Bruxellam recepit ad concilium. Plerisque multum irridentibus, quòd adversus rebelles, & vim publicam molientes, custos & moderator provinciæ mandatum requireret. Exspectandum illi mandatum fuisse, cùm Gravelingam juxtà, temerè pugnam ciens, propè in discrimen attulit fortunam publicam. Bonos ergo desperatio cepit. Multi enim haut immeritò suspicabantur ea quæ acciderent sponte, vel fraude Procerum evenire. Malis autem aucta est alacritas. Et ex

alia

alia parte gaudebant flagitiis Iconomachi. Nec tam Miniſtros, quàm prædam ſectantes, proximam quamque civitatem rapinæ deſtinant. Plures furentibus quotidiè aggregabantur. Corrupta enim erat latius regio, & ſuperſtitionis ſuæ vindex unuſquiſque videri volebat. Raptim igitur Abbatiam Bellopratenſem, haut procul Ipris, inopino tumultu corripiunt. Inde à ſectariis ex compacto acciti ſunt in civitatem nemini clauſam. Vi & licentiæ leges ceſſerant. Obſtupuere magiſtratus ad hanc turbam, & quid actura eſſet exſpectantes, alienam ſtultitiam immoti contemplabantur. Parum videbatur in plebe opis eſſe. Major pars occultis ſtudiis favebat Iconomachis. Quibus ſe obſcuriſſimus quiſque ſtatim applicuit. Itaque cùm nemo obſtaret, funeſtæ pietatis crudelitatem licenter exercent. Ordinem ſceleris non invenio. Totus tamen dies per ſacrilegia conſumptus eſt. Nec in delubris amplius reſtabat, quod polluerent: cùm deſertum epiſcopi palatium, canonicorumque domos vi perrumpunt, & tanquam in capta urbe, bonis inſultant. Inde tandem digreſſi, totam illam regionem impunè peragrantes, proximos Franconatus pagos pari audacia funeſtant. Vlterius progredi metus prohibuit.

Auriacus hactenus Antverpienſes tenuerat in tranquillitate, lætiſſimis auribus accipientes, quæ in Flandria acciderant. Quorum ſuc-

cessu ad paria scelera animati, sordidissimorum hominum audaciam pretio sollicitant. Et inventi sunt, qui in diurnum solidorum decem stipendium locarent operas suas ad flagitium. Encœniorum tempus erat, decimo octavo mensis Augusti. Tradito à majoribus more, totum hunc diem impendere lætitiæ publicæ. Populus ad hilaritatem effusus, vel temulentiâ marcet, vel spectaculis oblectat ingenium. Multi quoque mortales ex proximis urbibus, pagisque ad solemnia confluunt. Magnâ pompâ supplicatio instruitur, quam longa personarum series, in historiam circumducta, exornat. Cives armati procedunt, cultu ad magnificentiam exacto. Post eos geminus sacerdotum ordo, in candidâ veste, & dalmaticis. quos B. Mariæ simulachrum sequitur, suppositis sacrificorum humeris sublatum. Peractâ pompâ, non statim cellæ suæ imago redditur. Sed collocatur in testudine templi, & in octavum diem pietatem populi exspectat. Istum sacrorum ordo fuit. Civibus ergo ad spectaculum intentis, fuêre qui prætereuntem statuam scurrili cavillo exciperent, clarâ voce obstrepentes, Mariola Fabri (ita enim appellabant à B. Iosepho, qui faber fuerat) hunc honorem tibi inter supremos numera. Quibus auditis mussabant inter se catholici. Sed ante alios sacerdotes excanduere. Iamque quod evenit, præsagientes animo,

mo, ſacroſanctam ſtatuam veſperaſcente die cellæ includunt. Forte juvenes a ſectariis conducti ludebant in templo. Notanteſque ſibi ſimulachrum è teſtudine ſubductum: unus aliquis ſcurrilem captans voluptatem vociferari cœpit, num timeret ſibi Mariola, quod tam tempeſtivè conceſſiſſet in cellam. Per fidem, inquit, ſi *Vivant Geuſij* excl̄amaverit, ut omnes exaudiant, ſpondeo innocentem in ſede manſuram. Cæterùm pro latere templi lignea cellula erat. in quâ ſedebat anus libitinaria, cereolos vendens, quos ſupplex muliercularum pietas ſerrato candelabro in donarium compreſſo pollice affigere conſueverat. ollam præterea habebat, & in eâ abſconditum cineribus ignem, extinctis faculis promittentem lumen. Dum ergo juvenes petulantius rident, cultúmque divorum infamant contumeliis, quidam ex illis anum acceſſit; & rogo, inquit, mater, ilicet hinc i, rerum tuarum commercium interit. Secundum hanc vocem irata anus, præteritiſque verberata contumeliis, in loquentis os ollam excuſſit. quam effuſiſſimus omnium riſus ſequebatur. Nec procul ab exitu ſtabant furioſa conſilia; cùm in proximo obambulans Prætor, ad rixantium clamorem cum ſtipatoribus proceſſit in templum, cunctiſque excedere juſſis, minacibus verbis ultus eſt ſuum ſupercilium. Irati juvenes majorem nautarum colluviem accerſunt,

rursusque in templum armati perveniunt. Psalmos more suo cantare exorsi, iisque peractis, *Vivant Geusij* vociferari incipiunt. Ad quem sonum veluti Berecyntiâ tibiâ in furorem vertuntur. Principio quidem lãpadem dejiciunt, quæ de tholo suspensa, noctes diesque vigilabat cum lumine. Aras deinde, & imagines prosternunt, & tot sæculorum ornamenta. Horret animus ad memoriam. Multæ antehac hæreses libaverunt pacem Ecclesiæ. Sed animorum possessione contentæ, picturis, cælaturisque pepercere. Hæc una exoriens, omnium ante se ferocissima, ingenuarum artium monumenta sustulit, ipsisque ingeniis bellum fecit. Centum non amplius erant, qui tantum facinus Adorti sunt. Duarum horarum spatium furori indultum. Mox calentes iras ad monasteria transferunt, prælucentibus faculis, quas impiis manibus ecclesiis subtraxerant. Franciscanos resistere ausos, pluribus vulneratis in fugam conjiciunt. Et nemo postea insanos sufflaminavit. Per omnia templa liberè vagabantur, impetum festinantes, ut ante auroram sacrilegium perficerent. Quidam hæc XIII. Cal. acta tradidêre. quibus ego quoque accedo. Siquidem Auriaco absente contigisse constat. At ille quidem cum uxore, & Ludovico fratre publicam pompam spectavit, eademque vespera frequentavit convivia. Sed in tanta scriptorum varietate, exacta tempo-

rum

rum ratio haberi non poteſt. Parum refert quando actum. Omnes conſentiunt in hiſtoria. Cæterùm Iconomachi ſcelere audaciores, expertique quàm inultè peccaſſent, primâ ſtatim luce feruntur ad abbatiam S. Bernardi, ſecundò ferè ab urbe lapide. Nemo adhuc ex civibus audebat arma opponere, ſubitæ audaciæ torpore correptis. Cónſenſum urbis latius metuebant. Tantum ſtabant attoniti in liminibus ſuis, alter alterum quærentes ecquid vidiſſent. Provectior dies, nocturnæ tragœdiæ calamitatem aperuit. Iacebant undique imaginum fragmenta, & majorem, quàm pro damno ſpeciem fecerant. Erant qui majorum donaria, erant qui ſua agnoſcerent. Metus deinde invaleſcere cœpit, ne locupletiſſimorum ædes Iconomachi corriperent. Sed illi S. Bernardò reverſi, rurſus ſe recipiebant in templum B. Mariæ, funditus everſuri, quidquid præteritus furor intactum reliquerat. Itaque ingentem detrahunt crucem, & in ea pendentem Chriſti ſtatuam, ad humani menſuram faſtigii figuratam. Antonii Helmontii opus erat. cujus nobiliſſimam artem etiam in reliquiis colimus, atque infra pecuniam voluptas taxavit. Quippe harũm rerum pretia, non ex emẽtium commodo, ſed pro cujuſque voluptate, aut curioſitate extenduntur. Sed in eo ſcelere occupatis, Prætor ſupervenit; adjutus bonorũ ſtudio; quos indignitas ſceleris in ultionem

O 4 acuerat.

aeuerat. Nihilque talę exſpectantes conjecit in vincula, ac paullò poſt in crucem ſuſtulit. Senatus jus ſuum expertus, palam edixit, templorum ſpolia deferrentur in publicum. Idem quoque Miniſtri jubebant. Qui agrariâ licentiâ jam non contenti, concionum novitatem in urbem traduxerant. Eminebat inter eos turbulentus ille Hermannus, è Flandriâ accitus ad concitandos torpentium animos, eâ tempeſtate facundia uberrimus. Et ille ſtatim Cathedralem Eccleſiam B. Mariæ concionaturus arripuit, ſuis eam deberi contendens. ambitione Calviniſtarum, numero & furore præſtantium, & nunquam ſatis patientium in ſecundis conſiſtere. Accidit quidem parva res, memoriâ tamen non indigna. Fortè Miniſtrorum quidam monaſterium S. Claræ concionaturus intravit. Claudebantur in eo virgines, quæ ex ſeveriſſimâ diſciplinâ ſanctiſſimis moribus vitam inſtruxerant. Ad conſpectum Miniſtri, omnes quaſi fulmine ictæ procidebant in terram, proniſque perſeverabant jacere capitibus. cùm ille attonitus, ſeu propria conſcientia, ſeu novitatem facti ſtupens, vocem non invenit. & ab aſtantibus dicere juſſus, cùm ſemel, iterumquę fruſtrà tentaſſet, pudore correptus monaſterium deſtituit. Sed non cæteri Miniſtri tam ſegniter agebant. Vacuam tẽplorum poſſeſſionem tanquam ſuam prædam rapientes, catholicæ religionis exercitium.

citium undique excluſerant. Indignum id magiſtratibus viſum. Propoſitoque edicto, ſectarios abſtinere templis, ſuamque catholicis poſſeſsionem reſtituere jubent. Permoti his Miniſtri, & quanquam ſuorum pervicaciæ viribuſque confiderent, non audebant tamen palam contradicere. Videbant ſe potiſſimùm vapulare ſub Iconomachorum invidiâ, & pręteriti ſceleris ſuſpicione urgeri. Senatum itaque adire placuit. In curiam admiſſi templum ſibi concedi poſtulant ad divinum officium. Nihil ſua culpą factum ab Iconomachis, teſtabantur. Stimulis religionis actos eſſe, nec in poteſtate ſua fuiſſe pietatis zelum comprimere. ſi catholici temperarent ab injuria, in poteſtate ſe magiſtratus futuros. Senatus in hoc rerum articulo diſſimulandum ſibi ratųs, benignè reſpondit. Non eſſe in poteſtate ſua de tanta re ſtatuere Auriaco abſente. gratiam futuram quam ille dixiſſet. Poſt pauculos dies reditum promittere. Æquum interim eſſe, priſtino cultui delubra reſtitui. Hac ſpe dejecti, omnem tamen fiduciam in Auriaco reponebant. Exceſſuróſque ſe templis denunciant. Sed non ideò reliquæ urbes quietem fovere. Silvæducenſes eodem tempore haut abſimili rabie in templa ſævierunt. Inde latè, & paſſim per omnem Campiniam, nec per vices, ſed ſimul & uno quaſi impetu diffuſum eſt incendium. Brædæ, & Bergæ-ad-Zomam ad laſſi-

 tudinem

tudinem spoliata sunt templa. Lirani ad Iconomachorum propinquantium famam, subductis imaginibus, in vacua delubra furẽtes admisere.

Aldenarda ut prima inter Orientalis Flandriæ, civitates concionandi licentiam in publicum extulerat, ita quoque prima nefarias manus sacrilegio polluit. Novem Iconomachi intraverant urbem, à Bacquerelio quodam mercatore conducti. Tantillus hic numerus sceleratę pietatis ducatum præbuit, populumque traduxit in partes. Cujus rabies non ante finem accepit, quam deesset in templis quod profanarent.

Gandavenses ex aliâ parte, alieni furoris successum speculabantur. Satisque constabat, non quieturam multitudinem, si vel propius se admovisset Iconomachorum agmen, vel imparatam urbem sectarij aspicerent. Multa furoris indicia eruperant. Magistratus, ut par erat, anxius, ex adverso struebat consilia. Optimates omnes cum tribunis plebis vocat in curiam, sciscitaturus, quâ potissimum ratione Iconomachorum furias à se averterent. Non vanâ se conjecturâ augurari, mox in procinctu futuros. Militare præsidium accersendum esse, aut si sua ipsi tueri mallent, solemni sacramento obstringendam esse civitatẽ in Iconomachorũ perniciem. Optimates professi sunt futuros se in potestate magistratus. Idem factum à tribunis. Nã & hi ex Optimatũ numero eligi cõsueverãt, ex quo Carolus

lius Cæsar rempublicam à populo ad primores transtulerat. Dato igitur Sacramento, jussi sunt tribuni legem jurisiurandi deferre ad multitudinem. Sed hic animi in diversa trahebantur. Inclamantibus passim & vndique sectarijs, salvâ pietate sacramentum dari non posse. Existimare se Iconomachos jure facere. Neque unquam effecturum magistratum ut vim inferant pietatem colentibus. Summa itaque turbatio fuit, neutris invicem cedentibus, & quibus pristinæ religionis affectus inerat, & quibus odium. Pavidi interim sacerdotes ornamenta templorum, & quidquid sacrum sanctumque transferebant in arcem. Privatis quoque gentilia donaria efferre permissum. Silebant tristi justitio fora & leges. Silebant ceremoniæ & sacrificia. Ne provinciale quidem Concilium solita munia usurpabat. Captam esse urbem diceres. Pavidis cæteris, & quo tandem res evasura esset exspectātibus, Sectarij quod pravâ mente cōceperant, perficere constituunt. Nec ultra metus aut contatio; quia timeri se conspexerant. Itaq; XI. Cal. Septēb. sordidissima multitudo in globū collecta, Ioannem & Lęvinū Ongena cum Claudio Goetgheburc dimittit ad prętorē, denunciare jussos, mādatum sibi à Proceribus imaginum excidium, cæterarum urbium exemplo: si nemo obsisteret sine noxâ fore: sin arma opponerentur vi acturos. Proinde si trā-

quilli-

quillitati publicæ conſultum vellet, lictores ſibi aliquot ſtatueret in cuſtodiam. Obtorpuit ille ad hanc vocem, iramque multitudinis irritare veritus, ſatellites præſidio ire juſſit, ſub publicâ auctoritate licentius graſſaturis. Propter Templariorum fanum ingens ſtabat manus, facinori parata, & reſponſum opperiens. Claves templi exigẽtibus, viſis lictoribus æditúus fores apervit. Quadringenti omnino erãt, qui mercenario opere deſtituto ex omni parte affluxerant. fæx & purgamentum civitatis, in hanc amentiam à ſectarijs ſubornatum, ne quid ſacrum oculis occurreret.

Ex his triginta in aras, imagineſque ſæviebant; cæteri cum juſtis armis ad defenſionem confederant. Inde ad Auguſtinianos, ad Carmelitas, poſteà Dominicanos calentes iras transferunt. Augeſcente licentiâ, egentiſſimus quiſque ex plebe ad prædam confluebat, nulloque obſiſtente irrumpebat monaſteria. Sacerdotes, & religioſi ſeceſſerant in tutum. Penum ac cętera prædæ expoſuerant. Magiſtratus torpore pavidus, finem malorũ opperiebatur. Et dum boni timent, peſſimus quiſq; impune furebat. Iam non uno agmine: ſed in partes diſtracti, alij Nigrarum monialium, alij Agnetenſium, plures ſancti Michaëlis fana devaſtant. Quippe Sanctæ Pharaildis delubrum in tranſitu contaminaverant.

rant. Post hæc rursus in unum conveniunt; junctoque agmine Carthusianos aggrediuntur. Quippe eâ tempestate extra muros civitatis in vico Royghemio domicilium constituerant. Hinc regressi Beginas, Xenodochium, Ackerghemium, Deinsam, Bylocam, Gallilæam; Groenenbrillam corripiunt. Ac tum demum in cathedralem ecclesiam Sancti Bavonis, feruentes sacrilegio manus intemperanter inferunt. Intempesta nox erat, & restabat adhuc quod polluerent. Correptis igitur faculis, ad sancti Nicolai, sanctique Iacobi templa decurrunt. & inde mox in sancti Petri abbatiam, monachorum fuga destitutam. Multa ibi nefanda fecerant: Franciscani tamen ut omnium ultimi, ita extrema rabie afflicti fuêre. Quibus rebus senatus permotus, postridie rursus Optimates, cum tribunis plebis ad se accersit. Quippe civitatem à violentia diutius tueri non poterat inermi consilio. & atrociora sectarij minabantur, afflicturos se divitum domos, justitiam & tribunalia eversuros. Prætor quantum militum subitis delectibus posset, jussus est conscribere, fora quoque & vicos vigilijs insidere, tutisque præsidijs firmare monasteria. Quatuor duces manipulis præpositi, Franciscus Wychuyse, Antonius Stoppelare, Franciscus Pascharis, & Arnoldus Boessius. Edictum extraneis urbe cederent;

Cru-

Cruces in foro ad terrorem eriguntur, denunciata morte sanctitatem templorum violare audentibus. Sed jam Iconomachi portis excesserant. Per pagos vicosque liberrime vagabantur. Non enim habebant qui furori eorum auderet intercedere. Nec jam dubitabant oppidis quoque vim inferre, multitudinis cōscientia freti. Sed magistratibus ad providendum tempus dederant. Alosti, Teneramondę, Cortraci à custodibus excluduntur. Clausas quoque portas Brugis inveniunt. Multi quidem in ea civitate novitatibus capiebantur: bonorum tamen numerus prævaluit. Et miles nuper conscriptus, obsequium fidemque colebat.

IX. Cal. Septem. Valēcenenses pervertuntur. aliquanto serius, quam pro civium ingenijs. Noircarmius, uti diximus, huic urbi præfectus erat, egregiâ in regem fide & obsequio clarissimus. Ad primam erumpentium concionum famam Valencenas properavit. Sed cum sine armorum metu, cives in officio continere non posset, Bruxellam festinat ad corroganda auxilia. Interim Ministri superciliosâ auctoritate plebem exstimulant in Iconomachiam: Turpe sibi credentes facinus differre; cujus ipsi alijs auctores fuerant. Licentia à paucis orta, plures attraxit. Nullo Optimatum obsistere auso, fores templi B. Mariæ hortantibus Ministris vi perfringunt. Inde Beginasium, & S.
Gauge-

Gaugerici, ac cætera fana pari furore corripiunt.

Eâdem die Tornacenſes ex compoſito paria incipiunt. Initium cœpit ab obſcuriſſimis hominibus, quos ex agricolis Miniſtri promiſſo ſtipendio ad piaculum conduxerant. Ea enim tum maxime ars placêbat. quia ſemel, iterumque feliciter ceſſerat. Miſcellanea plebs mirâ denſitate conjungitur intrantibus. alios ſtimulabat cupido prædæ, plures conſcientia ſua & religionis odium, omnes tamen pari animo in furorem ſurgebant. Milites aliquot in ſtatione locati erant, qui ſacramentum Regis acceperant. Eos prætor civitatis ingreſſis Iconomachis volebat obijcere. Sed ad ſtringendum ferrum compelli non poterant; haut aliâ lege conſcriptos ſe cauſantes, quàm ut civitatem à populatione, tuerentur. Sed à ſectarijs pecuniâ corrupti erant in patratu facinoris. Vnde enim Iconomachis tanta fiducia, ut manipulis ipſis inſpectantibus tam licenter ſævirent in templa? & non vindices timerent, quos in ſe potiſſimum conſcriptos cognoverant? Delubrum B. Mariæ primus graſſantiũ impetus contaminavit. Rapta & fracta ſunt ômnia, quibus avaritia, & vis pares eſſe poterant. Tum denique viſcera terræ ſcrurari incipiũt. Quippe canonici impendentẽ tempeſtatem proſpicientes, aurum omne, atq; argentum, & opulenta ſigna, cum pretioſiſſimo

cultu

cultu humi defoderant. Et hoc ipsum, nescio quo prodente ad sectariorum aures allapsum erat. Forte accidit, ut Adolphi Geldriæ ducis sepulchrum perfringerent, eruentes è conditorio cadaver, quod per tot annos in hunc diem illibatum servaverat unguentorum suavitas. Itaque tanquam non satis pœnarum vivus pependisset, reliquijs ejus per ludibrium insultant; indignum humo clamantes, qui violare eum sustinuisset, per quem in humum venerat. Ille quidem per summum nefas sceleratas olim manus patri injecerat. egeratque se auctorem facinoris, cujus ipse in alios vindex esse debuerat. tantóque immanius facinus visum, quod nullâ aliâ causâ exstimularetur, quàm ut sceptrum, quod exspectare debebat, seni eriperet. Ergo ut insignia majestatis viventi extorqueret, prope parricida extiterat. Invalidum quippe senem, & vix firmantem vestigia, per aliquot milliaria, nudis pedibus in carcerē protraxerat. Posthęc ab eodem exhæredatus, cum succedere tentasset, Carolus Burgundiæ dux pari supplicio juvenem affecit, multosque annos, diris vindictam exigentibus, in custodiâ habuit. Cæterum Carolo sublato, à tumultuantibus Gandavensibus dux constitutus, acieque victus, ac cæsus Tornacensibus humandus traditus fuerat. Daturus exemplum posteritati, nunquam satis idoneo supplicio expiari parricidia. Interea

Tor-

Tornacensibus humandus traditus fuerat. Daturus exemplum posteritati, nunquam satis idoneo supplicio expiari parricidia. Interea Tornacenses diebus aliquot per scelus exactis Valencenensibus sociantur; junctoque agmine circumjectos pagos pari immanitate vastant. Vrbs Orciacum in proximo erat. Adoriri hanc constituunt improviso facinore. Sed Rassegemius, inductis in eam agricolis, tutam reddiderat. Oppugnare non ausi, iter flectunt, & S. Amandi, Marchiani, & Hasnonii abbatias corripiunt. Vicognii praeterea speciosam bibliothecam flammis consumunt, quam multis saeculis cumulaverant monachi, & ut in illa aetate memorabilem fecerant. Et sic ibant ulterius, Aquicinctensem abbatiam vastaturi. Sed ibi eos Robertus Longevallius Dominus de Tour, & Fridericus Guyonius territorii praetor armati exspectant. Ingentem circa se habebant agricolarum manum, ex proximis vicis pagisque collectam. Multa cum strage in sectarios invecti, diversis itineribus dissipatos interficiunt.

Nec cessatum est in Hollandia. Sed piget curiosius inquirere in tot facinora. Brederodius turbulentiâ ingenii apud plebem validus, Amsterdamenses, & Viannenses facilè concitavit. Quorum audaciam Vltrajectini statim, & Lugdunenses imitati sunt. Provincialis concilii reverentia Haghenses aliquamdiu

P

diu in modeſtia continuit Iconomachis ad extremum vulgantibus, mandatum ſibi à Proceribus templorum excidium, permiſſi ſunt inſaniæ ſuæ; quia reprimi amplius non poterant. Delfenſes ſacro cultu, & imaginibus ſubductis, nuda altaria furentibus expoſuere. Induſtria conſulum Dordracenſes & Goudanos à furore cohibuit. Harlemum, Rotterdamum, & Gorcomium neſcio ſanè qua felicitate, fatalem illam ſtragem evaſere.

Nutantem Friſiam Arenbergius acerrimè cohibebat. Sectarii tamen contineri non poterant; arte & impulſu Conjuratorum, res novas undique molientium. Leewardæ igitur, & Groeningæ ira multitudinis in ſacra incubuit.

Geldria penè tota pro religione ſtetit, Megemi ſollicitudine. Nec deerat Culenburgius, mobiliſſimum quemque Neomagi tentando. Cæterùm magiſtratus conatibus ejus prudenter occurrit, urbem excubiis firmans, & exulare juſſis, quoſcumque novitatibus deditos perceperat.

At Zeelandi haut tardè deſcivere, initio à Vliſſingenſibus, & Campverenſibus orto. Cum Optimates cum epiſcopo haut ſegniter Middelburgi reſiſterent, valentiorum impetu ad ultimum ſuccubuere.

In reliquis provinciis nihil irarum. Bonorum numerus malitiam ſupplantaverat. Ca-

meraci

meraci quidam Joannes Clericus ad confeſſionem Auguſtanam provocare auſus multitudinem, ſtultiſſimam vecordiam capite expiavit.

Horum omnium ignara adhuc fere Gubernatrix, ſecurè contrahebat Proceres in concilium, quod fortè tunc ſolemne condixerat. Venere ergo in Curiam Auriacus, Egmondanus, Manſveldius, Hornanus, Arenbergius, Hoochſtratanus, Barlaimontius Hachicourtius, Noircarmius, Viglius, Bruxellius, & Aſſonvillius. Recitatæ ſunt ſedentibus epiſtolæ, Prid. Calend. præteritas à Rege miſſæ. Adduntur his mandata, quæ Bergẽſis & Montignæus in Hiſpaniam detulerant. Crebrior ſententia fuit; *Tranſactum eſſe utcumque de conditionibus, quas exegiſſent Conjurati. Inquiſitionem quippe ſublatam eſſe. Quid de legibus Rex cenſeat, ex eo ſatis intelligi; quod ad examen Concilii Status revocari juſſerit. Arbitrium ejus exſpectari de Generalium Ordinum comitiis. Hæc priori libello dequeſtos eſſe Conjuratos. Poſterioribus codicillis cautionem ſecuritatis poſtulaſſe. Nec ea in re difficilem ſe præbuiſſe Regem, niſi quod intra paucas condiciones eſſe voluerit, quæ nihil pertinerent ad Conjuratos. Eos itaque primo quoquo tempore ſecuros reddi oportere, ut reſolvant fœdus, ſub cujus fiducia populus tam pernitioſa inciperet.* Cæterum de formula cautionis aliquantiſper variatum in ſenatu. Quidam enim diploma abolitionis tradendum

censebant. Sed paucorum assensu audita est hæc sententia. Abolitionem enim non concedi peccasse se negantibus. Gubernatrix quoque suffragium his adjecit, jussitque Auriacum, Egmondanum, Hornanum, & Assonvillium in quem putarent modum, cautionis tabulas concipere. A Proceribus deinde remedium quærere cœpit in præsentium turbarum incendia. Tum quidam ex his diutius non pressere studia sua. *Sectariis aliquid indulgendum*, dicebant. *inclinatam rem aliter sisti non posse. Validissimas civitates novitatibus accessisse. E tranquillitate futurum, si sacrorum suorum cultum his permitteret.* Gubernatrix tantum se facinus negabat facturam. *Quis deinde*, inquit, *in officio mansurus est, si hanc semel licentiam aperuero? An non aliæ statim civitates erupturæ sunt in eandem insaniam?* Ad hæc renidens Auriacus, *facies*, ait, *Domina, quod placebit. Aptiorem tamen medicinam non invenies. Hæc nobis remedia majorum prudentia descripsit. Atque ut optima esse credamus, præteritorum sæculorum tranquillitas experta est. Hac arte Græci pacem tutati sunt, inter tot religionum discrimina. Hi mores Turcas continent, Germanos, Polonosque tranquillant. Nisi forte mavis inter se collidi provincias, funditusque everti quidquid præteritus furor reliquum fecit. Vides quantis viribus sectarii succincti sint. Ducenta armatorum millia in nos promittunt. Quorum numerum, ut de industria augeant multi, magnam tamen vel ex mendacio esse con-*

conjicio. Tutius igitur est exarmatos illos relinquere insaniæ suæ; quàm ut contumacia accensi, atque omnia polluentes, dissensione populi abutantur ad tumultus, ac mutandi status occasionem arripiant, tradituri se regendos externis principibus. Diriguit Gubernatrix ad has voces. Ingentique suspirio pectus concutiens, dimisit vultus in terram cogitabundæ similis; receptoq; animo, *quomodo*, ait, *tantum admittam piaculum? Egon' hisce oculis irreligionem aspiciam, contempto Regis mei imperio? Si fatis ita videbitur, extingui malo in innocentiâ meâ, & innoxium cœlo transcribere spiritum, quàm tanto dedecore famam polluere.* Simul his, iratæ similis, recepit se in cubiculum. Erat sanè magnanima mulier, & in contubernio amitæ Margaretæ Hongariæ reginæ, ad principales curas nutrita, virili constantia vitia sexus prorsus exuerat. Proceribus invicem se intuentibus, concilium dissolvitur.

Horum omnium Conjurati non ignari, insaniora præteritis agitare incipiunt. Mittunt igitur ad Iconomachos, qui juberent eos accepto signo splendidissima quæque pervertere Monasteria, ac deinde simul ex omni parte in regiam versus iter dirigere. Interim Gandavensium, Tornacensium, & Valencenensium, aliorumque facinora crebri nuncii in aulam detulerant. Et in illo rerum articulo perplexæ Gubernatrici, Iconomachi tan-

dem appropinquare traduntur. Hoc fulmine non mediocriter percussa, cogitationem altius mittere cœpit, quò evasura tandem esset tempestas, ex omni parte in caput suum promissa. Ingens vis hominum erat, ex diversis regionibus ad se tendentium. Flandri Affelghemiensem, Silvæducenses Tongerloensem abbatias quieti circumsedebant, exspectantes irrumpendi signum, quod ni libertas religionis indulgeretur, daturos se Conjurati promiserant. Cum Antverpienses econtrà, dispersi per monasteria & pagos, fœdis rapinis, incendiisque grassarentur. Prima luce Mechliniam ex improviso adorti, mixta sibi oppidanorum colluvie, Franciscanos & Carmelitas exspoliant.. peractoque scelere, Vilvordiam se proripiunt. Adventus tumultuantium latè terrorem dedit. Passim enim jactabant, postridie se Bruxellam, atque in ipsam adeò regiam agmen moturos, ad paria facinora. Inops consilii Gubernatrix, jamque magis magisque malorum undique urgentium imagine concussa, cum alii super alios nuncii vera falsis miscentes, & tristiora omnia referrent: Viglium ad se accersit. Consuetudinem illius jampridem intermiserat, offendere Proceres verita, quibus ille fastiditus erat, ob virtutem & constantiam improbitati inimicam. Metus suos strictim advenienti exposuit, & quid ad hæc sibi faciendum,

ne differret expromere. *Plus*, reponit Viglius, *duo anni sunt, ex quo scire potuisti, quo furiosa & occulta quorundam Procerum consilia vergerent. Sub quorum invidiâ potissimùm vapulavi. quia liberius quàm expediebat mihi locutus sum, quæ pertinere credebam ad obsequium Regis, ad integritatem religionis, & salutem publicam. Sed aures tuæ malignis insidiis assuetæ, uni mihi ita semper clausæ fuere, ut nihil nisi læsurum admitterent.* Illa quidem peccasse se fatebatur, amicitiæ specie deceptam; in eo tamen articulo stare res suas, ut quærendum potius esset, non quid facere debuerit, sed quid facere debeat. Tum Viglius, an mandata Regis exequi haberet in animo, interrogat. Cùm paratam se respondisset. *Vade ergo*, inquit, *& eandem legem propone Proceribus, à quibus exiges fidelitatis Sacramentum. His qui obsequium contumaciæ præponent, protinus te adjunge. scriptoque milite, custodiam corporis tui delectis attribue. Multi in partes tuas haut dubiè abscedent; ubi te obstinatam viderint. Satis virium in his tibi. Contumaces tamen ita non devovebis, ut contumeliosè haberi se putent. Arte nempe est opus. Et potissimum dominantium arcanum, dissimulationem usurpa. Blanditiis verborum exultos sic fove, tanquam aliquando redituri sint ad officium. Nam si pati non potes ut suspectos se non sentiant, despectam dignitatem aperies injuriis.* Non dubitavit Gubernatrix confestim exequi virile consilium. habitoque senatu

eandem condicionem Proceribus proponit. Mansveldius, Arenbergius, Barlaimontius, & Noircarmius, sine cunctatione sacramentum accipiunt. Egmondanus paullisper dubitavit. Auriacus, & Hornanus pertinaciter abnuêre. Supervacuum dictitantes juramentum dicere, quod in Gubernaculorum auspiciis, & sæpe antea advocassent. Suos quemque mores continere. nulla religione constringi perfidiam. De cætero præfecturam civitatis Bruxellensis Mansveldius accepit, mille octingentos pedites legere jussus. Oppidani mercedem in mille promiserant. Trecenti ecclesiasticorum stipendio merituri erant. Reliquis sufficiebat ærarium publicum. Præfecturæ militares distributę sunt in promptissimos. Inter quos Philippum Launojum Beauvosii dominum, Balduinum Gavrium Inchii dominum, & D. Estanburgium comitis Lignii fratrem eminuisse comperio.

Forte per eos dies Arschotanus Bruxellam venit. In itinere B. Mariæ Hallensi votum exolvit. Sed ut ostenderet, quanta fiducia sperneret sectarios, ministrorum omnium capitis tegmen B. Mariæ imagunculis instruxit; atque in eo habitu spectandum se Bruxellensibus exhibuit. Cæterum is Gubernatrici magnopere suadebat, ut desertâ Bruxellâ, Hannoniam peteret, caput suum subductura periculis; quoad subsidisset tempestas furoris popularis,

ac

ac propitiora fata regreſſum promitterent. Sed hoc conſilium Gubernatrici magis,quam Viglio placuit. Cumque audiviſſet de fuga eam cogitare,obnixe rogare cœpit;*ne rebellibus regiam proderet. Quis enim*,inquit,*deinde pro aris arma ſumpturus eſt,ſi fugere ipſa perſeveraveris,tuo metu cæteros præmonitura, quid metuendum ſit à ſectarijs,haut dubie erecturis altius ſupercilium?* Dignitatis *tuæ præſentia hic eſt opus. Aliter civitas contineri non poteſt. Quid enim times?* Nemo Procerum,*nemo nobilium, ex ſaniori populi parte nemo,vbi periclitari te aſpexerit,auxilium non expediet, ſalutemque ſuam tuæ non præponet; quos omnes pari metu fugitiva percelles,& ad reſiſtendum ignavos efficies. Tanto in bellis momento eſt præſens majeſtas, pro qua glorioſum ſibi quiſque ducit occumbere.Iterum atque iterum cogita, quam magnum* Regiorum *miniſtrorũ numerum deſertura ſis,quorũ nemo ſequetur fugitivam. Vtcumq; igitur ipſa evadas incolumis,ex maxima tuorũ parte perire hic incipies.tot fideliſſimos viros tractura in ruinam, opperiri paratos quidquid fortuna decreverit.* Haut ſegniter has voces accepit Gubernatrix. Vicerat pudor contemplationem periculi.Iamque prorſus damnaverat abeundi conſilia : cum Auriacus denunciat ei, Iconomachos admoviſſe propius agmen, omneſque omnino monachos & ſacerdotes, cum miniſtris Regijs ſtatuiſſe conficere. Idem mox Egmondanus, & Hornanus diverſi alius ab alio, detulere in regiam. Seu vera hæc erant, ſeu ad concitan-

 dum

dum terrorem effiẞta, non dubitavit tamen Gubernatrix pro compertis accipere. Itaque consilium fugæ, quod paullo ante constantissime abjecerat, rursus revocavit, ingenti consternatione perculsa. Purpuratos quoque in sequentem diem adesse jubet, discedenti sibi præsidium. Præparatisque omnibus, ad soporem momentaneum processit in conclave. Sed nec somnum capere, nec quietem pati poterat, tot simul cogitationibus obversantibus animo. Luce prima Viglius supervenit; & quo tam subito properaret, interrogat. Tum Gubernatrix præsentes metus effata, & quæ manentibus instarent pericula; *prudenter quoque facturum*, dixit, *si fugam simul adornaret in Hannoniam, depulsurus à jugulo certissimam perniciem. Parum se distare à captivitate. Nihil mitius sperandum à furentibus, quam insignem aliquam contumeliam, aut mortem. Non esse opus caput ruinæ offerre, cum Hannonia pateat, exceptura ipsos, tutissimo hospitio.* Viglius convenientem præsenti rei sententiam orsus, longa oratione deterrere rursus eam cæpit ab intempestiva fuga; hortando, monendo, refutando rumores, castigando formidinem. Et ob id prolixiori sermoni indulgebat, quia interim adfuturos sperabat Proceres, quos eandem opinionem fovere didicerat. Nec mora, Mansveldius, & Noircarmius supervenere. Quorum tum operâ potissimum úteba-

tur

tur Gubernatrix, ſuſpectis ijs, quos novitatibus oblectari cognoverat. Illi bonum animum habere eam jubebant, identidem commemorantes; *ne fidiſsimos, & de Rege optime meritos Miniſtros deſereret. Fortioribus conſilijs obfirmaret animum. Supereſſe vires adverſus inconditum vulgus, nullo duce, nulla diſciplina ad bellum, tanquam ad prædam ruens. Auſuros ſe tentaturoſque extrema pro ſalute illius. Fortunam & Deum adfore conatibus, meliorem cauſam tutantibus. Nec ſuaſuros hæc fuiſſe, ſi crederent, caput ejus objectari diſcrimini, aut victoriam in lubrico conſiſtere.* Dum hi loquuntur interim Viglio ſpatium fuit, quo dimitteret ad magiſtratus, qui egreſſu civitatis aulicis interdicerent. Quorum imperio ſtatim clauſæ ſunt portæ, firmatæque vigilijs. Multum diei proceſſerat, Proceresque paſſim coibant in curiam ſolemni officio. Sed impedimenta quę præceſſerant ante portas cohibebantur. Et hoc ipſum præfecti mulionum renuntiaturi acceſſerant. Tum Viglius, *vides*, inquit, *impoſitam tibi manendi neceſsitatem? Necdum intelligis quantum in te una momenti civibus ſit?* His Viglij verbis, magiſtratus (nam & ipſos ſimul in conſpectum admiſerat) adjciunt, ſpondere ſe milites quos promiſerant, mox in promptu fore. Civitatem quoque Regijs partibus ſe applicituram. Egregiam ſane gloriam eo die Viglius tulit ſervatæ reipublicæ; laxante paullatim animum Gubernatrice fortiori-

tioribus consilijs, quæ ex omni parte congerebant purpuratorum fidissimi. Et vergens ad meridiem dies itineri non sufficiebat. Proceres itaque à prandio in concilium venire jussit. Actum ibi de pace; cum ijdem illi fugæ auctores, libertate opus esse rursus clamabant. Non quod constaret profuturam in sincera remedia; sed quia pro tempore aptiora non succurrerent. Optimis quibusque jam non adversantibus, & Auriaco potissimum urgente; *ne perseveraret obstinata religionis defensione religionem perdere. Multos dum pondere, quo gravantur, flecti nolunt, frangi. Temporaria aliqua indulgentia opus esse, ad avertendam malignitatem fortunæ, quando aliter mitigari non posset. Neque ipsum Regem, si inermis hic fiet, alia medendi ratione usurum. Quacumque tandem condicione perniciem publicam honeste redimi. Per æqua, per iniqua cedendum esse necessitati, quæ staret ante rationem, cui prudentia succumberet, & consilia omnia obsequerentur.* Cum eadem Hornanus, & similia cæteri confusis vocibus jactarent; victa consensu Gubernatrix, multumque obtestans; *ite ergo*, inquit, *quandoquidem sic videtur, nunciate Conjuratis, si posuerint arma sectarij, eos qui inermes, sine confusione, & scandalo, illo ubi nunc agitarentur, ad conciones procederent, non me vi armata, aut via facti persequendos curaturam; quoad Rex aliter statuerit ex Generalium Ordinum consilio. Hac tamen lege, ne molesti sint Romanam religionem exercentibus, usumque templorum Catholicis restituant.*

Per-

Perplexa haut dubie oratio erat, nec dantis, nec negantis libertatem; non mansuram tamen, quia salvo principatu concedi non poterat. Facile Conjurati quid vellet, intellexerunt. Sed verba ejus in alium sensum detorquendo, sacrorum se licentiam adeptos imposuere credulo populo. Confestim igitur Afflegemium, Vilvordiam, & Tongerloam dimittunt, qui juberent inde movere Iconomachos, atque suas quemque domos sine noxa recedere. Post hæc Proceres illi, quos ante ad hoc officium destinatos dixi, in colloquium veniunt cum Conjuratis, tabulasque à Gubernatrice obtulere in hæc verba.

Cum supplices nobiles XIII. Cal. Septemb. ad Gubernatricem redire jussi fuerint, libello responsa daturam: commodum ex Hispania nuncius appulit cum codicillis, rata omnia facientibus quæ exegerat. Quippe Rex inquisitionem abrogari, atque edicta refingi non recusat. Generalium Ordinum conventum tantummodo distulit. Ad quem maturandum omnem ipsa operam datura sit. Supplicibus interea cavere non detrectat. quia nihil unquam antiquius habuit, quam scrupulum & diffidentiam eximere ingenijs eorum, qui tristioribus consilijs imbutum esse Regem existimant. Causam & occasionem malorum omnium. Ex eo quò hinc ille recessit, nullum prætermisit benevolentiæ signum erga subditos. Ab ingenita clementia, animique bonitate non degeneravit. cum nihil ab animo ejus sit alienius quam iracundia. Itaque præteritarum rerum

rum

rum gratiam lubens fecit, & in hanc rem consignandarum tabularum Gubernatrici plenum dedit arbitrium. Cum itaque hoc ipsum exequi ipsa in animo habeat: à supplicibus vicissim pomissorum fidem postulat; nempe ut solemni sanciant sacramento, non facturos se dolo malo, neque etiam machinaturos, quod Majestati Regiæ, quod statui publico, quod provinciijs, aut subditis adverſetur. Officium faſtigijs debitum se culturos. Manumque commodaturos, ut tumultus ſedentur; ut intra frænum cohibeatur inſurgentis populi licentia; ut multitudo deinceps extra leges nō exerret; ut ceſſet tēplorum monaſteriorumque vaſtatio, & ſacrilegia; ut tam abominandi ſceleris auctores merita ultione plectantur; ne vis fiat eccleſiaſticis, juſtitiæ miniſtris, aut nobilibus, aut ſubditis; arma confeſtim ponantur; ab inſolitis regionibus conciones arceantur; atque hæ, ſicubi jam ſint, aut factæ fuerint, ut inermes, ſine turbis, & ſcandalo frequententur; ut externos hoſtes & ſeditiones excludant; ut hi denique, quos hodierni ſæculi novitas turbavit, patienter leges accipiant, quas ex conſilio Generalium Ordinum decreturus eſt Rex. Actum Bruxellæ x. Cal. Septemb. ſignatum. Margareta.

Lectis condicionibus nihil eorum diſplicuit Conjuratis, niſi quod catholicā religionē profiteri juberentur. Nam hoc ipſum quoq; legibus adſcriptum fuerat. Et pleriq; eorum novi dogmatis diſciplinam imbiberant. Dato itaq; ſolemni ſacramēto, Aſſonvillius diploma cautionis exigentibus, porrexit, in hunc modum.

Margareta, divinâ gratiâ, dux Parmæ, & Placentiæ,

tiæ, Gubernatrix Belgarum, hasce litteras inspecturis, S.D. Cum Nonis Aprilis præteritis, libellus nobis oblatus sit à non paucis nobilibus, Inquisitionem & edicta abrogari, & secundum Generalium Ordinum conciliu m novas leges constitui postulantibus; digna res visa, quam transmitteremus ad Regem: sed ne supplices interim sinistris suspicionibus urgerentur, eundē libellum, & compactum, & quæ deinde secuta, in peiorem partem accipi: unde timeri poterant graviora præteritis: consultis Proceribus, transcripsimus Regi, ut cavere vellet supplicibus. quidquid ante huc diem factum esset, fraudi non fore. Sed cum in illo mora non fuerit; Nos de pace, & tranquillitate sollicitæ, nihil prius duximus, quam eosdem supplices obsequio reddere, cui ex natura, & sacramento obstricti sunt. Pro auctoritate, & mandato quod à Rege accepimus, pro dignitate, quā gerimus, rogatis Procerū sentētijs, cautionis tabellas, manu nostra signatas indulsimus in hanc sententiam. Formula deinde quam paullo ante transcripsimus inserta erat. Sequebantur autē hæc verba. *Sciri volumus, nos pro facultate à Rege accepta polliceri, libellum & compactū, & quidquid in hunc diem factū est, nemini eorū fraudi fore, secundum sacramentum nobis dictum, ad præscriptam formulā. Mandamus itaq; Gubernatoribus, equitibus Velleris, Consiliariis Status, Præsidique ac Concilio Privatæ curiæ, cunctisque in officio constitutis, uti hanc eis cautionem inviolatam servent, nec quid in contrarium fieri curent, patianturque. Quippe ita Regi placet. Bruxellæ* VIII. *Calend. Septemb.* MDLXVI.

Post hæc conjurati quoque solemnibus tabulis

bulis testabantur, pactis se conventis staturos; intercessurosque ne contra fieret. fœdus denique ratum fore, quamdiu fidem datam Rex servaverit. Sic ergo utcumque conciliati sunt animi. Multum irridentibus prudentioribus, quod sponsionem à principe subditi exigerent. Quasi vero defuturi sint prætextus Regibus, injuriæ suæ parentare volentibus? Bonos cives obedientia commendat. malos nulla cautio, nullum Sacramentum securos facit. Regnandi lex jugum omne excutit, quod cum summi imperij nomine non convenit. Conventiones & pacta privatos obligant. Nullum tantum est sacramentum, cui salus publica astringitur. Post hæc Conjurati in curiam veniunt. Nec infesto Gubernatricis vultu excepti sunt. Promissorum fidem iterantes, necessitatem cautionis excusabant. Illa quidẽ memoriam omnem præteritorum delere eos jussit, cancellarique tabulas fœderis. Sed hoc ultimum non impetravit. Proceres itaque dimisit per provincias ad publicandam pacem, motusque sedandos, & subigendos eos qui aversarentur imperium. Denique ut terrorem seditiosis incuteret, extemplo edicit; *ne conciones frequentarentur ab armatis. Vt vis fieret templa vastantibus. Qui occideret eos, jure facturum, præmiumque accepturum, tanquam publicæ tranquillitatis ultorẽ. Qui non prohibuisset, aut restitisset injuriæ, cum facere posset,* eum

eum se pro hoste habituram. privilegia ademptura civitatibus in facinora consentientibus.

Tunc sectarij paullo ante sævi, subito metu obtorpuêre. Nullâ ferè spe reliquâ in Conjuratis, quos pro defensione catholicæ religionis execrationibus videbant obstrictos. Quippe Conjurati, Inquisitionis edictorumque abolitionē contenti, sacrorum licentiam communi consensu non exegerant. Multi ex his bona fide redibant ad officium. Singuli aut plures in contumacissimas quasq; civitates delegabantur, qui continerent populum in pace, & promissorum fidem exolverent. E quibus Ioannes Casenbrootius Backerselij Dominus, Martinum vander Moten, & Ioannem Winghene, alterum Rotnaci, hunc Aldenardæ cuncta turbantes, animose compescuit. Oeconomus is erat Egmōdani, vir cæteroqui rectus, sed infelicitate temporum ad conjuratos abstractus, fidem postea Gubernatrici sincerè exhibuit, & Iconomachorū res primus afflixit. Paullo enim post quadraginta circiter sacrilegi Rotnacensium finibus egressi, ad solitas furias accingebantur. Egmondanus ad persequendos eos Backerselium dimisit cum turma equitū, agricolis aliquot armatis sequi jussis. Sed Iconomachi extra Flandriam processerant. Angiā Hannoniæ oppidum adorti, adulterato Gubernatricis diplomate ab ignaris intra mœnia recipiebātur. Tē-

Q plis-

plisque miserrimè afflictis ad par flagitium Gerardimontes transeunt. Obvium ibi Backerselium habuêre. Non præviderant ejus adventum, nec si prævidissent, satis virium ad resistendum erat. Fit igitur cædes, non prælium. Duodecim ex Iconomachis primo impetu absumptis, reliqui terrore consternati in potestatem venêre. Quorum alios Backerselius in patibulum sustulit, alios virgis cæsos, mutare solum exilio jussit. Tantumque metum ea clades provinciis intulit, ut ex illo die nemo amplius auderet in sacra peccare. Igitur optimus quisque resumebat animos. Conjuratorum autem præcipuis metus incessit, si turbata cuncta componerentur, ad ultimum se daturos supplicia. Ludovicus Nassovius misit ad Egmondanum sub Conjuratorum nomine, qui absterreret eum ab ejusmodi cœptis, & si perseveraret Iconomachis injurius esse, Conjuratos ultionem expetituros. Cæterùm Egmondanus hactenus medius, dubiusque, & quasi temporibus insidiatus, huc atque illuc consilia flexerat. Tum demùm victus à fortuna publica, sectariorum conatibus auctoritatem objecit, nihilque tali denuntiatione absterritus, fluentem statum severitate restituit, quem paullò ante nimia indulgentia in præceps deduxerat. Adeo turbarum remedia fortiora sunt, quam initia. Sed ante omnia Gandavum præsidia induxit. Iconomachos passim

com-

comprehendi, meritóque ſupplicio affici juſſit. Videres tunc aliam urbem, alios hominum vultus peccaſſe timentium. Nemo tunc applaudebat Iconomachis. Nemo fauſtis clamoribus, *Vivant Geuſij*, tollebat in cœlum. Mæſtitia & pavor ſontes obſederat, tacitè exſpectantes, quid de ſe quoque judicia ſtatuerent. Nemo feciſſe facinus, cujus ante promptiſſimus quiſque videri voluerat. Ea eſt natura multitudinis, ut non ante vereatur faſtigia, quàm timeri meruerint. Idem hic populus, non alios olim principes magis ſuſpexit, quàm qui laſcivientem bello, atrociſſimè afflixerant. Sua igitur quies urbi rediit, quia timere mali cœperant. Calend. Septemb. magiſtratus templa aperiri præcepit. Sacerdotes qui in profana veſte hactenus latuerant, priſtino decori reſtituuntur, & ſacrorum ſolemnia ex more repetunt. Conſiliarii Flandriæ intermiſſa dudum munia reſumunt. Egmondanus peregrinis edixit, cederent provincia. Sectariis denique has conditiones poſuit: *Ne intra muros concionarentur. Contenti eſſent loco, quem præſcriberet. Nemini quàm Calviniſtis concionandi jus fore. Magiſtratui morem gererent. In templa furentibus ſe opponerent. Operamque commodarent ad expetenda ſupplicia ab Iconomachis. Ducenti ex ſectariorum præcipuis tabulæ ſubſcriberent.* Deinde locum haut procul à Carthuſianorum monaſterio petentibus aſſignavit.

Ibi ædiculam posteà construxere. primusque in ea Nicasius Scurius Minister, concionem habuit. post hunc Iacobus Carpentarius; & ad ultimum Magister Petrus Dathenus, qui à Poperingensibus illuc transierat. Rebus in eum modum Gandavi compositis, Egmondanus Aldenardam concessit. Ibi quoq; sectarios intra leges cohibuit. Inde in regione Flandriæ Occidentalis, alias ipse civitates ad tranquillitatē perduxit, alias præfectis curandas tradidit.

Ioannes Sceyffius Brabantiæ Cancellarius, & Baro Petersemius ad Silvæducenses mittuntur. Hi multitudini magnopere suadebant, ut novæ religionis exercitium extra muros transferrent, legesque acciperent quas cæteræ civitates non dubitassent admittere. Sed quo mox ludibrio conflictati sint, dicemus post paullò.

Iisdem diebus sermonibus hominum agitari cœpit, militares copias à Rege in Germaniâ conscriptas, brevi iter in Belgium habituras. Ea res concussit Conjuratorum animos. Videbant se peccasse in majestatem. Neque Regem bona fide veniam preteritorum dedisse, persuadere sibi poterant. Dissimulationem ejus suspectam habebant. Nullos tam sanctos principes, qui cum rebellibus bona fide in gratiam redeant. Plerique etiam credebant, nihil ejusmodi à Rege indultum esse: sed hæc ipsa à Gubernatrice ad tempus conficta, ut præ-

præſenti ſerviret neceſſitati, & inſigni impoſtura ingruentium malorum diſcrimen redimeret. Neque ex alia parte Gubernatrix ſecurior erat. De populi rumore anxia, multiplici cogitatione quatiebatur. Generalium Ordinum ſpem fecerat. quæ ſi non ſuccederent, novas turbas, bellumque metuebat ab iſtis ſpiritibus, quorum conjuratio magis differebatur, quàm deſierat. Interdum quoque timebat, ne deſperatione veniæ in rabiem effeRati, ad opprimendam ſe venirent cum ſubito exercitu. Igitur his contemplationibus intenta, quod unum licebat, Ordinarias turmas inſtrui jubet, diſtribuendas in idonea præſidia. Fiduciam poſtea ei adjecit Bruxellenſium civium pro religione votum, & animus. Qui non ſatis habebant pomœriis ſuis conciones excludere: ſed contrariorum ſtudiorum cives, Vilvordiam ad divina concedere ſolitos, tunc quoque præpediebant. Eam rem Ludovicus Naſſovius graviter accepit. Neque mora, ad Gubernatricem admiſſus, expoſtulare cœpit, *an Bruxellenſes plus, minuſve liberi eſſent, quàm cæteri cives. Meminiſſet fidei datæ. Nullo ſe pietatis vinculo obſtringi, ſi prior ipſa pactum frangeret.* Adhæc illa, *nihil ſe mutari velle*, reſpondit, *& ſi conciones ibi ante diem fœderis habita fuiſſent, quo minus & jam haberentur per ſe non ſtare.* Cum hoc reſponſo dimiſſus erexit ſectariorum animos. Sed primores civitatis à Guberna-

bernatrice clam admoniti, opificum collegia in concilium accersunt. edictúmque ex communi suffragio, *ne cui fas esset ad aliena sacra urbe excedere. Et si quis intra pomœria conciones tentaret, laqueo se ulturos.* Adhęc frequentes armatos in portis constituunt, & quidem diligentissimè observant. Marcentibus sectariis inopiâ virium.

Haut aliis artibus Lovanienses religionem tutabantur. Nec ea civitas adeo corrupta erat, ut optimo cuique non plus liceret, quàm multitudini.

Præsentia Hoochstratani Mechlinienses continuit. Leges, quæ in rem videbantur, sapienter constituit.

Antverpiam vero Auriacus processit. Cui primâ luce statim assistebant Ministri cum libello, & questu; *quod sub Iconomachorum invidia vapulantes, turbarum, & prostratarum imaginum auctores incusarentur. Procul id à modestia sua. Nuper quidem per consuetudinem officij, semetipsos monuisse, ne quis profanæ encœniorũ pompæ, aut procedentium sigillorum spectaculo oculos crederet. Sed hoc quidquid esset, si crimen esset, ad Iconomachiam tamen non pertinere. Nihil tristius sibi impingi posse, quàm quòd differrentur amare licentiam seditionum, catholicæ religioni perniciem struere, in tributa, in portoria, in magistratum criminationibus invehi, de surrogandis ad eadem ministeria*

niſteria genij ſui hominibus habuiſſe colloquium. Hæc ſi vera eſſent, exercerent leges. Non deprecari ſe de noxiis ſupplicia. Sin autem alia ſibi mens ſemper fuiſſet, ne ad infamiam civitatis innocentiam ſuam traduci paterentur. De qua ſi dubitarent, provocare ſe ad Deum, hominesque conſcientiæ ſuæ conſcios. Ilicet mitterent, qui concionantium verba exciperent. Fidem ſe Regi, utpote principi, Auriaco tanquam vicecomiti, atq; ipſis patribus dare paratos. Neque interim æquum videri, cœmeteria, & templa unis duntaxat catholicis cedere, & hæc officia explentibus eripi ſibi publicarum rerum cõmercium. Cives omnes eſſe. Sub uno principe, intra eadẽ mœnia, iiſdem legibus vivere. Quod ergo attineret quaſi contaminatos, & piaculum meritos arceri à publico uſu, quem lex cõmunem omnibus ſtatuerit? Mulcebat eos verbis Auriacus libellúmque in ſe recipiens, juſſit propediem opperiri reſponſum. Interim tamen cœmeteriorum uſum iis indulſit. Sequenti die magiſtratum accerſit, & è ſingulis nationibus (ut ipſi vocant) delectos aliquot. E Teutonicis quatuor adveniunt, Marcus Peres, Hermannus Meerius, Cornelius, & Carolus Bombergius. Totidem è Gallis erant, Franciſcus Godinus, Ioannes Carlierius, Nicolaus Viverius, & Nicolaus Sellinus. Actum cum his de concordia civitatis. Legeſque communi ſuffragio dixêre ſectariis, quarum ſententia hæc fuit. *Officia, conciones, & exercitia Romanæ reli-*

gionis ne turbanto. In fanis, aut monasteriis aliisve locis Deo dicatis, novæ professionis exercitia ne habento. Contenti sunto tribus in urbe regionibus. Nempe prædio Antonij Gevartij in foro equino, prædio D. Liekerkij, prato Xenodochij. Hæc si comparari pecunia non possint, tunc alia æquè commoda acquirunto consensu Auriaci. Interim in regione novæ urbis, quemadmodum hactenus, religionis officia instituunto. Intra hos limites una eademque hora concionari fas esto diebus Dominicis, & festivis. Cæteri dies nefasti sunto. Si tamen festus dies in septimana non inciderit, Mercurij die concionari liceto. Duos, si videbitur, Ministros, nec plures, in singulis regionibus admittunto. Ministri Belgæ sunto, aut præcipuæ alicujus civitatis jure donati. Iuramentum præstent parituros se Auriaco, & senatui in re politica. Cum telo illicito conciones nemo adito. Teli illiciti nomine gladius, aut pugio non continetor. In civilibus magistratui, & superioribus parento. Onera, & portoria ex æquo ferunto. Salutem, & tranquillitatem publicam juxta custodiunto. Cujuscumque religionis sacerdotes, Ministri & professores à seditiosis sermonibus, injuriisque abstinento. seditiosum tamen non habebitur, quidquid ad doctrinam pertinet, vel in corruptos mores prometur. In electionibus, & conventibus Ministrorum, Seniorum, & Diaconorum, unum aliquem è magistratu, admittunto, qui Auriaco, & collegio relaturus sit, quid actum fuerit. Cujuscumque religionis homines

nes à contumelijs vique & injurijs abſtinento. Si contumelia aut vis, aut injuria facta fuerit, indiſcriminatim ulciſcuntor. Quò minùs adverſus Iconomachos, noxióſque jure agatur, pœnæque expetantur, ne faciunto. Nemini palam extra deſignatos limites pſalmos concinere jus eſto. Auriacus & magiſtratus, cives & incolas in tutelam accipiunto, ſine religionis diſcrimine. Miniſtri, & ſacerdotes cujuſcumque religionis, has leges publicanto, & ad cuſtodiam earum auditores hortantor. Firmæ rataque ſunto, quoad ex Generalium Ordinum ſuffragio aliter à Rege ſtatuatur. ita tamen ſi quid comitijs illis decretum fuerit, quod ſalva religione, vel conſcientia admitti non poſſit, liberum cuique ſit patria cedere cum fortunis & familia. Miniſtri, Seniores, Diaconi, & novarum religionum præcipui, harum legum inviolatam cuſtodiam in ſe recipiunto. præſenteſque tabulas ſignanto in duraturi fœderis conſtantiam. His in eum modum compoſitis, conſignatiſque, dimiſſus ab Auriaco eſt præco, qui publicaret libertatem religionis, civeſque à mutua vi abſtinere juberet, nec alterutrius iram laceſſere contumeliis; præſentem mortem, bonorumque publicationem contumacibus indicens.

Auriacus inde in Hollandiam conceſſit, crebris Primorum litteris ſollicitatus. Brederodium ſibi in eadem provincia ſubſtitui petierat. Sed is Gubernatrici ſuſpectus admodum erat, ſatis gnaræ quàm gravis immineret

reipublicæ. Caput se Conjuratis præbuerat. Post hæc Viannæ, Hollandiæ oppido, quod jure clientelæ tenebat, aras omnes imaginesque exsciderat, Culenburgii exemplo. Armatorúmque catervas circa se habebat. Et hinc suspicionem multis fecerat occupandæ provinciæ. Nec vanitas homini deerat, sæpe obliquos injiciens de principatu sermones. Prostabátque palam ejus imago, laminis insculpta inter hos versus:

Sum Brederodus ego, Batavæ non infima gentis
Gloria, virtutem non unica pagina claudit.

Libellus denique vulgatus erat sub isto titulo; HERES ET SVCCESSOR COMITATVS HOLLANDIÆ, qui non obliquè ad Brederodium referebatur. Proinde in subvehendo eo non immeritò Gubernatrix quatiebatur imagine periculi. Hoochstratanum ergo Antverpiæ substituit mitis animi virum. Factionibus Procerum aggregatus, in fidem tamen non commiserat. Consiliarius Assonvillius ei adjunctus, quærebat in præterita facinora, quorum ultio mitioribus fatis reservabatur. Cæterùm Auriaci interventus Hollandos compescuit. Leges verò Amsterdamensibus constituit, prope easdem, quas Antverpiensibus dederat. nisi quod sectarios contentos esse voluit Franciscanorum monasterio. Inde Vltrajectũ, & ad alias civitates progressus, pari omnes cõditione sedavit. Post hęc litteras ad Gubernatricem

cem dedit. Ea quæ egiſſet breviter recenſuit. Monebat illam denique; *Gallos videret & conterminos populos, quibus nõ eſſent averſati principes idem petentibus. Plus indulgentia & pace, quam ſeveritate profici, in tantâ novarum religionum dulcedine. Si veſaniam latè ferocientem vi premere cogitaret, nihil aliud profecturam, quam ut vaſtatione, & incendijs provincias deſolet. Nam ne Regem quidem totius imperij ſui viribus ſuccinctum, adverſantium furores ſine periculo, & labore, ſumptuque exciſurum. Hæc omnia vitari poſſe promiſcuâ religionum libertate, vel Auguſtanæ profeſſionis indulgentiâ, aut ſi intra ſuam cuiq; conſcientiam ſacrorum licentiam permitteret. Sinceram pacem condicionibus emi, non bello. Maximam populi partem favere novitatibus. Vinci ſectarios poſſe, debellari non poſſe. Nec amicos fore crederet, ſi ſemel vicerit; acrius pro ultione, quam pro libertate certaturos. Tranquillitatem civium beneficium ſuum faceret ſine ſanguine. Non primos eſſe Belgas qui hoc ipſum neceſſitati dediſſent. Prope totum Chriſtianum orbem conſpirare in hæc conſilia. Compoſitis rebus, melius religioni conſulturum Regem; cum detumuerit ipſa novitas, cum ſectarij patientur mitius ſe haberi. qui nunc jugulo ſuo metuentes, in faſciculum coeunt.* Hæc quidem tanquam ea quæ egiſſet excuſaturus, ſcribebat. cæterum haut perplexe petebat religionis libertatem, cui per tot ambages ſemper ſtuduerat.

Longè

Longè alia mens Megemo fuit. Contra ſpem omnium, non invidiam, non odium pavens, gratiæ nihil conceſſit. Miniſtros omnes Geldria ejecit. Sectariorum præcipuos exilio mulctavit. Prorſus ut appareret, fatorum culpam eſſe, quæ reliquis Proceribus animum ademerant. Quibus rebus Culenburgius & Brederodius permoti, ſcripſerunt ad Neomagenſes Conjuratorum nomine; ac ni exules reciperent, ultionem minabantur. Quorum iras Megemus generosè deſpexit, totamque Geldriam ſtudio partium in fide continuit.

Arenbergium eadem in Friſia tentantem fortuna deſtituit. Pleriſque urbibus pervicaciam induentibus, fraude præfectorum, quorum multi Conjuratis acceſſerant.

Majoris operis erat Tornacenſes componere. Molbaiſius arcis præfectus recenti Iconomachorum facinore irritatus, magno terrore civitatem percellebat. Et tanquam ſemper erupturus cum militari præſidio, trepidam plebem cõficiebat vigiliis. Cæterùm fœdere cum Gubernatrice icto, duo è conjuratis illò adveniunt. Populúmque velut arbitri civilis diſcordiæ, invitabant ad pacem. Sed cùm hoc unum potiſſimùm urgerẽt, ut promiſcua libertas intrà mænia fieret, adverſarium ſibi magiſtratum habuere. Durabat enim apud Optimates reverentia obſequii, quam diuturna contumacia in plebe deleverat. Gubernatrix

eorum,

eorum, quæ agerentur certior facta, Hornanum proficisci eò jubet. Sciebat enim non ingratum sectarijs, tantisque incommodis civitatem auctoritate sua liberare posse. Vrbem appropinquanti, multitudo obviam effusa, *Vivant Geusij* certatim inclamavit. In primis autem civibus imperavit, *adempta templa catholicis redderent. Extra mœnia quo placeret loco, sectarij concionarentur. Ministri Belgæ essent. Nec plures duobus admitterent.* Sed adversus has leges Ministri fremebant; *ædes sacras in usu populi structas esse. Populum ibi intelligi, non ubi patres, aut catholici; sed qua major pars consisteret. Reliquam se multitudinem numero superare. Neque interim tædere condicionum; modo ad erigenda sibi templa tributum omnibus senatus indiceret. Id sæpe antea à majoribus factum. Publica ædificia omnium ære lui debere.* Contra magistratus, *templa in nullius esse dominio,* dixerunt. *Patere cunctis, eo sacrario ad preces uti volentibus. In alios vero usus transferri non posse sine injuria civium, priscam religionem colentium. Parum ad rem attinere, sectarij numero præstarent. Forte haut pauciores pro catholicis, at meliores certe consistere. Imaginem ibi populi, hic senatum esse; ut sciamus illâ parte factiones, hac stare rempublicam. Struerent itaq; templa suo impendio. Nihil in hoc se adversari. Male enim cũ catholicis ageretur, si tot injuriis damnisq; affecti, ad onus præterea astringerentur pensitãdæ pecuniæ, quã rectius templorum*

plorum

plorum suorum ornamentis, tam fœde spoliatis, impenderint. His utrimque auditis Hornanus ratas esse voluit leges. Sectarios protenus cedere templis jussit. Stipem quantam quisq; ultro conferret permittens accipere. Sed non ideo sectarij parebant. Concionibus acrius intenti, forum & templa muniebant excubijs. Dissimulante primum Hornano vetandi pudore, an metu; & mox quod palam abnuerat indulgente, fœdâ inconstantiâ. Cujus turbidum, ac mutabile ingenium Conjurati obsederant, flectebantque. Molbaisius turbari leges ægre passus, iræ stimulos vix cohibebat. Ita ut interdum cogitaret in inconditum & cōfusum vulgus militem immittere. Deterrebat tamen eum facti atrocitas, ne eadē ruina bonos pariter malosque obrueret. Conjuratos interim extēplo cedere urbe jussit. Gubernatrici quoque scripsit quid placeret fieri. At illa de civitatis discrimine anxia, quæsito prætextu Hornanum accersivit in curiam, secretario Torrio in locum ejus misso. Major inde tumultus in populo exarsit. Sectarij cū supercilio Torrium audebant despicere. Nec lāguidius pro libertate cernebāt, quā ille pro legibus ab Hornano descriptis. Turbante cuncta Tassino isto, de quo ante habita mētio est. Nec finis certaminū apparebat: cum Molbaisius misit ad Ministros, qui juberet eos protenus leges admittere, vel tergiversationē se pro defectione accep-

accepturum. Triſti hac denuntiatione lenita eſt ſectarijs utcumque ferocitas. Præfecto igitur referri jubent; ſi catholici abſtinerent à violentis conſilijs; ſi concionibus, pſalmorum concentibus, ſacramentis, matrimonijs, ægrorum viſitationibus, ſepulturis, conventibus, conſiſtorijs, colloquiis, ſynodiſque ſuis non vim non turbas dederint: ſi catechizandi, ſcholas aperiendi, ſcripturaſque legendi promiſcuam licentiam fecerint, & in hæc idonea cautio traderetur; in ſe moram non fore conſentiendi in leges, quas aliâ condicione detrectarent accipere. Gravia hæc magiſtratibus viſa. Itaque Miniſtros alium ab alio ſeorſim aggreſſi, orabant, paterentur ſe eſſe in poteſtate. Imminere gravem civitati Molbaiſium, eruptionem militum utcumque ſuſtinere poſſint, tamen non ſine clade experturos. Surdę erant Miniſtrorum aures ad ſaniora conſilia. Torrius infectis rebus Bruxellam redijt. Molbaiſius autem quanquam juſtâ irâ accenſus ultionem tamen diſtulit; intentius cavens ne quid moveretur à ſectarijs, magna libertate jus in plebem exercentibus, quod malignitas temporum ſeditioſiſſimo cuique indulſerat.

Non minori cõtumacia Valencenenſes agitabãtur. ad eos quoq; duo è Conjuratis divertẽrãt. Quos Noircarmius ſtatim oppido ejecit, paci ſtudens, civeſque provocans ad condiciones, quarum ſumma hæc eſt. *Pactis fœderatorum*

ratorum

ratorum ſtanto. Templa catholicis reſtituuntor. Miniſtri Belgæ ſunto. Intra mænia ne concionanto. Semel in ſeptimanâ extra muros civitatis fas eſto. Erat in urbe Miniſter quidam nomine Grangius, linguâ admodũ procax, qui per turbulentiam ingenij cæterorum inſaniam ſupergreſſus, mirabili conſenſu plebem devinxerat. Vnus ille pacta, in ſui maximè necẽ conſcripta, non probavit. Erat enim oriundus è Galliâ. Et hinc ſuſpectior eſſe cœperat, ne rempublicã (quod facillimum factu erat) ad peregrinos traheret. Crebris itaque concionibus detonare cœpit in leges; quæſitiſque ſuſpicionum cauſis in pejus omnia attollere. Tradito tunc more, quemadmodum in omni populari regimine, ut actionibus magiſtratuum, legibus, & reipublicę, ſacrificuli iſti, ſub pietatis ſpecie, ſeditioſa aut venali lingua, paſſim illudant. Soli enim loquuntur ad populum, quem honeſto nomine atrociter exagitant in ſuã libidinẽ; prave æſtimantes quidquid illis non allubeſcit. Inde non pauci ad Grangium reſpicere, actoque in ſuffragia populo haut aliter conſẽtiebãt in leges, quã ſi duo ſibi templa cum Miniſtris relinquerentur. Quibus auditis Noircarmius excãduit, & Valẽcenenſiũ delegatos Cameracũ ad ſe accerſit. Venêre ex Optimatibus Antonius Pojurius Roſelij dominus, Nicolaus Vivienus, Frãciſcus Oultremãnus; è ſectarijs Vincẽtius Reſtaldius, homo audax, perinde factioſus. Noir-

carmius

carmius paucis insimulatos, monere cœpit, ut leges quas Antverpienses, quas Gandavenses receperant, & ipsi admitterent; locum se assignaturum extra mænia, ubi suo ritu facere possent sine cujuspiam injuria, quoad Generalium Ordinum comitia succederent. Effecturum denique, ut alterum in septimana diem Gubernatrix concionaturis adjiciat. Hæc oppidanis renuntiari jubebat, & si placerent, ocius ad se reverti. Res itaque defertur ad multitudinem. Cæterum Grangius, acerbissimis questibus cuncta permiscuit. Quamlibet potius fortunam subiturum se proclamans, quam has leges pateretur imponi. Et si armis agendum esset, Galliarum societatem ostendebat. Delegati ergo re infecta ad Noircarmium perveniunt. Cumque de Ministrorum genio graviter quererentur, quod populi mentem avertissent in tumultus; *Videte*, inquit ille; *etiam atque etiam cives, quid faciatis. Sciatis licet, aut recepturos vos leges meas, aut pro hostibus me habiturum.* Ingemuerunt Optimates ad hanc vocem. Vocatoque rursus populo in concilium, potentissimum quemque ex plebe orare cœpere, miserarentur civitatis cito perituræ unius amentia. Ne tantum concederent Ministro, ut in gratiam ejus patriæ excidium quærerent. Scire enim, ex uno illo capite pendere momenta præsentis concordiæ. Cum hæc pluribus & singulis diversi inculcarent,

R perpu-

perpulere tandem multitudinem ad condiciones. Sectarios deinde pœnitentia cœpit. Noircarmio enim locum templi designaturo, nemo eorum adesse sustinuit. Qua contumelia irritatus, indignatione exarsit. Verbisque quæ suggerebat ira, insanientium vecordiam accusans, conterminarum urbium præsidia contrahit. Subitis quoque delectibus aliquot militum effecit, qui divexarent oppidanos, agrosque ex omni parte popularentur.

Rex in Hispania de remedio consultat.

Dum hæc in Belgio geruntur, interim Rex Philippus crebris litteris à Gubernatrice conficiebatur. Occultis curis gravem, febris excepit. Neque ideo negotium, quo tunc maxime angebatur, destituit. Itaque suorum præcipuos in curiam vocans, tradidit eis Gubernatricis codicillos, & quid auctores sibi forent despicere jussit. Quidam ex illis altius exorsi; *Hæc tot mala*, dicebant, *non adeo Iconomachorum, quam sectariorum; neque Conjuratorum magis, quam Procerum culpa accidere. Quatuor esse genera hominum libertati studentium. Inter eos primos Iconomachos, sectariorum satellites, ad nefanda illa scelera pretio conductos. Quippe sectarios occulta malignitate ab his secretos, in secundis consistere. Inde succedere Conjuratos, quorum fiducia sectarij inière consilia in publicam pacem. Qui vero hi sint, aut unde processerint, facile sciet, quisquis privatis necessitudinibus Proceribus annexos intelliget. Etenim quarto gradu Proceres censendos esse, qui Conjuratis statim adfuere, privatis publicisque*

liciſque affectibus. Prorſus, ne quis ambigeret, totam hanc procellam ex illis nubibus erupiſſe. Proinde recte æſtimantibus, habendos eſſe caput, & cauſam malorum omnium. Ne id quidem Iconomachos diſsimulaſſe. palam jactantes, hanc ſe licentiam, hæc facinora uſurpaviſſe illis conſentientibus. Nam & publicatos eſſe codicillos ſub nomine Procerum, Generalium Ordinum comitia Conjuratis addicentium. Ad hæc accedere, quod cum pridie Auguſti reſerarentur litteræ Regis, quibus ille comitia in adventum ſuū differri præceperat: poſtridie Idus ſacrilegia, & incendia paſsim, & undique erupiſſe. Imo ipſo die quo mane Antverpiam Auriacus deſtituerat, veſpere in monaſteria, & templa impetum factum. Nec inter tot nefanda facinora repertum eſſe, qui ferrum ſtringeret. Sed econtra quoties Rex ſcripſiſſet de rebus ad religionem pertinentibus, ſi quid in his libertati conduceret, id ipſum Proceres ſtatim amplexos eſſe; cætera vero ad incolumitatem ſacrorum ſpectantia ſolerti ratione faſtidiſſe, tanquam minus apta temporibus, & intuta reipublicæ. Sic ergo à malo in pejus cottidie tranſeundo, poſtremo libertatem, quam tantopere optaverant, fœderibus, & pactis indulſiſſe populo. Sed non ignari, voluntati Regis licentiam illam adverſari, corroborare velle Generalium Ordinū comitijs. Hæc eſſe vulnera reipublicæ, in quæ quærendū ſibi eſſet remediū. Tum vero itum eſt in ſuffragia. Tiſſenacquius, & Hoperus, properandū Regi in Belgium cenſebāt. Necdum adeo ſeditiones invaluiſſe. Sed ſi moram hic otioſus traxerit, conceſſuras in partes civitates, cōceſſuras provincias. apud quas prævaleſceret Procerum amor, ſi

duces se monstraverint. Seditiosa consilia pernitiosos exitus sequi ; ni in tempore adhibeatur remedium. Cum adversus hæc alij instantem hyemem,& iniquitatem maris causarentur ; *Nos tamen* inquit Tissenacquius, *fieri non posse credimus, ut civilis illa tempestas aliter detumescat,quam si adventu suo Rex occupaverit. Haut alia ratione Carolus Cæsar seditiones sedavit. Ejus placita nobis vice legis servanda sunt. Ille ad unius civitatis Gandavensis motum etiam hæreditarijs hostibus in caput suum potestatem fecit. Per Gallias,quas toties concusserat, festinare non timuit. Tumultus ejus eventus docuit,alios esse populi animos absente Principe , alios præsente. Gandavenses hactenus feroces,ne portas quidem civitatis venienti clausere. Nulloque momento subacti sunt,qui forte patientia & dissimulatione Cæsaris, in nexum ægre solvendum coituri fuerant. Sed illum aliena stultitia,aut sua fortuna magis, quam prudentia protexit. In hæc ego pericula Regem non accerso, ut per Galliam iter instituat. Profecturo patet Italia, ne cogatur externis dubiisque gentibus , aut inconstantiæ Oceani credere salutem suam. Majora profecto nos sollicitant , quam ut unius civitatis curemus insaniam. Iam Gandavum , Antverpia, Tornacum , breviter jam totæ gentes & provinciæ in tumultus feruntur. Quid igitur adhuc moramur ? An donec etiam sana & integra omnia contagio corripiat ? atque in confusionem provinciæ veniant ? Nam Gubernatrix quoque proximis suis litteris Regi denuntiat , haut ultra , quam in Calend.*

Calend. Octob. rempublicam in tranquillitate retineri posse. Videtis quantum absumus ab exitio, nisi accidimus in tempore malum, cunctatione Regis prope adultum. Obstandum est principijs, ne morbus diuturnitate valentior, omnem postea medicinam reformidet. Tissenacquius omnibus videbatur optime dixisse. Sed dum profectioni tempus præstituerent, quid interim respondendum esset Gubernatrici, consultant. Nam hoc ipsum tunc potissimũ Rex quærere videbatur. Omnibus visum, permulcendam Gubernatricem epistolis, nullam Conjuratorũ Sectariorumve mentionẽ præferentibus. Nam quæ peccassẽt, probari non posse: sed nec palã damnari, nisi in majora detrimenta infunderẽtur reipublicę: Comitia Generalium Ordinũ jam sæpe antea satis improbàsse. Vni tamen Gubernatrici aperiendũ esse, quid de his re vera Rex sentiat.

Postquam hæc relata sunt ad Regem, (nam absente eo concilium fuerat) duas statim exaravit epistolas ad Gubernatricem, alteras publicas, & lectione promiscuas; alteras secretiores, quas nisi uni illi liceret percurrere. Publicarum litterarum summa hæc erat; *Enixam esse Reginã. Eo partu prid. Id. Aug. provenisse sibi filiam, appellarique Isabellam, Claram, Eugeniam. Iter se in Belgium adornare. Et è Silva Sigovia, quamvis ægrum, & reliquias morbi trahentem, Madritum concedere, ut maturius ibi de tota itineris ratione constituat. De Generalium Ordinum comitijs, & ante sæ-*

pe, & nunc rursus serio habuisse consilium. Nec in mentem inducere posse, quid absente se allatura sint ad reprimendam insaniam istorum hominum. Illud unum affirmare, magnum inde propendere periculum, ne in libertatem & confusionem religio erumpat. Conscientiæ suæ grave fore, nec minus indecorum majestati, sensum rectum, & confirmatum deponere ex subditorum libidine. Nihil concedendum esse vecordiæ. Semperque homines, quantamcunque libertatē adepti sint, aspirare tamē ad majorē. Nullā ut cessuri, si semel aditum fecerint. Conterminorum Regum exemplo, ab ejusmodi consilio deterreri. Saniora videri remedia, si ferro eniteretur, & vi armata vim reprimeret. Quantū ad sanitatē animorum id conducat, illarum provinciarum exemplo admoneri, quæ hac potissimum arte nequitiam supplantant. Pecuniam & arma in expedito esse. Nec de Magnatum fide dubitare, quorum multos sciret fidos sibi, & religioni addictos conjunctis viribus vindicaturos publicam pacem, suasque ulturos injurias. Secretioribus autem litteris Gubernatricem monebat, ne quo pacto auctoritatem adijceret comitijs Ordinum. Et si forte invitā eā indicerentur, tanquam minus legitima excuteret, quæ sine consensu principum contrahi non possent.

Iisdem diebus litteræ ab Imperatore allatæ sunt Regi. Magnopere autem suadebat; *ne vindictam præcipitaret. Vi agendo, civile bellum incipi. Religionem Catholicam multis in Germania principibus exosam esse, cùm quibus necessitudines, affinitatesque Proceribus Belgarum intercederent. Valida inde*

auxilia

auxilia exciri posse à desperatis, nihil segnius dimicaturis pro salute, quam ipse pro religione, atque imperio. Crudele bellum cum civibus sumi. Victo sibi periculosum, victori funestum. Nec semper pro meliori causa stare fortunam. Quocumque tandem inclinaret victoria, ingenti calamitate deformaturam provincias. Benignus facilisque civibus esset, maloque caveret mitioribus consilijs. Suam in hac operam se promittere.

Hæc in eum modum scribebantur; cum in Belgio magis apertum bellum non erat, quam tranquillitas. Velut exercitatum ventis mare, non confestim & subito; sed per gradus mitescit. Et quamvis remittatur ira tempestatis, ardere tamen non desinunt spumarum attritus, & securitatem navigantium interrumpere. Vt adhuc nemo aliquis publicis auspicijs arma corripere; ita multi turbare civitatum pacem. Auctâ per impunitatem licentiâ, genioque sectæ in discordias natæ, denique multorum animis ad seditionem propendentibus. Honscotanus quidam Minister, in conspectu vrbis Alostensis concionari ausus, & ab oppidanis comprehensus, ad aliorum terrorem à Backerselio in patibulum mittitur. Quippe per leges fœderis concionari ibi fas non erat. Quia in illum diem licentiam sacrorum nemo usurpaverat. Ex alia parte magistratus Axellanus in Flandria, paucos Iconomachos in atroci cogitatione occupatos corripuit. Quos raptis propere telis multitudo

eximit. Sed Backerſelius junctis ſibi centum equitibus, tumultuantes ante oppreſſit, quam veniſſe ſenſerant. Legibusque actum in ſontes. Siquidem Backerſelius, non in ſpeciem, ut Conjuratorum multi; ſed quomodo optimus quiſque tranquillitati ſtuduit. Axellenſem motum Furnenſis excepit. Nam & ibi aliquot Iconomachi, manifeſti ſceleris comperti, ſervabantur ad ſupplicia. Neſcio quis procurator *, dum ſubvenire eis ſtudet, audaciſſimum facinus aggreſſus eſt. Mille circiter ſortis ſuæ homines ad auxilium inflammavit. Hac multitudine fretus, urbem vi invadere conſtituit, Catholicoſque omnes cum ſacerdotibus interficere, ut ex captivis poſtea reſcitum eſt. Inſtructos ordines intempeſta nocte oppido admovit. Iamque in mœnia evadere cœperant: cum plebs urbana frementium tumultu excitata, & tela corripiens, armata corpora obiecit ſcandentibus. Nullo militari ordine ruentes facile proturbavit. Nam plures undique cives ſtatim affluxerant, denſiſque agminibus complebant mœnia. Territi igitur Sectarij, dedere receptui ſignum. Quo evaſerint, qui eſſent, aut unde veniſſent ſciri non potuit. adeo poſtridie ex tanta multitudine nemo apparuit; præter unum, alterumve captivum, accepto vulnere retardatum ſequi. Viginti ex ſectarijs cecidêre. Ijſdem diebus Delfenſes in Hol-

Hollandia muliebri veste occultati, Franciscanos trucidavêre. Cartusiani ab Amsterdamensibus eodem furto petiti sunt. Per idem tempus, quidam Barlaimontius, genere spurius, Antverpiæ rursus Iconomachos conduxit ad sacrilegium. Quinquaginta omnino erant. & jam in templum B. Virginis nefarias manus immittere cœperant: cùm à prætereuntibus occlusæ sunt fores. Retentisque intus captivis mox Hoochstratanus supervenit cum satellitibus. Primo impetu quatuor confecit. Reliqui ad genua ejus provoluti, inditisque vinculis, postridie omnes una cum egregio illo redemptore mittuntur in crucem. Hinc sectarios quisque criminari cœpit; tanquam quietis impatientes, parta jam libertate ad novorum scelerum occasionem abuterentur. Manifestius flagitium erat sub certo auctore, quàm ut purgari posset. Nec Ministros utique latebat, potissimum se vapulare sub unius invidia. Componunt itaque codicillos ad Hoochstratanum; quorum forma talis erat. *Egregia tua virtus conscientiæ nostræ fiduciam tribuit. Defensionem non paramus hesterni facinoris. Neminem hic excusaturi venimus. Pacis interversores non merentur patrocinium. Rogamus tantùm, ne malevolorum judiciis plus æquo tribuas, vel patrati sceleris infamiam in innoxios inclines. Vnius peccatum, imò unius potius amentia fuit. Quasi vero ad stabiliendam re-*

ligionem nostram opus fuerit ad nefarias artes confugere. Fides est donum Dei; quam nulla vis unquam persuaserit hominibus. Proinde si consulere velis saluti publicæ, promiscuam libertatem indulge civibus, uni Principi, uni magistratui obnoxiis, onera denique civitatis ex æquo tolerantibus. Quam multis hodie Principibus ad tranquillitatem profuerit vanum est describere. Neq; ad rem attinet, quid alii fecerint. Necessarium hoc remedium ducimus, quando solida pax aliter haberi non potest. Quamobrem si nobis hoc beneficium præstiteris, ter centena aureorum millia pendemus ærario, mercedem tantæ benevolentiæ. Vanam hanc arrogantiam, viriumque suarum jactationem, non sine risu Hoochstratanus percurrit, transmisitque legendam Gubernatrici.

Ea tum forte pietati intentior, procurabat publica vota pro partu Reginæ, quæ in æde D. Gudulæ solemni pompâ persolvebat. Stabant ad fores armati in præsidium. Simul ab aditu geminum ordinem satellites in longum porrexerant, ne quis armatus ingrederetur viam definientes intrantibus. Magna quoque lætitiæ signa populus ostendit, festivis ignibus noctem illustrans. Quasi ex tunc publicis gaudiis fortunam Belgarum destinātibus Eugeniæ. & verè Eugeniæ, hoc est; in ipsis turbarum initiis natæ, ut aliquando esset, quæ pietate, vitæque exemplo, labentem restitueret religionem, vulneraque refoveret

ret reipublicæ, tot millium ſanguine inundata.

Inter quæ Valencenenſes in aulam delectos miſerant, queſturos de injuria militum. Domi tamen ut hoſtes bellum inſtruebant. Palantes per agros milites alios capiunt, plures obtruncant. Imminentes urbi domos evertunt, tormenta mænibus admovent, aggereſque erigunt, & quidquid validiſſimis urbibus repertum eſt tolerando obſidio. Adhæc Carthuſianorum monaſterium in proximis deſtruunt, odio, ira, ſimul & metu, ne eodem præſidio Noircarmiani receptarentur. Quarum rerum fama Gubernatrix commota, propere edicit, ne quis militem ſcriberet privatis auſpiciis. Veredarios extra unum præfectum, per ſtathmos & manſiones nemo diſponeret. Peregrini Miniſtri Belgio excederent. Adhæc codicillis Noircarmium edocuit, quaqua ratione Valencenis inferret præſidium militare. Ille moram non fecit imperio. Delectis magiſtratuum ad ſe vocatis, decretum Dominæ aperuit; alterutrum accipiendum eſſe dicens, aut præſidium, aut bellum. Intra paucos milites præſidium fore. Quatuor equitum, ſex peditum cohortes ſtatuiſſe inducere. Eam rem nemini fraudi futuram. Filium ſuum obſidem offerre. Renuntiarent hæc civibus, & cras ad ſe redirent. Suadere interim, ut voluntate ſua facerent, quod mox coacti facturi eſſent.

Hæc

Hæc vox audita est non sine omnium gemitu. Quomodo enim tantam rem persuaderent superbo & obstinato populo, cujus necessaria erat auctoritas? Namque ex magistratu,& Optimatibus & plebe civitas ea constat. Sed tota vis in plebe erat. Hac dissentiente, cæteri Ordines nihil poterant. Periculosa sub regno reipublicæ forma, nec immerito suspecta fastigiis. Plebs non ratione, sed impetu fertur, ea tantum probans quæ libidini suæ conducere senserit, sine respectu utilitatis publicæ. Melius cum eo statu agi experimenta docent, ubi tota plebs sub uno suffragio, cæterorum Ordinum calculo superatur. Sed frustra desideramus bonas leges in ægra atque rebelli civitate, nimiaque licentia in furorem accensa; ubi cuncta agebantur ex sordidissimorum hominum libidine, quos non tenebat reverentia principum, non magistratuum: sed unis Ministris instar Regum dominantibus obnoxii parebant. Igitur Magistratus & optimates inter se deliberatione habita, recipienda esse præsidia censebant. Deinde Ministros ad se accersitos hortari cæpere, ne impedimento essent, quo minus idem plebs statueret. Si quid ipsi sibi metuerent, sine fraude urbe cedere posse. Eam in rem fidem se interposituros. Grangius natura turbidus, regnoque populari superbior, ad hæc respondit. *Supervacuam*

sui

sui sollicitudinem deponerent. Esse numinibus curæ salutem suam. Fidem colentibus Deum adesse. Nec in animo sibi esse studia civium destituere. Proinde obmutescere malle, quàm tam perniciosi consilii auctor plebi fieri. Sub hanc vocem curia egressus, multo acrius quàm dixerat, tumultuosa oratione populum concitavit. Quibus auditis Noircarmius iræ non temperavit. Adferri protinus catenas, & delegatos ad se missos in vincula duci jussit. Quos post decimum demum diem libertati restituit. Majores deinde copias ex Hannonia, & Cameraco accersit. Abbatiæ S. Amandi, Condato cæterisque in proximo civitatibus presidia imposuit; ostentaturus bellum, priusquam inferret, ut pœnitentię spatium daret turbatis. Quia crebris populationibus vexati, obsidionisque metu perculsi tutiora consilia inituri credebantur.

Interea Gubernatrix adventum Regis fabulantium rumoribus exposuit. Quippe emanari in populum, & ab omnibus sciri tranquillitatis intererat. Inde bonis fiducia crescere: malis vero nutare conscientia cœpit. Differente simul fama, decrevisse Regem iræ suæ parentare paucorum capitibus. Et ille quidem, re vera, ingentem dolorem conceperat animo. Hoc ipsum quoque Montignæus perscripserat. Qui cum Bergensi Hispania excedere prohibitus, tanquam captivus retinebatur. Nemo tunc ferè ex magnatibus gratiam

tiam ejus epistolis non præoccupavit. Mansveldius, Arenbergius, Megemus, Barlaimontius, Noircarmius, Rassegemius, Vicecomes Gandavensis, Vniversitas denique Lovaniensis, reddebant Regi rationem officii, quod pro republica, & religione impenderant. Egmondanus præterea ad Tissenacquium litteras dedit. Sive Regem verè sibi iratum credens, sive augurio augente suspicionem animi, haut perplexe querebatur; *Sinistris rumoribus se urgeri, tanquam peccasset in officium. Si quid à se peractum Rex vellet, voluntatem suam exprimeret. Æstimaturum fidem suam ex successu. Credere se tamen, prudentius facturum, si damnato armorum consilio, cum subditis de tranquillitate transigat. Solidam pacem parari posse conditione, non bello.* Eadem propemodum Auriacus scribebat.

Benignè magnatum litteras excepit Rex. Sed non sine dolore codicillos percurrit, quibus mandauerat Gubernatrix, cuncta in pejus procedere. Nulla tamen sermone, aut vultu tristitię signa prodidit. Affectus enim in potestate semper habuit. Et profectò in illo Rege magnæ eminuere virtutes. Multorum tamen censuram impegit, quod gravis animus, & ad consilia tardus, nimia lentitudine prætervolantem quamque occasionem, tanquam mansuram, prætermitteret. Sed hæc naturæ vitia erant, non morum. gentibusque illis unà cum ipso cælo passim hauriuntur: scilicet atrâ

bile

bile(qua potissimum urgentur) rapidos animorum motus retinente; cui Galenus medicus constantiam attribuit. Itaque in Belgium proficisci certus, amicos secedere jubet, deliberaturos de ratione itineris. In eo concilio iidem illi fuere quos ante nominavimus; Dux Albanus, Comes Feriæ, Magnus Prior Ordinis S. Ioannis, Archiœconomus Reginæ, Comes de Melito, Archipocomus Principis. Hi omnino ex Concilio Status. Tissenacquius, Hoperus, & Cortevillius è Concilio Belgico. Viri omnes consilio, & auctoritate præstantes, atque ea tempestate Optimatum præcipui. Considentibus iis lectæ sunt Cæsaris litteræ, simul quas è Belgio Gubernatrix, magnatesque transmiserant. Tum de toto negotio disceptando; plerique *non probari sibi* dicebant, *Regem cum subditis condicione transigere. De religione, & obedientia hic agi; id est, de præcipuis nervis reipublicæ. Iustitiâ & constantiâ imperium retineri: injustitia & pusillanimitate dissolvi. Proceres cum multitudine peccasse in Regem. Vulnus hoc curandum esse alterutrius sanguine. Clementiam in utrosque pernitiosam juxta, ac in utrosque severitatem. Satius fore, cum multitudine mitius agere. Ferocissimos ex plebe Rex occideret. Eos qui tumultuantibus accessissent, provinciis ejiceret. Cæteros impunè haberet, ut sint quibus mitem & pacatum animum præstare possit; ne ultionem quæsisse videatur, non remedium. Crudele fore tot millia togatorum conficere.* Intu-

Intutum ablegare in exilium, civile bellum daturos. Aliquot Proceribus cervices præcideret. Illos turbines afflixisse rempublicam. illos passos esse lascivire plebem. Illos facem subjecisse tumultuantibus. Horum exemplo admonendos esse reliquos, quid Rex possit. Ne impunè discant illudere principi, & in publicam pacem consilia inire. Assuescantque vereri hos motus, tàm magnis expiatos capitibus. Claritudinem exempli supplicium nobilitare. Nullum inde paci periculum. quando pœna ad paucos, indignatio ad infirmos pertingeret. Vulgus enim nullâ sævitiâ irritatum, timidum & secors, crediturum Proceres meruisse hoc ipsum quod paterentur. Cùm econtra, pari ultione utrumque Ordinem provocando, nobilitas populum inventura sit quem ducat in Regem; populus vero duces, quos in bellum sequatur. Si tamen Cæsar pro noxiis enixè oraverit, hactenus precibus ejus deferendum esse, ut pœnitentia flexi, accepisse veniam se, non meruisse intelligant. Quamquam satis constaret illas Cæsaris epistolas, non ab ingenio ejus profectas; sed calliditate studioque Procerum extortas esse. Saxoniæ ducem proxima affinitate Auriacum attingere. Vxoris ejus avunculum esse. Nec in animo Cæsaris quemquam Saxone validiorem. Nullam notiorem artem esse, quàm istorum Procerum, per fas, per nefas ad libertatem religionis tendentium. Quò etiam spectarent ipsorum litteræ ad Regem missæ, postulatis Cæsaris ferè congruentes. Iam quosdam eorum, indignatione Regis perculsos, intempestivo fungi officio, & si quid ab illo mandaretur, executuros se denuntiare. Sed quidquid scriberent, haut

haut aliò collineare, quam ut ad indulgentiam flectant iratum Principem, summamque imperii retineant in manibus, abusuri deinde in religionis perniciem. Cum hæc, & plura in eam rem disseruissent: tandem ad ea quæ deliberare jussi erant consilium dirigunt. Duo omnino hæc erant: quo comitatu, & quo tempore concedendum esset Regi in provincias. Albanus, & Feria, nec aliàs sat concordes, tunc & æmuli, in duas sententias concilium distrahebant. Bello alter, sed alter pace longe præstantissimus. Si armatus proficisceretur Rex, omnis vis & gloria penes Albanum; si inermis penes Feriam erat. Proinde id consilium uterque in altero damnabat, quo potentia, vel imperium in æmulum recideret. Primus Feria, *modicum agmen traducendum,* censebat; *non socijs per quos transeundum esset, non provinciis grave: speciem magis fortunæ principalis, quam exercitus. Non adeo desperatas in Belgio res esse, ut tantis viribus sit opus. Incipientem adhuc, & nondum adultam seditionem compesci posse in ipsis cunabulis. Perculsis tumultuantibus præsentiâ Majestatis, redituram in animos formidinem, rediturum obsequium. Quod rebellantibus Gandavensibus olim acciderat. In quos Carolus Cæsar nullum hinc traduxit exercitum. Remedium omne in celeritate posuisse. Regem vero eadem vestigia ingredi volentem, tot armatorum apparatus haut dubie retardaturos. Multis Proceribus fidem constare. Atque ubi*

 ille vim

ille vim fortunamque principatus ostentaverit, neminem contra hiscere ausurum. Sin armis provocaretur, esse conscriptas in Germaniâ, esse veteranas in Belgio legiones. Adhæc ingentem stipatorum numerum, quos ad custodiam sui hinc educturus est. Majoresque copias evocari posse rebus exigentibus. Nihil adversus hæc tentaturum inconditum vulgus, implendis campis duntaxat idoneum. Sin autem nemo obsisteret, quid attineret tantos sumptus, quibus alendo exercitui esset opus, inutiliter profundere? Non ad hostes ire sed ad cives. non ad imponendum jugum, sed ad emendandam disciplinam proficisci; cui rei tot millia non conducerent; at bonæ artes, quæ satis superque Regi suppeterent. Extrema remedia nisi desperatis rebus tentanda non esse. Neminem non videre, ad tot adventantium millium famam armaturos se rebelles, qui tantum exercitum instrui intelligent in suam perniciem. Ita bellum oriturum, ubi non sit bellum. Pacemque futuram bello tristiorem, tot legionibus provincias onerantibus, bonosque pariter ac malos eadem calamitate involventibus. Æquum non esse paucorum amentiam omnes luere. Suo quemque insanire periculo. Bonos principes non punire, qui nihil deliquerint; armatos non facere, quod inermes præstare possunt. Castigationem paucis necessariam, feralem omnibus fieri non debere. Vulgus enim quamprimum novitatem suam pervicacissimorum ultione damnatam aspexerit, rediturum

adna-

ad naturam; cujus furor perinde cum fortuna mutatur, ac religio cum principe. Ad ea Albanus accerrimus armorum instigator disseruit. *Quodsi in compositam regionem, & securâ pace fruentem concederet Rex, nescio an suasurus adhuc fuerim, ne ullum omnino armatum traduceret. Sine cujus fulgore, non externi, non cives majestatem agnoscunt; pace & bello tutissimum præsidium. Nunc vero prævalida & adulta vitia, nunc animi seditionibus elati, levioribus remedijs coërcendi non sunt, quam magnitudo morbi postulat. Repetamus memoria, quoties à rebellibus illis jactatum sit, centena millia objecturos se vim audentibus. Ego tot millia furentibus non opponam: sed egregium justumque exercitum, ex veteranis, expertisque conflatum, qui sciat servare ordines, obsequi duci, hostem ferire, non expavescere. Vt hoc terrore perculsi rebelles, confestim arma excutiant. Cum vires suas, non disciplinâ, non virtute, ac ne copijs quidem pares, æstimare incipient. Cum se tyrones intelligent, nec ullis magis quam hospitibus metuendos milites in aciem producere. Primis statim auspicijs debellandi sunt, ut opprimi malum cum dignitate possit. Hoc ad gloriam Regis maxime pertinet: Insita mortalibus natura, famam belli ex initijs metiri. Nam si in unam, atque alteram æstatem bellum Rex extraxerit, quis non videt accessuram hosti disciplinam, & robur; & tunc non sine difficultate, nec absque periculo*

subjici posse? At enim nullum adhuc in Belgio ardet bellum. Quis tamen pacem esse dixerit? Quis nobis pollicebitur in eodem statu res mansuras, quas ipsa quoque Gubernatrix perscribit cottidiè in pejus vergere. Quid si externorum auxilia à seditiosis sollicitentur, quod toties minati sunt se facturos? Tunc scilicet in tempore accersemus militem, cùm instructi exercitus nostris imminebunt capitibus. Tunc nempe salutem suam crediturus est Rex veteranis in Belgio legionibus, pari scelere contaminatis. Quibus ex mea quidem sententia, quamprimum appulerit in provincias, cingulum adimendum est. Transeunda sunt denique externæ nationes, religionis odio imbutæ, & à sectarijs Belgicis forsan exstimulatæ in exitium Regis, quem sibi imminere extimescent. Illæ copiæ quacumque perrexerit, securum eum efficient. In omnem sanè casum, seu restaurandæ pietati, seu exequendis statutis & supplicijs, seu supplantandis, vel antevertendis furoribus commodissimæ. Scilicet egregia cura timemus vastitatem terrarum, & incommoda exercitus. Nemo mihi communem calamitatem objiciat, in communi omnium flagitio. Quam mali suo merito passuri sunt; Boni verò quia malorum conatibus arma non opposuêre. Imputare sibi debent si quid detrimenti ab armatis acceperint. An ideo rebelles sibi relinquendi sunt, in cervices Regis sui sublati, quia bonorum conditio futura sit acerbior? Nemo unquam discordias armatus sedavit sine plurium incommodo. Hæc est condi-

cio

cio exercitus. Bella aliter non conſtant. Quantâvis graviſſima calamitate redimendum eſt exitium reipublicæ. Intelligant Belgæ nunquam impunè contemni faſtigia. Hæc oratio, ſimul & dicentis auctoritas, inveterataque prudentiæ fama, magnam Procerum partem permovit. Quidam etiam addebant, metuendum eſſe, ne idem eveniret Regi, quod Gubernatrici acciderat, quæ exequi leges non potuerit armatorum inopiâ. Nam quòd Albanum, aulæ artibus æmulos ſuos pervertiſſe Conneſtagius tradidit, apertum eſt mendacium, & in odium ejus adumbratum. Cujus moribus multa in deterius poſteritas adfinxit. Nullam ego hac de re mentionem apud Tiſſenacquium invenio, è cujus commentario hæc tranſſumpſimus. Nam nec Iacobus Spinoſa Inquiſitor Generalis, nec Bernardus Freſneda Regiâ Confeſſionibus Concilio intervenêre. Tantum abeſt, ut alter eorum infeſtis orationibus cum altero certaverit, quod idem auctor memoriæ prodidit. Quæſitum inde quo tempore Rex proficiſceretur. Alii velocitatem urgebant per Oceanum cum paucis navigiis. Sed hoc conſilium minùs Hiſpanis, quàm Belgis placebat, *Oceanum hodie intutum*, dicentibus, *Belgicorum ſectariorum metu, portus omnes inſidentium, quos occluſuri eſſent armatis in exitium ſui appulſuris. Securiſſimum per Italiam pergere. Sed Italiam perpetuo prærupta-*

rum alpium jugo clausam, non nisi duobus aditibus exercitum transmittere. Quorum uno per Tridentinas angustias Germania intranda sit. At Germaniam ex maxima parte corruptam, ac suspicionibus obnoxiam, securitati Regis non conducere. Eundum ergo esse per Sabaudiam. Illam verò asperorum montium scabredine impeditam, hybernisque nivibus obsessam, ante veris initium iter non promittere. Proinde utcumque festinare Rex velit, Februarium mensem habendum esse. Neque etiam citius impedimenta ad tantum iter necessaria expediri posse. In Calend. Decemb. convocatos esse Castiliæ Ordines. A quibus abesse Regem non oporteat. Præterea agendos militum delectus, petendas triremes ex Italia. Dum componuntur, reficiunturque sublapsæ vetustate naves, aliquot mensium spacium esse. Vernum denique cœlum clementiores fluctus promissurum navigantibus.

Hæc igitur in eum modum decreta, X. Cal. Octob. referuntur ad Regem. Qui natura reconditus, & multa cum animo reputans, tunc quidem nihil respondit. Paullò post Albanum exercitui præfecit. Erat hic nobilissimo Hispaniæ loco genitus, virtute militari nobilior. Acer consilio, manu strenuus, experimentisque clarus, & suorum temporum nulli secundus. Quod de illo quoque inimici confessi sunt. Multa sub Cæsare, & Philippo filio prosperè gesserat, magnis præpositus exercitibus. Fortunam nunquam temerè in discrimen

vocavit.

vocavit. Cauta cum ratione consilia, secundis eventu præferebat, disciplinæ militaris diligentissimus custos. Bello, quàm pace melior. Vincere magis, quàm victoriam regere. Fredericum deinde Albani filium magistrum equitum Rex dixit. Hispanorum præsidia ex regno Neapolitano, Siciliæ, & Sardiniæ Genuam accersit. Quatuordecim cohortes in Hispania legi jubet, in veteranorum locum ituras. Alias præterea tres cohortes, quas secum abduceret. Alberico Lodronio assignata est Germanorum legio, quam in comitatu Tirolensi instrueret. Lupo Satapa centum velites Italicos, totidem Sancio Davilæ Ticini præfecto; Petro autem Montagnes Novarię gubernatori cẽtum cataphractos Hispanos attribuit. Trecentos hastatos, cum centum cataphractis in Burgundia componi curat. His Baronem de Vergii provinciæ Vicegubernatorem, Baronem de Cherau, dominum de Cleraux, & dominum de Momertin præposuit. Italicis ducibus præceptum, veteranorum velitum, longâ pace imminutorum, supplemẽtum conscribere. Ioanni Andreæ principi Doriæ, quantas posset triremes comparare jussit, atque ocius compellere in BercelonIæ littora. Epistolã deinde ad Gubernatricem dedit in hanc sũmam. *Primo vere me exspecta cum exercitu. Non ut solitudinem provinciis, aut jugum inferam, quod plerosque criminari intelligo: sed ut patrocinium meo-*

rum armatus suscipiam. Inermis enim venire non possum, nisi ut externorum injuriis dignitatem aperiam. Si tranquillitatem alere, non bellum volumus, terrore aliquo rebelles percellendi sunt, infirmitatem suam conferentes meis viribus. Hæc mihi ratio fuit instruendi exercitus. Re ipsa docebo, non ad ultionem me consurgere: sed ut clementiam cum subditis communicem, haut aliter quàm principem, & parentem decet. Gratiam eam facturus, quàm publica pax, atque securitas patientur. Hæc te confestim volo mittere in populum, bona & mala magis ex rumoribus, quàm ex vero æstimare solitum. Cujus aures seditiosissimorum voces falso terrore præoccupant. Gubernatricem præterea monebat, ut quanta posset cautione, nobilitatem interim cum multitudine contineret in officio. Et si videretur, legionem unam in Germania mercede conduceret, quam Megemo, & Arenbergio traderet, spargendam in idonea præsidia. Pecuniam quoque adjecit in stipendium. Dein fluctuare animo cœpit, an & Auriaco militem crederet. Siquidem popularibus acceptum, & vicinorum principum affinitate, atque amicitia subnixum, turbandis rebus idoneum noverat. Adhæc multa imprudenti excidisse, quibus obliqua ejus in Regem consilia deprehenderentur, & aversi animi indicia. Sciebat denique peccasse in majestatem. Suspectum tamen videri nolebat. Sed cum Megemo, & Aren-

Arenbergio copias militares committeret, Auriacum præterire non poterat, nisi ut videretur de ingenio illius diffidere. Nam Hollandiam, Zeelandiámque juxta armis contineri, ac Geldriam, Frisiámque pacis intererat. Habitô itaque amicorum consilio Gubernatrici mandavit, nihil consultius, quàm quinque cohortes Auriaco submittere, quibus chiliarchus Walderfingerus præesset, refractarius & contumax futurus ad illius imperia. His consiliis Walderfingerum secretò imbueret. Dicta factáque Auriaci specularetur, & ab omni metu suspicionem ejus averteret. Iisdem artibus Egmondanum placaret. Præfectos Ordinariorum militum rogaret, an sine exceptione ad arbitrium ejus militare, & eosdem hostes habere vellent, quos ipsa jussisset. Si quis eorum conditionem detrectaret, ademptam huic præfecturam, alteri conferret, ne stipendia pervenirent ad indignos publicum ærarium lassantia. Adhæc magnatibus illis à quibus litteras acceperat, adventum suum nunciavit, missis ad singulos codicillis. Auriacum denique & Egmondanum benevolè hortatus est ad officium. Tissenacquius simul Egmondano rescripsit: *Malignitatem famæ rebus ipsis rectius confutaturum. Compararet se ad voluntatem Regis, nec imperio ejus dubitaret accedere. A quo planius mandatum exspectare non deberet. Alia esse principum, alia*

clientum officia. Illos providêre & regere. Clientum gloriam in obsequio consistere. Haberent sibi reges suam rationem. In quam subditis nefas esset inquirere. Si in consilio publico aliquando contraria dixisset, integrum fuisse Regi à sententia ejus recedere; quo se prudentiorem nemo habere debeat. Apud illum electio est & imperium; cæteris consilium & obedientiam convenire. Misceri hæc officia non posse, nisi ut pereunte imperio, obsequium intercidat, atque ima summis confundantur. Ne famam quidem dissimulare, sectariorum audaciam potuisse præverti, si vel ipse, vel Auriacus explevissent officium. Sed & nunc in illorum esse potestate, furentium licentiam aut omnino frænare, aut saltem in adventum Regis comprimere.

In his consiliis occupato Regi, transitúmque Alpium paranti, aliæ atque aliæ itineris difficultates cottidie suggerebantur. Movebat plerosque angustiarum asperitas, præruptis altissimisque rupibus abscissa. In quarum vertices evadendum esset cum exercitu, per arduos præcipitesque vallium anfractus, qui paucos admodum caperent armatos, & cumulatam hyeme nivem transituris promitterent. Deleri posse totum exercitum, si quis fatigatis atque incompositis, & nihil hostile metuentibus vim inferret. Nec deesse circum nationes Regi infestas, & sectariorum causæ astrictas. Alii sterilitatem, & inopiam regionis, alii frigus, & multorum dierum lassitudinem causaban-

tur.

tur. Quibus difficultatibus Rex permotus, sibi atque exercitui transitum à Gallis petere constituit. Expeditum esse iter appulsuro in Provinciam, haut procul Tolonia, qua Caroli Cæsaris exercitus quondam trajecerat; quod per regionem Lugdunensem brevi compendio in Burgundiam deducit. Igitur Franciscus D'Alava Ordinarius in Gallia legatus, Philippo mandante hac de re cum Gallo egit. Responsum est ei: si quid Philippus Rex vellet, licere illi cum modico præsidio Galliam trajicere. Iter autem exercitui patere non posse. Frequentes in ea regione sectarios esse. Magnitudine exercitus perterritos, & molestiis hospitii affectos, multitudinem concitaturos ad arma. Quæ sine magno incommodo ipse postea non excuteret.

Hæc in speciem. Cæterùm Reges inter se æmuli, nec unquam satis amici, alterutrius exercitum intra fines securè non recipiunt. Desperato per Gallias itinere, Philippus Rex ad Sabaudiam rursus intendit, Ioanne de Aragna Vela ad Emanuelem ducem misso. Haut ægrè ab illo impetratum quod petebatur. ea tamen lege, ut centum equites, bis mille pedites Philippi Regis ære merituri scriberentur, in regionis suæ custodiam, ne quid incommodi ab exercitu incolę acciperent. Antonius Mēdoca à Carolo Lotharingiæ duce trāsitum sine exceptione obtinuit. Franciscus d'Yverra annonæ

præfe-

præfectus ad dispensanda itinera præmissus, dispositas stationes commeatu instruxit. Rhodanum Dainsiumque navali ponte jungere instituit, quo in Burgundiam transportari posset exercitus.

Interea Belgę longe aliis cogitationibus inquietabantur, atrocitate famę pulsati. Ferebatur enim cædes imminere à principe Proceribus infesto. In Auriacum, Egmondanũ & Hornanum gladio animadversurum. cęteris judices daturum, & supplicia. Auriaco pleraq; nota, & suspecta omnia erant. Itaque ut hac de re certior fieret, disponit in Gallia custodes, qui veredarios ex Hispaniâ remeantes, ereptis litterarum fasciculis occiderent. Consiliũ ejus fortuna sic gubernavit, ut Francisci D' Alava legati Regij epistolas interciperet, ad Gubernatricem datas in hæc verba. *Ex his quæ scripsisti opinionem meam cõfirmari cognosco. Ego enim tumultuum omnium invidiam in Proceres transfero, utcumque nunc tam egregie dissimulent. Horum machinis inquieti populi genius in audaciam sublatus est. Quos proinde accusare non desino. Sed ex commendatione tuâ præmium invenient. Primi omnium futuri, in quos feretur ira Regis, ut supplicia expetat. Memento interim cum his dissimules. Præbe te facilem credulis, & de benevolentia Regis securos efficias, ut fidei tuæ concredere non dubitent. Sic enim quæ destinasti, efficies. Ita à me habe; si tibi supplicia eorum sint in animo, eo ma-*

eo magis Regi curæ fore, quo hancille injuriam profundius imbibit. Epiſtolâ perlectâ, Auriacus novitatem facti ſtupens, Ludovico fratri atque Hoochſtratano communicat. Vnicum adverſus impendens fatum remedium videbatur, matura defectio. Cui rei conducebat Egmondanum in ſocietatem attrahere. Eundem ſtrenuum militiâ, Flandriæque viribus inſtructum, partibus ſuis commodiſſimum noverant. Auriacus ergo Egmondano ſignificat, eſſe ſibi ad communem ſalutem pertinentia, quæ niſi præſenti promere non poſſet. Diem & locum colloquio condiceret. Bruxellam ſolam excipere. Vbi Ludovico fratri eſſe non liceret, à Gubernatrice juſſo in Germaniam ſecedere. Igitur VI Non. Octob. Teneramundę Flandriæ oppido, in unum convenere Auriacus, Egmondanus, Hornanus, Hoochſtratanus, & conjuratorum præcipui. Quibus Auriacus, quid in Hiſpania pararetur, aperuit. Strui ſibi certiſſimam perniciem. devotis omnium cervicibus, qui arma in ſectarios vibrare diſtulerint. Itaque ut verbis fidem adderet, primum litteras Montignæi perlegit audientibus, Regis iram memorantes. Deinde epiſtolam D' Alavæ recitavit, non ſine affectu, & atrociore interpretatione ad ſingulas periodos. Eam poſtea ſingulis relegendam exhibuit, *Sic eſſe ſcriptam*, dicens, *ut liquido appareret diſtineri ſe à Gubernatrice verbo-*

rum

rum blanditiis, quò simulatione benevolentiæ deliniti, securè opprimi posint. Constituisse se quidem prudenti absentiâ furori cedere, donec statuisset, quid potissimùm rebus suis conduceret. Sed profectò si se audirent, à necessitate consilium sumerent. Nihil tutius, quàm unam aliquam provinciam validissimis occupare præsidiis, atque ex adverso consilia struere. Non defutura auxilia vexillum explicantibus. Neminem principum hodie tam amicum Regi, qui magnitudinem illius non optaret premi, potentiamque Europæ formidabilem, civili bello collidi. Sectariorum igitur insolentiæ subministrarent alimenta. Quos deinde in eadem secum causa, spe gratiæ destitutos, & extrema audentes, exercitui Regis ad desperationem objiciant, dum finitimarum gentium subsidia ornentur. Affluxuros statim Gallos, atque Germanos, nihil veteranis Regijs virtute concedentes. Ludovicus Nassovius subjecit; spondere se Germanorum equitum quatuor millia, peditum verò quadraginta cohortes, quos corrasis undique pecuniis in Belgium properè adduceret. Sollicitaturum denique copias Augusti Saxoniæ ducis, Cæsareo auspicio Gotham obsidentès. Ne cæteri quoque dubitabant, *indormiendum non esse in manifestâ pernicie; neque exspectandum donec validissimas urbes præsidiis invaserit Rex, & sopitis sibi manus injiciat. Decora consilia, quæ tuta. Potentiam quidem Regis formidolosam, acriorem tamen necessitatem esse, & incertos belli exitus.*

Neque

Neque ſemper ad potentiores inclinare victoriam. Gallos non uſque adeò infeliciter delibaſſe Regis ſui vires. Opimiorem conditionem extorſiſſe armis, quàm obſequio. Dandum Regi pœnitentiæ tempus. Impetum ejus quantò vehementiorem, tantò & infirmiorem eſſe, quem inopia pecuniæ ſtatim conſumeret. Denique multos nobiles ſibi acceſſuros, cùm indigniùs forte habiti, erubeſcent certare adverſus libertatem publicam, pro invidioſo Hiſpanorum imperio. Urbes, provincias ſibi ut rectoribus obſtrictas. Incumbere ſe affectui civium ſervitutem abominantium. Ad ultimum ſi cadere neceſſe eſſet, honeſtiùs acie perituros, quàm ſub certo lictoris ictu velatis capitibus, ad poſterorum infamiam. Invidioſum Regi, decorum ipſis pro ſpiritu certare, quo nihil mortalibus charius eſt, quem etiam feræ antequam debellatæ non exuerent. Hæc quidem promiscuè dicebantur. Vnus tamen Egmondanus ſegni animo accepit. Vir haut dubiè, ſpectatæ fidei; ſed ingenij facilitate in partes abſtractus, ſi dicere licet, nimiâ bonitate hactenus peccaverat. Ordinis ſui factioſis conſilijs, quia ſpeciem præferebant publicæ libertatis pertinacius adhæſerat, pudore adverſandi; ne multitudinis gratiam benevolentiamque amitteret. Tunc palam conſtantiam patefecit: *ita formatum ſe à majoribus*, dictitans, *ut nihil pulchrius atque honeſtius duceret, quam pro Principe vitam exponere, nihil econtra turpius aut*

ſcele-

scelestius, quam fidem exuere. Contumaces autem esse, aut sectariorum licentiæ alimentum subministrare non posse, sine nota perfidiæ. Quanto plus spei rebellando ostenderent, tanto illustriorem fidem suam fore. Quin potius irati Regis gratiam prævenirent premendis tumultibus. Plerosque nobiles idem tentare. A quibus obsequio vinci non deberent. Vt deinde Rex æstimet, qui gloriosius officia coluerint. Vtcumque res casura esset, meliorem fortunam tranquillando, quam rebellando habituros, quando vincere, aut vinci non possent sine exitio reipublicæ. Cæteri qua vellent ratione, incolumitati consulerent suæ. Propositum sibi esse exspectare potius, quam movere fortunam, & in benignitate principis spem ponere, benevolentiam ejus toties experto. Neque de ingenio Gubernatricis dubitare. Nullis se urgeri conscientiæ stimulis. Quo denique fugam intenderet, à charissima conjuge, à tot liberis divulsus? Totam suam fortunam pendere ab uno Rege: quem pertinacibus armis irritando, implacabilem sibi suisque relinqueret. Erraturum se exulem, atque extorrem, recipientibus oneri, externisque Principibus vilissimum mancipium. An tam immitis animi Regem fore, ut pro tot meritis hanc sibi gratiam rependeret, & in charissimi antea capitis duraret exitium? Quocumque tandem esset animo, clementiam ejus meruisse victoriis. Vanitati D'Alavæ tantùm non deferre, ut apud se fidem inveniret. An solus ille explorasset mentem

Regis,

Regis,& in secretiora illius penetrasset consilia? Nullius alterius indicium proferri. Ex Montignao quidem iratum esse Regem satis se intelligere. Neque immerito. Nemo tamen ideo dixerit Proceribus infestũ, quos tanta humanitate admonuisset officii. Si quid certè statuisset atrocius, id ipsum uni Gubernatrici editurum fuisse sine internuntio. Hæc quidem Egmondanus. Cæteri tamen non dubitabant, quin certissima proferrentur indicia. Auriacus quoque, *Suspectam sibi altißimam Regis dißimulationem*, ajebat. *Neminem Principum tam placabili esse ingenio, ut bona fide in gratiam redeat cum subditis, quos semel timuerit. Facerent alii quod placeret. Nemini se potestatem in caput suum facturum. Nunquam magis blandiri fastigia, quam cum sævire decreverint. Securius se absentem quàm in vinculis causam dicturum.* Hunc finem habuisse conventum illum invenio, Egmondano fatalem. De quo plerique postea ab Albano torti, atrociora confessi sunt. Atque anceps quidem est conjectura. Quia hoc se mendacio liberasse cruciatu, morientes testabantur. Nos aliorum judiciis veritatem relinquimus. De cætero propè omnes scriptores mecum consentiunt. Auriacus & Hoochstratanus Antverpiam revecti sunt. Neuter Bruxellam venire sustinuit, quamvis crebris litteris evocarentur in Concilium. Egmondanus intrepidè ad Gubernatricem delatus, quæ de illius consiliis traducerentur, ex epistola cognoscere jussit. Simul enim contu-

T lerat

lerat exemplar. Illa veluti turbata, nullas conſcientiæ notas vultu prodidit. Dolentiſque ſpeciem oſtentans, falſum eſſe rumorem ſanctiſſimè confirmavit. *Quaſi verò*, inquit, *mihi, aut D' Alavæ crediturus fuerit Rex tam periculoſum ſecretum? Quomodo tamen D' Alavæ epiſtola intercepta eſt, cùm non veredarium, non faſciculum ipſa deſiderem? An qui D' Alavæ epiſtolas intercepit, Regias non caperet, quæ ab eodem tabellario deferebantur? Laxa animum moleſta ſollicitudine. nec inanes ſpecies anxia mente figura. Confer te ad componendam rempublicam, ut ſi quam forte ſiniſtram ſuſpicionem conceperit Rex, ex animo deleat ſine cicatrice.*

Egmondanum verbis mitigatum, percunctari cœpit de his qui Teneramundæ conveniſſent, & quid actum in iſto conſilio. Ille nihil aliud referebat, quàm non perfunctoriè queri Auriacum de malevolentia Regis, & quòd Ludovicum fratrem ablegare juſſus eſſet in Germaniam.

Dimiſſus à colloquio, in Flandriam ſe recepit. Quadraginta aureorum millia ab Eccleſiaſticis impetravit, in ſtipendium mille & quingentorum militum. Quos per idonea præſidia diſpoſuit. Extra Gandavenſes, Iprenſes, & Aldenardenſes concionandi poteſtatem nemini fecit. Hulſtenſes concionari auſos militari manu coërcuit. Totamq; provinciam quietiorem expertus, Iconomachorum facinus rigidiſſimè vindicavit. Sectarios vero

ſub

ſub legibus continuit. Gandavenſes concionaturis Miniſtris ſuggeſtum ſtruere auſos, accenſis in foro rogis ad dedecus, & infamiam exurere juſſit. Parva quidem res. Sed in minimis quoque exemplum eminet. Neque in his quiſquam vindicem manum remittere poteſt, niſi ut ad majora ſcelera audaciam inſtruat. Quidquid ad diſſolutionem ſtatus pertinet plectendum eſt. in cæteris clementiam excuſo. Apud omnes conſtat, ſi ab initio tam ſevere egiſſet, nunquam perventum fuiſſe ad tantum nequitiæ. Sed cuncta primùm per diſſimulationem corrupit: mox ignavia ac præpoſtero obſequio. dum invidiam Conjuratorum procerumque evitare ſtudet, majeſtatis crimen meruit. At perperam uni illi imputaverim culpam, quæ temporum fuit.

Inter quæ non omittebat Noircarmius crebris litteris condiciones offerre Valencenenſibus, ſi poſitâ pervicaciâ præſidium reciperent. Ad ultimum nobilem quendam è Conjuratis ad eoſdem delegavit. Sed cum obſtinatæ civium mentes ſanioribus conſiliis aures obſtruerent, Gubernatrix hoſtes eſſe pronuntiat. D'Alavam deinde temeritatis increpuit, quod tantam rem credidiſſet veredariis. Si quid ejuſmodi denunciare vellet, debuiſſe fidum aliquem tabellarium ad ſe deſtinare. Ad hæc Philippum comitē Everſteinium, & Bernardum Schoonbergium in Germa-

niam proficiſci curat, traducendis in Belgium duabus legionibus, quas in comitatu Feretrio conſcripſerat. Provinciales quoque copias ampliori delectu adornatura, Carolum Manſveldium, Ægidium Barlaimontiũ Hierges dominum, Joannemque Croyum Reuſii comitem, tria peditum millia legere juſſit. Megemum verò, & Arenbergium ſupplementum conſcribere. Ergo undique tubæ & tympana cogebant milites, ad obſidionem Valencenenſem ituros.

Quibus apparatibus Gallus regio more ad ſuſpicionem verſus, & ipſe delectum agere inſtituit. Sex millia Helvetiorum mercede conduxit. Statariâ pugnâ gens egregia, per multorum regum ſeriem venales vires Gallis expoſuit; ex quo à Carolo Burgundiæ duce ad fortitudinem coacta, virtutis ſuæ experimentum dedit. Majori metu Genevenſes diſtinebantur. Ex hac fere officina hæreſiarchæ omnes eruperant, aut in illam recipiebantur. Et hinc urbis ſuæ exitium, publicæ paci devotum conjecerant. Cujus poſſeſſioni Sabaudus haut obſcure imminebat. Itaque delectu habito, milites diſtribuunt, qui intra mænia, qui in finibus conſiſterent. Partem quoque Helvetiorum atque Rhætorum, ad auxilium ex fœdere obſtrictam, excivere ſedibus. Ea cum nunciarentur Philippo Regi vehementer expalluit. Timebat enim ne tot ſimul gen-

tes

tes arma sibi opponerent, angustiisque Alpium inclusum ex improviso adorirentur. Et jam primores eum incitare cœperant, ne temeritati fortunæ Majestatem exponeret. Præmitteret Albanum terrestri itinere cum exercitu; primo statim adventu validissimis præsidiis insessurum ostia maris Zeelandicasque insulas, unde ipse Oceano succedens in portus tutò recipi posset. Re deliberata, Albanum cum copiis præire jussit, tanquam mox successurus ipse. Quod initium fuit malorum omnium. Neque tamen damnari consilium poterat, si Rex præstitisset sequi. Sed tædio belli, & aversantibus ministris in Hispania retentus, omnia per duces facilia credidit, quæ nisi præsens componere non poterat. Sunt qui Gomesii de Silva artes suspectent. Erat ille in aula gratiosus, Regique charissimus in paucis: sed per æmulationem Albano adversus. Vt potentiam omnem ad se traheret, removisse æmulum credebatur, publicæ utilitatis speciem odio prætexens. Nam Albanus impudicitiam uxoris ei objectaverat, tanquam matrimonio illius Philippus illuderet. Nobis ea res parum comperta est. Quidquid sit, non ante patuit imprudentia consilii, quàm pervicaci Rex absentia cunctos frustratus est. Cæterùm in regionem Luxenburgensem, quà Albano intrandum erat, Ernestum Mansveldium procedere jussit. Militem,

quantum opus eſſet, legeret. Præfecturam Germanorum equitum, quam Gallico bello habuerat, eidem attribuit. Bruxellæ, dum ille abeſſet, Arſchotanum, aut Boſlutium præeſſe voluit. Megemum verò tormentis præfecit, quam Glaionius dignitatem, per mortem vacuam fecerat. Magiſtri artilariæ apud Belgas vocantur. Cujus munus idem eſſe, quod apud Romanos olim præfecti fabrorum plerique exiſtimant. Abſente Megemo, Arenbergium Geldriam regere juſſit. Barlaimontium verò præpoſuit annonæ militari. Idem munus bello Gallico cum ſumma laude adminiſtraverat. Adhæc ducenta aureorum millia tranſmiſit ex Hiſpania, è quibus centum & quinquaginta in ſtipendium cederent, cætera in apparatum belli impenderentur.

At Valencenenſes hoſtes judicati, fortiter obſidionem ferre decreverant, munimentis civitatis confiſi. Igitur nihil ſegnius parare bellum. Affatim commeatum in urbem invehere, arma cũctis qui ferre poſſent diſtribuere, recenſitos opifices (quorũ magna copia erat) in cohortes diſtribuere, ferociſſimum quemq; his imponere. Optimates rempublicam deſtituerant. Cæterorum tamen amentiam ſequebantur, quia adverſari non poterant. Michael Helinus, & quidam magiſter Cornelius regnum obtinebant in multitudine. Helinus auctoritate & opibus eminebat: Cornelius vani-

vanitate & ferocia. Obſcuriſſimo loco genitus, ex fabro ferrario in Miniſterium ſurrexerat. Agreſtes novis rebus addictos conſcribere juſſus, in finibus Inſulenſium delectum fecit. Eam rem præſidiarii civitatis ægrè paſſi, cottidianum cum his prælium, & ferè proſperum habuere. Tot incommodis Cornelius attritus, promovit ad ignobilem pagum Keſenetum nomine, omnibus qui ſacramentum ejus acceperant ſequi juſſis. Quadringentos ex his Raſſegemius obviam habuit, ſolutis euntes ordinibus. Impreſſione facta compulſi ſunt in fugam, proximumque Waterloi templum occupant. Hinc ſine damno ejici non poterant. Raſſegemius igne tectis injecto univerſos concremavit.

Cornelium inde perſequi cœpit. Cæterùm ille comperto Raſſegemii adventu, caſtriſque diffiſus, ad Tornacenſes flexit. Nam & hi non minore cura, quodam Joanne Sorao duce militem ſcribebant in ſuis finibus; nullo quidem publico conſilio: ſed ſtudiis partium, Valencenenſes premi non ferentium. Huc majorem hominum vim inſania compulerat. Copiiſque junctis, proxima quæque monaſteria, & prætoria vaſtant. Nihil crudelitati, aut avaritiæ reliquum faciunt. Raptis omnibus quæ ferri poterant, flammam deinde tectis injiciebant. Sed Noircarmius, & Raſſegemius à tergo ſtrenuè ſequebantur. Mille du-

centos pedites Noircarmius habebat, cum trecentis equitibus. Rassegemius equites centum, pedites non amplius quàm trecentos. Præter eos tamen magnam agricolarum manum contraxerat. Prior Noircarmius haut procul Lanojo hosti occurrit. Equitibus à tergo circumfusis, pedites à fronte incubuere. Vtrique vis improvisa fuit. Primo statim impetu centurio ex Noircarmianis cecidit, in fronte copiarum collocatus. Mille, & quingenti hostium cæsi, reliqui in fugam versi. Quorum magna pars proximam occupavit silvam densis arborum truncis impeditam. Major pars in Rassegemium incidit, infesta signa inferentem fugientibus. Prælium tamen acriter sectarii excepere. Eò enim perventum erat, unde sine pernicie nisi victores evadere non possent. Itaque aut cadere aut vincere obstinati, loco non cedebant; donec ad Rassegemios inclinavit victoria. Soraus non tam ducis, quam militis fungebatur officio. Sed cùm unum illum omnes peterent, multis quidem acceptis vulneribus, & in equum impositus, cum paucis Tornacum evasit. Ibi vero non minus trepidatum est. Philippus Lalaignius Beauvosii dominus quadringentos milites, jussu Gubernatricis in arcem traduxerat. Centum in his equites erant. Noircarmius quoque cum sua manu eòdem venit. Vrbique pavidæ, &

servi-

ſervitio paratæ ſigna intulit. Nemine contra procedere auſo. Quippe ex ſuperiore prælio profugi, formidine cuncta compleverant. Neque tot ſimul copijs ſine certiſſima pernicie reſiſtere poterant. Civibus ſtatim arma adempta ſunt. De principibus ſeditionum ſumptum ſupplicium, Cæteris venia data, prudenti moderamine, ut in civili victoria, cujus ſæpe fructum nimia ſeveritas corrumpit. Comes Reuſius civitatem gubernare juſſus, legionem quam conſcripſerat, diſperſit in hoſpitia futuram præſidio.

Noircarmius Hiergicam & Manſveldicam legiones opperiens, ijſque junctis, Valencenenſium mænibus admovit exercitum. Ex omni parte obſidenti affluebant auxilia. Ab Arſchotano ducenti quinquaginta equites, totidem à Reuſio veniebant. Maximilianus Boſſutij comes ducentos adduxit. Terlonius centum, nec minorem numerum Bommius impleverat. Marchionis Bergenſis turma ducentos admodũ, Montignæi centum & quinquaginta explere dicebantur. Ordinariæ turmæ omnes erant, quas Gubernatrix haut multo ante armari præceperat. Pedites veterani ex Hannonia noningenti veniebant. Paullo minus Balduinum Gavrium Inchij dominum ex Artheſia ſequebantur. Reuſius trecentos ex ſuis tranſmiſit. Poſt quos viginti & unum tormenta trahebantur. Jacobus Creſſonerij,

dominus Gravelingæ Gubernator ijs præerat. Vrbs vallo circundata est, & idoneis locis tormenta disposita. Noircarmius tamen asperam fore obsidionem ratus, priusquam fortunam experiretur, misit rursus ad oppidanos, qui suaderent, dederent urbem, dato terrore consternatam existimans. Sed non exaudiebant Ministri saniora consilia, nutantibus civibus spondentes, mox venturum oppressis auxiliũ. Nam plerosque Conjuratorum acceperant bellum instruere.

Siquidem Auriacus turbandis rebus intentus, & ut tectius falleret simulato obsequio malignitatem tegens, cum Regem haut segnem videret, ex adverso consilia struebat. Tholousij dominum, & Brederodium clam hortabatur ad legendos milites. In eam rem consistoria stipendium capitatim conferebant. Hollandiam Zeelandiamque adoriri statuerant. Et si destinata provenissent, duces se dicerent sectariorum causæ, & armato Regi undarum obices pro vallo obijcerent, cum non mediocri præsidio. Supervenire debebat Ludovicus Nassovius cum Germanorum manu, ab obsidione civitatum aversurus Hispanorum exercitus, aut si vis fieret, fortunam tentaturus. Tres è Conjuratis in Zeelandiam destinabantur, qui factionis suæ homines sollicitarent ad defectionem. Quippe plerasque urbes descituras crediderant, fraude magistra-

giſtratuum, quorum multos Auriacus ſubvexerat. Ahæc Gallica auxilia occultis nuncijs pellexeranr. Quibus mandatum, ut Dolam atque Veſontionem in Burgundia tentarent inſidijs, atque Albano adventanti iter occluderent. Miſſus Antverpiam à Montmorantio Galliæ Mareſchalo quidam nobilis, multa cũ Hornano ſecreto tranſegit. In quam rem Carolus Sluſanus mercator Antverpienſis, quinquaginta aureorum millia Montmorantio addixit.

Inter quæ ſtudia, Proceres à Gubernatrice advocabantur ad novandum ſacramentum. Hoochſtratanus multa cunctatione; Auriacus, Hornanus, & Brederodius aperte detrectabant. Et Auriacum quidem Gubernatrix humanitate litterarum ſæpius interpellavit. Ad Brederodium vero, Quarebbius Lovanienſium prætor, & Secretarius Torrius miſſi ſunt cum mandatis, & queſtu: *ut ſacramentum quod Egmondanus, Arſchotanus, Manſveldius, Megemus, Barlaimontius, dediſſent, non dubitaret accipere. Vnum ipſum eſſe, in quem potiſsimum ſceleris ſui invidiam inclinarent Sectarij. Debere hanc à ſe amoliri infamiam. Tantundem populum credere, quantum re ipſa oſtenderet. Inquiſitionem & edicta ſublata eſſe. Solidam tranquillitatem Gubernatricem ſperaſſe. Quæ per ſectarios haberi non poſſet. Ab ipſo officij in Regem prodendum eſſe exemplum: ne oblatione libelli, ſeditionis cauſam quæſiſſe, videretur. Gravioribus quam antea tumul-*

tumultibus agitari rempublicam. Viannam ab eo militibus insideri. Vallo manibusque claudi. Seditiosos aliquot libellos auspiciis ejus excusos. Ne Regem sibi irasci cogeret, populares hos furores audientem non satis æquo animo. Ad ea Brederodius respondit. *Nihil evenisse cur de fide sua dubitare Gubernatrix debeat. Imo vero Bruxellam iturum, ut propius acciperet diffidentiæ causas. Rata enim pacta esse, quæ cum Gubernatrice susceperit. Quod malignis rumoribus oneretur, id sibi fraudi esse non debere. Linguas hominũ frænare non posse. Neque nunc primum calumnijs peti. Quarum sibi non sit reddenda ratio. Male autem condicionem sacramenti sibi præferri, quod Egmondanus, Arschotanus, aliique recepissent. Illos publicis muneribus exultos: se vero privatum & olim juratum. Quid ergo opus novo sacramento, si jurato non credatur? Frustra ab eo fidem expectari, qui sanctitatẽ religionis semel polluerit. Nullo sacramento mitigari perfidiam. Viannam latrocinijs expositam vallo cingere. In cujus etiam tutelam militarem globulum conscripserit, ut integram civitatem servaret Regi, ne quis prædo illo munimento receptaretur. Quod ad seditiosos pertineret libellos, nihil se scire. Duos omnino typographos Viannæ esse. Imprimendi facultatem dedisse petentibus. Si quid dolo malo deliquissent, mox cogniturum, pœnasque irrogaturum comperto flagitio.*

Cum hoc responso reversi, gravem sollicitudinem incussere Gubernatrici. Quippe jam Brederodium timere cœperat. De pervicacia illius dubitare non poterat. Simul mæsta omnia

nia in aulam referebantur. A Ludovico Nassovio Germanicos ad Gotham exercitus solli-citari in auxilium. Fredericum Saxonem, & Lantgravium Hessum memores injuriæ à Carolo Cæsare acceptæ, ultionem meditari. Cameracenses episcopum præsidijs nudatum, oppido eiecisse. Præter hæc Silvæducenses hostiles animos aperte induerant. Brabantiæ Cancellarius, ac Petersemius, uti diximus, in urbe agebant. Multitudinisque pervicaciam in accipiendis legibus experti, Primoribus auctores fuerant, ut præsidium militare in civitatem reciperent. Megemus quoque Legionem propius admoverat. Ea res Auriaco suspecta admodum fuit. Occulto igitur mandato Antonium Bombergium Silvamducis procedere jussit. Erat is homo plebeius ingenio moribusque ferox, juxta turbidus, & religioni infestus. Nec minorem favorem Silvæducis invenit, quam Antverpiæ habuerat, ubi inter sectarios principatum gesserat. Igitur captivitatem urbis strui questus, plebem in senatum armavit. Cancellarium & Petersemium proditionis insimulatos in custodiam tradidit. Neque senatus, quanquam adversus, imperijs illius audebat intercedere. Munia magistratus in se retraxerat, & privati juris sui rempublicam fecerat. Tantum apud vulgares animos præsidiariorum metus valuerat, ut alienigenam, nulla magis re quam turbulentia insignem,

non

non dubitarent in ducem assumere.

Megemus autem intrandæ urbis spe deiectus, in Hollandiam contendit ad subigendos eos qui aversarentur imperium. Vltrajectum appropinquans, nemine resistente intra mænia recipitur. Igitur quæ turbata erant componere adorsus, Ministros omnes egredi jussit. suaque catholicis sacra restituit. Brederodius adventum ejus exspectare non ausus, Viannā destituit, & in catharactis, quibus Rheno Lecca conjungitur, castra firmavit. Mox inde pulsus, Amsterdamum processit. Munimenta ab eo cœpta Megemus destruxit.

Per eosdem dies Hermannus Antverpiensium Minister Trajectenses ad Mosam in Iconomachiam concitavit. Quorum mox rabiem Maseicenses, & Hasletenses eodem auctore imitabantur. Cæterum Gerardus Groesbekius Leodiensium episcopus id ægre passus, ad ultionem surrexit. Tria peditum millia, ac trecentos equites subitario delectu effecit. His copijs Hasletum contendens, effusum incondite populum obvium habuit. Eoque levi prælio intra munimenta compulso, civitatem circumsedit, crebrisq; tormentorum ictibus verberatam, his tandē legibus in deditionē redegit. *Catholico ritu viverent. Sectarios civitate ejicerēt. Puplica pecunia exornarent templa. Ministros, seditionisq; auctores traderent. Sumptum belli restituerent. Muros dejicerent, quorum fiducia obsidionē pertulerāt.*

Masei-

Maſeicenſes deſperata urbis tutela, delegatos miſere, veniam petituros. Qua impetrata, Hermannus habitu Franciſcani aſſumpto, opportuna fuga ſe ſubduxit. Hinc Trajectum aggredi placuit. Vrbem non civium multitudine ſolum, ſed etiam opere munitam. Mœnia enim Moſa interfluit. Sed cum pervicacibus ad defenſionem civium animis, nulla ſpes potiundi oppidi offerretur, Epiſcopus obſidionem deſtituit.

Interea Gubernatrix acceſſione mali turbata, ex omni parte quærebat remedia. Tot ſimul urbes nequibant armis redigi in poteſtatem. Nec Valencenæ omitti poterant, niſi ut fruſtrato impetu augeretur defectio. Simul in rem famamque videbatur, validiſſimum oppidum armis ſubigi, cætera exemplo ſuo tracturum ad deditionem. Pudebat deinde Cancellarium & Peterſemium captivos relinquere. Ergo inter ruborem metumque deſtituta, epiſtolas miſit ad Silvæducenſes, jus gentium pollutum incuſans Bombergius modo in Auriacum, modo in Brederodium perpetratæ rei culpam, & in neutrũ falſo conferebat. Quippe & Brederodius Bombergio ſcripſerat; quamvis uterq; manifeſta inficiatione declinaret invidiam. Gubernatrix ergo conſilij incerta, apparitorem ad legatos recuperandos Silvamducis deſtinat. Fecialis quoq; ſequi juſſus, denuntiaturus bellum contumacibus.

Appa-

Apparitor in ſenatum deductus, multa expoſtulavit, atque intra horas viginti & quatuor legatos dimittere, aut bellum opperiri eos jubet. Horruere ſenatores ad hanc vocem, & perpetrati ſceleris infamiæ multitudinẽ ſubſtituunt, relaturoſque ſe ad populum reſpondent, apud quem nullo ſuo juſſu captivi tenerentur. Primo mane tribunos plebis in curiam accerſunt. Cum quibus etiã Bombergius intravit, popularibus ſtudijs accinctus. Quippe jam centuriones ei ſacramentum dixerant. Vni illi patulæ plebis aures erant. Facundia, & auctoritas aderant, flectendique vulgum artes, quibus omnem ſectariorum factionem præcipitem egerat. Quem cum ſenatus hortaretur ad dimittendos captivos; inſigni cavillatione apparitorem ad Silvæducenſes, non ad Calviniſtas miſſum arguebat. Superveniens mox populus, curiam armis circumvenit, turbidiſque clamoribus cuncta permiſcuit. Quorum fiducia Bombergius claves civitatis extorſit à conſule, & nequis invito ſe egrederetur, validioribus præſidijs portas firmavit. Apparitorem tamen emiſit incolumẽ, renunciare Dominæ jubens, non ante ſe captivos dimiſſurum, quam Brederodius idipſum mandaſſet. Poſt hęc fecialis urbem intravit. Bellum indicere parantem, Cancellarius abſterruit ab intempeſtivo conſilio. Nam ſi arma in animo haberet Gubernatrix, idipſum denun-

ciare

ciare superfluum esse jus gentium violantibus. Perduelles palam judicari non posse, sine suâ pernicie.

Hæc tum in Brabantiâ. Cum interim Flandri obsequio parati, juvere quoque Regias partes collatione pecuniæ. Ex quâ novum delectum militum Egmondanus adornavit; Occidentali Flandriæ futurum præsidio; ne quis à Noircarmio & Rassegemio dissipatos, revocaret ad vexilla, vel irrequietos sectariorum animos ad nova rursus flagitia erigeret. Quadringentos ex his Aldenardæ imposuit, qui sectarios continerent in pace, & armatorum conspectu compararent ad patientiam obsequii. Iam quippe resumpto animo Gubernatrix, occultam inibat viam restaurandæ religionis in pristinum statum. Sectarios concionibus contentos, baptismate, communione, sepulturis, & hujusmodi ritibus in totum abstinere jussit. Tanquam hæc ipsa tabulis fœderis non comprehenderentur. Et si verum volumus, nihil aliud quàm concionandi libertatem tumultuantibus indulserat: cætera quidem hactenus tolerans ad dissimulationem coacta. Quia intempestivo tempore prohibere non poterat. Nam is rerum status erat, ut amentia popularis componi magis, quàm irritari debuerit. Quod in omni seditione optimum est remedium, si pœnitentiæ spatium iratis concedendo, pauca indulseris, quæ ab op-

pressis statim repetas. Proposito itaque edicto effrænem sectariorum licentiam ad verborum suorum formulam revocavit. Nihil æquè sectarios perculit. Principium esse credebant, ut mox & conciones perverterentur. Per occultos igitur nuncios Generale suorum concilium Antverpiæ indicunt. Ex singulis synagogis Minister unus, cum præcipuis aliquot jussi sunt adesse. Illuc quoque Brederodius venit, & cum illo sexdecim Conjurati delectui militum intenti, quem ex omni parte instituere cœperant. In eo Concilio sectarii Gubernatricem incusare adorti, magnoperè querebantur *peccasse in fœdera. Simulationem duntaxat fuisse ad decipiendos Fœderatos, vanis promissis extractos, ut ex voluntate ejus tempus procederet, quo rebus interim consuleret suis, partâque securitate pacta rumperet. Quem enim sanæ mentis non videre, concionis nomine cætera quoque exercitia cõtineri? Nec opus fuisse legibus fœderis ea adscribere, sine quibus stare non potest ipsa religio. Scire quoque Fœderatos haut aliam fuisse mentem Gubernatricis cùm dimitterentur ab illâ. Hoc ipsum Proceres rectiùs intelligere, qui eandem interpretationem interrogantibus dederint, plenâque hactenus libertate frui permiserint. Iam verò ne conciones quidem inviolatas esse, quas in oppido S. Amandi, haut dubiè, jussu ejus, Noircarmius dissipasset. Nec Ministrorum supplicijs abstineri, quorum alios in crucem, alios in exilium actos accipe-*

rent.

rent. At hoc nihil aliud esse, quàm in sanguinem suum exercere edicta, & atrociorem solito Inquisitionem reducere. Valencenenses præsidia in necem religionis suæ conscripta repudiare ausos, obsidione premi. Eandem mox fortunam reliquis civitatibus exspectandam esse. Quas communes hostes duceret Gubernatrix, atque aliam post aliam aggrederetur cum exercitu; donec ecclesias suas undique exstirpaverit. Viderent itaque Fœderati quam hoc tutum sibi atque honestum esset, & sine morâ principijs occurrerent. Nunquam magis afflictam religionem. Nec aliud sibi quàm in Fœderatis auxilium, quibus pacta conventa tueri incumberet. Brederodius bonum animum habere eos jubens, cum Cõjuratis proficisci constituit ad Gubernatricem. Misitque qui peteret, num pace illius liceret venire. Ad ea Gubernatrix, si veniret, ut in hostem se animadversuram respondit. Neque mora, centurias aliquot militum accersivit in regiam, frequentioresque pro valvis stationem agere jubet. Præsidiariis denique mandavit, ne Brederodium, vel Conjuratorum quemquam in urbem admitterent. Nec Brederodius ausus est accedere. Codicillos autem misit sub communi Conjuratorum nomine Gubernatricem insimulans; *quòd novæ religionis exercitia adimeret, publicam libaret tranquillitatem, conciones dissiparet, in Ministros fureret, denique nullo metu externo imminente sub signis haberet descriptum militem, commercium ci-*

vitatis sibi eriperet, vias obsideret armatis, vim inferre jussis iter sibi facientibus. Satisque intelligi, sanguinem suum peti tot apparatibus, nec publicæ securitatis rationem haberi. Quid inde aliud eventurum, quàm vastitatem provinciarum, & ruinam publicam? Despiceret igitur, an utilius non duceret, exauctorato milite abrogari edicta, ad legem fœderis se componere, libertatemque religionis inviolatam relinquere: quàm contra fas jusque gentium violare fidem solemni sacramento sancitam. Hanc se benevolentiam ab illâ exspectare. Ad hæc Gubernatrix ex sententia Viglii generosè respondit. *Qui sint illi Fœderati, qui ad me scripserint, satis adhuc nescio. Quia communi suffragio dissoluta est societas. Ne adduci possum ut credam, omnes queri, utpote cùm plures in officio perstare videam. Vos tamen quiqui estis, (nemo enim libello nomen adscripsit suum) mihi certè estis injurij, quòd contendatis vulgatam à me libertatem religionis. Ad verborum meorum formulam provoco. Scitis quidem quàm ægrè promiserim me non imperio, non vi, interversuram conciones, eò locorum ubi tunc fuerant, modò absque scandalo, & confusione agitarentur. Quibus verbis utcumque conciones toleraverim: nemo tamen libertatem religionum indultam dixerit. Neque mihi unquam fuit hic animus. Populum in tumultus sublatum, aliquâ ratione mitigare studui; quoad strictos à jugulo meo averterem gladios: mox deinde pacatiorem à concionibus abstraherem.*

rem. Hæc fuit summa consilij mei. Apage mehercule ut consistoria institui patiar, hoc est; regnum in regno, rempublicam in republicâ, populum in populo. creari ab his magistratus, tributa indici, communionem, baptismata, matrimonia, sepulturas damnato ritu institui, sacrum ordinem, doctrinámque perverti. Non est profectò conscientiæ meæ tantum probare flagitium. Si quis eam vobis libertatem indulserit, ego utique non consensi. Cum illis expostulandum est, non mecum. At enim in pacta peccavi. Quoniam solemnibus tabulis jussi vos esse securos. De præteritis rebus quidem. Ea cautio ad futura non pertinet. Libellum mensis Aprilis nulli fraudi fore spopondi. Nemo quoque securitatem vestram in hoc sollicitat. Si qui ad magistratus edicto meo pulsentur; imputandum ipsis est, qui verba mea aliter interpretati sunt, quàm oportuit. Magistratus, ut par est, officio funguntur. Si tamen justo dolori plus æquo indulgeant, deferte ad me illorum nomina, ego quod videbitur constituam. Nescio verò quare mihi objiciatis pactorum religionem, quam priores ipsi violastis. Non infero vobis injuriam; sed propulso. Non succurrit vobis, opinor, præteritorum scelerum memoria. Spoliata fana, civitates seditionibus concussas, fœdera cum peregrinis in perniciem provinciarum contracta, delectus institutos privatis auspicijs, nobilium prætoria & monasteria direpta atque incensa, famam Regis petitam maledictis. Quantùm abest ut palam in bellum ardeatis, quod clam machina-

 mini?

mini? Hæc mihi causa fuit contrahendorum militum. In hæc facinora edictis intonui. Sine exitio publico arma ponere nonpossum, ad quæ divini humanique juris necessitate adacta sum. Si sani esse vultis domum regredimini, revocatæ curam à negotijs publicis, quæ ad vos utique non pertinent. Minas vestras secura despicio. Desinite eam terrêre, quæ supplicia expetere potest. Prudenter vos facturos existimo, si vanam illam & indecoram protervìam in posterum omiseritis. Scitote Reges non impunè despici. Principibus longas esse manus. Pœnasque exacturos contempti imperij.

Non omittebant interim Conjurati clandestino delectu militem efficere. Reliquias cladis à Noircarmio acceptę, per idoneos homines seorsim aliũ ab alio Antverpiam perducebant. Ad quorum famam certatim undique confluebant Iconomachi acerbiore quæstione domo expulsi. Multi quoque nobiles, privatim degeneres, publicè perniciosi, nullam in pace spem, omne consilium in turbidis reponebant. Wallacriam insulam in Zeelandiâ, atque Amsterdamum in Hollandiâ ex consilio Auriaci occupare susceperant. Ibi in mediis undis nidificantes, Regis vires quassare, ærariúmque ejus lassare decreverant. In hæc facinora duces electi, Dominus Tholousius, & Brederodius. Hunc Amsterdamum proficisci volebant, cõtumaciam eorum penes quos civitatis regimen, studio partium viribusque

fractu-

fractum. Zeelandiam Tholousio invadendam destinaverant. Erat hic ex Marnixiorum nobili familiâ, Domini S. Aldegondi frater, manu strenuus, militarium artium gnarus, & turbandis rebus aptissimus.

Nec solutiori curâ Gubernatrix agebat, cui paratus hostium ferè noti. Nec inter tot conscios occulti manere poterant. Tres cohortes Tornaco venere. Iter in Zeelandiam habentes, missus statim nuncius assequitur, ut Axellæ, & Terneusæ subsisterent. Præmiserat enim Gubernatrix in Walacriam Cattemii Dominum cum ducentis militibus, arcem Rammekins occupaturum præsidio. Cæterùm præfectus arcis militares copias detrectavit recipere; fide ambiguus, palam regias partes, occulto favore rebellibus adhærebat. Cattemius inde Middelburgum contendit. Eandem quoque claudentem sibi portas invenit; Petrus Heckius perfidiæ imminens, multitudinis animos in tumultum erexerat. Erat is devinctus Auriaco, cujus suffragio in præturam emerserat. Et hinc dignitatis prærogativa ferox, proditurum se civitatem Tholousio addixerat. Iacebat ergo exclusus miles in littore, nec lacessens quemquam, nec lacessitus. Quippe tanquam mox recessurus exspectare credebatur Gubernatricis imperium. Nam & Cattemius securitatẽ civium interrumpere timẽs, hanc famam rumoribus dederat. Aversis igi-

tur à sinistra suspicione omnium animis, surgente aurorâ, nemine sentiente Vlissingam intravit. Densa enim nebula prospectum abstulerat. Advectis mox tormentis totam insulam terrore consternatam Regii juris fecit.

Interea Gubernatrix Auriacum & Hoochstratanum Antverpię agentes, crebris epistolis admonebat de occulto Brederodii apparatu, atque ut oppido cedere juberetur. Nec moram rebelles fecere. Verebantur enim maximè ne præsidiarii Regii Zeelandiam præriperent, quos in procinctu esse cognoverant. Proximâ igitur die cohortes ad parata deduxêre navigia. Brederodius copiarum parte accepta, cursum in Hollandiam direxit. Major numerus Tholousium sequebatur velificantem in Walacriã. Nunciatur ei in itinere insulam à præsidiariis Regiis occupatam, ad obsequium Gubernatricis se componere. Sexcentos non amplius milites habebat, nec armis nec disciplina instructos, cum quibus fortunam belli tentare amentia videbatur. Consilii incertus, retortis puppibus relegit flumen, & propinquum Scaldi pagum, haut procul Antverpiâ Austerwelium nomine, castris occupat, ampliorem delectum habiturus. Multi enim impigrè nomina dabant, studio Ministrorum, variis artibus juventutem subruentium.

Postquam autem de Tholousij machinis certa fide Gubernatrici relatum est, priusquam

præ-

præcoces rebelliũ apparatus in juſtum creſcerent exercitum, prælio experiri conſtituit. Philippum Lanoium Beauvoiſij dominum egredi adverſus hoſtem jubet. Quadringentos ei milites ex Bruxellenſium præſidiarijs attribuit, additâ Ioannis Gravij Brabantiæ prætoris equitum alâ. Valentinus de Pardieu Mottę dominus cohortes jũgere jubetur, quas Axellæ & Terneuſæ ſubſtitiſſe diximus. Hanc tantillam manum Beauvoiſius tertio Idus Martias promovit in hoſtem. Frequentem eum per agros palantem invenit. In hos eques invehi juſſus, pedes in munimenta incubuit. Multi primo impetu obtriti ſunt, necdum juſtis armis inſtructi. Et ſtatim pavor intravit animos. Fit igitur paſſim fuga ex caſtris. Nec conſilio, nec imperio ad vexilla revocari poterant metu mortis perculſi. Caſtra in plano ſita erant, & in medio prætorium, quod haut multo ante canonicus quidam ad voluptatem conſtruxerat. In hoc Tholouſius, à majori ſuorum parte deſtitutus, ſe recipit cum promptiſſimis. Qui magnitudine criminum à ſpe veniæ excluſi, ac neceſſitatem æſtimantes, ad ultimum fortunam experiri decreverant. Sed inde nec vi pelli, nec ad pugnam elici poterant: cum Beauvoiſius ignem tectis inijci juſſit. Ac ne tum quidem deditionem fecere. Pauci viam ferro aperuerant; & confecti ſunt à circumſidentibus. Correpta latius flamma contu-

maces absumpsit. Cæterum qui fugam acceperant, ab equitibus ferè proterebantur. Quorum impetum ut evitarent, multi se præcipitabant in flumen, declivia ejus prosequentes, quoad eminente aquis vertice lubricisque stantes vestigiis, aut absumerentur ab æstu, aut destinato scloporum ictu conciderent. Sola insequentium tela metuebantur, ad quę effugienda, non dubitabant etiam barbaro elemento spiritum committere. Duarum non amplius horarum prælium, & incruentum Regiis fuit. Duo tantum desiderati traduntur. Cecidere rebellium circiter mille. Inter eos plurima nobilitas, atrociora supplicia metuens honestæ mortis gloriam quæsierat. Fuerant qui se dederent, & Beauvoisij jussu occisi sunt. Per sequentes verò dies, multi ex fuga retracti, quidam etiam prodebantur ab agricolis petulantiæ eorum infensis. Quos deinde Gubernatrix in exemplum crucibus affixit. Ioannem Dionysium centurionem torquere jussit, sciscitatura quo consilio conscriptus esset tantus exercitus. Delectum ille in Flandria habuerat. Tormentis admotus exstimulatum se ad arma fatebatur à Petro D'Atheno Ministro. nihil præterea quidquam scire.

Cęterùm dum colluctantur acies, populus Antverpiensis à mœnibus arceri non poterat. Ruebant omnes ad spectaculũ prælii, in spem aut metum propensi, pro cujusque affectibus.

Secta-

Sectariorum tamen animos intentior cura terrore miſcebat, utique poſteaquam diſcuſſo ventis fumo & pulvere, liberius cœlum oſtendit in Beauvoiſianos inclinare victoriam. Vbi verò apparuit tranſactum eſſe de fortuna partium, Tholouſiumque prętorio incluſum, ultimo diſcrimine laborare; clamoribus cuncta fervere cœpêre. Nec deerat ſeditioſiſſimus ille Miniſter Hermannus, voce, manu hortari ſinlos, ne publicæ libertatis protectores ante ſuos oculos triſtiſſimâ morte perire paterentur. Calviniſtæ igitur correptis raptim armis, ad portam quæ Auſterwelium verſus ducit, uno impetu feruntur. Sed eam Auriacus diligenter occludi, firmiſque cuſtodiis obſervari juſſerat, Beauvoiſij adventum ſuſpectans. Ac ne tunc quidem aperiri volebat. Calviniſtæ furore amentes, in pontem Merium ſecedunt denſis agminibus. Totâ urbe non alia vox audiebatur, quàm clamantium ad arma. Et undique tympana pulſari cœperant: cùm tam cives, quàm milites ſub ſuis quiſque ſignis conveniunt. Cæterùm miles ad cōtinendam civium tranquillitatem in ſacramentum adactus, atque in octo cohortes diſtributus, ſtationes in foro agere conſueverat. Nec tum quemquam civium propiùs accedere patiebatur. Ea res acuit tumultuantium animos, in ſe armari credentium. Conſultatum eſt, an impreſſionem

nem in milites facerent. Plus quindecim Calvinistarum millibus stabant in Mereo ponte. Prętor eos quatuor millia Coperbruggiũ pontem insederant. Vrgebatque asperiora Minister Hermannus. Cum magistratus fama mali perculsus, Auriacũ adijt. Hoochstratanus quoq; ad eundem pervenit. Illo protenus ad mitigandos Coperbruggios procedere jusso, Auriacus in Merium pontẽ contendit cum Stralio consule. Propinquantibus obviam venere tumultuãtes, quasi per officium. In quorum medium receptus; *Quid*, inquit, *viri Antverpienses hæc sibi vult repentina consternatio? quo ruitis armati? quid vobis vultis? quibus ista secessione excidium machinamini? si quis injurius est vobis, accedam ad partes. Sed ante omnia intelligam in quos undaturus sit ille impetus, utrum in hostes, an, quod abominor, in cives.* Vt nemo aliquis audebat loqui: ita atrocissimus clamor oriebatur, indiscretis vocibus foro se excludi frementium. Tum illi: *Si nulla alia res concordiam vestram remoretur, armorum contentione non est opus. Continete manus à civili sanguine, nec in viscera vestra armamini. Parum interest utrum vos, an illi forum insideant. Milites quos videtis vestri sunt, vestro ære merent. ducum vestrorum imperia tesseramque accipiunt. Pro vobis stant. Pro vobis excubant. Communem civitatis tutelam gerunt. Neq; eos utiq; in cives; sed in seditiosos, pacisq; turbatores conscripsimus, in hac potissimum regione*

urbis

urbis custodiam agere jussos. Ita fert rigor militaris disciplinæ, ut intra fines sibi assignatos, armatum neminem extra commilitones recipiant. Si tamen ita vultis, per me licet, ut pari jure in foro excubetis cum militibus; modo vos quietos, regendosq; præstetis. Hæc dicenti, ij qui ad Coperbruggium consederant, superveniunt. Nequaquā pari modestiâ Hoochstratanum ad se venientem exceperant. Cui nec par gratia, nec favor, & minor auctoritas apud vulgum. quia non aperte, ut Auriacus, in causam sectariorum descenderat. Circumstiterant densis agminibus orantem, insano tumultu identidem proditorem appellantes: adeo ut quidam pannitonsor pectori ejus sclopum admovens, minaretur se explosurum, ni statim reserarentur portæ civitatis, ac sua jura civibus restitueret. Ille præsenti metu mortis exterritus, cuncta ex voluntate eorum facturum se respondit. Portarum claves Auriaco commissas, nec per se stare quo minus acciperent. Irent secum, & peterent, nullam in illo morā fore. Inde seditiosissimum quemq; verbis permulcēs, flectere cœpit mobiles animos. Signo igitur clamore dato, in pontem Merium viam instituunt. Venientibus Auriacus obviā factus, & incōdita vociferatione portarum claves flagitantibus adferri curavit. Minister Hermannus eas accepit, & per medios erumpens cuneos, ducem se ad portam præbuit. Conclamatio-

matione facta universi sequūtur. Auriacus properantibus se inseruit, eos qui proxime veniebant crebro incusans; *quo sic ruerent, inepta bello turba, & disciplinæ nescia. Irent quo vellent, sexcentos equites in suburbijs instructos, amentiam illorum exspectare.* Eadem à magistratibus constanti asseveratione ingerebantur. Nec à vero aberrabat conjectura. Beauvoisius enim tumultu audito, equitatum omnē præmiserat, ac si res ferret, disiectis obviis, in urbē prorumpere jusserat. Iamque frequens armatorū globus excesserat portis; cum Auriacus ad eos qui sequebantur conversus, *ego me*, clamabat, *in tempore subducam manifesto discrimini, ut internecionis vestræ nuncium domi exspectem. Sapiet is quidem, qui exemplo meo idem faciet, damnatâ illorum temeritate, quos inconditè portis egressos, præsentissimum exitium accersere video.* Simul his pedem referebat. Abeuntem illum primo proximus quisque, deinde qui successerant sequi cœpere. Mox ij qui egressi fuerant, cum nemo amplius sequeretur, & ipsi in urbem revertuntur, cæteris proditionem identidem exprobrantes. Hermanno auctore signa rursus transferuntur in pontem Merium. Aditus omnes vigiliis firmant. Præsidia & stationes in foro locant. Crebrisque clamoribus, *Vivant Geusij*, exultantes, noctem turbidam & minacem egere. Pavida interim civitas, & prædæ exposita mutuo metu suspen-

ſpendebatur. Hi qui domi quieti conſederant, Calviniſtarum pervicaciam extimeſcebant; incerti quo tanta vis tandem erumperet. Calviniſtas econtra anxios habebat, ne ulcerata cæterorum civium patientia, ad Regias partes ſubſidiaque reſpiceret. Ortâ luce, in pontem Merium tormenta trahuntur. Quamvis nihil in commune turbaretur, non defuere tamen qui ſacerdotibus & monaſterijs, potentiorumque civium fortunis illuderent. Crederes urbem ab hoſtibus inſeſſam. Suſpecta tumultuantium avaritia, pari metu omnes concuſſerat. Nec deerat Auriacus, æquis condicionibus iratos componere. At Miniſtris immodicâ cupiditate flagrãtibus, nullę ſatis leges placebant. Animi ex ſeditione creverant. Quibus rebus permotus Auriacus, reſiduã plebis partẽ & ipſam armatam, furentibus opponere cõſtituit. Coacto igitur domi ſenatu, tribunos ſimul plebis, atque optimum quemque in concilium adhibuit. Et ſi pacem habere vellent, oſtentandum eſſe bellum edocuit. Arma armis cõpeſcerent. Neque enim turbulentos illos ſpiritus rabiem poſituros, quam ſi contra paratos aſpexerint, qui opes ſuas poſſẽt defendere. Nemo erat cui non placeret hæc ſententia. Miſſi ſunt clanculum per civitatem, qui catholicos atque externos omnes citarẽt armatos in craſtinũ. Lutheranos quoq; Miniſtri ſpõdebant venturos.

Multi

Multi enim in civitate catholici, plures Lutherani erant, juxtà Calviniſtis infenſi, qui in omnes ſemper imperium uſurpant. At hi, tametſi validiores ſingulis, ab omnibus tamen numero ſuperabantur. Cæterum Lutherani genio ſectæ quieti, nec catholicis diſcordes, hactenus in Kilio pago pari jure divina fecerant. Et hæc quoque inter reliquas ſectas à magiſtratu potiſſimum fovebatur. Non odio priſtinæ religionis; verum ne in tanta novarum opinionum dulcedine, Romaniſque ritibus in faſtidium verſis, omnia ad Calviniſtas vergerent. Quorum factio regnantibus gravis; Lutherani civilium patientes, nec adverſi ſceptris habebantur. Et hinc magiſtratus æquo animo acceperat, vocatos ab his è Germania pleroſque doctores, & inter eos Mathæum Flaccum Illiricum Spangenburgicum, hominem non ineruditum. ut diſcordias exerceret cum Calviniſtis, haut dubie in utriuſque ſectæ perniciem inſtructas, quoties ſecura profeſſione, ſegnique pace aluntur. Poſtridie igitur Lutherani, ut conſtitutum erat, in forum equinum frequentes conveniunt, & Miniſtri in partibus. Simul ad delubrum S. Michaëlis ingentem planitiem multitudine complent. Catholici autem Ooſterlingorum diverſorium occupant, atque una cum his Itali, Hiſpani, Luſitani, cæteræque externæ gentes. Nemo omnino erat, qui in partes non ſecederet. Non
tam

tam studio reipublicæ, quam privatarum rerum cura, & Calvinistarum formidine spolijs inhiantium. Sed in eo discursu occupati, cum alijs alij occurrerent, invicem suspecti, & quam religionem colerent interrogantes, non sine mutuo terrore ferebantur. Triste mortalibus spectaculum datura videbatur civitas, & sub mutuis ictibus vapulatura; cum Auriacus, cunctis sollicita exspectatione suspensis, & quid futurum esset invicem quærentibus, dandum adhuc pœnitentiæ spatium Calvinistis censuit. Misit itaque ad ministros, qui significarent, usurum se promiscua cæde ni sanioribus consilijs flecterentur. Neque multo post à Calvinistis ingenti metu correptis, venere delegati. Ministri una aderant, tanquam ex officio sequestres pacis, quam nimia ferocia concusserant. Illic agi de concordia cœptum. Consensumque in condiciones, quas pridie reiecerant. Paucæ omnino erant. *Pacta mensis Septembris rata sunto. Fidem Regi magistratibusque præstanto. Externi milites, nisi consentiente populo, intra mœnia ne admittuntor. Iurata privilegia servantor. Cujusque religionis homines concordiam fovento. Claves civitatis Auriacus obtineto. Nocturnæ, diurnæque vigiliæ, nullo religionum descrimine habentor. Tormenta bellica manibus redduntor.* *Cavebatur præterea, ut Auriacus, cum magistratibus, & collegijs quadringentos equites legerent, naves ad bellicos usus*

in flumine instruerent. In hanc rem Ecclesiastici cum civibus stipendia conferrent. Publicatis legibus primi omnium Hispani atque Itali arma posuere. Eos mox Calvinistæ secuti sunt. Deinde Catholici, & ad ultimum Lutherani.

Civitas quidem magno discrimine exemta videbatur. At non Gubernatrici jucunda hæc erant. Movebatur præcipue præsidiariarum navium, equitumque mentione fœderibus illata. Et quamvis magistratus fidem faceret, non sua voluntate conditionem hanc adscriptam legibus; sed ut aliquo blandimento amentiam civium ad quietem deduceret: Gubernatrici tamen ad insidias vigilanti suspecta omnia erant. Siquidem Auriacus & Hornanus in verba Regis detrectabant jurare. Trajectenses ad Mosam, & Silvæducenses novos delectus agebant. Nec multò lætiora ex Hollandia nunciabantur. Amsterdamum à Brederodio militibus insessum. Præsidiarias naves à tumultuantibus exstrui. Contractis igitur in concilium Proceribus, quid de his facto opus, consultat. Quorundam suffragia ferebant; *Quærendum ab Auriaco an sacramento tandem obstringi cuperet. Quod si id ipsum detrectaret, provincias eo statu redderet, quo à Rege acceperat. Amsterdamum ab amicis ejus occupatum esse. Ac ni concepti sceleris conscius foret, non dimissurum fuisse Antverpia Brederodium, cum tanta multitudine*

legibus

legibus proscripta. Quippe sciebat eum publicæ paci illusurum. Hæc tamen ut cumque excusari poßint: purgare certe non posse, quod haut ignaro ipso rebelles in Hollandia classem instruerent, militem scriberent, palam bellum tractarent. Iam quidem ipsum scribere, paratum se renuntiare provincijs. Nempe ut excusandum non haberet, quod ibi peccaretur. Simulationem duntaxat esse, ut pro amico facilius imponeret callidißimus veterator. Nam si provincias dimittere velit, cur id protenus non facit, ut fidelioribus, quam ipse sit, tradi poßint? Cur reservat sibi gubernaculum Burgundiæ? cur Antverpiensis civitatis? Fastidientem beneficia Regis, alia ex his retinere, alia remittere non posse pro sua libidine. Denique contra morem facere, quod ordinariæ turmæ præfecturam injuratus poßideat. In hoc potißimum sacramentum exigi: ut Regi serviant sui milites, & eosdem amicos inimicosque habeant, quos ipse habuerit. At non idem consultioribus probabatur. *Nihil adhuc aperte agendum*, censebant. *Cum vulpe vulpinandum esse. Pari arte, pari simulatione, qua ipsos cogitaret pervertere, fallacem eluderent. Hortandum esse blandioribus litteris, ut ab inceptis Brederodium avertat, vel contumacem Amsterdamo ejiciat. In hanc rem Hollandiam peteret, & accepto Regis Sacramento provincias curaret, aut aperte denunciaret, quid de his fieri vellet. Sine rectore diutius relinqui non posse.* Ex hac sententia secretario Bertio ad Auriacum misso, Torrius simul ad Brederodium destinatus est, cum mandatis quæ juberent eum Amsterdamo cedere. Inter hæc

Gubernatrix Hermannum & D'Athenum Miniſtros proſcripſit. Ingenti pecunia promiſſa, ſi quis vivos ad ſe retraheret. Sed exitiabiles homines, ſua ipſorum ſolertia ſupplicio ſubduxit. Dei ira in rempublicam, quam poſt aliquot annos nō minus atrociter concuſſere.

In hac religionum tempeſtate, III. Idus Mart. primus Gandavi Ieſuita ſermonem inſtituit. Quippe Ieſuitarum ſocietas ſurgente Luthero exordium cœperat. Quaſi præcaventibus fatis, ut eſſent, qui effrænam licentiam, quam ille priſcorum hæreticorum veſtigia ingreſſus, torpenti ſæculo induxerat, ſeveriori diſciplina exemploque corrigerent. Igitur ad excipiendum concionatorem recens advectum, magno concurſu populus affluxit, ut ferme ſolet ad nova omnia. Multitudinem templa non capiebant. Chriſtianæ religionis rudimenta magno plauſu expoſuit. Res à prudentioribus hactenus deſiderata, nec fruſtra cecidit. Multi illo auctore revocati ſunt ad eccleſiam. Vt facile appareret, non tam ſuo, quam doctorum ingenio laboraſſe provincias. Miniſtri cœptis ejus æmuli, ac paucitate auditorum contempti, & ipſi acrius concionari cœpere, necnon ſordidiſſimum quemque ex plebe donis illicere. Quibus cognitis ſenatus interdixit, ne quis ſub eleemoſynarum ſpecie pecuniam publice diſtribueret. Cæterum ut ad ordinem hiſtoriæ

redeam,

redeam, varia legatorum fortuna fuit. Torrium à Brederodio contumeliosius exceptum, Conjurati captivum faciunt. Commentarios & mandata intento mortis metu tradere subigunt. Ac ni magistratus tanti viri calamitate motus, clam emisisset portis civitatis, haut multum aberant à cæde legati, cujus etiam summa semper reverentia valuit apud barbaros. Auriacus autem Bertium benigne habuit. Pari quoque humanitate ad ea quæ rogaretur, in hæc verba respondit. *Renuncia Gubernatrici, quæ hactenus fecerim, omnia contulisse ad salutem imperij. Cur ergo de fide mea dubitare debeat, non intelligo. Multis honoribus à Rege excultus sum. At in auspicijs singulorum sacramentum dixi. Quod in hunc quoque diem illibatum servavi. Idem vero revocare non possum, nisi ut venisse videar in suspicionem perfidiæ. Ex quo gubernaculis admotus sum, privatis necessitudinibus rempublicam semper antehabui. Brederodium Antverpia abire permisi, cum incondita multitudine, quam scripsisse se dicebat in ordinariæ turmæ supplementum. Neque enim, quod sciam, Gubernatrix ei præfecturam ademit. Proinde si in Hollandia hostilia cœptaverit, fuerit ejus ista excusatio. Scito me perinde falli potuisse, ac ipsam Gubernatricem. Eadem solertia utrisque imposuit. Facturum hoc eum divinare non potui, cum quo consilia non communico. Ego ut primum licuit, quieta turbidis anteposui. Efferatam hanc civitatem pacavi, non sine discrimine vitæ meæ.*

Nullum ob privatum respectum. Sed ut in obedientia Regis contineam. Et hæc causa fuit, cur in Hollandiam non concesserim. Arctius hic detineor, inconstantia civium, bona fide pacem non colentium. Nec me pœnitet obsequii. Quod in obedientia hujus civitatis magnam partem tranquillitatis positam esse videam. Gubernacula vero resignare non possum, nisi volente eo à quo accepi. Per me non stat, quo minus Gubernatrix provinciis consulat, prout expedire ipsa duxerit. Ego omnino manum subtraho.. Vnum tamen monitum velim, solidam pacem haberi non posse, nisi ex tota gente Concilium contrahens Rex, præteritarum rerum gratiam sponte fecerit. Quippe eam nemo petiturus est, nisi ut ex propria confessione nocens esse sustineat.

His in aulam relatis, multiplici sollicitudine Gubernatrix tangebatur. Centum & amplius nobiles Conjurati cum Auriaco pacti ferebantur, haut aliter se cum Rege in gratiam redituros, quam si & ipsos, & civitates, decreto suo absolveret. Antverpienses quoque hoc ipsum oraturi, libellum curiæ obtruserant. Adhæc prope tertius mensis erat ex quo Valencenenses obsidione pressi, pertinaciam non consumpserant. Nobilis & potens civitas defectione sua reliquas attraxerat. Eâque dedita pervicacissimorum animi redituri rursus videbantur ad respectum imperij. In quam proinde justa ira stimulabatur. Sed in obsidione perseverando graviora timebat. Ne forte ad Gallorum auxilia oppidani respicerent. In quo-

quorum studia Ministri accendebant. Deinde pudebat hærere circa muros unius civitatis, aliarum opportunitate relicta. Omnia igitur circumspicienti optimum visum, oblatis condicionibus deditionem exigere. Ad tentandos obsessorum animos Egmondanus & Arschotanus mittuntur. Valencenensium delegatos Beuvragium evocant. Eos Noircarmius protinus adduxit, ut leges acciperent admonens, quas Gubernatrix præscripserat. *Vrbem dederent. Præsidiarios reciperent. Iis quibus placeret, integrum esset proximis diebus quindecim oppido cedere. Intra quos bona distrahere, vel transportare possent. Cæteri sine fraude in urbe agerent. In officio se continerent. Edicta de religione acciperent. Aboleretur memoria rerum præteritarum. Integram cuique fore innocentiam suam testificari coram Rege, coram Status aut Privato, aut Mechliniensi Concilio.* Anxijs ad hæc delegatis, Egmōdanus magnopere suadebat, *ne vim, quam clementiam Regis experiri vellent. Nullam spem in armis reliquam. Rebellium copias ad internecionem cæsas, cum Tholousio duce. Nullam opem restare. Solos in contumacia persistere. Reliquas fere civitates majestatem agnoscere. Dum liceret, voluntate sua facerent, quod coacti mox facturi essent cum pernicie omnium. Inducias in triduum fore. Intra quos responsum opperirentur.* Ea postquam Valencenis audita, magis Optimatibus, placebant, quam multitudini. Seditiosissimi quique cum Ministris plebem stimulabant ad

bellum. In procinctu ſtare ſubſidia. Falſaque eſſe quæ de Tholouſio traderentur, Optimates autem in contrarium tendebant. Nec interim multitudo ſe continuit, quin crebra tormentorum exploſione in inducias peccaret. Patrum precibus ad ultimum victa, ita legibus aſſenſa eſt; *ſi crimine læſæ majeſtatis cives abſolverentur. Edictum quo hoſtes judicati eſſent irritum fieret. Vtrimque dimitterentur captivi. Bona in fiſcum redacta aut ab eodem diſtracta, reſtituerentur. Præſidiarij ære Regis mererent, ſine moleſtia vel incommodo civium. Vrbem non intrarent, priuſquam hi, qui diſcedere vellent, fortunas ſuas extuliſſent. In hanc rem legitimum tempus præſtitueretur.* His perferendis, duodecim ex Optimatibus delecti ſunt. Proceres infeſto vultu ad ſe venientes excipiunt; fortunæ eorum non convenire intonantes, victoribus leges præſcribere. Clementia vero indignos videri, qui ſanctitatem induciarum polluere ſuſtinuerant. Proinde ni civitatem, ſeque deditum veniſſent, uti ſine mora decederent. alioquin vinctis poſt tergum manibus in urbem propulſuros. Diriguerunt illi ad hanc vocem, & de multitudinis genio multa queſti, Miniſtros ſubſtituebant in crimen. Ad ultimum id modo petebant, ut ſibi ſaltem mitigati eſſe vellent, ac bona eorum pace extra oppidum liceret perſiſtere. Surdæ erant Procerum aures ad has preces; cum

cùm universi se prostraverunt in terram, genibusque Egmondani advoluti, per illius genium veniam precabantur. Sed ne tum quoque Noircarmius flectebatur. Catenis igitur adferri jussis, contumeliæ metu in oppidum compulit. Timebat enim ne vel invitos retinuisse crederetur, vel melioribus oppido abstractis insanæ multitudinis studio cuncta regerentur. Nam in omni seditione tutissimum esse remedium, si & boni in partes secesserint. Quod & legibus suis sanxit Solon. Vt semper essent, qui inconditam multitudinis ferociam sanioribus consiliis imbuerent. Oppidani ergo desperata venia, ad defensionem se convertunt. Multi in civitate veterani erant. Quibus ferocissimus quisque ex plebe permixtus, de corpore suo ducem eligunt, & Cardoniâ portâ in stationes erumpunt. Prælium acriter, nec ut cives sumpsere. Multi ex Noircarmianis cadunt, plures pavore amentes in fugam conjiciuntur, & ingentem trepidationem castris inferunt. Jam terror quoque ad præfectos pervenerat, in suspicionem lapsos, non civium hanc aciem esse, sed externorum militum auxilia ferentium. Ad primum tumultum Noircarmius contra legiones instruxit. Cum parte equitatus victoribus incubuit, & non sine strage in civitatem compulit. Hujus vero cladis dedecore admonitus, intentiore disciplina suos habuit. Militibusq; distributis,

qui ad tormenta consisterent, quique vallum tuerentur, Mansveldicam legionem secum assumpsit, & quà extrema desinit fossa, vallum promovet. Deinde portæ Montensis suburbia, nullo suorum desiderato, intempesta nocte occupat. Ibi verò aggerem erigi curat, propè æquantem portarum fastigia. Quo intra secundum diem absoluto, machinas attrahi, & in summitate ejus constitui jubet. Vnum & viginti tormenta erant. Quibus ingens globorum vis fuit excussa. Turris S. Nicolai, in quo oppidani machinas aliquot locaverant, inprimis dejicitur. Sub cujus ruina non pauci oppressi sunt. Mox in eminentiores domos tormenta diriguntur. Tunc plura undique funera, & semivivorum hominum amputata, & adhuc palpitantia membra, ipsis funeribus propemodum tristiora. Ejulatus quoque, & tectorum cadentium fragores per totam urbem passim audiebantur. Questusque mulierum præcipuè, & puerorum aliis maritos, aut liberos, aliis parentes desiderantium. Jamque muri civitatis crebro verberati, ictibus cessebant. Portæ quoque nudaverant latera; cùm obsessos ingens desperatio incessit. Jam non ambigua bonorum voluntate, iis quoque qui ferocius egerant consensu multitudinis victis, IX. Cal. Apr. caduceator mittitur, condiciones petiturus. Sed majora per contumaciam deliquisse videbantur, quàm quibus igno-

ignosci posset. Deditionem sine exceptione facere jubentur. Hæc vox non sine consternatione audita est. Sed si adversarentur cogi poterant. Itaque ut petebatur, Regis potestati se permittunt. Ingressus urbem miles, per custodias dividitur, ne quis exire aut dimitti posset. Noircarmius civibus arma ademit. His qui seditiosius egerant, catenas injecit. Eos deinde Gubernatrix ad terrorem omnium publicæ paci immolavit. Bona publica privatorumque in fiscum redacta. Insignis calamitas singulorum fuit. Nec multò post Michael Helinus, cum filio, simul Guido Bresseus, & Grangius Ministri, ex fuga in urbem retracti, tanquam principes seditionis damnantur. Helini pecuniâ, potentiâ, & auctoritate; Bresseus & Grangius turbido ingenio, & virulentia linguæ primùm ad cœptandam seditionem, mox ad obsidionem contumacius tolerandam populum erexerant. Et Ministri quidem patibulo suffiguntur. Helini vero gladio percussi. Sed non aliud supplicium spectantium oculos majori misericordia affecit, præteritæ fortunæ magnitudinem recordantium. Quippe tanta vanitas inerat illis hominibus; ut Egmondano se potentia sustinuerint æquare. Cœptaveritne seditionem multitudo ad supplicii spectaculum conglobata, an cœptare credita fuerit, haut satis liquet: miles tamen

cir-

circum theatrum positus, ut in tumultuantes impressionem fecit, paucisque interfectis universos discussit.

Valencenensium deditio quantò tristior, eò velocius audita est per provincias. In unius hujus civitatis fortunam intentis omnium animis. Hoc initium Gubernatrici fuit resumendæ potentiæ. Sectarii enim contemni passim cœpere. Calvinistæ Cameracenses de salute sua soliciti urbem fugâ destituunt. Ad eam deinde componendam Archiepiscopus processit cum militari præsidio. Magistratus illi obviam venit. Magno plausu à multitudine excipitur, honoratiùs revocante, quem contumeliose expulerat. & hanc ille populi benevolentiam clementia pensavit. In neminem gladio sæviit. Profugorum bona fisco addixit. Reddita ecclesiasticis dignitate religionem restituit.

Hunc finem annus habuit, Gubernatrici haut lætus, multis vero exitiorum causa. In quorum scelera superveniens Albanus acerrimè postea quæstionem exercuit. Fatalis quædam rabies fuit. Cujus causam haut aliam prudentiores inveniunt, quàm amentiam nobilium, de clementia diffidentium. Præteritæ insaniæ veniam, quam Rex, suopte ingenio ad consilia tardus, cottidiè differebat, per seditiones, & crudescentem armorum libidinem extorquere nitebantur. Donec omnia in confusio-

fusionem venirent. Tum justâ irâ accensus Rex, militares copias ad ultionem instruxit. Et hinc metus quibusdam Proceribus, conscientię stimulo pulsatis; quia sectariis indulgentiores fuerant. Ex metu vero diffidentia nasci cœpit, non habentibus fidem verbis Gubernatricis quam suis detraxerant. Quoad ad ultimum Auriacus, ut vel invito Rege incolumis esse posset, à sceptro defecit. Quem statim secuta est frequens nobilitas. deinde & populus. Nam (ut postea trademus) utriusque patientiam Albanus juxta exasperavit, cùm alteruter tantum plectendus fuerit, ut multitudini eriperet capita, quæ sequeretur in Regem: vel capitibus multitudinem, quam Regi opponerent. In summa, tutissimum fuerat, suppressos tumultus in pace relinquere, non adeo inhonestis sopitos conditionibus, nec diutiùs mansuris, quàm Regi libuisset. Nunquam enim prætextus desunt dominantibus, ut à tranquillis repetant, quod rebelles expressere. Hæc illius temporis sententia fuit. Quam nec affirmare, nec refellere sustineo.

Gubernatrix victoriæ potita, non modica lætitia ferebatur. Quidquid virium sectariis fuisset, illa deditione videbat prostratum. Brederodium, & si qui præterea in armis erant, audebat despicere. Nam quid posset, rebelles admonuerat, claves se civitatum invenisse jactitans. Itaque Billium in Hispaniam delegat, nun-

nunciaturum Regi de victoria, & ut in provincias maturaret sine exercitu. Sectariorum res planè accisas. Nulloque se negotio totam brevi provinciam sub imperio, legibusque habituram. Deinde religionem erigere adorsa, conventiculis & concionibus, sectariis undique interdixit. Vniversos cives pro Rege ac religione obstringi jussit. Vulgi affectus cum fortuna mutabantur. quod non aliter Principes, quàm ex successibus æstimat. Et semper ii meliores creduntur, quorum virtus timeri meruerit. Sectas quas tanto plausu populus exceperat, pari fastidio detestabatur. Pauci in Flandria, & nisi sectariorum pervicacissimi, jurisjurandi condicionem repudiavêre. Prætor eis arma ademit. Ministri prærepta fuga Antverpiam se contulere. Perculerat animos eorum Valencenensis exempli atrocitas. Et quod ipsis timendum foret, exspectare non audebant. Gandavum, Aldenarda, & Ipræ novis cohortibus firmatæ. Et apud eos, qui sacramentum distulerant hospitia jussæ sunt accipere. Duæ aliæ cohortes Axellam missæ, quarum opera in domandis Antverpiensibus uteretur Gubernatrix, & circumjecta regionum à novitatibus abstraheret. Ecloa, Rotnacum, Deinsa, & si quæ alia opulenta municipia, ad Prætores Metropolitanos arma deferre jubebantur. Sectariorum templa eversa. Ac ne quod vestigium

gium sceleris relinqueretur, ipsa etiam fundamenta eruebantur. Certantibus æmulatione populis, ne externus miles hanc laudem incolis præriperet.

In hac rerum facie, Auriacus quoque timida sollicitudine pulsabatur. Egmondanum itaque rursus sollicitare constituit in partes; magnum indole virum, armisq; clarissimum. Qui Gallicanis expeditionibus ita se semper gesserat, ut Albani providentia laudaretur magis, audacia Egmondani timeretur. Cùm Auriacus contra civili prudentia, & consilio insignis, armisque timidior, imperatoriis artibus utrique concederet. Dicta est colloquii dies in Willebroeckio pago, non adeo procul Antverpia sito, quà Bruxellensis alveus Scaldi committitur. Ibi rursus Auriacus Egmondanum hortari cœpit, *ut nunc saltem admoveretur ad tutiora consilia imagine periculi. Et occupata aliqua insigni provincia, conjunctis viribus Albano resisterent, in utriusq; perniciem accincto. Arma & cōsilia in expedito esse. Populi mobilem animum. Non defutura auxilia, si ducem se partibus ostenderit. Principē præteritis rebus infestum, & vindicem, nunc quidem fictæ benevolentiæ speciem facere. Sed ubi provincias exercitibus insederit, non illi, non Albano securitatem rediturā, nisi sublatis capitibus, quibus præteriti furoris insaniam imputant. Hæc se crebris litteris ex Hispania admonitum, & de salute ejus sollicitum, non dubitasse denunciare: ne vir tantus infami caderet exitu,*

& ut

& ut piacularis victima Regis iræ immoletur, spiritumque, quem per virtutem retinere posset, per contumeliam effunderet. Eas voces Egmondanus segnius quàm ante accepit. *Neque tantam Regi iracundiam*, referebat, *ut non majorem in clementia illius fiduciam poneret. Penè peccare Auriacum, quod in animum induceret tam nefandam perfidiam. Si quid ejusmodi moliri Rex vellet, nemini fuisse proditurum. De officio Procerum queri non posse, qui concionandi licentiam protervis ademerint, Iconomachos justis suppliciis affecerint, forocissimos quosque sustulerint. Hæc esse beneficia in Regem sua, quibus vel gratiam sperare meruerit. Quod alioqui tantum suum delictum, ut in corpus suum peccare sustineat? Si tamen ille perseveraret irasci ad ultimum se pro fide moriturum.* Paullatim inde Auriacus ad indignationem prolapsus; *age ergo*, inquit, *fidem ei ut voles serva, qui te perfidia sua decipiet. Vter nostrum nimia credulitate peccaverit, tempus aperiet. Hoc unum scio, acturum te aliquando pœnitentiam spreti consilii mei. Trunco corpore pontem substernes, per quem Hispani calcaturi sunt provincias.* Post hæc mutuis complexibus functi, invicem valedicunt. Adjecit Auriacus eum se posthac non visurum, nisi amplecteretur saniora consilia. Et sic in præparatam descendens navem, ad Antverpienses, quibus potissimùm fidebat, rediit. Egmondanus in curiam regressus, & futurorum sollicitus, Gubernatrici blandissimè adulabatur. Convivia comiter instituebat, quibus ipsa quo-

quoque Gubernatrix frequens intererat, ut ex animo ejus eraderet diffidentiæ cicatricem; insigni dissimulatione intimos sensus, verbaque recondens.

Interea Noircarmius paucos dies Valencenis componendis rebus insumens, & accepto Gubernatricis imperio, Trajectum ad Mosam traduxit exercitum. Duodecim tormenta simul trahebantur. Quorum conspectu cives, desperatâ urbis tutelâ delegatos misere ad Gubernatricem, potestati ejus omnia permittentes. Nec ingratus Gubernatrici adventus fuit. Quippe & hujus urbis obsidio magni operis videbatur. Itaq; facto veniam dedit, splēdido exemplo cæteras civitates invitatura ad deditionem, clementiam ejus doctas. Ministri tamen & seditionis auctores tradi jussi. Sed illi hoc ipsum metuentes in tempore excesserant. Præsidio Trajecti relicto, Noircarmius Tornhautum movit; quo propiore metu Antverpienses Silvæducensesq; percelleret, & terrore virium reduceret ad reverentiam majestatis. Nam in omni populari tumultu plus fama, quàm vis potest. Megemus cum Frisica sua legione eodem contendit, Noircarmioq; junctus magnum terrorem cunctis injiciunt.

Inter hos dies gravior motus Silvæducenses concusserat. Cives ex edicto Gubernatricis citabantur ad Sacramentum. Et erant qui pręstarent. Cùm Bombergius suorum agmine sti-

 patus

patus processit in forum, clausasque curiæ fores vi perfregit. Nemo violentiæ obstabat. Diuturna tyrannis reverentiã pepererat. Ergo senatum ingressus supercilium suum verbis ulciscitur; & quid hoc rei esset, quod injussu populi conscientias obstringerant, interrogat. Senatu contra fortiter loquente, utrimque clamor oritur. Et concursus vulgi ad certamen instructi, fiebat in curiam, cum senatus furori cessit, jussa multitudine ad sua quemque redire opificia. Sic per aliquot dies quies stetit. Donec pavidi agrestes, adventum Noircarmii in urbem referrent, consternatumque fama populum, majori terrore afficerent. Quippe Noircarmius popularium animorum haut nescius, lento agmine Tornhauto movebat, ut contumacibus daret pœnitentiæ spatium, atque ex seditiosorum manibus sine sanguine tela excuteret. Tum oppidani versare animo cœpere, quanto suo cum discrimine exspectarent exercitum. Neque mox parem conditionem habituros, si mora deditionis perseverarent irritare victores. Valencenensium supplicium in oculis erat. Et Bombergiani passim marcebant deposito supercilio. Facilique impetu, ut sunt vulgi studia, à multitudine destituebantur. Plurimi cum senatu sentire cœperant; cum Bombergius, & ferocissimus quisque, urbe excedunt. Nulloque factionis duce jam reliquo, tota

respu-

respublica concessit in gremium optimatum: qui cõfestim quadringentos suarum partium cives conscribunt in centurias. Petersemium, & Cancellarium liberos dimittunt, & trecentorum civium præsidio deducunt in regiam. Delegatos denique ad Gubernatricem destinant. Pollicentes se imperata facturos, modò ne cogerentur præsidium accipere: Sed illa conditionem omnem aspernante, rursus alios mittunt qui deditionem offerrent, in quam universus populus sponte, aut metu jam consenserat. Noircarmius civitati præsidium imposuit, & Tornhautum rursus exercitum traduxit.

Siquidem Antverpienses defectione validissimarum urbium, Procerumque in pacem conspiratione perculsi; simul abscisâ undique spe, remittebat sensim altiores spiritus, & haut obscurè civium studia nutare cœperant. Nec Gubernatricem fallebant illa consilia. Proinde ostentari potius obsidionem, quàm promoveri jusserat. Longè tunc alia civitatis facies. Quid de ipsis quoque statueretur, si contumaces esse pergerent, propinquo Valencenensium exemplo admonebantur. Redacti itaque sunt ad summam desperationem. Nec tacita consternatio in omnium animis percipiebatur. Ministris impetus exciderat. Metus seditiosissimis furorem excusserat. Sciebat quoque magistratus, nihil salutarius, quàm

pacem experiri, gaudebatque id ipſum non diſplicere civibus. Auriacus in priſtinâ ſimulatione perſeverabat. Eoque auctore miſſi ſunt, qui Gubernatricem deprecarentur, datiſque conditionibus invitarent in oppidum. Illa nec ſe pacem daturam, nec ante venturam reſpondit, quàm præſidium militare recepiſſent. Hæc in urbem relata Miniſtris & ſeditioſiſſimis non ſatis arridebant, querentibus unos ſe peti, daturos ſanguinem vindictæ publicæ. Placuit tamen delegatos ad Gubernatricem rurſus proficiſci. A quâ tandem has conditiones accepere. *Miniſtros, apoſtatas, exules, cæteroſque improbæ notæ homines, finibus ejicerent. Illicitas conciones & miniſteria tollerent. Religionem catholicam, & delubra reſtituerent. Sectariorum templa, ſi ita Regi videretur, diruerent. Nova non ædificarent. Cives ſacramento Regi obſtringerentur. Religionem quam vellent, ſine fraude profiterentur. Miles à magiſtratu lectus, idem ſacramentum acciperet. Incolæ obedirent legibus, quæ de religione deinde ferrentur à Rege, vel ſine fraude oppido cederent. Ad Iconomachos, perduelliones, reoſque majeſtatis hæc pacta non pertinerent, nec diutius rata eſſent, quàm Majeſtati placuiſſet.*

Dura profecto hæc omnibus videbantur: ſed per fortunam recuſare non poterant. Ad flectendas vulgi mentes magno momento Auriacus fuit. Non amore pacis, quam tunc potiſſimum oderat, ſed neceſſitatem æſtimando

mando obſequium præferebat. Tacito, quàm profeſſo odio ſemper pernitioſior conſiliis publicis. Adventum Gubernatricis opperiri non auſus, Bredam ſe cum uxore recepit. Ibi paucos dies moratus, privatorum negotiorum obtentu in Naſſoviam proficiſcitur. Hoochſtratanus, & Hornanus eum ſequebantur. Poſt quæ, dimittitur per vicos præco, qui intra horas viginti & quatuor Miniſtros omnes excedere juberet. Exulibus, apoſtatis, diaconis, ſenioribus, breviter omnibus qui è Conſiſtorio fuerant, triduum præſtitueret. Tunc primùm tacita indignatio defixit ſectariorum animos. Quid agerent, quid ſecum efferrent conſilium præ metu defecerat. Compita & portas implebat continens migrantium agmen. Illi uxores & liberos tanquam ultimum viſuri amplectebantur. Hi ſecum in fugam trahebant. Iram Gubernatricis exſpectare nemo audebat. Pars ad Brederodium in Hollandiam, pars in Germaniam proficiſcitur. Magiſtratus interim ſacramentum Regis accepit. Nec reliqua multitudo, mutari facilis, moram fecit. Quinque urbanæ cohortes exauctorantur. Cùm ſtatim turma equitum ſupervenit ſub Gubernatricis auſpicio. Sequebatur Erneſtus comes Manſveldius cum ſex peditum ſignis. Et poſt eum Carolus ejus filius cum plena legione. Dein tria vexilla Beauvoiſius induxit. Cujus terga claudebat Lic-

kii dominus, cum ea centuria, quæ Gandavi per aliquot dies ſteterat. Miles tanquam in hoſtili ſolo iter fecit. glande ori inſerta ſclopos pulvere oneraverat. Tum demum ſucceſſit Gubernatrix, ſuccincta mille admodum equitibus, armorum fulgore ſplendentibus. Proceres Dominam ſequebantur. Quidam è Finãtiis & Privatâ curiâ comitatum inſtruxerant. Noircarmius quoque propius admovit exercitum, ut ſi tumultus in urbe oriretur, in tempore adſiſteret. Armati pedites gemino ordine diſpoſiti, intrantem Dominam excipiebãt, deducebantque in hoſpitium quod publice præbebatur. Animis civium exſpectatione detentis, quid primum actura eſſet, quatuor captivi repente producuntur. Eos Brabantiæ prætor ex fugâ retraxerat. Cruce in foro erecta ſeditioſum ſpiritum laqueo evomuêre. Nec multò poſt Joannes Onghena (quem Iconomachorum principem Gandavi extitiſſe memoravimus) eodem ſupplicio dignam ſceleribus mercedem accepit. Tranantem Antverpiæ flumen, Gandavenſis conſul ſibi notaverat, manumque injici fugitivo juſſerat. Octavo Cal. Maij his legibus civitatem ordinavit. *Incolæ pacem quietemque fovento. Concionatores novæ religionis amiſſis bonis capite plectuntor. Fautores eorum puniuntor arbitrio Gubernatricis. Parentes & heri, pro familia tenentor. Conventicula ne ſunto. Magiſtratus hæc ipſa diſſipanto. Si*

quis

quis indicaſsit, impunitatem habeto, ita tamen ſi deinceps legibus ſe accommodaverit. Iconomachi laqueo vitam finiunto. Si magiſtratus non prohibuerint, damnum refundunto. Matrimonia, alioſque ritus novæ religionis exercentibus, laquei pœnam irroganto. Infantes ab hæreticis baptizati, rebaptizantor. Obſtetrices intra horas viginti & quatuor puerperas magiſtratui denuncianto. Ludimagiſtri non publicè, non privatim juventutem inſtruunto, niſi prius examinati, & jurati. Docere illicita capitale eſto. Magiſtratus, prætores, viſitatores bibliopolarum & typographorum diligentem rationem habento. Qui libros illicitos ſæpius diſtraxerit, capite plectitor, cæteri pœna extraordinaria. Tributa injuſſu Regis ne imponuntor. Ne conferuntor. Qui ſecus faxit quadruplum reſtituunto, & arbitrio judicis plectitor. Eleemoſynarum collatione pauperes ad novam religionem ne alliciunto. Qui ad legendum militem pecuniam contulerit capite luito. Conventiculorum auctores rebelles habentor. Exules & apoſtatæ, urbe excedunto, ſimiliter & hi, qui in provincias confluxerunt, ſine vitæ teſtimonio. Catholicis vel ſacerdotibus nemo injurius eſto. Sin ſecus, capite & amiſsione bonorum punitor. Nulli ſua religio fraudi eſto. Eccleſiaſticis pareto. priſcis legibus edictiſque ſtato, niſi quod à Rege ex conſilio Ordinum aliter ſtatutum fuerit. Gubernatrici interim curæ fore, ut generalem gratiam Rex indulgeat. Poſt hæc ſectariorum templa militibus prædæ dedit. Cives arma ſua ad magiſtratus deferre juſſit. Imagines templis reſtituit. Sacrificia, & ſupplicatio-

nes restituit, queis ipsa ingenti intererat pompa, cum Purpuratis & Optimatibus, ad cæterorum exemplum. Scholas quas erudiendæ juventuti sectarii erexerant, ad alios usus trãsfert, ut nervos eorũ paullatim exscinderet; & inclinatis ad pœnitentiam seditiosorum animis, impetuque novitatis consumpto, populus amaret redire ad quietem, quam tumultuantium furor excusserat. Vrbanus miles reliquus exauctoratus est. Firma præsidia civitati imposita. Vectigal quo idem miles ante alebatur, præsidiariis cessit in stipendium. Quibus rebus effectum est ut vinaria, & cerevisiaria vectigalia sine ulla Regis invidia intenderentur per omnes provincias. Semper quidem mansura. Nullo postea fastidio populi oneribus assueti, nec aversantis rerum speciem longo usu conciliatam, quam diuturna patientia legitimam fecerat. Ea tum quidem haut difficulter impetrabantur à magistratibus, hac ratione salutem publicam redimi credentibus. Cùm econtrà paullò post Albanus, nullo necessitatis prætextu eadem augendo, res priscas novare, vimque Regiam impendere arbitraretur. Populo certè nimiæ libertati innutrito aliis artibus imponere debuerat. Omnia ipse per externos agebat. Cùm id rectius provinciales faciant. Qui fastidita tributa non favori, non libidini, aut sceptro; sed necessitati publicæ dare credun-

creduntur. Tantum intereſt quid à quoquam, & qua cauſa fiat. Populus duci vult, non trahi. regi, non ſubigi. Nec refert qua via, dum eo quo tendis, pervenias. Ergo rebus in hunc modum Antverpiæ ſtatutis, comes Manſveldius civitati præficitur. Summa benevolentia populum continuit, nulla remedij aſperitate laceſſitum.

Cum interim in Flandria acerrimæ quæſtiones de noxijs haberentur. Civitates tanquam ſemet abſolverent, ultione gaudebant. Multitudo metu perculſa impune contemnebatur. Nam & vis aderat imperium exercentibus. Ipris duo Miniſtri attolluntur in patibulum. Quibuſdam ſpectatorum fremere auſis, circumfunditur miles, & intento ferro turbatos diſcutit. Cecidere multi ex plebe, & quidam innocentes in promiſcuo diſcrimine. Nemo deinde auſus eſt obſtrepere. Seditionum auctores per provincias conquiſiti varijs ſuppliciorum generibus afficiuntur. Ioannes Winghene & Bacquerelius, vitam laqueo finiêre. Sectariorum quippe principes fuerant. Illi crimini datum, quod Rotnacenſes ad publicandas conciones Gandavum deduxerat. Hic vero Iconomachos in ſacrilegium Aldenardæ redemerat, ut ſupra retulimus. Bona utriuſque fiſco illata. Reliquum vulgus extra periculum, quod aliena magis inſania, quam proprio ingenio deliquerat. Pro

Rege tamẽ & religione juramentum præſtare jubetur. Iconomachi paſſim & undique ſine miſericordia necantur. Infamati magis, quam convicti relegantur in exilium. Replentur cruces cadaveribus, Germania exulibus. Nullâ tum quidem Gubernatricis invidiâ, quando omnia per magiſtratus agerentur. Nam & ipſi magiſtratus non iræ, aut ſævitiæ imputabant ſupplicia; ſed utilitati publicæ. Seditioſiſſimi quique jure putabantur damnari, tanquam ſceleribus ſuis promeruiſſent exitium, quod à proprijs civibus irrogabatur. Et hoc re vera in ejuſmodi tempeſtate ſinceriſſimum eſt remedium, ut optimorum civium ſuffragijs delicta vindicentur. Qui à nutu Regis pendentes, ex utilitate ejus omnia conſtituunt. Et ſi quid ſeverius fecerint, merito facere videntur, ſine infamia, vel criminatione Principum. Et ſi dicere licet, famam Albani nihil magis oneravit, quam quod extraordinaria ratione, & externis in conſilium adhibitis, in eadem facinora tam animoſe ſurrexerit. Pœnã remedij loco admovere non credebatur: ſed malis publicis ad occaſionem avaritiæ abuti, qui conſcientiam magiſtratuum ſuſpectans, extra ordinem judicia inſtitueret. Quarum rerum documenta apud antiquos multa recenſere poſſem. Sed hæc commodius ſuo tẽmpore. Igitur Sectarij ad dandum ſacramentum paſſim citabantur. Contumaces ademptis bonis

in

in exilium acti. Et quia promiſcua fuga fuerat, ne civitates incolis deſtituerentur, & ad externas gentes tranſirent commercia, fugitivis ea lege edicto publico reditus permittitur, ſi religioni Regique ſacramentum dicerent. Fuere qui præferrent exilium, fuere qui reverterentur.

Cæterum Lutherani tam infami proſcriptione exulcerati apud Electorem Saxoniæ fortunas ſuas deflebant. *Nulla culpa provocatam Gubernatricem maximas contumelias in ſe ſtatuiſſe. Non ſe ſponte conceſſiſſe in Belgium: ſed communi conſenſu invitatos. Ibi quoque in ſumma magiſtratuum obedientia egiſſe, citra cujuſpiam injuriam. Civitatem imperij Antverpiam eſſe. Vnde certe eijci non poſſent ſine religionis ſuæ infamia, quæ non alia eſſet, quam religio imperij. Quod ergo ſuum delictum? an quia pro catholicis nuper armati, & ne violarentur, vitam ſuam obtuliſſent in diſcrimen, in quorum perniciem Calviniſtæ ſurrexerant? At ſi pœniteret obſequij honeſtius ſaltem dimitti potuiſſe, quam ſub ſeditioſorum invidia. Lutheranorum protectorem Electorem eſſe, eique potiſſimum incumbere, ut innocentiam illorum velit adiutam.* Hæc & plura in eam ſententiam referentes: pervicere tandē, ut Oratores mitteret in Belgium. Quibus Gubernatrix, habito conſilio, in hunc modum reſpondit. *Scitote me, quæ de religione conſtitui, nihil proprio feciſſe judicio. Regis imperium executa ſum, quod ſine crimine prætermittere non poteram. Cum illo igitur*

expo-

expostulandum est vobis. Prudentius tamen facturi, si eodem jure permittatis Regem frui, quo ipsi utimini. Quid vobis cum nostra provincia? quare vultis alijs regnandi modum præscribere, quem ipsimet à nemine accipitis? Quid in Germania Vestra faciatis Regem non sollicitat. Religionem quam libet amplectimini. Paci publicæ, ut placet, consulite. Nemo deposcet à vobis rationem imperij. Relinquite, precor, Regi provincias suas; in quas nemo principum jus sibi vindicat. Ille quidem religionem à majoribus traditam, & solemni sacramento sancitam retinere statuit. Bellum & omnia potius toleraturus, quam libidini populari electionem sacrorum permitteret. Neque enim videri ex majestate, ut his malis tanquam impar, succumbat, ac libertatem indulgeat, quam vulgare non potest, sine sceptri discrimine. Quod & Illustrissimus Elector probe intelligit. Qui extra unos Lutheranos sacrificandi licentiam nemini facit. Ministri ergo vestri quid queri possint, non video. In pacem publicam serpentes, provincijs exegi. In quas injussu meo novas religiones, & nescio quæ turbamenta ausi sunt adferre, & in quæstionem adducere, qua ratione colenda sint numina. Vt in tanta fidei varietate, nihil sacrum, nihil sanctum, nihil denique de superis certum populus credere assuescat: deinde viribus sceptri contumaciam suam conferat. Audivisse vos arbitror, labefactatam ab his populorum fidem, descriptos exercitus, sublata vexilla in Regẽ, parumque abfuisse ab omnium pernicie. Quid si vires illorum hominum patientia nostra adolescant, qui pacẽ ferre non possunt?

Cum hoc responso oratores dimissi sunt.

Dum

Dum hæc Antverpiæ geruntur, Noircarmius interea cum tota exercitus mole contendit ad subigendos eos, qui aversabantur imperium. Arenbergius in itinere conjungitur ei cum sua legione, & non modica Germanorum manu, quos sub præfectis ejusdem gentis, ij quibus imperatum erat, paullo ante in Belgium deduxerant. Brederodius multo armatorum præsidio Amsterdamum tenebat. Sed tolerandæ obsidioni imparem se existimans, uxore atque omni instrumento, & pecunia navigio impositis, fugam adornat. Profectio in Germaniam parabatur cum Conjuratis; militibus vero jussis sibi quemque consulere. Pecunia in stipendium deerat. Nec erat tutum tot armatos, & in illum fortasse peccaturos, sine stipendio dimittere. Circumjecta monasteria prædæ data. Gaudebatque rapinis miles. Duces è Conjuratis erant. Qui & ipsi insania feroces, imparatos circa agrestes undique diripiunt. Lasciviebant ergo præda graves, expilato per vim Egmondano monasterio, quod in illa regione habebatur lautissimum. Sed in tempore supervenit Megemus. Primum exercitus agmen ducebat. Prægressusque cum parte equitatus, eos omnes qui occurrerunt, fudit. Incondita turba erat, non imperio, non disciplina instituta, neque aliter quam in latrocinijs fortitudinem exercere solita. Multi incompositè fugientes

occisi.

occiſi. Alij refugiebant in civitatem. Plures longius terror abſtulit. Centum & amplius in æſtuarijs maris ſecurè prædæ incubantes, proteruntur ab equitibus, quos adeſſe necdum perceperant. Quinque naves Amſterdami ſtabant in anchoris, quæ ad fugam à Conjuratis conductæ, exſpectabant vectores. In has non tantum Conjurati, ſed & Miniſtri & exules & flagitioſiſſimus quiſque deſiliere. Nulloque jam partium duce reliquo, quia nihil magis Amſterdamenſibus, quam deditio placuerat, delegati ad Megemum déſtinantur condiciones petituri. Quibus impetratis, intra mænia recepere præſidium. Brederodius propitijs uſus ventis Emdam appulit. Vnde ſe in Germaniam contulit. Vbi paullo poſt morbo ex mœrore contracto, extinguitur. Vna omnino navis erat, qua vehebantur Conjuratorum præcipui. Hæc Hollandiam Friſiamque inter, pulvino deprehenſa, hærebat in brevibus. Quibus prora cumulis arenarum impedita, par eſſe non potuit. Caſu id acciderit, an ira gubernatoris, ebriorum vectorum injuriâ ſaucij, non ſatis conſtat. Et utrumque traditur. Cæterum Mulardus Arenbergij juſſu fugitivos perſequebatur cum quinque navigijs. Quos cum mira opportunitate comperiſſet ijſdem brevibus occupatos, ad deditionem compulit. Jnditis vinculis Harlingæ in

Friſia

Frisia carceribus mancipavit. Superveniens inde Arenbergius, de singulis quæstionem habuit. Eos qui arma in Regem tulerant, laqueo confecit. Nobilium sanguine abstinuit, Gubernatrici significans quid de his fieri vellet. Illa vero ad se perduci jussit. In septem gladio animadvertit. Reliquos septem altiori sanguine genitos, arcta custodia Vilvordiæ habuit. In his duo fuere Battenburgij, fratres admodum juvenes, Hermannus Galama & Sieurtius Bayma Frisij generis. Octo & triginta è captivis, ad Wackemij dominum, ea tempestate Zeelandiæ præfectum vincti mittuntur: ut de singulorum sceleribus ille cognosceret, traderetque supplicio. Flandri omnes erant, aut fugitivi, aut proscripti. Apostatæ laqueo necati sunt. reliqui catenis constricti alligantur remigijs.

Omnes jam provinciæ in gremium Gubernatricis concesserant. Albanus tamen tanquam manente adhuc bello iter instruebat. Septendecim Hispanorum cohortes novis delectibus effecerat. Eas omnes Cartagini Novæ imponit in naves. Quippe Andreas Auria triginta triremium classem in portum deduxerat. Rege deinde protenus salutato, v. Id. Maij soluit à littore. In itinere febricula correptus Nicæam divertit. Ibi curandæ valetudini quatriduum insumens, septimo demũ, postquam navigare cœperat die, Genuam appulit.

pulit. Classis in portum appulsa exposuit militem. Ex his quatuor cohortibus Sardiniensi legioni in supplementum adiectis, cæteræ per Insubriam in præsidia distribuuntur. Albanus paucorum dierum intervallum Genuæ traxit, prodagra invalidus: sed tolerandæ moræ impatiens numerum copiarum iniri jussit. Hispanorum peditum octo millia, sexcenti & octoginta censi traduntur. Alfonsus de Vlca Neapolitanæ legioni præpositus duo millia, ducentos & triginta habebat. Decem vexilla Iulianus Romero ex Sicilia traduxerat. Totidem Sanctium de Loudogne ex Insubria sequebantur. Octingenti ex Sardinia appulerant, quibus tyrones illi, ut ante diximus, permixti, mille sexcentos & viginti milites explebant. Gonsalvus de Bracamont ijs præerat. Hæc pedestris acies, & veteranorum prope tota. Mille & ducentos numerus equitum impleverat. Hispanorum cataphractorum duæ turmæ, quinque ex eadem gente levis armaturæ. Itali tres, duas turmas Albani leviter armati explebant. In hunc modum recensitos, Sancto-Ambrosium pergere jubet. Vrbs hæc sita est in radicibus Alpium, Italiam à Germania Galliaque separantium immani fastigio. Albanus Turinam profectus, aliquot dies fuit cum Sabaudiæ Duce. Inde ad præmissum exercitum se recepit, & per Alpium angustias iter instituit. Acies hoc modo processit, in tres

partes

partes diſtincta. Frontem Albanus tuebatur, ſpeculatores qui explorarent iter ſubinde prę-mittens. Neapolitanicam legionem & cataphractos Hiſpanos ſibi applicuerat. Quos Itali antecedebant leviter armati, ſimul itineri parati, & prælio. Medium agmen curabat Fredericus à Tolledo Albani filius. Inſubricam legionem habebat, & Hiſpanorum equitum quatuor turmas. In hoc impedimenta vehebantur. Tergum exercitus Sicula, & Sardinica legio cum Albanis equitibus conſtituebant. Præerat huic Chiapinus Vitellius Marchio Cotonæus, magni in Italia nominis, manu promptus, belloque clariſſimus. Arcta erat ſemita, & occurrentibus ſæpe rupibus inclemens, quę paucos admodum caperet armatos. Viam tamen ſic diſpenſaverant, ut in ſtativa, quæ primum agmen habuiſſet, ſequenti die ſecundum ſuccederet. Poſt alterum diem tertium agmen perveniret, ijſdem ſtativis uſurum. Hoc modo exercitus deſcendit in profundiſſimam vallem, exigua planitie procumbentem in flumen, cujus fons per prona magno ſtrepitu aquarum decurrens, parvo alveo vehitur, donec Iſeræ commiſſus, haut aliter quam ponte traijcitur. Latera utrimque aſperis, præruptiſque rupibus clauduntur, cacuminibus in immenſam altitudinem ſurgentibus, humano negatis veſtigio. Hac ſemita Annibalem Romanis bellum inferentem, pro-

rupisse volunt in Italiam. Neque dubium, quin in his angustijs deprehensus Albani exercitus debellari potuerit, si extitisset, qui modicâ manu resisteret in ulteriori ripa, transitu prohibiturus. Vbi non solum cum hoste, verum etiam cum iniquitate loci prœliandum erat, qui tantam multitudinem redegisset ad paucitatem. Vnde sine pernicie, ac nisi victores recipi non poterant. Nam si reverterentur qua venerant, eos ibi deprehendisset inopia rerum omnium, famesq; ferro acutior, cõsumptis alimentis, quæ sterilitas loci suppeditare non poterat. Quippe stativa sic instructa commeatibus fuerant, ut non nisi in unam noctem toti exercitui cibaria sufficerent. Sed continua felicitas exercitum decimis quartis stativis in Burgundiam perduxit. Ibi quatuor turmæ, nuper conscriptæ, Albano junguntur. Militem sociorum terram permeantem, egregiâ severitate & disciplinâ continuit. Flagitiorum militarium insignis vindex, atque implacabilis peccantibus. Quod etiam inter laudes ejus à contrariarum partium scriptoribus numeratum est. Qui tamen ex odio, atque irâ famam illius divisere mortalibus. Cogitaveritne Genevenses Calvinisticæ sectæ artifices & propugnatores ad deditionem compellere, & hoc ipsum cum Sabaudo agitaverit, equidem nescio. Vtrumque tamen calumniatus est rumor. Nec Genevenses solum multo præsidio urbem

bem compleverant: sed & Helvetij montibus suis egressi, ingenti multitudine fines insederant. Gallus quoque subitis delectibus multum militum effecit, Helvetiorum sex millibus mercede conductis. Quacumque incedebat Hispanicus exercitus, paribus ipse passibus obequitabat in confinio regni, laterique Albani suum admovebat exercitum. Sic tandem in Lotharingiam, atque inde in Belgium perventum est.

FINIS.

HISTORIA Belgica, quam ab ANNO CHRISTI M. D. LVIII. Nobilis atque Clarissimus vir, Dominus NICOLAVS BVRGVNDIVS I. C. & Codicis in Vniversitate Ingolstadiensi Professor Ordinarius concinnavit; quia nihil Fidei Orthodoxæ, vel bonis moribus adversum continet; adeoque concinnè ac eleganter conscripta est, ut lectu non utilis minus, quàm jucunda futura videatur: typis & luce publica digna esse videtur.

Ita censeo

Nomine atque loco Admodum Reverendi & Spectabilis Domini Decani Theologici,

Leo Menzl. S. Theolog. D. Prof. & Vniversitatis Ingolstad. Procancellarius, &c.

